

„...Gebrek aan liefde kan ook een goed teken zijn...”

Hans van Mierlo op congres in Breda

Het worden oude tijden

door Martin Voorn

„Als je hoort dat de fractieleiders van CDA en VVD het niet nodig vinden commentaar te geven op het programma van D66 dan kun je denken: wat een gotspe, maar je kunt ook denken: dat is niet voor niks.

Als je leest dat de grote partijen ons tot iedere prijs willen weghouden van de finale televisiedebatten, dan kun je denken: dat is niet voor niks.

Als je hoort dat PvdA-leden aan Volkskrant-redacteuren vragen of ze hardstikke gek geworden zijn om een positief hoofdartikel over ons te schrijven, dan kun je denken: wat een gotspe of: dat is niet voor niks.

Van Edo Spier heb ik geleerd dat je allebei tegelijk moet denken.

Kortom, het gaat niet slecht. Het worden oude tijden.”

Zo heeft beoogd lijsttrekker Hans van Mierlo onder grote belangstelling zijn verhaal op het congres in Breda besloten. Van Mierlo stelde dat er van de (grote) politieke partijen weinig liefde voor D66

te verwachten valt, maar dat gebrek aan liefde ook een goed teken kan zijn. Een teken van angst voor, en onzekerheid ten opzichte van D66. Van Mierlo: „Niemand had nog op onze aanwezigheid gerekend, en nu zijn we er toch.”

„De burgers hebben ons weer herkend en hartelijk ontvangen. Het is opmerkelijk hoe vaak de mensen te kennen geven het prettig te vinden dat we er weer zijn. Ook leden van, of stemmers op andere partijen. We zijn weg uit de dode hoek van de polls en dat was een eerste vereiste.”

„In schrille tegenstelling tot die hartelijke ontvangst door de burger staat de bejegening die de politieke partijen de laatste maanden voor D66 in petto hebben. Die bejegening valt het beste te omschrijven als die van „het ongewenste kind uit de gemeenschap der zuilen.”

„Wel, dat moeten we zo houden. De burgers zien het, de zuilen zien het en dat betekent alleen maar dat we heel wat minder onduidelijk zijn dan anderen ons aanwrijven. Ja, hun duidelijkheid, die hebben we niet en daar stellen we ook geen prijs op”, aldus Van Mierlo, die, zo-

als De Volkskrant meldde, een groot zelfvertrouwen uitstraalde.

Duidelijkheid, ook in het concept-verkiezingsprogramma. D66 heeft daarin het probleem van de werkloosheid tot „superprioriteit” verheven. Van Mierlo: „Als we nog lange tijd dat hoge aantal werklozen houden werkt dat zo ontwrichtend op de samenleving, dat vele andere waarden in gevaar komen, en vele andere problemen niet kunnen worden aangepakt”.

De toekomstige D66-lijsttrekker stelt dat zijn partij op het vraagstuk van de werkloosheid en op dat van „Europa” („een nationaal belang”) met voorstellen komt die heel duidelijk afwijken van wat de grote partijen daarover te zeggen hebben.

En hij constateert vervolgens met voldoening dat een concept-verkiezingsprogramma van D66 nog nooit zoveel positieve aandacht en waardering uit de maatschappij heeft gekregen als nu. „En ook dat geeft moed en zelfvertrouwen.”

WIE KOMT DE DEMOCRAAT-REDACTIE VERSTERKEN?

Voor het jaar 1986 leven grootse plannen bij de Democraat-redactie om onze krant nog beter te maken.

Ook met het oog op de komende verkiezingscampagne valt er voor de redactie heel wat te doen.

Daarom is er behoefte aan één of twee mensen met een redelijk vlotte pen, die als redactielid bereid zijn om voor de Democraat te schrijven.

Bel even naar het partijsecretariaat en Tineke Knaap legt het contact met de eindredacteur.

Meld je snel aan, dan kun je zelf nog meepraten over een nieuwe redactionele formule.

Agenda

- 9 december
  - Aad Nuis spreekt op de ARV LIMBURG in „De Orangerie“ te ROERMOND; 19.30 uur.
  - Herman Schaper, in een FORUM, op het Dalton Lyceum te VOORBURG, 14.00 uur, over Buitenlandse Zaken en defensie.
  - Rob van den Bos bespreekt het concept VP bij de JOVD Kennemerland in HAARLEM, 20.00 uur.
- 10 december
  - Jacob Kohnstamm aanwezig op de AAV WALCHEREN, Verenigingsgebouw, Zandput 5, SE-ROOSKERKE, 21.00 uur.
  - Erwin Nypels verzorgt een inleiding voor een bijeenkomst van de NCHP over „Politiek en Vakorganisatie“, Jaarbeursgebouw UTRECHT, 19.00 uur.
- 11 december
  - Jan Glastra van Loon AAV EDE/WAGENINGEN. 20.00 uur in Wageningen.

- 16 december
  - Leo de Graaf in forum over WVC nota „Zuinig met sport“ bij de GELDERSE SPORT FEDERATIE, VELP, 20.00 uur.
- 20 december
  - Dick Tommel op bezoek bij de JOVD DEN BOSCH, in Cafe „De Brazerie“, 20.00 uur.
- 11 december
  - TV UITZENDING!! Nederland 2, 19.12 UUR.
- 8 januari
  - Jacob Kohnstamm op AAV ARNHEM over politieke plaatsbepaling D66.

- 11 januari
  - Doeke Eisma spreekt 's middags op de ARV GELDERLAND in ARNHEM.

- 17 januari
  - Werkbezoek Louise Groenman in ALMELO over sociale problematiek, met name na/omscholing.

Notulisten gezocht

Ten behoeve van de verslaglegging van diverse partijbijeenkomsten, waaronder die van Dagelijks Bestuur, het Hoofdbestuur, de Adviesraad en het congres zoeken wij NOTULISTEN. Het notuleren gebeurt volgens aanwijzingen van het betreffende partijorgaan. Een onkostenvergoeding is in onderling overleg mogelijk. Wij denken aan mensen met een precieze, administratieve instelling, die behalve tijd voor het bijwonen van de betreffende vergadering ook tijd en gelegenheid hebben om de verslagen uit te werken en te typen. Op grond van ervaring stellen wij vast dat het vrijwel onmogelijk is dergelijke verslagen te maken zonder stenografie. Voor inlichtingen en aanmeldingen kunt u zich wenden tot Michiel ten Brink op het Landelijk Secretariaat.

Landelijk secretariaat gesloten

Gezien de enorme werkdruk is het noodzakelijk een korte periode van rust in te bouwen alvorens wij beginnen aan een onafgebroken periode van zes maanden campagne. Het Landelijk Secretariaat zal daarom in de Kerstweek en de Nieuwjaarsweek gesloten zijn (23 december t/m 01 januari). Goede feestdagen!

Campagne medewerk(st)ers gezocht – met spoed

In het kort komt het hierop neer: wie kan en wil zich voor de periode januari tot juni 1986 beschikbaar stellen om deel te gaan uitmaken van het landelijk Campagneteam in Den Haag.

We zoek

- opgewekte, serieuze mensen met een groot uithoudingsvermogen;
- mensen die bereid zijn alles (snel) te leren en loyaal deel uit te maken van een hecht team;
- mensen die genoeg kunnen nemen met een minimale onkostenvergoeding;
- mensen die in staat zijn om tot 40 uur per week in de campagne mee te werken;
- mensen die niet bang zijn eens iets totaal anders te doen.

We bieden:

- die minimale onkostenvergoeding;
- de mogelijkheid om zeer zelfstandig mee te werken aan de uitwerking van 1001 plannen en ideeën in een team waar veel kennis en ervaring beschikbaar is;
- een bijzondere ervaring waar nog niemand spijt van heeft gehad.

In verband met de korte termijn waarop de campagne volledig moet gaan draaien, wordt belangstellenden verzocht te bellen of te schrijven naar Michiel ten Brink (Campagne-coördinator) Oude Vest 85-A, 2312 XT LEIDEN, tel: 071-131993. In verband met de komende feestdagen liever niet naar het landelijk secretariaat schrijven.

Wie werden gekozen op het congres van 30 november 1985 te Breda

Dagelijks bestuur:	
Olga Scheltema	- vice-voorzitter politiek
Tom Kok	- eerste penningmeester
Peter van den Brandhof	- tweede penningmeester
Ewout Cassee	- vice-voorzitter organisatie
Jan Lucas van Hoorn	- secretaris buitenland
Michiel ten Brink	- secretaris politiek
PSVI-bestuur:	
Frans Rogier	- voorzitter
Erno Maas	- penningmeester
Edith Jeekel	- bestuurslid
Programmacommissie:	
Piet Alkemade	- lid

Besluitvorming beleidsprogramma

Tijdens de voorbereiding van het afgelopen congres werd duidelijk dat het geen zin zou hebben de restanten van de besluitvorming over het beleidsprogramma op 30 november te behandelen. De resterende onderwerpen komen immers allen aan de orde in het concept-verkiezingsprogramma. De indieners van verdaagde voorstellen zijn hiervan vóór de afgelopen ALV per brief op de hoogte gesteld. Conform de besluitvorming op het juni-congres, zal de programmacommissie de besluiten rond het verkiezingsprogramma verwerken in het Beleidsprogramma.

Al gekozen voor kunst?

Een unieke kuntecollectie wacht op kopers. Voor u een bijzondere mogelijkheid om het verkiezingsfonds te steunen en daarbij exclusieve kunstwerken in bezit te krijgen. Ook als kerstgeschenk zeer gepast! Wie nog voor het einde van 1985 in het bezit wil komen van deze unieke kunstwerken moet wel snel zijn! Voor vragen en nadere informatie kunt u bellen met Tineke Knaap op het partijsecretariaat: 070-858303. Wilt u de etsen en litho's eerst zien? Dat kan, op het januari-congres in Amersfoort is de collectie te zien.

Vacatures besturen en commissies

Op het congres van 24 en 25 januari 1986 moet in een aantal vacatures voor besturen en commissies worden voorzien. Kandidaatstellersformulieren kunt u aanvragen bij Michiel ten Brink op het landelijk secretariaat. De kandidaatstelling voor alle vacatures sluit op 8 januari 1986 te 12.00 uur. Op dat moment dienen ingevulde formulieren op het landelijk secretariaat te zijn ingeleverd.

Dagelijks bestuur

In het dagelijks bestuur van D66 zijn twee vacatures, die van eerste en tweede publiciteitscoördinator. Voor inlichtingen kunt u bellen met Michiel ten Brink op het landelijk secretariaat.

Geschillencommissie

In de geschillencommissie zijn twee vacatures, voor inlichtingen kunt u contact opnemen met Michiel ten Brink op het landelijk secretariaat.

Rapportagecommissie

Door het vertrek van Renso Kamps is in de Rapportagecommissie één vacature ontstaan. Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met Pieter Fokkink 05737-384.

Landelijke verkiezingscommissie

In de landelijke verkiezingscommissie is één vacature, voor inlichtingen kunt u bellen met Michiel ten Brink op het landelijk secretariaat.

HERHAALDE OPROEP

Gespreksgroep geloof en politiek handelen binnen D66

Deze oproep richt zich tot Democraten die politiek bedrijven vanuit hun christelijke levensovertuiging. De gespreksgroep bevordert dit o.m. door periodieke groepsdiscussies over lopende politieke onderwerpen. Agen-

dapunten zijn thans b.v. wet gelijke behandeling, machtscircuits. De groep hoopt door aanmeldingen een verdere vruchtbare periode tegemoet te zien. Inbreng van juridisch en ethisch geschoolden is daarbij wenselijk. INLICHTINGEN EN AANMELDINGEN BIJ: Jan Dubèl, Krayenhofflaan 112, 1965 AG Heemskerk, tel. 02510-44706.

Sluitingsdata moties en amendementen januari-congres

Zoals al eerder in de vorige democraten en in een Afdelingsmailing werd aangegeven, gelden voor de januari-ALV de volgende sluitingsdata.

- Concept verkiezingsprogramma m.u.v. Kernwapens: 16 december 1985 te 12.00 uur.
- Paragraaf Kernwapens uit Verkiezingsprogramma: 14 januari 1986 te 12.00 uur.
- Politieke Plaatsbepaling: 14 januari 1986 te 12.00 uur.
- Actuele Politieke Moties: 22 januari 1986 te 12.00 uur.

Bon voor congresboek januari-alv

(N.B. als u al eerder een bon invulde voor dit congres, wilt u het dan niet nogmaals doen?)

Ondergetekende vraagt ..... ex van het congresboek aan.

Naam: .....

Lidmaatschapsnummer: .....

OF Adres: .....

Postcode: .....

Plaats: .....

De Democraat is een uitgave van de politieke partij Democraten 66 en verschijnt onder verantwoordelijkheid van een door het Hoofdbestuur benoemde redactieraad.

Redactieraad: Kees van den Brink, Jos Campman, Ewout Cassee, Gauke Tanja, Marie-Louise Tiesinga, Ed Veenstra, Martin Voorn.

Eindredactie: Kees van den Brink

Correspondentie richten aan het redactiesecretariaat: Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag.

Abonnementen

De Democraat wordt gratis toegezonden aan de leden van D66. Niet-leden kunnen zich abonneren voor f 30,- per jaar. Losse nummers zijn à 2,50 per stuk verkrijgbaar bij het secretariaat. De Democraat verschijnt 11 maal per jaar.

Advertentietarieven:

1/1 pag.: f 1200,- 1/4 pag.: f 425,-
1/2 pag.: f 700,- 1/8 pag.: f 250,-
1/3 pag.: f 525,- 1/16 pag.: f 150,-

Oplage: 8.500 ex.

Druk: Brouwer Offset BV/Utrecht

Partijsecretariaat

Bureau SWB D66
Bureau PSVI D66
Bezuidenhoutseweg 195
2594 AJ Den Haag
Telefoon: 070-858303
giro 1477777

Afdeling Voorlichting

070-614911,
toestel 3271

Van Mierlo in congresrede: Liefst met de PvdA, maar niet ten koste van alles

„Het is een democratisch goed als de grootste partij aan de regering deelneemt, zeker wanneer die forse winst boekt. Waar dit maar mogelijk is moet D66 dit bevorderen. En in principe moet de grootste partij de premier leveren. Bovendien is het uitgesloten dat D66 een beleid waartegen het oppositie heeft gevoerd aan een meerderheid helpt.“

Dat zijn volgens Hans van Mierlo uitgangspunten die D66 altijd heeft gehanteerd en moet blijven hanteren. „Maar“, aldus Van Mierlo, „dit betekent niet dat de mogelijkheid van deelneming aan een CDA/VVD-kabinet uitgesloten is. Alleen is dat onwaarschijnlijk, omdat die partijen het gevoerde beleid tot inzet van de verkiezingen lijken te maken“.

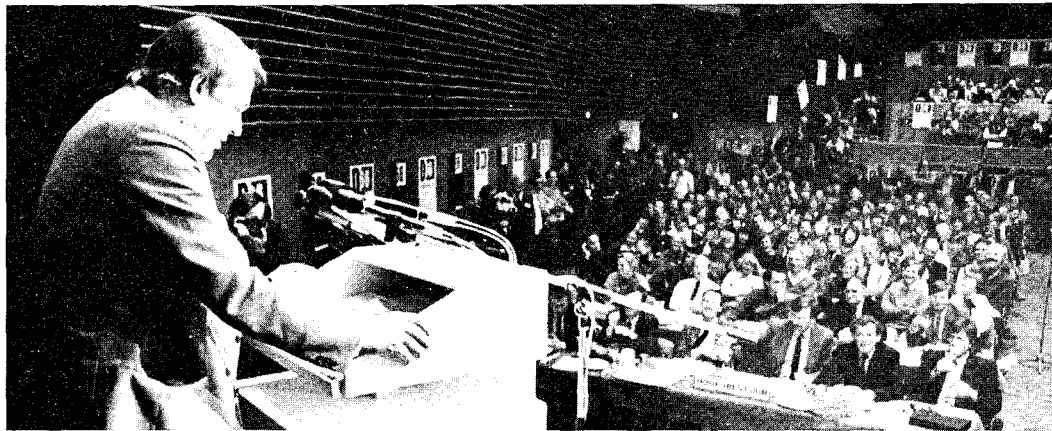
„Een definitieve uitsluiting van CDA en VVD komt er op neer dat wij de laatste partijpolitieke verantwoordelijkheid voor het landsbestuur in handen zouden leggen van de PvdA. En dat is niet juist. Bovendien is het onjuist om de indruk te wekken alsof CDA en VVD met melaatsheid zijn besmet.“

Geheim

Het is inmiddels geen geheim meer dat Van Mierlo die „uitstekende“ premier Ruud Lubbers wel eens in een Haags torentje tegen het lijf loopt. De D66'er: „Toen Lubbers uit mijn mond hoorde dat zijn partij niet besmet was, merkte hij ironisch op dankbaar te zijn met deze gezondheidsverklaring. Ik heb hem daarop gezegd dat dat een typische patiëntenreactie was. Van de dokter horen dat je niet melaats bent en meteen denken dat je niets mankeert“.

Het congres lacht, maar Van Mierlo gaat verder: „D66 gaat de verkiezingen in als een totaal onafhankelijke partij. Totaal onafhankelijk, behalve dan van haar eigen uitgangspunten“.

Hans van Mierlo vindt het zinloos, ja zelfs onverstandig om een strategieresolutie aan te nemen waarbij de partij zich vast-

legt op samenwerking. „We hebben andere dingen aan onze kop. Onze eerste zorg is het vertrouwen van de kiezer in onze doelstellingen, programmapunten en mensen te herstellen.“

De Grote Drie zijn er als de kippen bij om D66 op dit punt onduidelijkheid te verwijten. Maar Van Mierlo rekent af met die critici: „Geen van de drie grote partijen wenst zich vast te leggen op een of andere samenwerking. Alles kan met iedereen. En on top of it spreekt niemand vooraf over D66“.

Uitstel

En dan: De Kruisraket. Van Mierlo legt eerst uit waarom hij voor uitstel van het besluit is: „Uit democratische overwegingen, gezien de verdeeldheid in het land, gezien de looptijd van 5 jaar, en omdat de regeringspartijen niet over een eigen meerderheid beschikten. Uitstel dus, maar dan moeten niet alleen CDA en VVD, maar ook de PvdA een constructievere opstelling tonen. Echter: noch de regeringspartijen, noch de PvdA zijn daartoe bereid“.

Overigens vindt Hans van Mierlo dat voor de veiligheid van Europa de totstandkoming van een Europees veiligheidsbeleid in de Navo en het Europese antwoord op een eventuele invoering van SDI van veel grotere betekenis is dan de

vraag of er kruisraketten in Nederland komen.

Toch maar terug naar die kruisraketten. „D66 tilt zwaar aan het principe dat eenmaal goedgekeurde verdragen moeten worden uitgevoerd. Dit is dan ook de grondgedachte van de passage die het hoofdbestuur u zal toezenden. Ik ben het daar mee eens. Als de Kamer het verdrag goedkeurt moet het ook worden uitgevoerd.“

„Iets anders is de eventualiteit van heronderhandelingen. Ik moet eerlijk zeggen dat ik niet goed zie hoe heronderhandelingen in rede gevoerd kunnen worden als de PvdA haar standpunt handhaaft dat ze nooit de verantwoordelijkheid zal aanvaarden voor de plaatsing van ook maar 1 kruisraket.“

„Maar dat neemt niet weg dat ik het belang van de beschikbaarheid van de PvdA als regeringspartij zo groot vindt dat het niet opportuun is om nu al deze uitweg (heronderhandelingen) definitief af te wijzen. Het zal er van afhangen tot welke concessies de Partij van de Arbeid bereid zal zijn.“

Aldus goeroe Hans van Mierlo in zijn korte, ja zelfs zeer korte, nog niet eens 1,5 uur durende toespraak, die er bij het congres toch als koek ingaat, om weer met De Volkskrant te spreken.

ENGWIRDA:

„PvdA vergroot kans op nieuw rechts kabinet“

„De Partij van de Arbeid vraagt nu wel aan Washington en Moskou het aantal kernwapens in Europa terug te dringen, maar is niet bereid zelf verantwoordelijkheid te dragen voor een akkoord dat leidt tot een forse vermindering van kernwapens in Oost- en West-Europa. Dat standpunt levert wel stemmen op, maar geen invloed. Geen macht, hooguit voetnoten bij de macht. Waar de sociaal-democraten wel verantwoordelijkheid voor nemen is dat de kansen op een nieuw kabinet van CDA en VVD toenemen.“

Dat heeft fractieleider Maarten Engwirda op het congres gezegd. „Zo'n nieuw rechts kabinet moet er maar niet komen“, vindt Engwirda.

„Het kabinet-Lubbers maakt uit wat goed is voor de mensen. Is dat niet de kern van de

regeerstijl van deze ploeg? Het kabinet wekt op z'n minst de indruk wars te zijn van inspraak. De regering is voor nieuwe kerncentrales, en dus komen die er, zonder rekening te houden met de Brede Maatschappelijke Discussie, die heeft uitgewezen dat tweederde van de bevolking er anders over denkt. Deze regeerstijl van het kabinet is slecht voor de geloofwaardigheid van de politiek. De vervreemding van de politiek, die na de RSV-enquête toch al groot was, is daardoor ongetwijfeld nog verder toegenomen.“

Invloed

„VVD en CDA vinden het niet nodig of zelfs ongewenst om de kiezers meer invloed te geven. En daar ligt nu juist de taak voor onze partij. Wij zullen de kiezers duidelijk moeten

maken dat wij wel geloven in inspraak. Dat wij de invloed van de kiezers op de regeringsvorming willen vergroten. En dat wij wel pal staan voor een versterking van de positie van het parlement. Kortom: dat wij de mensen wel serieus nemen. Bijvoorbeeld via een referendum op lokaal, regionaal en nationaal niveau.“

Engwirda hekelde de VVD, die volgens hem geen liberale, maar veel meer een conservatieve partij is. „De VVD laat geen kans onbenut om te koketteren met haar liberale principes. Maar als het erom gaat die principes in praktijk te brengen geeft de VVD niet thuis. Zie de wet gelijke behandeling, zie ook de euthanasieproblematiek, waarbij de VVD veel teveel aan het CDA toegeeft.“

STILLE OMGANG

Er zijn mensen die, al dan niet in opinieweekbladen, beweren dat D66 niet kan omgaan met macht. Macht van het getal dan, want aan macht van argumenten heeft het nooit ontbroken.

D66 kan een hoop leren van de grote drie, als het om omgaan met macht gaat, zeggen ze dan.

Hoe werkt dat dan bij die drie?

De ayatolla Van den Berg heeft zijn macht weer eens laten gelden de afgelopen weken.

Wel in het kabinet, maar niet echt, want anders moet een overeenkomst worden nagekomen, en dat kan toch niet de bedoeling zijn.

Omgaan met macht, je moet het leren.

Een andere goeroe, de commissaris uit Friesland spreekt, om Edje Kadetje te helpen de mensen in het land weer toe en wordt als een verademing ervaren. Omgaan met macht, je moet het leren.

VVD en CDA tezamen is ook een aardig span. Hun commissarissen resp. hun ministers regelen samen de plaats waar een kerncentrale moet komen en gaan gemakshalve voorbij aan de uitkomsten van de Brede Maatschappelijke Discussie en rapporten van onderzoekscommissies. Omgaan met macht, je moet het leren. En het CDA?

Het CDA schrapt een invalide raadslid als kandidaat, omdat de man niet mobiel genoeg is.

Omgaan met macht, je moet het leren.

Was er niet een club die iets had met politieke vernieuwing?

Toch maar doen.

Ewout Cassee

„Papierloos departement, dat kan best”

„De overheid zou het eens moeten proberen met een papierloos departement. Daar kunnen we ons niets bij voorstellen, maar het is toch mogelijk.” Aldus Jos Elbers, lid van de werkgroep automatisering, in de media- en informatiemat-schappij-groep die op het congres discussieerde over de media-paragraaf van het concept-verkiezingsprogramma. Eric Jurgens, voormalig NOS-voorzitter, meent dat de overheid moet optreden als een verkeersleider die zorgt dat ieder medium z'n plekje heeft. Verder moet de overheid zich niet bemoeien met de inhoud van de programma's. De groep was het met dat laatste natuurlijk eens. Jurgens vindt overigens dat het D66-programma ten onrechte weinig of niets meldt over radio,

de kabel en de regionale en lokale reclame. Hij verwijt D66 de omroep teveel te zien als „cultuur” en te weinig als „een recht op vrijheid van meningsuiting”. Gerrit-Jan Wolffensperger, wethouder van Amsterdam en daarmee „beheerder” van het grootste kabelnet ter wereld, vindt dat lokale reclame op radio en tv een absolute noodzaak is, anders valt het allemaal niet te realiseren. Cees Vervoord, manager van een bedrijf, gelooft niet zo in Europese samenwerking op het gebied van informatietechnologie. Daar worden de verschillende overheden het toch niet over eens, die beschermen of bevoordelen in principe hun eigen industrie. Beter is volgens hem dat de bedrijven samenwerken om zo de enorme kosten en risico's te spreiden.

„Kamerlid heeft geen machtsbasis”

„Een Tweede-Kamerlid heeft geen machtsbasis. Het is niet beslissend of een kamerlid zijn werk goed doet. Hij is sterk afhankelijk van een goede lijsttrekker. Een kamerlid is nergens als hij de krant niet haalt. Populariteit is bezig alles te overheersen. En parlementariërs met afwijkende opinies worden mond-dood gemaakt.”

Dat stelde Jan Vis op het congres in een discussie over decentralisatie en politieke vernieuwing. Vis haalde de uitspraak van premier Lubbers (dat het alleen nog maar gaat tussen hem en Den Uyl) aan. „Die 148 andere kamerleden doen kennelijk niet meer mee. De premier

wordt steeds machtiger. Aan deze „premierverkiezingen” worden de parlementsverkiezingen opgeofferd”, aldus een cynische Jan Vis. Het Eerste-Kamerlid stelde voor een districtenstelsel in te voeren. Dan krijgt een Tweede-Kamerlid volgens hem wel een machtsbasis en dan krijgt de kiezer meer te zeggen. „De relatie kiezer-gekozene wordt groter. En het is beter om door de kiezer ter verantwoording te worden geroepen dan door Bukman.” Daarnaast moet volgens Vis de premier rechtstreeks gekozen worden en dat moet ook voor burgemeesters gelden. Hij pleitte verder voor een eigen onderzoeksinstituut voor het parlement.

Jeugdwerkloosheid „hyperprioriteit”

In het concept-verkiezingsprogramma heeft D66 de werkloosheid tot „superprioriteit” uitgeroepen. Dat is prima, maar dan moet de jeugdwerkloosheid „hyperprioriteit” worden. Dat vindt de sociaal-economische werkgroep, die op het congres discussieerde. Centraal in de discussie stond de vraag of er een door de overheid opgelegd sociaal contract moet komen. Volgens D66-econoom Hans Wijers moet de overheid daarvoor nu wel de verantwoordelijkheid nemen, omdat de politiek, en met name CDA en VVD, het probleem van de werkloosheid voor zich uit heeft geschoven. Het probleem dat zich daarbij voordoet is dat de werknemers en ook de vakbonden hebben gekozen voor geld in plaats van werk, waardoor arbeidstijdverkorting wat in het slop is geraakt en de werkloosheid op een zeer hoog peil blijft. Unilever-topman Wim Dik, voormalig exportstaatssecretaris, vindt dat de verantwoordelijkheid bij de sociale partners moet liggen en dat de overheid zich daar niet mee moet bemoeien. „Het afdwingen van een arbeidscontract is D66 vreemd.” Wiro Beek, ook een (D66)-topman werkzaam bij Unilever, is het daar mee eens; hij vindt dat er flexibele regelingen per bedrijfstak moeten komen en dan niet vanuit Den Haag, maar decentraler. Beek benadrukte het belang van Europese samenwerking („ook een overheidstaak”) en een betere kwaliteit van het onderwijs, dat bovendien beter op de behoefte van het bedrijfsleven afgestemd moet worden. Peac-voorzitter Saskia van de Loo legde de nadruk op het maken van deeltijdbanen. Ook in hogere functies moet dat volgens haar kunnen. Van de Loo stelde voor om bij de gemeentelijke overheid in principe alleen vrouwen aan te nemen, zolang die hier in een achterstandsituatie verkeren.

Congresinformatie

Agenda 42ste ALV, 24 en 25 januari 1986, De Flint te Amersfoort

vrijdagavond

- 20.00 uur 1. Opening door partijvoorzitter
- 2. Benoeming Notulen- en Stemcommissie
- 3. Toelichting op de Stemprocedure
- 20.10 uur 4. Financiën
  - contributieregeling
  - regiobijdrage
  - jaarrekening 1985
- 20.25 uur 5. Eerste deel behandeling Verkiezingsprogramma
- 22.30 uur 6. Schorsing

zaterdag

- 09.30 uur 7. Heropening
- 8. Toelichting stemprocedure
- 09.40 uur 9. Presentatie kandidaten besturen, commissies, lijsttrekkerschap + opening stembussen
- 10.00 uur 10. Tweede deel behandeling Verkiezingsprogramma
- 11.30 uur 11. Toespraak partijvoorzitter
- 12.00 uur 12. Lunch + sluiting stembussen
- 12.30 uur 13. Derde deel behandeling Verkiezingsprogramma
- 14.30 uur 14. Eventuele moties n.a.v. Politieke Plaatsbepaling
- 15.00 uur 15. Actuele politieke moties
- 15.30 uur 16. Uitslag stemmingen
- 15.40 uur 17. Toespraak lijsttrekker Tweede Kamerverkiezingen, Campagnestart Gemeenteraadsverkiezingen
- 16.00 uur 18. Sluiting door partijvoorzitter

Nota Bene!

Om financiële redenen is het niet mogelijk om nog een Democraat uit te brengen vóór het verkiezingscongres. De agenda van de ALV moet daarom onder voorbehoud worden gepubliceerd. Elders in deze Democraat treft u (voor de tweede maal) een bon aan voor het aanvragen van het Congresboek, dat daags voor de ALV zal worden verzonden. Daarin treft u de laatste mededelingen aan m.b.t. de gang van zaken op de ALV. Voor het toepasselijke *congresreglement* zij verwezen naar Democraat nr. 8, pagina 6, zij het dat artikel 1 komt te luiden: „Het congres van 24 en 25 januari 1986 in De Flint te Amersfoort is een ALV in de zin van artikel 7 Huishoudelijk Reglement.” Voorts dienen in plaats van de data in artikel 2 te worden gelezen de data die elders in deze Democraat zijn vermeld onder het kopje Sluitingsdata enz.

Politieke plaatsbepaling

Gehoord de rede van Hans van Mierlo op het congres van 30 november 1985 te Breda, stelt het Hoofdbestuur zich achter de volgende politieke plaatsbepaling.

1. D66 is min of meer de uitvinder van strategie-resoluties. Zo'n 15 jaar geleden beoogde D66 daarmee de kiezer te betrekken bij een doorbraak in de Nederlandse politiek. Voor dat doel maakte D66 zich kwetsbaar, met andere partijen die de laatste partijpolitieke verantwoordelijkheid in elkaars handen legden. Wij moeten vaststellen dat van dit soort elementen in de huidige omstandigheden geen sprake is.
2. D66 heeft de potentiële bereidheid om regeringsverantwoordelijkheid te dragen. Gezien onze electorale positie is het winnen van het vertrouwen van de kiezer en het weer innemen van onze plaats in het politieke krachtenveld echter onze allereerste zorg.
3. Geen van de drie andere partijen wenst zich vast te leggen op de een of andere samenwerking; niemand spreekt vooraf over D66.
4. Op grond van de drie hiervoor genoemde punten, op grond dus van haar eigen positie gerelateerd aan de opstelling van de andere partijen, besluit D66 voor de komende verkiezingen geen strategieresolutie aan te nemen.
5. Voor de komende periode gaat D66 als geheel onafhankelijke partij de verkiezingen in, slechts gebonden aan de uitgangspunten die zij altijd heeft gehanteerd:
  - a. het is een democratisch goed – en daarom in het belang van het land – wanneer de grootste partij, en zeker wanneer die substantiële winst maakt, aan de regering deelneemt. Waar dit maar enigszins mogelijk is moet D66 dit bevorderen.
  - b. in principe dient de grootste partij de premier te leveren;
  - c. het is uitgesloten dat D66 een beleid waartegen zij oppositie heeft gevoerd aan een meerderheid helpt.

SCHOLING EN VORMING

Het PSVI verzorgt de komende maanden verschillende cursussen, die mede als voorbereiding op de komende verkiezingen gezien kunnen worden.

De afdelingssecretarissen zijn in het bezit van een cursusoverzicht en intentieformulieren. Daarom wordt hier volstaan met een korte opsomming.

- 1a. basiscursus gemeenteraad
- b. workshop gevorderden
- c. workshops college-onderhandelingsstactieken
2. cursus voor campagnevoerders
3. presentatie-, interview- en forum-training
4. basiscursus D66
5. vrouwen en beleid (georganiseerd door de emancipatiewerkster i.s.m. het PSVI)

Voor meer informatie, neem contact op met uw afdelingssecretaris of met het PSVI-D66, 070-858303.

Minderhedenfolder

Het PSVI bereidt momenteel een minderhedenfolder voor t.b.v. de gemeenteraadsverkiezingen. De folder zal verschijnen in een vijftal talen: Turks, Marokkaans, Spaans, Italiaans en Engels. Afdelingen die gebruik willen maken van dit campagnemateriaal kunnen hun bestelling opgeven bij het PSVI, 070-858303. De prijs per folder bedraagt ongeveer 7 cent.

Voor alle inlichtingen of bestellingen: PSVI-D66, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag. Tel. 070-858303.

WIST U DAT IEDER LID OP HET CONGRES MAG KOMEN? TOCH IS DAT ZO. KOM DUS NAAR AMERSFOORT EN WEES ERBIJ!!

AANVULLING CONCEPT-VERKIEZINGSPROGRAMMA

TEKST: (ter vervanging van pag. 38 concept VP tot kopje Aanschaffingsbeleid)

KERNWAPENS

Het huidige kernwapenpotentieel, nog los van de groei daarvan, stemt tot grote bezorgdheid. Een aanzienlijke vermindering is mogelijk, omdat de huidige functie van de kernwapens op een aanzienlijk lager niveau evenzeer effectief is.

De vermindering is gewenst om twee redenen. In de eerste plaats kan zij bijdragen tot het gedeeltelijk wegnemen van wantrouwen, dat een van de belangrijkste oorzaken van oorlog kan zijn. In de tweede plaats zal zo'n vermindering een voorbeeldfunctie kunnen hebben, waardoor verdere verspreiding van kernwapens kan worden tegengegaan. De vermindering van de kernbewapening is onderworpen aan de algemene voorwaarde, dat zij niet leidt tot een situatie waarin de kans op oorlog, laat staan de kans op het gebruik van kernwapens toeneemt.

D66 staat een actief nucleair ontwapeningsprogramma voor. Daarbij dienen de Verenigde Staten en de Sovjetunie een centrale rol te vervullen, maar ook de Westeuropese landen die zelf kernwapens produceren en bezitten hebben hier een verantwoordelijkheid. Als eerste stap is bevestiging van het kernwapenpotentieel op het huidige niveau noodzakelijk. D66 zal zich ervoor inzetten dat Nederland actief meewerkt aan de totstandkoming van een internationaal verbod op:

- de ontwikkeling van nieuwe kernwapens
  - het nemen van kernproeven
  - het ontwikkelen van nieuwe systemen die het machtsevenwicht bedreigen.
- Daarnaast moet de politieke en technische drempel om kernwapens te vervaardigen zo hoog mogelijk worden gemaakt en gehouden, bijv. door een strikte toepassing van kernenergie voor vreedzame doeleinden.

KRUISVLUCHTWAPENS

Het vraagstuk van de plaatsing van kruisraketten in Nederland is in een nieuwe fase gekomen. Het besluit tot plaatsing, waartegen D66 zich heeft verzet, is genomen. Een verdrag zal, hoogstwaarschijnlijk, worden gesloten vóór de verkiezingen. Verdragen moeten worden nagekomen.

D66 zal zich inspannen en naar wegen blijven zoeken om totstandkoming te bevorderen van een overeenkomst tussen het Oostblok en het Westers bondgenootschap over vermindering van het aantal middellange afstandswapens.

Essentieel is nu dat de Europese NAVO-landen, zo mogelijk gezamenlijk, aandringen op een spoedig accoord in Genève, waarbij het aantal middellange afstandswapens in Europa aanzienlijk wordt verminderd.

KERNWAPENTAKEN

Van de zes kernwapentaken die Nederland nu nog heeft, zullen er binnenkort twee wegvallen, de nucleaire mijnen en de NIKE-Hercules luchtdoelraketten. Wanneer door takenruil de nucleaire taak van de Orion op een effectieve wijze kan worden geruild met een andere bondgenoot, dan moet dat geschieden. Indien dat niet mogelijk is, moet de taak worden afgestoten zodra een conventioneel wapen tegen de diepte-onderzeeër het nucleaire wapen kan vervangen.

Tactische nucleaire artillerie is gevaarlijk en militair overbodig. Zij is gevaarlijk omdat zij de illusie oproept van een incidenteel tactisch nut en daardoor gemakkelijker als vanzelfsprekend zal worden ingezet bij een effectieve of dreigende vijandelijke doorbraak. Zij is overbodig omdat bij het eerste schot de nucleaire oorlog op een veel breder en dieper front een feit zal zijn, waarbij het belang van de dreigende doorbraak op één plaats in het niet zinkt.

Vliegtuigen (F16) en raketten (Lance) zullen dan onmiddellijk het geschut overbodig maken. Om die reden zal binnen het bondgenootschap krachtig moeten worden gestreefd naar een strategie waarin het nucleair geschut kan worden afgeschaft.

AANSCHAFFINGSBELEID (zie verder concept-verkiezingsprogramma blz. 38)

Ter toelichting op deze aanvulling volgt hier een citaat van enkele passages uit de congresrede van Hans van Mierlo van 30 november 1985:

Een verkiezingsprogramma behoort het beleid te beschrijven voor de komende vier jaar op basis van de situatie, of de meest waarschijnlijke situatie, zoals die is op 21 mei 1986. Een partij die die vermoedelijke situatie in haar programma beschrijft, maar juist in de komende maanden wil vechten voor een andere situatie, ondermijnt haar gevechtskracht doordat zij als het ware op voorhand haar doel reeds als verloren beschouwt.

In concreto: voor ons is het wel degelijk van betekenis of er op 21 mei een verdrag met de Verenigde Staten is goedgekeurd of niet, maar tot aan dat moment wilde de Tweede Kamerfractie zo effectief mogelijk opereren om die situatie te voorkomen. En er was nog onzekerheid over de vraag of het besluit genomen zou worden en hoe, of het sluiten van de overeenkomst zou worden uitgesteld

of niet, of de Kamer het besluit zou goedkeuren en of er consequenties zouden kunnen zitten aan het verloop van de top in Genève. De drie andere partijen hadden dat probleem niet bij het opstellen van hun program. Immers, de regeringspartijen konden volstaan met te zeggen, het 1 juni-besluit wordt uitgevoerd, dat gaat over de verkiezing heen; en de Partij van de Arbeid zegt simpel: hoe het parlement ook stemt, die dingen komen er niet in, wat er ook gebeurt. Dan is er ook geen probleem.

Alvorens u iets te zeggen over die vermoedelijke situatie op 21 mei, wil ik u eerst iets zeggen over de afgelopen periode en mijn houding daarin.

Ik heb van meet af aan een zo scherp mogelijk onderscheid gemaakt tussen de periode tot aan 21 mei en de periode daarna. Tot aan 21 mei heeft Maarten Engwirda de politieke verantwoordelijkheid om het verkiezingsprogramma waarop zijn fractie is gekozen naar eer en geweten te interpreteren en uit te voeren.

En ik heb mij niet bemoeid en niet willen bemoeien met die fractieverantwoordelijkheid. Als ik in januari tot lijsttrekker zou worden gekozen, ligt de verantwoordelijkheid vanaf 21 mei bij mij op basis van een nieuw pogram. Dat onderscheid is niet alleen formeel, maar ook materieel relevant, omdat ik vind dat ik met name voor deze periode de geschiedenis die de partij en de Tweede Kamerfractie hebben met dit vraagstuk niet mag en kan vereenzelvigen met de geschiedenis, die ik er persoonlijk mee heb en die voor een deel bepaald wordt door het simpele feit dat ik er een tijd regeringsverantwoordelijkheid voor heb gedragen.

Wie in de politiek van inzicht verandert heeft veel uit te leggen maar heeft recht op alle respect. Wie uit opportunisme zijn geschiedenis verloochent, wordt ongeloofwaardig en het is net zo goed mijn belang dat partij en fractie hun geloofwaardigheid behouden als het naar mijn gevoel een belang van de partij is.

dat ik als eventueel lijsttrekker mijn geloofwaardigheid behoud en gezegend de partij die daarvoor de ruimte heeft. Deze situatie geldt voor de periode van nu. Het spreekt vanzelf dat voor de periode die voor ons ligt de geschiedenis die dan begint voor lijsttrekker en partij samenvalt. Dat is een randvoorwaarde voor de politieke duidelijkheid en verantwoordelijkheid.

En nu de situatie voor de toekomst. Ik maak de volgende kanttekeningen.

1. Dat bezwaar dat ik net noemde is weliswaar nog niet helemaal weg, maar er is eigenlijk alleen nog maar theoretische twijfel mogelijk aan de situatie dat er op 21 mei een door het Nederlands parlement goedgekeurd verdrag met de Verenigde Staten is. De regeringspartijen weigeren categorisch de goedkeuring van het verdrag uit te stellen tot na de verkiezingen en het is

—
—
—
—
— 5
—
—
—
— 10
—
—
—
— 15
—
—
—
— 20
—
—
—
— 25
—
—
—
— 30
—
—
—
— 35
—
—
—
— 40
—
—
—
— 45
—
—
—
— 50
—
—
—
— 55
—
—
—

Vervolg van pagina 5

duidelijk dat er een meerderheid voor dat verdrag zal zijn. Ik heb die mogelijkheid van uitstel geopperd - niet uit politieke, maar uit democratische overwegingen, gezien de verdeeldheid in het land, gezien de looptijd van 5 jaar, gezien het feit dat de regeringspartijen voor het besluit niet over een eigen meerderheid beschikken, maar wel vanuit de opvatting dat de Partij van de Arbeid dan ook van haar kant een constructievere opstelling zou tonen. Maar noch de regeringspartijen, noch de Partij van de Arbeid zijn daartoe bereid.

2. D66 is meer nog dan andere partijen krachtens haar uitgangspunt verplicht om te kijken naar de effecten van de Nederlandse situatie op de internationale mogelijkheden tot wapenvermindering. Het is D66 immers nooit gegaan om het kruisraketten-vrij-houden van Nederland als een goed „an sich“, maar als een mogelijk instrument ter positieve beïnvloeding van landen in Oost en West ten behoeve van de onderhandelingen. Wie lange tijd de illusie gehad mag hebben dat de Nederlandse terughoudendheid die positieve invloed had, moet zich thans afvragen of dat in de huidige omstandigheden nog zo is. Ik zelf vrees het tegendeel en zeker wanneer een verdrag door ons parlement zou zijn goedgekeurd. Er is weinig reden om de euforie over de top van Genève te delen. Het beste wat je ervan kunt zeggen is dat het een stuk erger had kunnen verlopen. Niettemin is er voor het eerst

een gematigd optimisme over de kansen dat het tot een INF-akkoord komt. Het is een immens belang van de Europese landen dat alles wordt gedaan om dat akkoord tot stand te brengen.

Ik vermag niet in te zien hoe een desolidarisering van de Europese bondgenoten, een voortgezette Alleingang van Nederland of een nieuwe bilaterale verhouding met Moskou daartoe op dit moment nog een constructieve bijdrage kan zijn. Wij dienen o.a. de vraag onder ogen te zien in hoeverre Nederland de kansen voor de andere Europese bondgenoten om te profiteren van de reducties bij een akkoord vermindert, wanneer wij het onderhandelingsaanbod van 572 raketten eenzijdig met 48 verlagen. Die vraag is er op zich altijd geweest maar zal nog te meer klemmen als het verdrag zal zijn goedgekeurd.

3. De houding van Nederland tegenover met name de Europese bondgenoten moet voor D66, gezien onze Europese prioriteit extra zwaar tellen in de afweging van de belangen. Zonder aan het belang van het kruisraketten-vraagstuk iets af te doen, moet geconstateerd worden dat voor de veiligheid van Europa de totstandkoming van een Europees veiligheidsbeleid binnen het bondgenootschap en het Europese antwoord op een eventuele uitvoering van SDI van nog grotere betekenis is. Wat het laatste betreft is er een dusdanige spanning tussen de filosofie achter SDI en die achter de kruisraketten, dat indien over vier jaar zou

blijken dat SDI doorgaat, er weinig reden is om aan te nemen dat het kruisrakettenverdrag kan worden verlengd. In dat licht is het aan de Amerikanen om te beoordelen hoe relevant het is om hier kruisraketten te plaatsen met de reële mogelijkheid dat het maar voor twee jaar zal zijn. SDI zal overigens niet alleen van invloed zijn op de handhaafbaarheid van de kruisraketten, maar ook op de inzetbevoegdheid ten aanzien van de overige Amerikaanse nucleaire wapens in Europa.

4. D66 tilt zwaar aan het principe dat eenmaal goedgekeurde verdragen moeten worden uitgevoerd: ook al hebben we kritiek op de totstandkoming. Dit is dan ook de grondgedachte van de concept-passage over de kruisraketten, die u door het hoofdbestuur zal worden toegezonden: Als de verdragen zijn goedgekeurd moeten ze worden uitgevoerd. Natuurlijk wordt het principe van de eerbiediging van verdragen begrensd door het principe dat geen land gehouden is tot het onmogelijke. Op zichzelf is het denkbaar dat zo'n situatie in Nederland alsnog ontstaat: Dan houdt alles op. Maar een kernvraag is of je als politieke partij zover wilt gaan dat je alles in het werk wilt stellen om zo'n situatie te laten ontstaan. Mijn antwoord daarop is nee. Iets anders is de eventualiteit van heronderhandelingen. Een mogelijkheid, die zich moeilijk laat beschrijven in een verkiezingsprogramma. Natuurlijk zijn heronderhandelingen met goedvinden van de beide verdragspartners mogelijk. Ik moet echter eer-

lijk zeggen dat ik niet goed zie hoe heronderhandelingen de facto over iets anders kunnen gaan dan niet plaatsvinden. Ik zie ook niet goed hoe ze in rede gevoerd kunnen worden als de Partij van de Arbeid haar standpunt handhaaft dat ze nooit, onder geen enkele omstandigheid de verantwoordelijkheid zal aanvaarden voor de plaatsing van ook maar één kruisraket. En wat mij op zichzelf zeer ongewenst voorkomt is dat onze buitenlandse politiek nog eens vier jaar verlamd wordt onder de hypotheek van de kruisraketten. Maar dat neemt niet weg dat ik het belang van de beschikbaarheid van de PvdA als regeringspartij zo groot vind, dat het niet opportuun is om nu op voorhand deze uitweg definitief af te wijzen. Het zal er van afhangen tot welke concessies de Partij van de Arbeid bereid zal zijn. We mogen erop vertrouwen dat althans de aard daarvan voor de verkiezingen helder wordt.

Congres,

het spijt me dat ik aan het eind van het congres zo lang nog uw aandacht heb moeten vragen voor deze ernstige kwestie. Maar na alle verwijten over vaagheid en tegenstrijdigheid was het niet minder dan geboden u zo volledig mogelijk in te lichten over een aantal overwegingen en opvattingen, die wij voor de komende jaren over dit vraagstuk hebben en die wij in een korte passage in het verkiezingsprogramma aan u zullen voorleggen. In januari zullen wij daarover beslissen.

SWB

AGENDA

U kunt de agenda voor 1986 nog steeds bestellen bij de SWB. Nog even ter herinnering:

Naast de vernieuwde agenda met groene omslag, is nu ook een los adressesboekje te bestellen. Dat losse boekje is achterin de agenda te steken.

Kosten: agenda + adressesboekje f 10,- (incl. porto); bij afhalen op het Landelijk Secretariaat f 7,50. Het losse adressesboekje kost f 5,-.

Bestellen: overmaking van het desbetreffende bedrag op giro 3322213 t.n.v. SWB D66 te Den Haag.

OPROEP

De werkgroep Consumentenzaken kan nog steeds nieuwe leden gebruiken. U kunt zich opgeven bij Corrie Hupkes (070-858303).

NIEUWE NOTA MIDDEN- EN KLEIN-BEDRIJF

Zojuist is de nieuwe nota over het midden- en kleinbedrijf uitgekomen, getiteld: Het belang van verscheidenheid. Elders in deze democraat treft u een artikel hierover aan.

U kunt deze nota bestellen door overmaking van f 6,60 (incl. porto) op giro 3322213 t.n.v. SWB D66 Den Haag, onder vermelding van E 14

RUIMTELIJKE ORDENING

De landelijke SWB-werkgroep ruimtelijke ordening zoekt belangstellenden voor versterking van de werkgroep. De werkgroep komt 8 à 9 keer per jaar bijeen in Den Haag of Utrecht. De werkgroep richt zich vanuit de ruimtelijke ordening op:

1. Adviseren van de TK-fractie (wetten, nota's, structuurschema's)
  2. Beleidsprogramma D66
  3. Onderwerpen die in provinciale en gemeentelijke fracties spelen met een meer algemeen karakter, waarvan het wenselijk is een landelijk standpunt te bepalen
  4. Onderwerpen en thema's die van invloed zijn op de ruimtelijke planvorming en ontwikkeling.
- Als voorbeelden uit de afgelopen periode kunnen genoemd worden:
- adviseren over wijziging W.R.O. en B.R.O.
  - SWB-publikatie „Minder details, meer invloed, voorstellen voor een nieuwe stijl van ruimtelijke ordening“. (nog steeds te koop bij de SWB)
  - de fractienota met commentaar op de structuurschets Stedelijke gebieden.
- Belangstellenden die actief mee willen werken kunnen zich melden bij de coördinator van de werkgroep: Hein Struben, Kweekduinweg 2, 2051 EL Overveen (023-275093)

De interne kandidaatstelling voor de Tweede-Kamerverkiezingen

Er is massaal gestemd voor de interne kandidaatstelling. Niet minder dan 3061 stembiljetten kwamen er binnen, waarvan er 3017 geldig waren. Een aantal biljetten is te laat binnengekomen, en 5 waren niet juist ingevuld. De Landelijke Verkiezingscommissie (LVC) heeft dan ook veel werk gehad om de uitslag te bepalen, daarbij dankbaar gebruik makend van de hulp van Tineke Knaap, Liesbeth Talmon, Lia Wijchers, Tineke Veenstra, Odette Brouwer, Anneke Beek en Marcel van de Heuvel.

De uitslag is als volgt:

1. Hans van Mierlo	53.218
2. Louise Groenman	45.652
3. Maarten Engwirda	43.752
4. Gerrit Jan Wolffensperger	41.642
5. Erwin Nypels	33.918
6. Doeke Eisma	32.899
7. Dick Tommel	30.470
8. Jacob Kohnstamm	29.811
9. Aad Nuis	28.091
10. Saskia van der Loo	24.432
11. Machteld Versnel	23.169
12. Thom de Graaf	17.441
13. Herman Schaper	15.519
14. Ernst Bakker	14.053
15. Paul Wessels	13.628
16. Carien Evenhuis	13.061
17. Chel Mertens	12.613

18. Bob van den Bos	9.720
19. Adriaan van Geest	7.651
20. Thea Horsmans	6.569
21. Edo Spier	6.003
22. Toos de Gier	5.621
23. Leo de Graaf	5.082
24. Andries Veldkamp	4.809
25. Michiel ten Brink	4.249
26. Ton Friesen	4.144
27. Bert Bakker	4.122
28. Dick Teegelaar	3.215
29. John Jadnansing	2.654
30. Bert van Wijk	2.653
31. Henk Potman	2.455
32. Joop Minke	2.442
33. Ko Anthonisse	2.218
34. Clemens Degenaar	1.978
35. Wim Ovaa	1.833
36. Michael Beck	1.556
37. Dolf Grunwald	1.423
38. Jan Fontijne	1.390
39. Ed Bolsius	1.378
40. Herman van der Woude	1.358
41. Frans Bongers	1.339
42. Adriaan Meij	1.089
43. Jo van Erp	997
44. Freek Gerritsen	955
45. Anton de Man	896
46. Ron Schenk	836
47. Bert Jansen	807
48. Ted van der Veer	723
49. Boeddha Kortz	664
50. Egon Snelders	650
51. Joop Coorengel	585
52. Ed Moonen	553
53. Paul de Roo	477
54. Erik Riensema	309

55. Mark Meijer	239
56. Cirilio Kamperveen	211
57. Frans van Gils	174

Het is opvallend dat Van Mierlo op 72,5% van de biljetten als nummer 1 is geplaatst, slechts op 3,3% van de biljetten kwam zijn naam niet voor, in totaal kreeg hij 88% van het maximaal mogelijk aantal te behalen punten. De nummers 2, 3 en 4 op de lijst zijn vrij dicht bij elkaar geëindigd, met c.a. 72,5% van het maximaal aantal te behalen punten. Dan wordt het snel minder: Erwin Nypels en Doeke Eisma c.a. 55,5% en Dick Tommel, Jacob Kohnstamm en Aad Nuis met c.a. 49% van het maximaal te behalen punten. Als de LVC alleen maar had gekeken hoe vaak iemand op de stembiljetten is vermeld, dan zou de uitslag vrijwel identiek geweest zijn. Van de eerste 17 zou alleen Jacob Kohnstamm 2 plaatsen hoger en Paul Wessels één plaats hoger zijn geëindigd. Slechts één kandidaat die niet door de „commissie aandragen stemadvies“ is aanbevolen, heeft kans gezien bij de bovenste 15 te eindigen, te weten Ernst Bakker.

Maar dit zegt niet dat de uitslag anders zou zijn geweest als er geen stemadvies geweest zou zijn. De als eerste 9 geëindigden zijn zeer bekend bij de leden, van de overigen zijn 3 al eerder kamerlid geweest, waarvan er één was aanbevolen. Het lijkt dan ook niet geheel toevallig dat juist Ernst Bakker als ex-kamerlid bij de eerste 15 is geëindigd. De positieve discriminatie, waar onze partij aan lijdt, is ook nu weer opvallend aanwezig: geëindigden de mannen gemiddeld op de 31e plaats, de vrouwen kwamen gemiddeld op de 13e plaats. Er waren zelfs stembiljetten, waar op de eerste 6 plaatsen de 6 vrouwelijke kandidaten waren vermeld. 5 Kandidaten hebben zelfs niet zichzelf als eerste geplaatst, deze werden tenminste geen enkele keer als eerste genoemd, terwijl 11 kandidaten precies eenmaal als eerste werden genoemd.

Eddy Honig, voorz. LVC

visie op het midden- en kleinbedrijf

Het belang van verscheidenheid

Niet zonder enige trots kan de SWB melding maken van een gedegen en goed gedocumenteerde nota over het midden- en kleinbedrijf (MKB).

Dankzij de actieve werkgroep MKB kan de partij voortaan haar standpunten over individualisering, innovatie en werkgelegenheid mede baseren op deze nota.

Grondig toont de werkgroep aan hoe belangrijk het MKB is voor de werkgelegenheid (43% van de beroepsbevolking is werkzaam in het MKB). De dalende koopkracht heeft er inmiddels, vooral in de detailhandel, voor gezorgd, dat vele kleine ondernemers op de rand van de afgrond staan. De in het concept-verkiezingsprogramma bepleite lastenverlichting zal voor met name de kleine detailist van levensbelang zijn en sluit daarmee mooi aan bij de nota. Opmerkelijk is het toenemend aantal vrouwen dat kiest voor het zelfstandig ondernemerschap. Door het groeiend aantal vrouwencoöperaties en -bedrijven omvat het aantal vrouwelijke ondernemers nu circa 55.000. Voor de dubieuze Wet Tweeverdieners hebben de auteurs niet veel goede woorden over. De wet gaat volstrekt voorbij aan de fiscale verzelfstandiging van de ruim 100.000 meewerkende echtgenotes in het MKB.

Tenslotte signaleert de nota een toenemende belangstelling voor het zelfstandig ondernemerschap, ook bij andere dan de traditionele „ondernemers“-groepen. Dit signaal betekent dat ook de ontwikkelingen in het MKB passen binnen de tendens van individualisering.

Het tweede deel van de nota richt zich vooral op het huidige beleid voor het MKB. Daarmee verlaat de nota het pad van beschouwingen en cijfers, want het tegenwoordige MKB-beleid vindt weinig waardering bij de werkgroep. Kritiek op de kern van dit beleid, het doorknippen van diverse linten bij winkelopeningen, ontbreekt echter. De winkelslui-

ting(swet) krijgt daarentegen terugkerende kritiek, maar hierover later meer.

Systematisch werkt de werkgroep de beleidsgebieden af en gelukkig geen kritiek gevend zonder er een alternatief tegenover te zetten. In de financiële sfeer blijkt de zelfstandig ondernemer wel erg ongelijk behandeld te worden t.o.v. de werknemer. Verzekeren van de oude dag en de kans op arbeidsongeschiktheid is een verantwoordelijkheid voor de ondernemer zelf. Maar door de al genoemde aantasting van zijn eigen vermogen, komt juist de ou-

dedags-voorziening in de knel.

De werkgroep pleit dan ook om in de krediet- en fiscale sfeer enige lucht voor de zelfstandige ondernemer te scheppen. Over het exportbeleid constateert de nota enigszins wrang dat 27% van het MKB, dat zich op het buitenland richt geen export-ondersteunende instelling kan noemen, terwijl er toch meer dan 300 zijn! Ook wordt geconstateerd dat het ruime budget voor innovatie nauwelijks het MKB bereikt. Het aardige idee van een klein octrooi wordt niet verder uitgewerkt, dus hier is nog veel denkwerk voor D66-juristen te verzetten.

Het slot van de nota laat ons ook nog over de grenzen heen kijken. De werkgroep bepleit namelijk het opzetten in Europees verband van „Small Business Agencies“.

Er zouden, naar Amerikaans voorbeeld, agentschappen moeten komen die behalve zelfstandig wetten uitvoeren, bij overheidsaanpak en kredietverlening een flinke vinger in de pap moeten krijgen. Zo ontbreekt het de nota niet aan discussiestof, want over deze vorm van de uitvoering van bestuur „op armlengte“ zal nog een harde noot gekraakt moeten worden. Behalve publikatie van de nota zelf, heeft de werkgroep nog twee successen mogen boeken. De eerste is een voorstel van Louise Groenman in de Tweede Kamer om een deskundigen-commissie à la Wagner in te stellen. Uit de nota is voor de fractie pijnlijk duidelijk geworden dat bij de komende kabinetsformatie de slechte positie van het MKB een hoge prioriteit dient te krijgen. De genoemde commissie „Wagner“ zal de formateur hierover moeten adviseren. Een tweede succes voor de werkgroep is de indiening door Louise Groenman van een initiatief-voorstel om de Winkelsluitingswet aan te passen. In samenwerking met de werkgroep Consumentenzaken hebben de auteurs van deze nota de belangrijkste bouwstenen voor het initiatief-voorstel aangedragen. Daaruit mag blijken hoe snel je eigen voorstellen (in de nota) soms achterhaald worden.

Aan de nota „Het belang van verscheidenheid“, visie op het midden- en kleinbedrijf, hebben meegewerkt André van der Brugge, Bert Bakker, Henk Dinkgreve, Evert Elberse, Roy van Hek, Aad de Koning, Wilbert Kroesen, Nico Sizoo, Sabine ter Steeg, Ben Vonk en Ted Weenink.

De nota is te bestellen bij de SWB, door overmaking van f 6,60 (incl. porto) f 11,60 voor niet-leden op gironummer 33.222.13 t.n.v. SWB D66 Den Haag, onder vermelding van E 14.

Ik vind

Kruisraketten: houd er over op! Laten we eerlijk wezen.

Een forse meerderheid van de Nederlandse bevolking heeft het Volkspetitionnement niet onderkend. Ruim voor de verkiezingen zal een meerderheid in de Tweede Kamer een verdrag met de Verenigde Staten goedkeuren dat de plaatsing van kruisraketten definitief vastlegt. Eveneens voor de verkiezingen zullen de meeste Nederlanders zich, opgelucht of teleurgesteld, afkeren van de kruisraketdiscussie. Deze dovemansdialoog heeft zes volle jaren lang veel energie opgeëist die besteed had kunnen worden aan een aantal andere onderwerpen die ons dierbaar zijn. Ook internationaal is Nederland er niet veel beter van geworden.

D66 is er nooit goed uitgekomen, doordat de nationale controverse dwars door de partij liep. Daarom hebben wij nooit een behoorlijke bijdrage aan de discussie kunnen leveren, anders dan op persoonlijke basis zoals Van Mierlo heeft gedaan. De partij als geheel beoefende evenwichtskunst, voornamelijk gericht op uitstel van een beslissing. Knap, maar met weinig uitstraling. Kortom, voor

ons is aan die raketten nog minder eer te behalen dan voor andere partijen. Eigenlijk moeten we blij zijn dat anderen voor ons een beslissing hebben genomen. Laten wij ons maar niet afvragen of de voor- dan wel tegenstanders gelijk hebben gehad. Ik ben zelf altijd voor geweest, maar had als ik het met de officiële argumentatie had moeten doen waarschijnlijk ook een negatief standpunt ingenomen. Bovendien: standpunten kwamen al vroeg vast te liggen, en wie er een had zat er verder mee.

Het lijkt mij verstandig om in de campagnes van het komende halfjaar de raketten een bijzonder lage prioriteit te geven. Ze zijn niet meer actueel. In plaats daarvan kunnen wij de volle aandacht vragen voor problemen die, na zes jaar, nog steeds blijken te bestaan: het milieu, de armoede van een groot deel van de derde Wereld, de opbouw van Europa, de werkgelegenheid, de Democratie, om er maar een paar te noemen. Ons zal dat meer bevrediging schenken, en vele kiezers zullen er ons dankbaar voor zijn.

Niek Biegan.

Lijsttrekkerbeschadiging

Onder de titel „De sloop van Joop, deel II“ ventileert Martin Voorn in de Democraat van 12 november j.l. zijn, naar ik hoop grotendeels persoonlijke, mening over PvdA-leider Joop den Uyl. Martin Voorn is van mening, dat den Uyl moet verdwijnen en de leiding van de grootste Nederlandse politieke partij aan een opvolger moet overdragen. Hij pretendeert daarbij te spreken namens rechtse en linkse kringen en profeteert, dat de PvdA geen 60 zetels zal halen bij de komende Tweede Kamer-verkiezingen omdat Den Uyl lijsttrekker wordt. En dan moet D66 zorgen, vindt Voorn, de zetels die de PvdA niet krijgt binnen te halen.

Enfin, zo beweert Martin in zijn stukje nog wat dingen, die alle zijn stelling, dat Den Uyl weg moet, dienen te rechtvaardigen. O.a. heeft hij het nog over de „actie beschadiging lijsttrekker PvdA“ in eigen socialistische kring van enige jaren terug. Ik vraag mij in gemoede af hoe deze redacteur van ons partij-orgaan de positie van D66 na de verkiezingen ziet. Als wij 10 Kamerzetels halen – en persoonlijk denk ik dat we blij mogen zijn als we die halen – dan moeten die

zeker niet in de eerste plaats bij een grote progressieve partij als de PvdA worden weggehaald. Met Martin Voorn ben ik van mening, dat D66 zich progressief linksliberaal moet opstellen, althans in deze geest handelen. De „verkeerde handen“ waarin die zetels zouden kunnen vallen zijn in de eerste plaats die van de conservatief-liberale VVD en de rechterzijde van het CDA. En tenslotte: mag de PvdA zelf uitmaken door wie zij de lijst laat trekken? D66 haalt „grand old man“ Hans van Mierlo toch ook terug? Nou dan.

Wijnand van Westering

SWB

OMTRENT HET PARLEMENT

Pas van de persen is ook gerold: „Omtrent het parlement“ auteurs o.a.: H. van Mierlo, Ineke Lambers, J. Vis, J. Glastra van Loon e.a. Uitgever is Veen in Utrecht, maar u kunt de bundel ook bij de SWB bestellen: de kosten zijn f 21,90 t.n.v. SWB D66 Den Haag. (giro 3322213)

BINNENKORT TE VERWACHTEN

Drie nieuwe SWB-nota's, over pensioen, democratie op het werk en over informatie. Nadere mededelingen hierover in de volgende democraat.

Op het 30 november-congres zijn de volgende leden voor het SWB-bestuur gekozen:

- Jan Mulder, voorzitter
- Hin Oey
- Bert Schwarz
- Sabine ter Steeg
- Heleen Terborgh-Dupuis
- Hans van Zijst
- Piet van Baarsel
- Leo de Graaf
- Ernst Jansen

De nog zittende leden van het SWB-bestuur zijn:
Wim Diken Pex Langenberg

Veel bijval voor plan Louise Groenman

D66: Winkels langer open

Louise Groenman heeft veel bijval gekregen voor het namens haar fractie ingediende plan om winkeliers de mogelijkheid te geven hun zaak tot zeven uur 's avonds open te houden. Vooral de media reageerden positief. Parool, Volkskrant en zelfs de Telegraaf - D66 doorgaans niet zo goed gezind - prezen het plan in hoofdredactionele commentaren.

Ook op radio en televisie was het D66-voorstel het gesprek van de week. „Eindelijk een partij die wat betreft de winkelsluitingswet de knuppel in het hoenderhok durft te werpen”, concludeerde de redactie van de televisieurbriek Den Haag Vandaag. „Dat PvdA, CDA en VVD niet enthousiast reageren zal wel alles te maken hebben met hun gemeenschappelijk belang om D66 geen succes te gunnen.”

Verbaasd

Louise Groenman is zeer verbaasd over de negatieve houding van met name PvdA en VVD. „Beide partijen stellen in hun conceptverkiezingsprogramma's te streven naar versoepeling van de winkelsluitingswet.”

Tegen het plan is tenslotte ook de belangenorganisatie NCOV van vrouwen van middenstanders. Met het CDA vreest deze club dat het gezinsleven van veel middenstanders door latere sluitingstijden in het gedrang komt. Volgens Groenman is dat een onjuist argument om collega-winkeliers die wel tot zeven uur geopend willen zijn, dat te verbieden.

Niet verplicht

„Voor alle duidelijkheid bena-

drukt Groenman dat het niet gaat om een verplichting tot zeven uur open te zijn. „D66 houdt vast aan de richtlijn dat winkels hoogstens 52 uur per week zijn geopend. Binnen die 52 uur willen we echter versoepeling aanbrengen door de nu gehanteerde avondgrens met een uur te verlengen van zes tot zeven uur. Winkeliers die daarvan gebruik maken, moeten hun zaak dus op een ander mo-

ment sluiten. Bijvoorbeeld door de deur 's ochtends een uur langer gesloten te houden.” Volgens D66 zijn de huidige openingstijden voor een toenemend aantal consumenten te krap. Vooral werkende, alleen wonende mannen en vrouwen en tweeverdieners zijn daardoor niet in staat om na hun werk boodschappen te doen. Het kan, zo meent Groenman, voor winkeliers voordelig zijn om daarop in te spelen. „Mensen die nu niet in staat zijn voor zessen inkopen te doen, doen dat nu eenmaal in de week - bijvoorbeeld op zaterdag - in de supermarkt. Als buurtwinkels echter pas om zeven uur dicht gaan, zullen die mensen eerder om de hoek boodschappen doen.”

Hard nodig

De omzetstijging voor de kleine middenstander die hier het gevolg van kan zijn, is volgens Groenman hard nodig. Uit een onlangs verschenen nota van het wetenschappelijk bureau van D66 over het midden- en kleinbedrijf blijkt dat de positie van de kleine winkels de afgelopen jaren sterk is verslechterd. Deze constatering was voor Groenman aanleiding om tijdens de vergadering van de vaste Kamercommissie voor het midden- en kleinbedrijf voor te stellen met een uitgewerkt plan te komen ter verbetering van de positie van de kleine middenstand. Daartoe zou volgens haar op korte termijn een speciale werkgroep van deskundigen geformeerd moeten worden.

Dierenbescherming van het jaar

Dick Tommel is door de Dierenbescherming uitgeroepen tot dierenbescherming van het jaar 1985. Het D66-kamerlid kreeg van zijn voorganger staatssecretaris Van der Reijden een onderscheiding uitgereikt.

Volgens de Vereniging tot Bescherming van het Dier heeft Tommel zich als kamerlid op veel terreinen ingezet voor het dier. Met name zijn pleidooien voor betere leefomstandigheden van legbatterij-kippen en varkens, het tegengaan van het fokken van pelsdieren en voor het beperken van dierproeven werden genoemd.

In zijn rede tot de jaarvergadering van de dierenbescherming maakte Tommel zich boos op staatssecretaris Ploeg, omdat deze het voorstel van de Dierenbescherming omtrent een dierenwelzijnswet niet serieus neemt. Hij zegde toe dat D66 zich op dit punt zal blijven inzetten.

PEP is er niet zo maar!

In het komende jaar is erg veel enthousiasme nodig om twee verkiezingen te winnen. Een actieve levendige afdeling is daarbij een voorwaarde. In meer dan dertig afdelings- en regiovergaderingen is in de afgelopen maanden proef gedraaid met videobanden van belangrijke gebeurtenissen. Dat is een succes geworden. Inmiddels is er een band in voorbereiding over de door Hans van Mierlo uitgesproken Politieke Boodschap.

Als u behoefte hebt aan een pep-middel neem dan de Samenvatting van de bijeenkomst in het Haarhuis Arnhem op 5 januari 1985, no 12.

Er zijn afdelingen die zich niet schamen om toch eens het geheim van het succes te leren kennen van onze afdeling in Gennepe, no 10.

Wie graag nog eens een goed, stimulerend verhaal wil horen moet nog eens kennismaken met de band van het optreden van Shirley Williams op de Democraten Dierendag in Blijdorp, no 2.

Alle videobanden kosten inclusief verzending, de band, enz. enz. f 90,-. Van veel producties bestaat er ook een geluidscassette, welke f 10,- of f 15,- kosten, eveneens all-in. (Dat is afhankelijk van de lengte.)

Bestellen: giro 5581234 CCP Den Haag of bank 66 76 64 750 CCP Den Haag.

Inlichtingen: 070-468645
ALTIJD OP BANK- OF GIRO-
OPDRACHT VERMELDEN OP WELK
VIDEOSYSTEEM GELEVERD MOET
WORDEN.

Acties in Rheden en Nunspeet

Meer openheid bij burgemeestersbenoemingen

Vanaf de oprichting van de partij in 1966 heeft de procedure voor de benoeming van de burgemeesters een belangrijk aandachtspunt gevormd. Zowel het ondemocratische karakter als de geheimzinnigheid van de procedure waren daarvoor gegronde redenen.

In de afdelingen Rheden/Rozendaal en Nunspeet is deze problematiek recentelijk opnieuw aangepakt.

Aanleiding daartoe was de procedure voor de benoeming van een nieuwe burgemeester. In Rheden/Rozendaal heeft de actie niet geleid tot het gewenste resultaat, in Nunspeet wordt nog gewacht op de reactie van de Commissaris der Koningin op een open brief. Wel hebben beide acties gezorgd voor grote belangstelling van de pers.

Over de actie van de afdeling Rheden/Rozendaal valt veel informatie te geven aan afdelingen die misschien binnenkort komen te staan voor een burgemeestersvacature.

De actie werd gestart met een open brief aan de Commissaris der Koningin, waarin enerzijds twee standpunten onder zijn aandacht werden gebracht en anderzijds gevraagd werd om de uitnodiging aan kandidaat-burgemeesters door te zenden. Als standpunten werden verwoord:

- Een ieder die dingt naar het ambt van burgemeester moet daar openlijk voor uitkomen. Sollicitanten dienen zich tijdens de procedure aan de bevolking te presenteren.

- De benoemingsprocedure moet veel opener worden. De gemeenteraad (of een commissie daaruit) moet met de bevolking kunnen overleggen over de kandidaten. In afwachting van een betere procedure moet het advies van de raad(scommissie) bindend zijn.

Bij de open brief was een uitnodiging gevoegd voor de kandidaat-burgemeesters om zich op een avond aan de bevolking van Rheden te presenteren, hun sollicitatie toe te lichten, vragen te beantwoorden en nader kennis te maken.

De open brief werd eveneens toegezonden aan de regionale pers, omroep Gelderland, de andere politieke partijen in de gemeente, het regiobestuur en de Statenfractie van D66. Ook de fractievoorzitter van de Tweede Kamer kreeg een afschrift t.b.v. de landelijke berichtgeving.

De Commissaris van de Koningin liet weten geen medewerking te kunnen verlenen aan het doorzenden van de uitnodigingen. Mede daardoor waren op de toch georganiseerde burgeravond geen kandidaten aanwezig. Wel leverde die avond voor de derde maal publiciteit op!

De afdeling Rheden is uiteindelijk niet geslaagd in het krijgen van meer openheid rond de benoeming van hun burgemeester. De fakkel die werd ontstoken is het waard om door andere D66-afdelingen te worden verder gedragen. De vele reacties in Rheden, en recentelijk ook in Nunspeet, geven aan dat er kansen zijn om het circuit te doorbreken. De afdeling Rheden/Rozendaal heeft een uitgebreide notitie geschreven over de opzet en uitvoering van de actie. Daarbij zijn ook een aantal tips opgesteld voor afdelingen die het probleem willen aanpakken. Deze notitie is verkrijgbaar tegen vergoeding van de copieer- en verzendkosten. Maak daarvoor f 3,- over op rekening 53.36.16.026, ABN Arnhem, t.n.v. D66 afdeling Rheden/Rozendaal. Wie snel meer wil weten, kan even bellen met Ben Herfst, tel. 085-647372 of Theo Meister, tel. 085-619928.

Ik vind

Leden vanuit de visserij?

Ik dacht, ha prima, daar hebben we het concept verkiezingsprogramma 1986-1990. Nu gauw even kijken wat D66 met de Nederlandse visserij voor heeft.

Wie schetst mijn verbazing: niks, maar dan ook totaal geen letter over deze bedrijfstak die het wel extra moeilijk heeft en nog krijgt. Aan de landbouw is wel gedacht en wel met de volgende opmerking die mij het meest trof: „De instandhouding van de werkgelegenheid - en met name die van de familiebedrijven - dient uitgangspunt te blijven van de inkomenspolitiek in de landbouw.” Dat is wel het minste wat ik ook verwacht had voor de visserij. Als verkiezingsstunt voor de IJsselmeerpolders in september 1.1. zegt Dick Tommel in Urk in een paar grote volzinnen dat het absurd is dat er nog nooit een aanvang is gemaakt met het uitdiepen van de vaargeul naar Urk. Een paar weken later lees ik dat: „D66 wil geen beperkingen opleggen aan de Spaans-Portugese visserijvloot om in de Noordzee bij ons te gaan vissen, wanneer deze landen in 1986 lid worden van de EEG.”

Dit doet voor mij de deur dicht. Totaal geen beschermende maatregelen voor onze eigen vloot, terwijl de visserman het water tot aan de lippen staat. Wil D66 geen leden vanuit de visserij naar zich toetrekken?

Een verontruste vissersvrouw,
R. v.d. Knaap-Jansma

Foto: Marco Sweering

Rol voor D66 duidelijk gemaakt door
lijsttrekker Van Mierlo

Vrijzinnigheid en geestelijke mobiliteit

„Jullie gaan naar de kiezers. Ik ga met je mee.“ Dat was voor het congres de belangrijkste boodschap van Hans van Mierlo zaterdag 24 januari in Amersfoort. Ruim een half jaar na zijn toezegging, ook in De Flint gedaan, „in principe bereid te zijn als kandidaat-lijsttrekker te fungeren“, werd Hans van Mierlo door D66 met een staande ovatie als lijsttrekker en politiek leider aangewezen. „Dank voor het vertrouwen dat u in mij stelt, ik zal proberen het waar te maken, ik aanvaard met overtuiging het lijsttrekkerschap.“ Het hoge woord was er uit. Met Van Mierlo als lijsttrekker, met een verkiezingsprogramma „dat gestalte geeft aan wat we waren en wie we zijn“, „dat ons recht van spreken geeft als we het over nog belangrijker dingen willen hebben, de structuren van de maatschappij“, maar vooral met nieuwe inspiratie en vol enthousiasme is D66 klaar voor de komende verkiezingsstrijd.

Diagonale campagne

„Jullie gaan naar de kiezers. Ik ga met je mee.“ Dat is ook de belangrijkste bood-

schap voor de komende verkiezingscampagne. „Er komen twee verkiezingen aan en daar maken we een – diagonale – campagne voor.“, hield Van Mierlo het congres voor. „Daarvoor is een reden en een rechtvaardiging. De reden is dat we ons opnieuw aan de kiezers moeten presenteren met ons gedachtengoed over de maatschappij, ongeacht de vraag of het gemeenteraadskiezers zijn of Tweede Kamer-kiezers. De rechtvaardiging ligt in de vele punten die in ons landelijk program het wel en wee van de gemeenten betreffen: Het referendum, de decentralisatie, en niet in de laatste plaats ons verzet tegen het kabinetsbeleid, dat het financieringstekort over de rug van de gemeenten bestreed.“

Mentaliteit

We hebben een programma en we hebben een lijsttrekker. Nu is het tijd gezamenlijk gestalte te geven aan de mentaliteit, de houding die D66 kenmerkt. De kiezers plaatsen ons stevast iets links van het midden. „En daarom alleen al is dat zo“, stelde Van Mierlo vast. „Maar

wie vervolgens denkt dat D66 iets is tussen de PvdA en het CDA, die maakt een grote fout. Want dat is niet zo. Tegenover die partijen – en vooral in de manier waarop die drie partijen zich tot elkaar verhouden – nemen wij een geheel aparte positie in. Wij staan niet op die lijn ergens. We staan tegenover die lijn. En waarom? Omdat op die lijn vanwege het historisch diktaat en terwille van de herkenbaarheid en de machtsvorming teveel en onontkoombaar valse tegenstellingen worden gekreëerd en echte tegenstellingen worden verdoezeld.“

Eén van de belangrijkste ideologische tegenstellingen is volgens Van Mierlo die tussen „vrijzinnigheid en geestelijke mobiliteit“ en „de onzichtbare winkel van het CDA“, de verstarde, confessionele maatschappelijke structuur. „Daar moeten wij het over hebben. Dat is de geheime structuur van onze maatschappij in het praktische leven.“

Lees verder op pagina 5

KAART IN DE LA?!

Ons initiatief om de contributiekaarten voor 1986 heel vroeg te versturen (november 1985) is door velen gewaardeerd door snelle betaling. Maar we wachten nog op de helft van de betalingen!
Zit u daar nog bij? Dan is het tijd voor overtuiging. Hans van Mierlo met overtuiging lijsttrekker, u met overtuiging lid. Haal die kaart uit de la, wees van de partij.
Met vriendelijke groet,
Peter van den Brandhof
Tom Kok

Agenda 8 – 28 februari

12 februari SPIJKENISSE
Louise Groenman spreekt over het midden- en kleinbedrijf in „de Stoep” aan de Uitstraat in Spijkennisse. Aanvang 20.00 uur.

13 februari VOORBURG
In „De Koepel”, hoek Parkweg/Rozenboomlaan spreekt Louise Groenman over het werkgelegenheidsbeleid. Het begint om 20.00 uur.

14 februari AMSTERDAM
De KNVTO organiseert een forum over „politiek en vervoer” met Dick Tommel. Aanvang 12.30 uur in de RAI in Amsterdam.

15 februari SNEEK
Erwin Nypels treedt op als gast-spreker bij de oprichting van de JD Regio Friesland. Aanvang 11.00 uur. Plaats: „Onder de Linden”, Marktstraat 30.

17 februari AMSTERDAM
In Café „Eik en Linde”, Plantage Middenlaan 22, houdt de afdeling Amsterdam een algemene afdelingsvergadering met als gast Jacob Kohnstamm. Aanvang 20.00 uur.

17 februari AMSTERDAM
Dick Tommel neemt van 15.15 tot 17.00 uur deel aan een forum over milieu en politiek georganiseerd door de Universiteit van Amsterdam. Plaats: Plantage Muidergracht 14.

19 februari OOSTERHOUT
Doeke Eisma bezoekt om 12.30 uur de Rotary Club en spreekt daar over de actuele politieke situatie. Om 20.00 uur zal hij aanwezig zijn op de afdelingsvergadering. Plaats: Café Oud Bra-

bant, Leisenhoek, Oosterhout.

20 februari ZEIST
Saskia van der Loo neemt deel aan een forumdiscussie over algemene politieke onderwerpen. Van 12.15 tot 14.15 uur op de Volwassenen MAVO aan de Kroostweg 58A.

21 februari ZUIDWOLDE/HOOGVEEN
Op werkbezoek in Groningen zal Dick Tommel 's ochtends aanwezig zijn in Zuidwolde en vanaf 14.00 uur in Hoogeveen.

22 februari UTRECHT
Landelijke Campagnestart Gemeenteraadsverkiezingen. Aanvang 14.00 uur, in het Spoorwegmuseum, Joh. van Oldebarneveltlaan 6 te Utrecht. Voor meer informatie pagina 8.

22 februari HILVERSUM
Landelijke JD Themadag Politiek en Verslaggeving. Hotel Hof van Holland, Kerkebrink 1 in Hilversum. Aanvang 11.00 uur.

25 februari HOOGKARSPSEL
Om 20.00 uur zal Jacob Kohnstamm deelnemen aan een forum over algemene politiek in Het Raadhuis in Hoogkarspel.

27 februari AMSTELVEEN
Gerrit-Jan Wolffensperger spreekt onder meer over de kabel in de Kleine Zaal van het Cultureel Centrum Amstelveen. Aanvang 20.00 uur.

1 maart ARNHEM
JD, D66 en het SWB organiseren in Het Haarhuis een symposium over „Grensoverschrijdende Milieuverontreiniging”. Aanvang 9.30 uur. Voor informatie zie elders in deze Democraat.

Opening kandidaatstelling Adviesraad

Hierbij deelt het Hoofdbestuur mede dat per 5 februari 1986 de kandidaatstelling voor de Adviesraad is geopend. Kandidaatstellingsformulieren kunnen worden aangevraagd op het landelijk secretariaat. De AR bestaat uit 50 leden (en even zoveel plaatsvervangers) die per regio worden gekozen door middel een poststemming. Elke regio heeft tenminste één zetel, overigens is het aantal zetels per regio gebaseerd op het aantal betalende leden per regio. De AR wordt voor twee jaar gekozen.

De kandidaatstelling sluit op 24 februari 1986 om 12.00 uur. Op dat tijdstip dienen de formulieren volledig ingevuld en getekend op het landelijk secretariaat aanwezig te zijn. De organisatie van de verkiezingen is geheel in handen van de Landelijke Verkiezingscommissie (LVC). Conform het Huishoudelijk Reglement heeft het Hoofdbestuur de zetelverdeling als volgt vastgesteld:

Groningen 2	N-Holland 10
Friesland 1	Zuid-Holland 12
Drenthe 2	Zeeland 1
Overijssel 3	N-Brabant 5
Gelderland 6	Limburg 2
Utrecht 5	Flevoland 1

De functie van de Adviesraad is het gevraagd en ongevraagd adviseren van de fracties (Eerste Kamer, Tweede Kamer, Europees parlement) en het Hoofdbestuur. Met name heeft de AR een belangrijke taak tijdens de formatieonderhandelingen.

Het lidmaatschap van de Raad is alleen onverenigbaar met het lidmaatschap van de Staten Generaal, het Europees parlement en het Hoofdbestuur. Overigens worden aan kandidaten geen bijzondere eisen gesteld; ieder lid van D66 kan zich kandideren.

Het Hoofdbestuur hecht er bijzonder aan dat de Adviesraad opnieuw volledig wordt bezet. Buiten de ALV is de AR het enige grotere partijorgaan dat het bestuur en de fracties op korte termijn kunnen raadplegen. Wij roepen de leden dan ook op om zich goed te informeren over deze functie en zich zoveel mogelijk te kandideren. Voor nadere inlichtingen kunt u bellen met Patrick Poelman, voorzitter AR, 's avonds op telefoonnummer 020-715932.

Eerste Kamerfractie D66

Het bestuur van de D66-fractie in de Eerste Kamer der Staten-Generaal bestaat sinds 1 december 1985 uit:
Prof. mr. Jan J. Vis, voorzitter
Marie-Louise Tiesinga-Autsema, secretaris/plaatsvervangend voorzitter

D66 op de radio

Op dinsdag 11 EN dinsdag 25 februari is D66 te beluisteren op RADI0 5. Van 18.20 uur tot 18.30 uur het laatste nieuws uit Den Haag en actuele mededelingen over de campagne van Anja van Lieshout en Tineke Stegeman.

Zeven keer Democraat-Campagne

Donderdag 27 februari verschijnt het eerste nummer van de Democraat-Campagne. Met informatie over campagne-activiteiten, actuele politiek, interviews met lijsttrekkers en het laatste nieuws. De Democraat-Campagne komt zeven keer uit, één keer in de twee weken, tot en met de landelijke verkiezingen. Via de Democraat-Campagne houden we elkaar op de hoogte van onze plannen, ideeën en successen. Wilt u dat heel D66 wordt geïnformeerd over uw plaatselijke campagne of D66 speerpunten? Een brief naar het redactiesecretariaat is voldoende. Lennart van der Meulen doet de eindredactie. Redactiesecretariaat Democraat-Campagne, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag.

Nieuwsbrief

Met ingang van 1 februari is het Champagneteam begonnen met een geregelde mailing aan de lijsttrekkers van de afdelingen. Deze „Nieuwsbrief” zal in principe wekelijks verschijnen en bevat achtergrondinformatie, tips en inhoudelijke of organisatorische mededelingen met betrekking tot de verkiezingscampagne. Heeft u mededelingen of problemen die van belang zijn zijn voor heel D66? Meldt ze bij het Champagneteam: Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag, telefoon 070-858303.

Even voorstellen:

Lennart van der Meulen

In de komende 4 maanden zal Lennart van der Meulen actief zijn als campagnemedewerker Nieuwsvoorziening. Zowel voor de Democraat-Campagne als voor de Nieuwsbrief zal hij als centraal contactpersoon werken. Nieuws uit Den Haag, maar vooral nieuws uit de afdelingen en regio zal hij doorgeven aan de hele partij. Zorg ervoor dat hij het heel druk krijgt!

Kees van den Brink
le publiciteitscoördinator HB

Opening kandidaatstelling Eerste Kamer

Bij het ter perse gaan van deze Democraat is het nagenoeg zeker dat op korte termijn zal worden besloten tot ontbinding van de Eerste Kamer i. v. m. een Grondwetsherziening. De verkiezingen voor de Eerste Kamer zullen dan waarschijnlijk plaatsvinden in het begin van de maand juni.

Hierbij deelt het Hoofdbestuur mede dat per 5 februari 1986 de kandidaatstelling voor de Eerste Kamer is geopend. Kandidaatstellingsformulieren kunnen worden aangevraagd op het landelijk secretariaat. De kandidaatstelling sluit op 24 februari 1986 om 12.00 uur. Op dat tijdstip dienen de formulieren volledig ingevuld en getekend op het landelijk secretariaat aanwezig te zijn. De organisatie van de verkiezingen is geheel in handen van de Landelijke VerkiezingsCommissie (LVC).

Besluitvorming ALV januari '86

In deze Democraat is geen ruimte voor uitvoerige verslaggeving op dit punt. Geïnteresseerden kunnen de besluitenlijsten aanvragen op het landelijk secretariaat.

Fondswerving Utrecht

Onder het motto „Als het geld voorop gaat, liggen alle wegen open” organiseert de afdeling Utrecht een veiling. Van de opbrengst van geveilde stukken is 80% voor de inzender en 20% voor de D66-campagne in Utrecht. Gevraagd worden schilderijen, grafiek, klein beeldhouwwerk, sierdelen, boeken om maar iets te noemen. Beslist geen grote omvangrijke stukken en vooral geen troep. Een veilingcommissie bepaalt wat wel of niet geveild wordt. Utrecht heeft al circa 60 stukken aan toezeggingen in huis en zal eind februari de inventarisatie opmaken om vast te stellen of de veiling doorgang kan vinden. Wilt u iets veilen, bel dan naar Anna Groeninx (030-946422) of Stijn Verbeek (030-318435).

Verkiezingsprogramma

Het vastgestelde verkiezingsprogramma komt in druk gereed omstreeks 17 februari 1986. Bij de eerstvolgende Democraat ontvangen alle leden 1 exemplaar. Meerdere exemplaren zijn te bestellen op het landelijk secretariaat.

Wie vertaalt in het Frans en/of het Engels

Voor diverse doeleinden moeten beschikbaar komen: Vertalingen in het Frans en/of Engels van:
– Verkiezingsprogramma 1986-1990 (eventueel samengevat)
– Statuten en Huishoudelijk Reglement.
Wie is/zijn bereid om deze vertalingen de komende maanden te maken?
Aanmelden op het partijsecretariaat:
Jan Lucas van Hoorn
secr. buitenland

De Democraat is een uitgave van de politieke partij Democraten 66 en verschijnt onder verantwoordelijkheid van een door het Hoofdbestuur benoemde redactieraad.

Redactieraad: Kees van den Brink, Jos Campman, Ewout Cassee, Gauke Tanja, Marie-Louise Tiesinga, Ed Veenstra, Martin Voorn,

Eindredactie: Kees van den Brink

Correspondentie richten aan het redactiesecretariaat: Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag.

Abonnementen

De Democraat wordt gratis toegezonden aan de leden van D66. Niet-leden kunnen zich abonneren voor f 30,- per jaar. Losse nummers zijn à 2,50 per stuk verkrijgbaar bij het secretariaat.

De Democraat verschijnt 11 maal per jaar.

Het volgende nummer verschijnt op donderdag 27 februari 1986.

Kopijdatum: 18 februari, 12.00 uur.

Advertentietarieven:

1/1 pag.: f 1200,- 1/4 pag.: f 425,-
1/2 pag.: f 700,- 1/8 pag.: f 250,-
1/3 pag.: f 525,- 1/16 pag.: f 150,-

Oplage: 8.500 ex.

Druk: Brouwer Offset BV/Utrecht

Partijsecretariaat

Bureau SWB D66
Bureau PSVID66
Bezuidenhoutseweg 195
2594 AJ Den Haag
Telefoon: 070-858303
giro 1477777

Afdeling Voorlichting

070-614911,
toestel 3271

Laurens-Jan Brinkhorst, „Onze man“ in Tokio: „Ik heb een soort LAT-relatie met D66“

Laurens-Jan Brinkhorst: „Ik voel me hier in Tokio als een vis in 't water“

door Martin Voorn

TOKIO. „D66 moet z'n invloed in de Nederlandse politiek vergroten door volkomen onafhankelijk van wie dan ook te zijn, een zelfstandige politieke factor die de bereidheid heeft om vuile handen te maken. En die zijn uitstekende ideeën probeert te verwezenlijken.“ Dat stelt Laurens-Jan Brinkhorst, sinds een jaar of drie EG-ambassadeur in Japan, en „onze man“ in Tokio. Een ontbijt-gesprek in het Palace-hotel in de miljoenenstad.

Brinkhorst vindt het spijtig dat de PvdA zichzelf in de Nederlandse politiek buitenspel heeft gezet. „In de eerste plaats op het gebied van de kruisraketten. Die zijn in militair opzicht niet nodig, maar in politiek opzicht wel. Ons land zit in een bondgenootschap en het probleem van de kruisraketten strekt verder dan alleen Nederland. Als er in een eerder stadium een intelligent tegenbod was gedaan, dan waren we nu misschien beter af geweest. De mensen die steeds „nee“ riepen hebben er toe bijgedragen dat er nu 572 staan.“

Onze man in Tokio heeft „op afstand“ nog meer kritiek op de sociaal-democraten: „De PvdA heeft zich jarenlang meer op verdeling van de groei dan op de groei zelf gericht. Mede daarom is het nu moeilijk voor de partij om zich aan te passen aan de nieuwe eisen van de maatschappij. De PvdA heeft bijvoorbeeld te weinig oog voor de noodzaak van technologische vernieuwing. Wat dat betreft ben ik de PvdA-traditie van de automatiseringsheffing nog niet vergeten“.

Atv

Een deel van Brinkhorsts kritiek richt zich echter ook tegen zijn eigen partij. D66 legt in zijn programma immers de nadruk op arbeidstijdverkorting en daar is hij het niet mee eens. „Ik ben geen onverdeelde

liefhebber van atv. Het kan contra-productief werken voor de groei. Als een functie door twee mensen wordt vervuld betekent dat toch dat de arbeidskosten stijgen. In Japan werken de mensen 45 uur en de arbeidsproductiviteit is bijna het dubbele van Europa. Je concurrentiepositie is natuurlijk slechter als je minder werkt en een lagere arbeidsproductiviteit kent.“

Brinkhorst gaat onverstoort verder: „Wij D66'ers hebben vaak de neiging de kool en de geit te sparen. Te kiezen voor de zachte, sympathieke oplossing, terwijl er soms harde keuzes gemaakt moeten worden. D66 heeft – ik chargeer nu natuurlijk even – de neiging de ogen te sluiten voor 't boze in de wereld. Ik zou ook graag liever de bijtjes en de honing willen zien, maar vaak is de wereld toch anders. **Lieverkoekjes worden niet gebakken**“

„Een voorbeeld: Kernenergie; dat is heus niet 't grote kwaad in de wereld. Er zijn problemen rond kernenergie, ja, maar soms heb ik wel eens het gevoel dat sommige mensen die problemen niet willen oplossen omdat ze anders de kerncentrales zouden moeten aanvaarden. Ik ben geen bewonderaar van kernenergie, maar als de rest van de wereld er mee bezig is, mogen wij er de ogen niet voor sluiten.“

LAT-relatie

Na een filosofietje over idealisme en realisme zegt Brinkhorst: „Ik voel mij soms in een soort van LAT-relatie met D66“, „Maar ik zou geen lid van een andere partij kunnen zijn. De wens om tot een andere, democratischer samenleving te komen is ook mijn drijfveer in de politiek. Ik ben nog steeds lid en ik blijf lid, als er tenminste geen hele gekke dingen gebeuren“, aldus de voorzitter, secretaris en penningmeester van de afdeling Tokio van D66.

Dan komt het gesprek, of beter gezegd de monoloog, onvermijdelijk op Hans van Mierlo. Brinkhorst: „Met hem aan 't hoofd is D66 in goede handen. Van Mierlo is een zeer begaafd politicus, die als partijleider nog een grote rol in de Nederlandse politiek kan spelen. Ik heb altijd grote waardering voor Hans gehad, ondanks dat er soms meningsverschillen waren. Ik bewonder Hans' wens om zijn idealen hoog te houden, maar ook te denken aan verwezenlijking van die idealen.“

Laurens-Jan Brinkhorst heeft nog wat op z'n lever. Of eigenlijk: er zit hem nog steeds iets dwars. „'t Beeld dat Brinkhorst D66 heeft laten zakken. Dat hij gekozen heeft voor een dikke baan toen het moeilijk ging. Maar het was de derde keer dat ik een interessante Europese functie aangeboden kreeg. Ik ben al 25 jaar met Europa bezig. Die Europese gedachte leeft bij mij heel sterk. Ik ben trouwens toch altijd veel op het buitenland gericht geweest.“

Brinkhorst verweert zich nu ook tegen het beeld wat van hem in brede kring bestond. Namelijk dat hij brandend maagzuur van ambitie had. „Zo van: Brinkhorst moet zo nodig, Brinkhorst haantje de voorste. Dat beeld is misleidend. Ik ben min of meer toevallig fractieleider geworden, heb er nooit naar gesolliciteerd. En ik heb een ministerschap van defensie afgeslagen, omdat ik bang was dat de partij dan zou splijten. Mijn opvattingen over defensie lopen immers niet parallel met die van de partij. Maar ik heb in elk geval nooit geleden onder dat misplaatste beeld van mij. Ik heb trouwens helemaal geen last van brandend maagzuur“, zo besluit hij lachend.

„COMING OUT“

*Je weet dat je zo bent, maar je weet dan ook dat je behoort tot een minderheidsgroep.
Dat maken de mensen om je heen wel duidelijk met hun denigrerende opmerkingen.
Het kan dan soms jaren duren voordat je tot het besluit komt om anderen te laten merken dat je zo bent.
Je hebt daarbij soms de hulp nodig van iemand die net zo is als jijzelf en die wél geaccepteerd is.
Maar als je dan aan je omgeving duidelijk maakt wie en wat je bent, doe je dat met des te meer overtuigingskracht.
Je voelt dan dat jij op jouw beurt daarmee weer anderen helpt om het naar buiten te brengen.
Jouw persoonlijke uitstraling is het certificaat van echtheid voor de minderheidsgroep waar je toe behoort.*

*Wat minderheidsgroep?!
Je bent Democraat en je staat voor vernieuwing van onze maatschappij.
Je bent Democraat en je staat daarin niet alleen.
Dat merk je als je aan anderen duidelijk maakt wie en wat je bent.
Kruip uit je schulp, zeker met verkiezingen voor de deur!*

Kees van den Brink.

De tijd is rijp

Congresimpressies van Stijn Verbeeck

Voor drie Groningsen – die in Utrecht gelogeed hebben – heeft het congres weinig nieuws opgeleverd. Wat ze verwacht hadden gebeurde. Alleen waren zij erg onder de indruk van die tweehonderd „werkenden” op de vrijdagavond. Die gingen mét de congresleiding zonder ophouden door van tien over acht tot half twee 's nachts. Aan die werkers is het te danken dat wij zaterdagmiddag buiten verwachting al om half vier klaar waren. Zelfs met een jarenlang niet meer ingelaste middagpauze! Het hoofdbestuur had dat allemaal niet voorzien, liep met visioenen van een congres dat zich zou voortsliepen tot acht uur zaterdagavond. Daarom was er van alles geschraapt of „ingeleverd”: de toespraken van Jacob Kohnstamm en Maarten Engwirda, het optreden van het cabaret, het was ten offer gevallen aan de discussie over de kernwapens, de actuele politieke moties en over wat tegenwoordig heet: de politieke plaatsbepaling.

Keurig in gareel

Van die discussie kwam overigens weinig terecht. De duizend congresgangers liepen keurig in het gareel van het HB. Bob van den Bos, voor het eerst na jaren weer als ambtelos burger, verbaasde zich daarover. Ik herinnerde hem aan de keren dat hij daar zelf links op het podium achter het groene tafeltje had gezeten. Hoe nijdig hij was als het congres hem niet volgde. Toen hij dat zelf nog mocht manipuleren had hij dat kennelijk niet in de gaten! Maar deze keer was de besluitvorming ook wel erg gedwee. Er was niet één schriftelijke stemming, zelfs niet één waar de stemcommissie aarzelde om vast te stellen of iets aangenomen dan wel verworpen was. Dat is natuurlijk fijn als je uit bent op tijdwinst, maar of het de kwaliteit van een politieke vergadering ten goede komt?

Beleefd vragen

Je zou toch tenminste mogen veronderstellen dat de indieners van een motie of een amendement er alles aan doen om de zaal voor hun standpunt te winnen. Vrijdagavond ging dat ook nog wel. Tenminste voordat het hoofdbestuur rond half een voor de volhouders friet liet aanrukken. Maar zaterdag hoorde ik een indiener voor de microfoon stamelen: „Als u mijn motie dan niet steunt, stemt u dan toch tenminste voor motie 0009!” Dat is geen politieke discussie meer, dat is beleefd vragen om medewerking.

Hondepoep

Het HB had er geen problemen mee. Jacob ging als een voorzitter met routine op zijn doel af. Hij was eigenlijk de enige die nog redelijk fel van leer trok. De

niets verloren van zijn inspirerende toespraak. Het was opnieuw een verrukkelijk stuk literatuur in de goede betekenis van het woord.

Wandelgangen

De wandelgangen waren als gebruikelijk goed gevuld en daar vierde de discussie hoogtij, meer dan in de vergaderzaal. Edo Spier verkocht kunst, het PSVI cursus- en de regio Brabant wijn en de campagnecommissie leuke din-

Herman de politieke plaatsbepaling, of – zo u wilt – het uitblijven van een strategie-resolutie. „In Utrecht werken we nu vier jaar met een college PvdA-VVD-D66. Dat kon worden samengesteld omdat niemand zich vantevoren had vastgelegd. En dat Utrechtse model moet er landelijk ook kunnen komen.” Aldus Kernkamp.

Verraad

Pont (van de FNV) vond van Mierlo's toespraak een accepta-

Scholing en vorming

Videoband „Een reden van bestaan”
In opdracht van het PSVI heeft CCP van Cees en Marijke Spigt een videoband vervaardigd op basis van de Politieke Boodschap van de Eerste Kamerfractie.

Deze productie laat Hans van Mierlo zien tijdens het congres van half juni vorig jaar. Daarnaast lichten de overige auteurs van „Een Reden van Bestaan” verschillende aspecten nader toe.

De band is uitermate geschikt om vertoond te worden tijdens een afdelingsvergadering (of een les maatschappijleer!) en geeft volop aanleiding tot discussie.

Tijdens de campagne kan het overigens een aardige publiekstrekker zijn.

Het PSVI heeft een handleiding voor een optimaal gebruik van de band geschreven. De videoband en de handleiding zijn te bestellen bij CCP-Cees en Marijke Spigt, tel. 070-468645.

Folder buitenlandgenoten

Ten behoeve van de gemeenteraads-campagne heeft het PSVI een minderhedenfolder uitgebracht. De folder geeft een korte beschrijving van D66 en gaat op een aantal beleidsterreinen kort en bondig in. Behandeld worden o.m. werkgelegenheid, huisvesting en discriminatie. Er zijn versies in het Turks, Marokkaans, Spaans, Italiaans en Engels.
Bestellingen: PSVI-D66, 070-858303.

Publiciteit in de politiek

Het handboek Publiciteit – auteur Jan Veldhuizen en uitgegeven door het PSVI – is belangrijk uitgebreid. Enkele nieuwe onderwerpen: technieken voor politieke communicatie, campagneactiviteiten, marktonderzoek. Voor een gedegen campagnevoering is deze uitgave onmisbaar!
Bestellingen (zowel de complete map, als de aanvullingen): PSVI-D66, 070-858303.

Cursussen

Ruim honderd partijgenoten volgen in deze periode cursussen van het PSVI. Vooral de presentatie-, interview- en forumtraining is populair. Bij voldoende deelname worden extra cursussen gegeven.
Een cursusoverzicht is aan te vragen bij het PSVI.

Voor alle inlichtingen en bestellingen:
PSVI-D66, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag, tel. 070-858303.

Foto: Marco Sweering

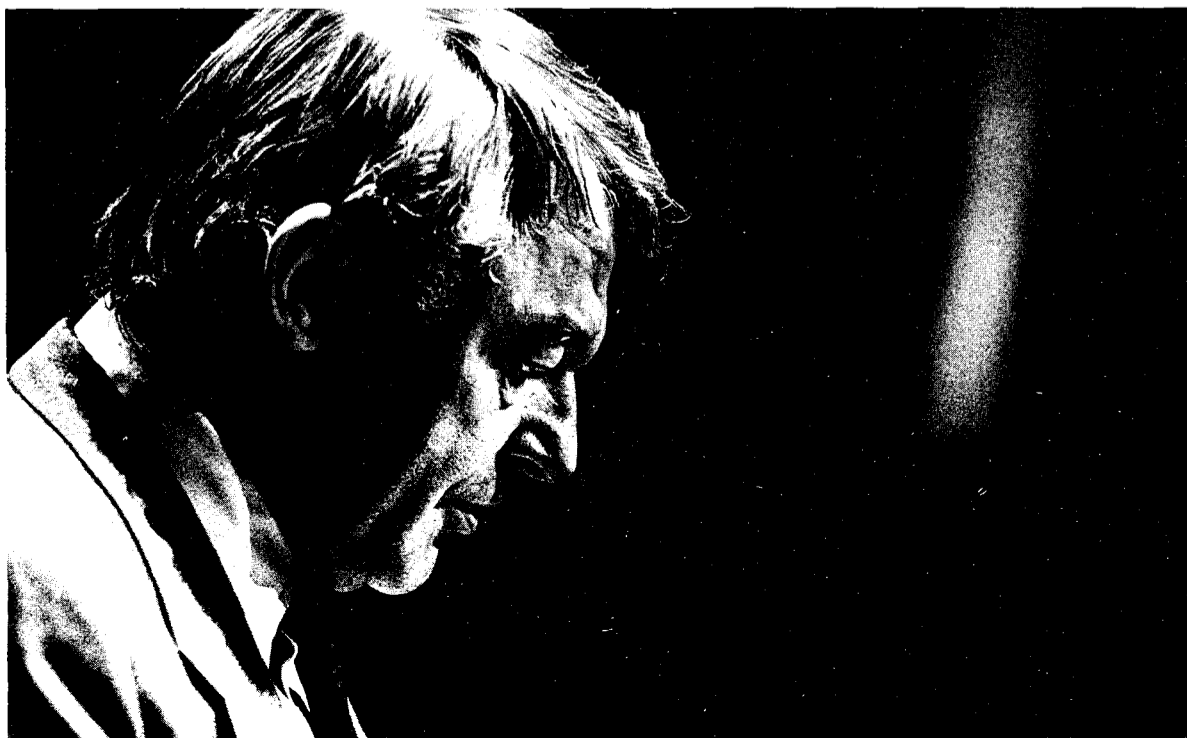
nieuwe vice voorzitter politiek. Olga Scheltema, was een waardige opvolgster van Bob van den Bos. Zij gleed zelfs niet uit over de (actuele politieke motie) hondepoep!

Zo kabbelde het congres zonder windkracht naar zijn hoogtepunt: de aanwijzing van de lijsttrekker. Van verkiezing was geen sprake meer, de enige tegencandidaat had zich bijtijds teruggetrokken.

Toen Hans van Mierlo het lijsttrekkerschap aanvaardde applaudisseerden we de lucht uit onze longen. Zijn rede onderbraken we volgens het NRC liefst 24 maal met een ovatie. Maar tussen al dat enthousiasme door ging

gen voor de mensen. Jan Glastra van Loon „sleet” abonneementen op Idee 66. „Ik heb nu bijna evenveel abonnees als schuldeisers”, meesmulde hij toen ik hem vroeg hoe het ging. Dat is een zuur grapje, maar het blijft belachelijk dat er zo weinig mensen kennis nemen van de voortreffelijke inhoud van dit tijdschrift. Zie daarom het kader onderaan op deze pagina en handel ernaar! In die wandelgangen vroegen wij naar de mening van deze en gene. Deze en gene vonden het een tam congres, maar sommigen hadden daar nog iets aan toe te voegen. Zo bijvoorbeeld Herman Kernkamp, wethouder voor bedrijven, wonen en milieu in Utrecht. Het beste besluit vond

bel verhaal, maar Maarten van Traa (PvdA) sprak hoofdschuddend over het verraad van 1982 (toen D66 alleen met het CDA verder ging). Ik herinnerde hem daarop aan het verraad van 1972 (toen PvdA en PPR ons mooi lieten zitten met het idee van de progressieve volkspartij, maar dat is waarschijnlijk te lang geleden. Jan-Willem van den Braak (VNO) had moeite met een uitspraak van Hans van Mierlo over de werkgevers. Toen Hans hem had uitgelegd dat hij alleen maar gezegd had dat je om de zwakkeren te helpen een sterk bedrijfsleven nodig hebt en dat je niet – zoals PvdA en VVD doen – de nadruk moet leggen op één van die twee en het andere verdoezelen, toen

niet alleen in Zevenaar...

Vervolg van pagina 1

Die structuur heeft zich definitief gevestigd toen we de evenredige vertegenwoordiging invoerden. Toen is Nederland een confessioneel land geworden. Sindsdien is een en dezelfde partij, de KVP als voorganger van het CDA, onafgebroken aan de macht geweest. Kan men zich voorstellen wat het betekent om 70 jaar een majeure invloed te hebben op benoemingen – op departementen, in de magistratuur, in de krijgsmacht, in de wereld van de gezondheidszorg, in het onderwijs. Zeker, verdeelsleutels hantierend, maar met mate. Vaak goede bestuurders, daar niet van, maar vaak ook mensen, die niet gauw de tijd ergens „rijp” voor achten. Die al te vaak als een stille kracht structuren overeind houden en zich verzetten tegen veranderingen.”

Dagelijkse politiek
D66 moet een tegenwicht vormen tegen

deze versterkte structuren. Maar de boodschap kan niet alleen door de top gebracht worden, vertaald worden in beleid en dagelijkse politiek. „Er begint een gevaarlijke mythe te ontstaan dat het allemaal van mij zou moeten komen”, waarschuwde Van Mierlo. „Dat kan zo even lijken in het begin – waarvoor het ook bedoeld was – maar niets is minder waar op een wat langere duur. Als de boodschap alleen door de top wordt gebracht, dan zal die snel eroderen in de algemene verdachtheid van de politiek. Het wantrouwen is veel groter dan we denken. En dat wantrouwen zal zeggen: Het klinkt wel mooi, maar het is „bedacht”. Om in de Tweede Kamer te komen.”

„Over twee maanden is het 20 jaar geleden dat we met D66 begonnen. Iemand, die ons in die tijd had gadegeslagen zei onlangs: Die denkbeelden van jullie wa-

ren aardig, maar wat veruit de meeste indruk maakte op de mensen, was de energie die jullie uitstraalden, de energie van een groep. Ik geloof dat hij gelijk had en dat het opnieuw daarom gaat.” „Alleen als jullie in de afdelingen die energie uitstralen, zullen de mensen gaan denken dat die boodschap misschien niet bedacht is, maar iets te maken heeft met een roep uit de maatschappij zelf. Jullie zijn het certificaat van echtheid, het bewijs dat het is zoals het is. Of niet. Zonder jullie kunnen wij niets. Het ligt dus anders: Jullie gaan naar de kiezers. Ik ga met je mee.”

Emancipatie

WIE WIL IN REDAKTIE
PEAC-BULLETTIN?

Het PEAC-Bulletin verschijnt 3x per jaar, als katern van De Democraat. De (eind)redactie bestaat uit 2 leden, met daarnaast enige vaste en losse kontribuanten. De huidige redactie heeft behoefte aan opvolging en versterking. Gezocht wordt daarom naar een à twee redactrices (v/m), bvk met ervaring in schrijven en redaktiewerk; teksten beoordelen op leesbaarheid en aktualiteit vanuit PEAC en partij, zonodig overleg met auteurs, mensen uitnodigen om iets te schrijven, interviews maken, globaal toezicht op pagina-indeling zijn de voornaamste taken. Dankbaar en leuk werk, dat u 3x per jaar slechts een aantal dagen kost. Geef u dus op en bel voor meer info naar Pauline van Tets, 020-710255 of Nell Vreugdenhil, 02507-12380.

VROUWENKONGRES

Op verzoek van een aantal vrouwen uit de partij organiseert het PEAC op 19 april a.s. in De Reehorst, te Ede, een bijeenkomst voor al die leden van D66 die zich willen buigen over de vraag of binnen de partij een aparte vrouwenorganisatie (toch) nodig is? Voor meer informatie en opgave van deelname bel Trudy Theuvenet, tel. 070-832468, dinsdags of donderdags.

PEAC ZOEKT 2 NIEUWELEDEN

Het Politiek Emancipatie en ActiveringsCentrum is een advieskommissie van het HB van D66. Het adviseert het HB en de diverse fracties in zaken betreffende de emancipatie van man en vrouw. Daarnaast organiseert het PEAC studie- en aktiedagen, en bevordert, samen met het PSVI, de vorming en deelname van vrouwen in het partijkader. De leden van het PEAC worden door de ALV gekozen. In het PEAC komen twee zetels vakant, per februari/maart a.s. Een als penningmeester, een als lid. Van kandidates wordt verwacht dat ze enige bestuurlijke ervaring hebben (bijv. lid afdelingsbestuur, schoolbestuur, plaatselijke commissie, enz.) en bereid zijn om tijd en energie aan emancipatiezaken te besteden. Van de nieuwe penningmeester wordt zo mogelijk enig boekhoudkundig inzicht, maar in elk geval belangstelling voor cijfers verwacht. Drempeelvrees is niet nodig, het gaat niet om ingewikkelde zaken en ook niet om grote bedragen. De gedetailleerde boekhouding gebeurt op het partijburo. Voor info over beide functies, bel Saskia v.d. Loo, tel. 055-551152 of Nell Vreugdenhil, tel. 02507-12380. Voor de penningmeester Pauline van Tets, tel. 020-710255.

Vervolg van pagina 4

bond Jan-Willem weer in.

Vrouwen

De prijsopmerking is uit de tweede hand. Suzanne Bischoff vertelde het verhaal van onze man in Costa Rica die beweerde dat wij onze tien zetels wel zouden halen, als maar alle vrouwen die ooit op Van Mierlo verliefd waren geweest ook op hem zouden stemmen. Hans is in ieder geval in goed gezelschap, want de schoonheid van vrouwen in D66 ligt duidelijk boven het landelijk gemiddelde, vinden wij. Dag PEAC!

En toen gingen we weer naar huis. De Limburgers uit Gennep in een aftandse caravan: de beweeglijke basis waarmee zij naar de kiezer gaan. Een idee uit Muidenberg dat overgenomen mag worden! Brabanders die me nog nariepen: „Maar goed dat het carnaval wordt, dan hebben we tenminste nog iets!”

En zwijsende partijgangers uit de rest van het land, die het allemaal slaafs, goed, wel aardig, gladjes verlopen, zo moet het, rustig, geolied, vriendelijk en weet-ik-wat-allemal-nog-meer hadden gevonden. De ouderen onder ons, of laten we

zeggen zij die 1982 hebben meegemaakt, zullen het eens zijn met een tekst uit het niet uitgesproken cabaret voor deze dag geschreven: „Het is ongelooflijk dat wij altijd een beoogd lijsttrekker kunnen vinden die in staat is een congres

24 uur de tenen bij elkaar te doen knijpen. Maar nog ongelooflijker dat D66 altijd weer het compromis kan vinden om 1. zijn lijsttrekker te behouden en 2. zijn gezicht min of meer te redden! Iets links van het midden. Zullen we het daar maar op houden?”

Oproep

Kortgeleden heb ik met steun van de NOS-radio ombudsman Ed Peereboom het initiatief genomen tot oprichting van een **onafhankelijke belangenorganisatie tegen de pensioenbreuk**. De doelstellingen van deze nieuwe organisatie zijn:

1. Het voeren van actie voor **ontdooiing van bevroren pensioenaanspraken** van degenen die van baan zijn veranderd of hun werk hebben verloren.
2. Het geven van **voorlichting** over de pensioenbreuk.

Het is nu het moment om een dergelijke organisatie op te richten. Ondanks 14 jaar actie van D66 in de Tweede Kamer blijven georganiseerd bedrijfsleven, regering en kamermeerderheid een snelle wetgeving ter bescherming van alle slachtoffers van de pensioenbreuk door een verplichte gelijke behandeling van de „vertrekkers” en „blijvers” in de pensioenfondsen, afwijzen. Het jongste SER-advies laat het nemen van maatregelen gericht op ontdooiing van bevroren pensioenaanspraken door middel van jaarlijkse toeslagen grotendeels over aan de vrijwilligheid van de pensioenfondsen. Die pensioenbreukslachtoffers moeten nu dus per fonds hun gelijkstelling bevechten. Er is haast bij, de tijd dringt!

Wie mee wil werken aan de opbouw van deze vereniging tegen de pensioenbreuk wordt verzocht zich hiervoor op te geven bij: Stichting Ombudsman

Postbus 1700
1200 BS Hilversum
Erwin Nypels

(advertentie)

LAAT JE NIET DIRIGEREN!

Eind maart komt **M50** uit met materiaal voor jongeren tussen 15 en 22 jaar over de Tweede Kamer verkiezingen op 21 mei. Dit materiaal bestaat onder andere uit zogenaamde 'kieswijzers' en een beeldroman getiteld 'Vreemde gebeurtenissen op het Binnenhof' met bijbehorende videofilm. Het materiaal, dat uitkomt onder de naam 'Laat je niet Dirigeren', kan in de klas worden gebruikt.

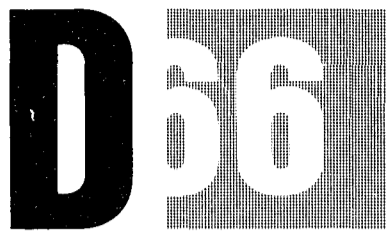
Voor meer informatie kunt u alvast contact opnemen met **M50**.

M50 is een instelling voor politiek vormingswerk, die bestuurd wordt door de politieke jongerenorganisatie CDJA, JD, JOVD, JS en PSP jg.

M50

Oudegracht 139bis
3511 AJ Utrecht

030-333494

DEMOCRATEN

Stichting Wetenschappelijk Bureau

SYMPOSIUM

GRENSOVERSCHRIJDENDE MILIEUVERONTREINIGING EN INSPRAAK

ZATERDAG 1 MAART 1986
Hotel HAARHUIS,
Stationsplein, ARNHEM

Waarom dit symposium?

Om antwoord te geven op deze vraag moeten we een stukje terug in de tijd. Aan het begin van de jaren '70 groeide de belangstelling voor „the quality of life”. Men ging inzien dat economische groei niet alleen positieve effecten tot gevolg had. Milieuvervuiling werd erkend als een maatschappelijk probleem. De samenleving moest zorgdragen voor de kwaliteit van het bestaan. Terwijl de jaren '70 vorderden kwam men tevens tot het besef dat milieuverontreiniging niet ophoudt aan de nationale grenzen. Er werden vele verdragen afgesloten tussen

diverse landen om de grensoverschrijdende milieuvervuiling te beperken. Maar was dit genoeg? In een rapport van de OESO, de organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling werden enkele suggesties gedaan om de internationale samenwerking op het gebied van milieuvervuiling te verbeteren. Voorgesteld werd om een systeem op te zetten waarin wederzijds informatie wordt uitgewisseld, discussies mogelijk zijn en standpunten worden ingenomen die zoeken naar de oplossing van de problemen van gemeenschappelijk belang. De vraag is echter wat hiervan terecht is gekomen.

Programma

- 9.30 - 10.00 ONTVANGST
- 10.00 - 10.15 OPENING door E. Braam
secretaris buitenland Jonge Democraten
- 10.15 - 10.45 INLEIDING van D. Eisma
kandidaat D66 Tweede Kamer
- 10.45 - 11.05 INLEIDING van J. Holsheimer
Stichting Burgerinspraak over de grens
KOFFIEPAUZE
- 11.20 - 11.40 INLEIDING van prof. mr. H. U. Jessurun d'Oliveira,
voorzitter actiegroep Reinwater.
- 11.40 - 12.10 DOCUMENTAIRE 'milieudetectie' met toelichting van
dr. A. R. P. Janse
LUNCHPAUZE
met presentatie van aanwezige organisaties
- 13.30 - 14.15 FORUM DISCUSSIE
o.l.v. Ineke Lambers-Hacquebard tussen
dr. E. J. Struik (Greenpeace)
H. Geenen (statenlid Gelderland)
K. van der Swiep
vertegenwoordiger B.B.U.
vertegenwoordiger Vlaamse St. Leefmilieu
THEEPAUZE
- 14.45 - 15.30 DISCUSSIE met de zaal
- 15.30 - 16.30 REACTIES door:
vertegenwoordiger VROM
politieke jongerenorganisaties
- 16.30 - 17.00 SLOTWOORD door dr. D. Tommel
milieuspecialist D66

Daarbij komen nog enkele andere aspecten om de hoek kijken: Als een buitenlander inspraak wil hebben in een milieuprobleem dat zijn belangen aantast, bijvoorbeeld een kerncentrale vlak over de grens, kan hij/zij te maken krijgen met een wetgeving die het inspraakrecht van niet-ingezetenen ontkent op grond van de soevereiniteitsgedachte (dit is bijv. het geval in West-Duitsland). De vele verdragen tussen verschillende landen maakt de internationale milieuwetgeving niet overzichtelijker. Als daarbij lagere overheden ook nog verdragen mogen gaan afsluiten met collega's in het buitenland, staat dit

dan niet de Europese integratie in de weg? Deze problemen – decentralisatie t.o.v. integratie, deregulering t.o.v. bilaterale verdragen, soevereiniteit t.o.v. inspraak en kanaliseren van internationale milieu-contacten – komen aan de orde op het symposium. D66 heeft zich altijd al ingezet voor Europese integratie en bestrijding van milieuvervuiling. Daarom is dit symposium met name geschikt voor een partij als D66. Iedereen die belangstelling heeft het symposium bij te wonen is hierbij van harte uitgenodigd. De toegangsprijs bedraagt f 2,50 excl. lunch.

SWB

ONLANGS VERSCHENEN:

OMNIDATA: mozaïek van de informatiemaatschappij.

Gebundelde bijdragen van o.a. Zegveld, Engwirda, Glastra van Loon, Timman e.a. van de in mei 1985 gehouden SWB-studiedag. Vanuit vrijwel alle beleidsgebieden worden de gevolgen van de informatiemaatschappij belicht.

Voorts is opgenomen de vertaalde bijdrage van Shirley Williams, voorzitter van de Britse Social Democratic Party, getiteld: **Computers en democratie**, over de vijfde generatie computers (lezing in Blijdorp Rotterdam 1984).

Deze bundel is te bestellen door overmaking van f 10,- (voor leden) of f 15,- (voor niet-leden) op giro 33.222.13 t.n.v. penningmeester SWB D66-Den Haag, onder vermelding van code OWT 8.

EÉN DEZER DAGEN VERSCHIJNT

Democratie op het werk

Nota waarin het huidige functioneren van de Ondernemingsraad en de aandeelhoudersvergadering ter discussie wordt gesteld. Grotere betrokkenheid van werknemers wordt bereikt door werkoverleg op alle niveaus, waar de leiding verantwoording aflegt, hetgeen leidt tot de noodzakelijke sociale innovatie. Een Personeels- en Aandeelhoudersraad vormen samen een Bedrijfsraad, die de Raad van Commissarissen benoemt, zodat de beide factoren Kapitaal en Arbeid beter toezicht op de leiding van de onderneming krijgen.

Deze nota is te bestellen door overmaking van f 7,50 (inclusief porto) op gironummer 33.222.13 t.n.v. penningmeester SWB D66-Den Haag, onder vermelding van code A 22.

Kursus „Vrouw en Beleid”

Weekend voor vrouwelijke D66-leden in:

- provinciale staten
- gemeenteraden
- regiobesturen
- afdelingsbesturen
- steunfrakties, plaatselijke en regionale emancipatie-steunpunten.

Inhoud van de cursus

Wanneer we het over beleid hebben dan komen er twee kernbegrippen naar voren: het *doel* en de *middelen*; dat wat men wil bereiken en de weg waarlangs men dat wil. Het gaat daarbij altijd om keuzen. Er wordt voor een bepaald beleidsdoel gekozen en er worden middelen gekozen. Overal waar besluiten genomen worden in de openbare sfeer is sprake van beleid. Vaak stuiten vrouwen op de realiteit dat die beslissingen, die hen ook aangaan, te weinig gebaseerd zijn op de ideeën die vrouwen hebben over de samenleving en weinig rekening houden met de belangen van vrouwen.

Vrouwen die actief het beleid, op welk niveau dan ook, willen beïnvloeden stuiten op macht; macht van de tegenstander, de machteloosheid van henzelf en anderen, op weerstanden.

In dit weekend wordt ingegaan op beleid, waarbij het landelijk emancipatiebeleid centraal zal staan. Wat is beleid? Hoe kan je

beleid beïnvloeden? Hoe verlopen die processen?

Theoretisch, maar ook praktisch. Theorieën worden afgewisseld met oefeningen, op persoonlijk, beleids en politiek niveau. Waar heb je moeite mee, hoe onderhandel je, hoe ga je conflicten aan, wat is strategisch denken.

Opzet van de cursus

- vrijdagavond:
  - kennismaking
  - je positie in de politiek
  - je verwachtingen van dit weekend
  - het weekend koppelen aan theorie over macht

zaterdagmorgen:

- theorie over beleid
  - wat is beleid?
  - hoe verlopen die processen?
  - hoe kun je beleid beïnvloeden?
- Inleiding: Arthie Schimmel:
  - het emancipatiebeleid bij de PTT
- Doel: het leren beleidsmatig te denken en onderzoeken hoe we invloed kunnen hebben.

zaterdagmiddag/avond:

- wat is je positie als vrouw, als politica, om beleidsprocessen te beïnvloeden.
- we verzamelen concrete situaties om te oefenen als beleidsbeïnvloeder.
- we oefenen via rollenspelen en situatiespelen met name rond-

- om de vaardigheden:
  - onderhandelen
  - konflikthantering

zondagmiddag:
evaluatie en afsluiting.

Plaats:
De Born, Bornweg 12, Bennekom
Datum:
vrijdagavond 21 februari tot zondagmiddag 23 februari 1986
Inschrijving:
PSVI D66, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag, tel. 070-858303.

Geef je op vóór 10 februari 1986.

Prijs:
f 114,- per persoon
Voor diegenen waarvoor deze prijs problemen oplevert is er een mogelijkheid voor een financiële tegemoetkoming.

Deze cursus is in eerste instantie bedoeld voor diegenen die de cursus „Training in macht” hebben gedaan.

BON

Naam: _____

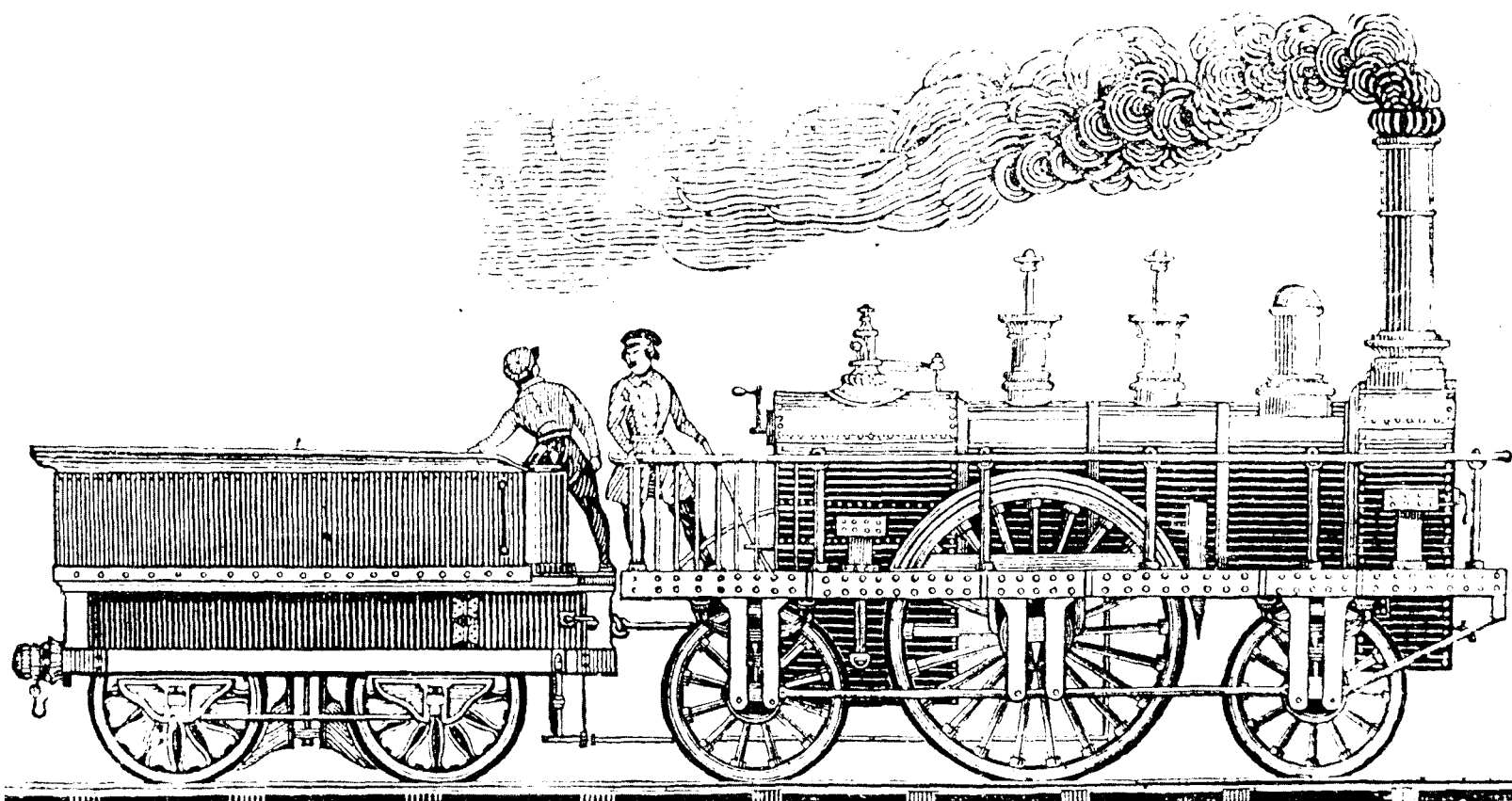
Adres: _____

Postcode en woonplaats: _____

wil meedoen aan de cursus „Vrouw en Beleid” (21-23 februari 1986)

maakt het cursusgeld ad f 114,- over op postgiro 3909120 t.n.v. PSVI D66 in Den Haag

wil in aanmerking komen voor een financiële tegemoetkoming.

Landelijke campagnestart in het Nederlands Spoorwegmuseum!

Zaterdag 22 februari
1986, 14.00 uur, Utrecht

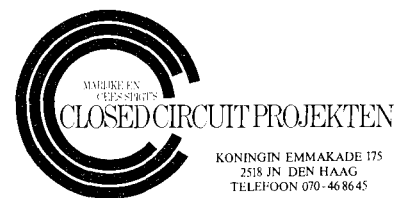
Zaterdag 22 februari a.s. geeft D66 een feestelijk tintje aan de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen. Om twee uur 's middags gaat D66 in het Spoorwegmuseum in Utrecht onder stoom. Met Hans van Mierlo, kamerkandidaten, burgemeesters, raad- en statenleden, lijsttrekkers en campagnecoördinatoren luiden we die middag onze gemeenteraads-campagne in. Naast Hans van Mierlo zullen aantreden: Edo Spier, campagneleider; Simon Minks, de jongste, en J. H. D.

Boerema, de oudste D66 lijsttrekker voor de gemeenteraadsverkiezingen. Uw voorraad campagnemateriaal kunt u in Utrecht aanvullen bij Tineke Knaap.

Naast de bestaande materialen zijn verkrijgbaar het verkiezingsbiljet „Straks Van Mierlo. Nu...“; de landelijke verkiezingsfolder en de landelijke D66 folder voor de buitenlandse stemgerechtigden in het Turks, Marokkaans, Italiaans, Spaans, Engels en Duits.

Het Nederlandse Spoorwegmuseum ligt aan de Joh. van Oldenbarneveltlaan 6 in Utrecht, een zijstraat van de Maliebaan. Parkeergelegenheid is voorhanden. Met de bus is het museum van het centraal station af te bereiken met lijn 3, richting Prins Hendriklaan tot halte Maliebaan. U kunt gebruik maken van NS dagtocht 26 (bezoek Spoorwegmuseum, Museum van Speelklok tot Pierement, trein, bus en koffie inclusief).

Iedereen is van harte welkom. De toegang is slechts f 2.50 per persoon.

Op 15 juli j.l. heeft Hans van Mierlo zijn belofte waar gemaakt. Hij heeft de politieke boodschap „een reden van bestaan“ voorgedragen, op verzoek van Jan Glastra van Loon, „omdat hij er zo'n goede stem voor heeft“. In opdracht van het Politiek Scholings- en Vormings Instituut van D66 hebben wij er een film van gemaakt onder dezelfde titel. De film duurt 50 minuten en bestaat uit een tiental fragmenten uit de politieke boodschap, afgewisseld door nadere uitleg door de vijf andere leden van de Eerste Kamerfractie van D66. De partijvoorzitter legt uit waarom hij akkoord ging met het aanbod dat de Eerste Kamerfractie en Maarten Engwirda vertelt wat hij er van verwacht. De PSVI heeft opdracht gegeven voor het maken van deze film, omdat ze het zeer belangrijk vindt dat alle afdelingen nu in staat gesteld worden in een stevige discussie aandacht te besteden aan actuele kernstandpunten en zienswijzen van de partij.

Bestellen: door overmaken van f 90,- op giro 5581234 t.n.v. COP, Den Haag onder vermelding van „Een reden van bestaan“ op VHS, Beta of Video 2000. Inlichtingen: 070-468645.

Actualiteit

D66: NU SNEL WET GELIJKE BEHANDELING

Namens haar fractie heeft Louise Groenman weer een dringend beroep gedaan op het kabinet om snel te komen met een Wet Gelijke Behandeling.

Aanleiding was deze keer een brief van de Vereniging voor Christelijk Onderwijs in Zoetermeer aan haar leraren, waarin hen wordt verboden zich op welke wijze dan ook te manifesteren als homoseksueel. Daarbij werd ten verstaan gegeven dat doorbreking van dit taboe onverwijd tot ontslag zou leiden.

Groenman vroeg aan de ministers Deetman (onderwijs) en Rietkerk (binnenlandse zaken) – die op haar verzoek in de Kamer waren – maatregelen te nemen tegen het schoolbestuur. Heel koeltjes lieten de bewindslieden weten daaraan niet te kunnen voldoen omdat hen daartoe een wettelijk kader ontbreekt.

In een discussie met de ministers stelde het D66-kamerlid tot haar

spijt vast dat van enige verantwoordiging en verontrusting bij de leden van het kabinet kennelijk geen sprake is. „Terwijl de een zich toch liberaal noemt en de ander als christen-democraat toch moet onderkennen dat het lid zijn van de CDA-homogroep in Zoetermeer al tot ontslag kan leiden.“

Onhaalbaar

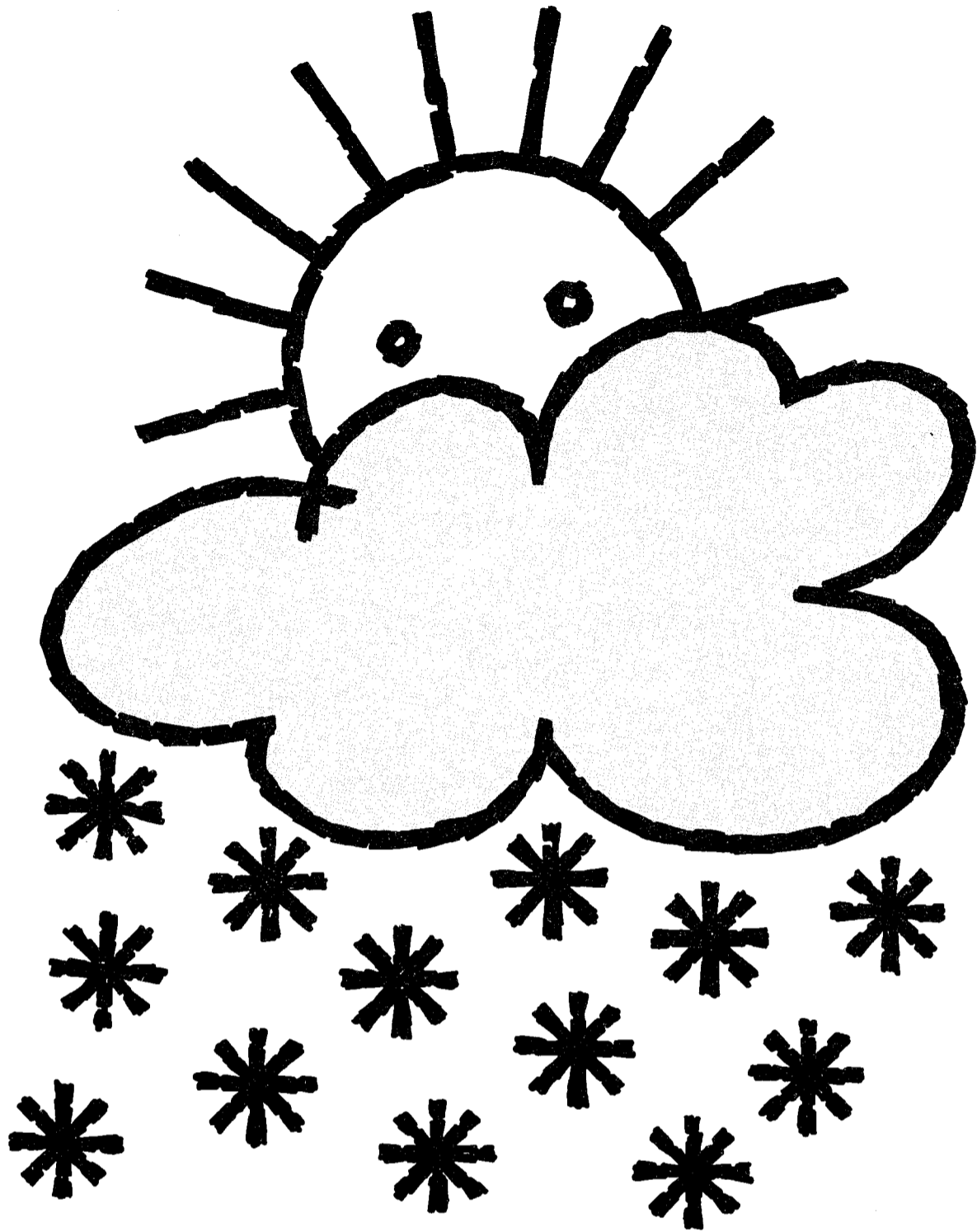
Minister Rietkerk kon wat betreft de Wet Gelijke Behandeling slechts meedelen dat het kabinet „zich over enkele weken“ eerst over deze materie zal buigen. Binnen het kabinet spitst het probleem zich toe op het afwegen van de twee betreffende grondwetsartikelen: de vrijheid van onderwijs en het anti-discriminatie-artikel.

De VVD presenteerde eind vorig jaar een eerste aanzet tot een Wet Gelijke Behandeling en kondigde aan op basis hiervan met PvdA en CDA tot een compromis te komen. Volgens Groenman is dat onhaalbare kaart, omdat het CDA principiële tegen is. Al eerder riep ze PvdA en VVD op samen met D66 rond de tafel te gaan zitten, om tot een voor al deze partijen aanvaardbaar wetsvoorstel te komen.

Kamer spreekt over regeling euthanasie

De Tweede Kamer begint maandag 17 februari met de behandeling van het D66-wetsvoorstel inzake euthanasie. Tijdens de gezamenlijke vergadering van de commissies voor justitie en volksgezondheid moet dan blijken of voor het initiatief van Elida Wessel-Tuinstra een meerderheid in het parlement aanwezig is.

Op aandrang van het CDA wordt bij de discussie over het voorstel van D66 betrokken de zogenaamde proeve van wet van het kabinet, hoewel dit slechts een aanzet is tot een wetsvoorstel. In tegenstelling tot het initiatief Wessel-Tuinstra, dat er vanuit gaat dat er voor actieve euthanasie sprake moet zijn van „ondraaglijk lijden en een uitzichtloze noodsituatie“, spreekt het kabinet van „ondraaglijk lijden en een concrete doodswaarschuwing“. Daarmee gaat het kabinet veel minder ver dan de bestaande jurisprudentie. Het kabinet vindt overigens dat „de tijd nog niet rijp“ is voor wetgeving, zoals het staat in een brief gericht aan de Kamer. De CDA-fractie is het daarmee eens.

WORDT 'T MET D66 NOU VRIEZEN OF DOOIEN?

Een vakbond is er om de belangen te behartigen van alle mensen die werken, willen werken, en niet (meer) kunnen werken. De mate waarin dat lukt is in hoge mate afhankelijk van het sociaal-economische beleid dat vanuit Den Haag gevoerd wordt.

Met het oog op de Tweede Kamer-verkiezingen hebben we daarom helder omschreven wat de FNV de komende vier jaar van dat beleid verwacht. En vervolgens hebben we onze wensen nauwkeurig vergeleken met de voorlig-

gende politieke partijprogramma's.

Dit voorlopige 'politieke warenonderzoek' hebben we samengevat in een overzichtelijke folder. Bestemd voor onze leden, en voor ieder ander die ervan weten wil. Om erover te praten met familie, vrienden, collega's en lotgenoten. En vooral ook om er over te discussiëren in de eigen partij.

De resultaten daarvan wegen we méé als we ons definitieve politieke warenonderzoek publiceren. Voor iedereen die daarmee in het stemhokje rekening wil houden.

U kunt de folder aanvragen met een klein briefje aan: FNV,

Antwoordnummer 250, 1000 PW Amsterdam (open envelop, geen postzegel nodig). Doe er iets mee in úw partij!

**KIEZEN VOOR
NIEUWE KANSEN
FNV**

D66

DEMOCRAAT

Democraten 66: Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag. Telefoon: 070-858303

Jaargang 19 - nr. 3 - 27 juni 1986/87

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

NOVEMBERCONGRES IN TEKEN VAN REFERENDUM

De Algemene Ledenvergadering van D66 op 1 november in Amersfoort zal voor een belangrijk deel gewijd zijn aan de behandeling van de HB-resolutie Referendum. Met deze onlangs vastgestelde resolutie en de bijbehorende notitie komt het Hoofdbestuur tegemoet aan de toezegging uit het verkiezingsprogramma 1986-1990 dat de gedachten rond de invoering van de mogelijkheid tot het houden van referenda op korte termijn nader uitgewerkt zullen worden.

Het Hoofdbestuur volgt in grote lijnen de voorstellen die de commissie Biesheuvel in 1985 heeft geformuleerd en pleit voor de invoering van een **beslissend referendum** dat al genomen besluiten betreft en in dezelfde woorden wordt geformuleerd.

Het Hoofdbestuur spreekt zich in de resolutie uit voor de invoering van een correctief wetgevings- en bestuursreferendum, waarbij de kiezers de mogelijkheid wordt gegeven om via een volksstemming alle door het parlement aanvaarde wetsvoorstellen en door gemeenteraden en provinciale staten genomen beslissingen ongedaan te maken. Heel nadrukkelijk geeft het HB aan de referenda een corrigerende en aanvullende rol toe te kennen, onafhankelijk van de noodzakelijk geachte herziening van de posities en verkiezing van regering en parlement. D66 ziet, zo schrijft het HB, in de invoering van een referendum een mogelijkheid om de onvolkomenheden van ons huidige stelsel enigermate te corrigeren. Waarnemend voorzitter Olga Scheltema wees er in het radio-programma „In de Rooie Haan” op dat referenda juist nu in ons bestel de meerderheid in de Kamer vastgeklonken zit aan regeeraccorden een

Olga Scheltema

correctie mogelijk maken op uitwassen. Een landelijk referendum wordt gehouden als binnen drie weken na het aannemen van een wetsvoorstel door de beide Kamers een groep van 10.000 mensen een inleidend verzoek indient. Vervolgens moet deze ondersteunde verklaring binnen 6 weken weer door een veel groter aantal mensen gesteund worden om uiteindelijk tot een referendum

te komen. Het HB denkt daarbij aan 300.000 mensen. Bij het referendum zal 30 procent van de stemgerechtigde kiezers zich tegen een wetsvoorstel uit moeten spreken, wil dit verworpen worden. Een ondergrens die moet voorkomen dat bij een lage opkomst een wetsvoorstel door een heel beperkte meerderheid verworpen wordt. Op decentraal niveau geldt in principe dezelfde procedure, zij het dat het aantal betrokkenen per gemeente zal verschillen. Op een aantal punten wijkt het voorstel van het HB af van dat van de commissie Biesheuvel. In tegenstelling tot de commissie vindt het HB bijvoorbeeld dat geen enkel wetsvoorstel moet worden uitgesloten. Scheltema in de Rooie Haan: „De commissie Biesheuvel wil een aantal wetsvoorstellen uitsluiten, met name de wetsvoorstellen betreffende het Koningshuis, betreffende de salariering van Tweede Kamerleden en de uitvoering van verdragen. Wij zeggen: het is een correctief middel op het gebeuren in het parlement, we vinden het dringend noodzakelijk dat daar iets aan gebeurt en dan moet je ook op alle punten die in het parlement aan de orde komen het volk een kans geven een beoordeling te geven.” De andere partijen reageerden tot op heden zeer afhoudend op de voorstellen van de commissie Biesheuvel, terwijl in die commissie volgens Scheltema „toch ook niet de meest radicale hemelbestormers zitting hebben gehad”. Op hele korte termijn zal het dan ook niet eenvoudig zijn voldoende steun voor de ideeën te vergaren. Voorlopig zullen voorstellen rond de invoering van het referendum echter binnen D66 voor discussie kunnen zorgen. De volledige tekst van de HB-resolutie en de notitie staat afgedrukt in het mid-denkatern van deze Democraat. Amendementen op de tekst kunnen tot uiterlijk 1 oktober 1986 op het landelijk secretariaat worden ingeleverd.

De Democraat is een uitgave van de politieke partij **Democraten 66** en verschijnt onder verantwoordelijkheid van een door het Hoofdbestuur benoemde redactieraad.

Redactieraad: Bob van der Bos, Kees van den Brink, Jos Campman, Ewout Cassee, Peter van Eijk, Lennart van der Meulen, Marie-Louise Tiesinga, Irma van Scheijndel, Martin Voorn.

Eindredactie: Lennart van der Meulen.

Correspondentie richten aan het redactiesecretariaat:
Bezuidenhoutseweg 195,
2594 AJ Den Haag.

Verschijningsdata Democraat
septembernummer 16-9-1986
kopij sluit 3-9-1986

oktobernummer
verschijnt 14-10-1986
kopij sluit 1-10-1986

novembernummer
verschijnt 18-11-1986
kopij sluit 5-11-1986

Oplage: 8.400 ex.

Druk: Brouwer Offset BV/Utrecht

Partijsecretariaat
Bureau SWB D66
Bureau PSVI D66
Bezuidenhoutseweg 195
2594 AJ Den Haag
Telefoon: 070-858303
giro 147777

Afdeling Voorlichting
070-614911.

Inhoud

- **Thema:**
D66 en de college-
onderhandelingen
- **Column:**
J. M. Bik
- **PEAC-Bulletin**
- **Midden-katern:**
Mededelingen, vacatures
PSVI
HB-resolutie referendum
HB-notitie referendum
- **Campagne:**
Invloed media op
verkiezingscampagne groter
dan ooit
- **Opinie:**
D66 moet permanente liberale
'campagne' voeren
- **Binnenhof**
- **Portret:**
Archie Schimmel

Vier jaar lang in de problemen, Van Mierlo terug, een wederopstanding met negen zetels, hoe nu verder?

Volgens sommige commentatoren komen we er voorlopig als kleine oppositiepartij niet aan te pas. „Andere Politiek” zal volgens hen een loze verkiezingsleuze blijken, die met Van Mierlo te zijner tijd wel weer verdwijnt. D66 zal in deze visie wel weer geheel overvleugeld worden door de grootste drie partijen. Men behoeft geen blinde partijganger te zijn om dit pessimisme niet te delen.

Natuurlijk kan een partij in principe binnen een Kabinet meer bereiken dan daar buiten. Het is evenwel bepaald geen ramp om in de cruciale consolidatieperiode een oppositierol te vervullen. D66 is immers bij kabinetsdeelneming door haar aard kwetsbaarder dan andere partijen, zoals we uit het verleden weten. Onze partij moet het de komende periode vooral hebben van een herkenbare, consequente politieke koers. En deze is, geluk bij een ongeluk, gemakkelijker te volgen in de oppositie dan als – onvermijdelijk kleinste – deelnemer aan een coalitiekabinet.

D66 kan nu, in lijn met haar traditie, het inmiddels begonnen gesjoemel met verkiezingsbeloften door (beoogde) regeringspartners aan de kaak stellen. Verder zal de Tweede Kamerfractie meer dan in het verleden zware inhoudelijke D66 accenten moeten leggen. Beter af en toe een typisch D66 punt volop in de schijnwerpers, dan dagelijks een uitgebalanceerd oordeel over elk denkbaar beleidsonderdeel. De aantrekkende economische conjunctuur zal bovendien meer ruimte geven voor de (immateriële) D66 stokpaardjes. Ook lijkt het gewenst om naast Van Mierlo ook anderen bewust kansen te geven zich te profileren. Journalisten en andere kiezers beseffen nog altijd onvoldoende wat onze actieve leden heel goed weten: D66 is veel meer dan alleen Van Mierlo.

Ons succes hangt helaas niet alleen af van de eigen kwaliteiten. Ook de perspectieven van de politieke concurrentie zijn van betekenis. Welnu, het CDA heeft veel niet-confessionele gelegenheidskiezers getrokken. Dat maakt deze partij nu sterk, maar geeft geen enkele zekerheid op termijn. Niet-confessionele kiezers kunnen zich een volgende keer zeer wel tot een liberale of libertijnse partij wenden, mits deze een realistisch sociaal-economisch program en een goede lijsttrekker heeft.

De crisis in de VVD bestrijkt meer dan alleen de persoon Nijpels. De openlijke interne strijd om de macht maakt duidelijk hoe moeilijk het karakter van brede volkspartij te handhaven is. Echte liberalen, AVRO-conservatieven en „je bent jong en je wilt wat” types zijn op den duur noch met een hockeydas, noch met Wiegel-platitudes bij elkaar te houden. Ook hier dus taken en kansen voor D66 voor zover liberalen het onderspit delven.

De PvdA wil bovenal weer regeren. De overheersende wens om een aanvaardbare partner van het CDA te worden staat echter haaks op het jarenlang van bovenaf gecultiveerde gedachtegoed van de achterban. Achter de door Den Uyl gestreken rode vlaggen komen diepe meningsverschillen over koers en politieke stijl boven. En wat nog wezenlijker is: belangrijke toetsstenen voor de komende Kabinetsperiode als individualisering, decentralisatie, modern technologiebeleid en een creatieve en geloofwaardige veiligheidspolitiek passen veel beter in de D66 benadering dan in de socialistische traditie. D66 blijft hard nodig, ook in de oppositie.

Bob van den Bos

D66 en de collegeonderhandelingen

De gemeenteraadsfracties en de afdelingsbesturen hebben een drukke tijd achter de rug. Na een intensieve verkiezingscampagne, die voor D66 een goed resultaat opleverde, schaarde men zich onmiddellijk om de onderhandelingstafel. Eind april immers moest er in de gemeenten zowel een college als een beleidsplan zijn.

De onderhandelingen hebben voor D66 voor zo ver te achterhalen 14 wethouders opleverd, 3 meer dan in 1982. Nieuwkomers zijn de gemeenten Den Haag, Voorburg, Heemskerk, Zandvoort, Schoorl, Breukelen, Rozenburg en Steenwijk. Afvallers zijn de gemeenten Utrecht, Blaricum, Beverwijk, Hilversum, Nieuwegein, Nijmegen en Capelle.

Blijvers zijn de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Gennep, Lelystad, Wageningen en Hengelo.

Vermeldenswaard bij de nieuwkomers is de gemeente Schoorl in Noord-Holland. Daar heeft men een aardige variatie bedacht op het deeltijdwethouderschap: 2 jaar een VVD wethouder en 2 jaar een D66 wethouder. Deze constructie bleek nodig om de komende 4 jaar een progressief PvdA, VVD en D66 beleid te kunnen voeren. Overigens verdient het deeltijdwethouderschap alle aandacht van de D66 Kamerfracties bij de herziening van de Gemeentewet. De huidige wetgeving maakt deze constructie nagenoeg onmogelijk.

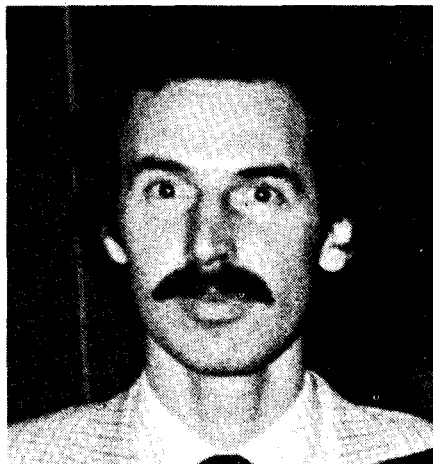
Over de collegeonderhandelingen sprak ik met een enthousiaste Renee Vlaanderen, die de komende 4 jaar D66 in het Haagse college vertegenwoordigt, een teleurgestelde Herman Kernkamp, die de Utrechtse D66 collegezetel moest prijsgeven en een rustige Jo Bosman, die zijn derde periode als wethouder is ingegaan.

■ „D66 heeft eigenlijk niets hoeven doen”

„De uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen in Den Haag is te bestempelen als een historische gebeurtenis: CDA en VVD vormen samen niet langer de meerderheid”, aldus Renee Vlaanderen. „Zowel links (PvdA en Links Den Haag) als rechts (CDA en VVD) hadden D66 nodig voor een college dat steunt op een meerderheid in de raad.” Beide hebben D66 dan ook daarover benaderd. D66 bepaalde op geheel eigen wijze haar positie in de onderhandelingen. Zij koos voor 1) een college van progressieve signatuur en 2) een grotere bestuurskracht en daarmee voor een smaller politiek centrum. Gelet op een uiterst minieme meerderheid van een college van PvdA, Links Den Haag en D66, van 1 zetel, stelde D66 heel pragmatisch voor of CDA of VVD aan het college te laten deelnemen.

Deze optie werd niet gehonoreerd omdat links daar niet voor voelde en rechts alleen gezamenlijk aan de onderhandelingen wilde deelnemen.

Toen het CDA en VVD duidelijk werd dat D66 niet deel wilde nemen aan een college waarin zij beide vertegenwoordigd zouden zijn, startten zij een uiterst onoverwinnelijke lastercampagne tegen Renee Vlaanderen: hij zou niet duidelijk zijn, hij zou niet competent zijn, etc. Renee Vlaanderen wijt deze campagne voor een deel aan de onervarenheid van D66 in het politieke machts spel en voor een deel aan de uitlaatklep die VVD en CDA kennelijk nodig hadden om uiting te geven aan hun teleurstelling. Deze lastercampagne heeft echter niet kun-

Renee Vlaanderen: „D66 nog onvoldoende sluw in het politieke machts spel”

nen verhinderen dat er een college met 5 PvdA wethouders, 1 wethouder van Links Den Haag en 1 D66 wethouder gevormd is.

■ Profilering D66

Algemeen denkt Renee Vlaanderen D66 in het college te profileren door het progressieve beleid dat de 3 collegepartijen met elkaar zijn overeengekomen. Daarnaast ziet hij zeer veel mogelijkheden in de portefeuille die hem toebedeeld is: verkeer, monumenten en milieu.

In tegenstelling tot de VVD wethouder die voorheen verantwoordelijk was voor het verkeer, wil Renee Vlaanderen het accent leggen op het openbaar vervoer en het langzame verkeer. De heilige koe de „auto” moet

daarvoor wijken, en terecht in een stedelijke agglomeratie.

„Veel monumenten zijn gerestaureerd, maar monumenten kunnen pas werkelijk behouden blijven als ze een nuttige functie krijgen.” Op het laatste richt zich het beleid van Renee Vlaanderen de komende jaren.

Een goed milieubeleid denkt hij te kunnen voeren door de milieuvriendelijke vuilverbrandingsinstallatie te sluiten. Gelet op de financiële consequenties daarvan, zal dat geen eenvoudige zaak zijn. Daarnaast staan op het programma een milieuactieplan, bestemmingsplannen voor natuurgebieden en, niet te vergeten, het rigoureuze verwijderen van hondepoep van straat en groen.

■ Het duoraadslidmaatschap bevochten

De verkiezingen hebben voor D66 in Den Haag 2 zetels opgeleverd. Hoe redt een tweemansfractie het als de ene deel uitmaakt van het college en de andere geen ervaring in de raad heeft? Renee Vlaanderen is optimistisch daarover: „Catrien van Herwaarden is al 6 jaar vast fractiemedewerker, dus kun je haar bepaald niet onervaren noemen. Daarnaast heeft D66 tijdens de onderhandelingen het duoraadslidmaatschap weten te bevochten. Iedere fractie mag het aantal raadsleden verdubbelen met niet-raadsleden en deze inzetten in de commissies voor advies en bijstand. Dat betekent m.n. voor de kleinere fracties een enorme versterking.”

Renee Vlaanderen ziet zijn toekomst vol vertrouwen tegemoet. „Ik heb het zelf gewild. Ik heb een prima portefeuille. Er wordt een progressief beleid gevoerd. De invloed van D66 in de gemeente Den Haag wordt vergroot.”

Al met al redenen te over om hem veel succes te wensen.

■ „Het Utrechtse model”

In 1982 trad D66 toe tot het Utrechtse college, bestaande uit PvdA, VVD en D66. Deze combinatie ging de geschiedenis in als het Utrechtse model. Het is het model dat voor veel D66'ers landelijk de werkelijke doorbraak in de politiek zal bewerkstelligen en dat op plaatselijk niveau in 1986 meer en meer gestalte heeft gekregen. Dus toch de basis? Herman Kernkamp was de D66 wethouder in het Utrechtse college. „Zowel intern als extern heeft dit college veel waardering gevonden. Er kwam gewoon veel en veel goeds uit”, aldus Herman Kernkamp.

■ 4 jaar milieu en 8 jaar volkshuisvesting

De portefeuille van Herman Kernkamp bevatte de beleidsvelden milieu en volkshuisvesting. M.n. over het onder zijn verantwoordelijkheid gevoerde milieubeleid is hij zeer tevreden. Dit heeft geresulteerd in een minder hobbyistisch, maar meer rationele en daardoor meer effectieve aanpak van het milieuprobleem. Zowel preventie als handhaving heeft veel aandacht gekregen. Voor een goed handhavingbeleid zijn bijv. 8 mensen bij de politie aangesteld. Het milieubeleid is vervat in een milieunota, waarvan de uitvoering geconcretiseerd wordt in jaarprogramma's. Kortom, een goede, structurele aanpak! Voor de afronding van het volkshuisvestingsbeleid had Herman Kernkamp naar zijn zeggen nog 4 jaar deel uit moeten maken van het college. Hoewel onder zijn bewind de woonlastenproblematiek in beleid is omgezet en de leegstandswet tot uitvoering is gekomen, wacht het woonruimteverdelingsbeleid nog op voltooiing. Daarvoor had hij graag de verantwoordelijke wethouder willen zijn. Edoch!

■ Geen bemiddelaarsrol

„In een college moet D66 niet de bemiddelaar willen zijn tussen PvdA en VVD. Daarvoor is zij getalsmatig gewoonweg te klein”, beweert Herman Kernkamp. Hij heeft de positie van D66 veel meer gebruikt om ideeën aan te dragen, initiatieven te nemen, en daarvoor was in het college ruimte. Daarmee heeft D66 zich geprofileerd.

■ „Verlichte stadspolitiek”

D66 behield in Utrecht in 1986 haar 2 zetels. Zij kreeg 1500 stemmen meer dan in 1982 en bereikte daarmee bijna de grens van 3 zetels. Dat een opleving van D66 politiek in de steden, m.n. in de randstad direct te merken is, verklaart Herman Kernkamp als volgt: „D66 politiek is een typische „Verlichte Stadspolitiek”. D66 is ontstaan vanuit de stedelijke cultuur en de stad reageert dan ook onmiddellijk op het wel en wee van D66.”

■ De achtste wethouder

Op de vraag waarom D66 dit keer buiten de collegeboot gevallen is, antwoordt Herman Kernkamp ontmoedigd: „Ik weet het niet”. Op de vraag naar zijn oordeel over het resultaat van de collegeonderhandelingen antwoordt hij boos: „Het is een grof schandaal!” Beide antwoorden behoeven nadere toelichting. De D66 uitgangspunten bij de onderhandelingen waren: 1) een programcollege. Dit bevordert de politieke daadkracht van het college en versterkt het dualisme tussen college enerzijds en raad anderzijds. 2) voortzetting van het college 1982-1986. Het D66 voorstel om het aantal wethouders van 7 naar 8 uit te breiden (bepaald geen overdaad voor een grote stad) en daarmee de verkiezingswinst van de PvdA te honoreren (4+1), de VVD ondanks haar verlies 2 wet-

houderszetels te laten behouden en de D66 zetel te continueren, is misschien te vroeg op tafel gelegd. De PvdA heeft uiteindelijk gekozen voor een PvdA en VVD college. „Puur machtspolitiek van de PvdA”, volgens Herman Kernkamp. Het grove schandaal bestaat hierin dat de enige motivatie voor het afwijzen van D66 een financiële was: een achtste wethouder zou te duur zijn!

■ Dualisme contra monisme

Ondanks het feit dat er 20 D66 punten in opgenomen zijn, heeft de Utrechtse D66 fractie het werkprogramma van het college niet ondertekend. „Dat moet je nooit doen als je geen collegepartij bent”, aldus Herman Kernkamp. „Je hebt immers geen invloed op de uitvoering daarvan.” Hij heeft een zeer uitgesproken visie op de taak van het college en de taak van de raad. Hij is, althans voor de grote steden, geen voorstander van het huidige monistische systeem. „Er moet veel meer sprake zijn van dualisme tussen het college en de raad.” In zijn visie bepaalt het college, ondersteund door de ambtenaren, het beleid en controleert de raad dat beleid. In die controlerende taak kan en moet de raad zich veel meer profileren. „M.n. in de grote gemeenten, die in de toekomst ook een regionale functie krijgen, is het voor raadsleden volstrekt onmogelijk de monistische status waar te maken.” Overigens is er een parallel te trekken tussen Herman Kernkamps visie op de taak van de raad en Hans van Mierlo's visie op de taak van de tweede kamer. Aandacht voor deze problematiek bij de herziening van de Gemeentewet zou Herman Kernkamp zeer welkom zijn. Wederom werk aan de winkel voor de kamerfracties. De Utrechtse D66 fractie zal de komende 4 jaar een zakelijke oppositie voeren, haar controlerende taak t.a.v. het collegebeleid waar maken en eigen programmapunten initiëren.

■ „Politiek is hard”

„Iemand heeft tegen me gezegd: „Politiek is hard”. Dat onderschrijf ik, maar wat hier gebeurd is, is geen politiek. Ik ben er persoonlijk uitgegooid”, aldus Herman Kernkamp. Misschien is het toch de duidelijke profilering van D66 in het vorige college geweest, die in het machtsspel bij de collegevorming in 1986 een bedreiging voor de andere partijen geweest is. En dat is wel politiek!

■ Continuïteit van bestuur

In Lelystad is de verkiezingswinst van de PvdA vertaald in een zetel meer voor de PvdA, het verlies van de VVD in een zetel minder. D66 heeft haar zetel behouden. De politieke samenstelling van het college is dezelfde gebleven. Continuïteit van bestuur heeft daarin een zwaarwegende rol gespeeld. Ze hebben het gedrieën kennelijk niet gek gedaan de afgelopen 4 jaar. Jo Bosman is voor D66 zijn derde periode als

wethouder ingegaan.

■ Wel bemiddelaarsrol

De positie van D66 in een college met PvdA en VVD ziet Jo Bosman heel praktisch. Er ligt juist voor D66 een bemiddelende taak bij meningsverschillen tussen de twee andere. Geconfronteerd met de visie van Herman Kernkamp daarop, zegt hij: „Het is niet een kwestie van óf ideeën aandragen óf bemiddelen. Beide moet je doen; daardoor versterken ze elkaar.”

■ Zakelijk en democratisch

De collegeleden in Lelystad werken heel vakgericht. Daardoor is er in het college een goede, zakelijke sfeer. Er vindt bijv. geen vooroverleg plaats over voorstellen die de wethouder aan de raadscommissie voorlegt. Pas na de commissiebehandeling buigt het college zich over het voorstel en bepaalt het zijn standpunt. Deze werkwijze benadert enigszins het Eindhovense model. Daarin worden de voorstellen van de ambtenaren eerst ter beoordeling aan de raadscommissies voorgelegd alvorens ze het college bereiken. Het college bepaalt dan pas zijn standpunt en legt dit ter besluitvorming voor aan de raad. Dit model doet recht aan het feit dat de raad het hoogste bestuursorgaan is. Het monistische systeem dus.

■ De raad als controlerend orgaan

Jo Bosman bedeeft de raad een zwaarwichtiger functie toe in de beleidsvoorbereiding dan Herman Kernkamp. Wel deelt hij diens visie over de versterking van de controlerende functie van de raad. De wet biedt daartoe z.i. voldoende mogelijkheden, de raad zal echter deze mogelijkheden veel meer moeten benutten. De wijze waarop het beleid wordt uitgevoerd en de gevolgen daarvan voor de individuele belangen van de burger behoren door de raad goed gecontroleerd te worden.

■ De zwaarste portefeuille

Al heel wat beleidsvelden heeft Jo Bosman de afgelopen jaren in zijn portefeuille gehad. De zwaarste portefeuille, stadsontwikkeling en volkshuisvesting, heeft hij door een tussentijdse collegewisseling de laatste 2 jaar voor zijn rekening genomen. Dat hij deze nu heeft moeten afstaan, betreurt hij niet: „Bij zo'n zware portefeuille ondervind je de handicap van een kleine partij.” De D66 portefeuille bevat nu: economische zaken, waaronder werkgelegenheidsbeleid, gezondheidszorg en het loco-burgemeesterschap. Zonder afbreuk te willen doen aan de waarde van de rest van de portefeuille, denk ik dat m.n. het werkgelegenheidsbeleid een veld is waar een D66 wethouder behoorlijk aan de slag kan gaan.

Irma van Scheijndel

Gastschrijver J. M. Bik

'Andere Politiek' inruilen voor beheer liberaal erfgoed

De uitslag van de Tweede-Kamerverkiezingen van 21 mei heeft D66 een succes gebracht dat minder groot was dan gehoopt werd maar toch zeer respectabel mocht heten (6,1%). Niemand in D66 zal er aanstoot aan nemen als van een exclusief persoonlijk succes van de politieke Lazarus Hans van Mierlo wordt gesproken. Twintig jaar geleden hielp hij de oprichtingsacte opstellen, voorjaar '85 besloot hij, zoals Jan Terlouw in de jaren zeventig deed, de al opgemaakte overlijdensacte te verscheuren. Zelf leek hij daarbij, vooral aanvankelijk, enigszins verscheurd maar wie de politieke loopbaan van Van Mierlo heeft gevolgd is met dat beeld vertrouwd geraakt. Als weinigen weet hij doorgaans zowel de omvang van het van hem verlangde offer te schetsen als de smartelijke verplichting zo'n offer ook te brengen. Zo werd het hernieuwde lijsttrekkerschap in de verkiezingscampagne een veelbesproken en hartelijk lijdend aan de politiek, een eigensoortig exhibitionisme overigens dat hier en daar wel een kiezer zal hebben getrokken.

De uitslag van 21 mei heeft D66 een groot probleem opgeleverd maar ook een zeker zo groot probleem bespaard. Die uitslag immers brengt de negen gekozen kamerleden vermoedelijk voor een aantal jaren in de oppositie. Daarin zal het nog moeilijker zijn om dit land een „andere politiek” te helpen bezorgen, want het enthousiasme bij andere partijen voor deze verkiezingsleus was al niet zo groot. Maar die uitslag bevrijdt D66 ook van een zeer moeilijk keuzeprobleem. Dat zou vroeg of laat zijn ontstaan als de coalitiepartijen van het eerste kabinet-Lubbers hun meerderheid wél zouden hebben verspeeld, een niet gerealiseerde eerste doelstelling die D66 met o.a. de PvdA deelde. Onder de kiezers heeft D66 gepleit en geworven voor zodanige steun dat de partij aan (een) andere politiek zou kunnen gaan werken. Daarbij liet D66 buiten twijfel dat zij dat het liefst als regeringspartij zou doen al legde zij zich niet vast op de een of andere coalitiepartner. Wat zouden de coalitiemogelijkheden voor D66 zijn geweest, en wat hun wenselijkheid en hun kansen, als genoemde doelstelling wél werkelijk was? Logisch gesproken waren er dan voor een meerderheidscoalitie twee mogelijkheden geweest, voor een minderheidskabinet één. Dus, en in deze volgorde: PvdA/CDA/D66 (1) dan wel CDA/VVD/D66 (2) of PvdA/D66 (3). Wie met wie, niet chique, maar toch. In geval 1) had de partij op haar best weer een soort brugfunctie tussen twee veel grotere

J. M. Bik is redacteur NRC Handelsblad

partijen kunnen vervullen die niet zonder gevaar is voor de eigen positie. D66 zou daarin bovendien kwantitatief „onodig” zijn en dat zou, als zij al gevraagd zou zijn, beperkende invloed hebben gehad op haar eisenpakket of op de mogelijkheden van een „andere politiek”. De ongunstige ervaringen die D66 in het tweede kabinet-Van Agt ('81-'82) heeft opgedaan, liggen nog tamelijk vers in het geheugen. Wie ervan uitgaat dat het CDA om personele, programmatische, machtspolitieke en electorale redenen thans eigenlijk voor geen prijs tot een coalitie met de PvdA bereid is, mocht en mag zich überhaupt afvragen wat de waarde van getheoretiseer over zo'n brugfunctie was en is. De kwestie van de kruisraketten (en het plaatsingsverdrag met de VS) blijft dan nog even buiten beschouwing, al moest D66 hier gezien haar eigen opstelling en de nogal onverzoenlijke posities van CDA en PvdA er feitelijk op hopen dat de PvdA na de verkiezingen anders zou handelen dan zij ervoor zei. In geval 2) had D66 een minderheid van CDA en VVD aan een meerderheid mogen helpen, terwijl – anders kon geval 2) nauwelijks intreden – de PvdA de zeer grote verkiezingswinnaar was. Van Mierlo heeft een ander maal duidelijk gemaakt heel weinig te voelen voor zo'n coalitie wegens het volgens D66 verkeerde beleid dat CDA en VVD de afgelopen jaren hebben gevoerd. Hij heeft echter, mocht de PvdA zich onmogelijk hebben gemaakt in de formatie, een coalitie met Lubbers en Nijpels in de verkiezingscampagne als theoretische mogelijkheid niet willen uitsluiten, maar duidelijk gemaakt dat zij dan wat D66 betreft toch wel min of meer op hun handen zouden moeten gaan staan. Dat is, voor een partij die zelf, zeg, zo'n tien Kamerzetels kan bijdragen een wel zeer ambitieuze, om niet te zeggen: onwezenlijke, conditie.

Vaststaat wel dat D66 in dit minst begeerde model van een meerderheidscoalitie de meeste invloed had kunnen hebben, al had het waarschijnlijk op termijn tot een uittocht van een groot deel van de eigen kiezers geleid. In geval 3) was er sprake geweest van een minderheidskabinet dat alleen al wegens de getalsverhoudingen aan het Binnenhof een beperkte operationele ruimte zou hebben gehad en – zelfs als het gewild zou hebben – niet werkelijk aan andere politiek zou zijn toegekomen.

Kortom: niet alleen als, zoals gebeurd is, de kiezers de meerderheid van CDA en VVD zouden bestendigen maar ook bij andere formatieverhoudingen wist D66, of kon D66 eigenlijk weten, dat van haar voornaamste campagnethema's (andere politiek, staatkundige vernieuwing) weinig terecht zou kunnen komen. Dat heeft trouwens niet alleen met politieke krachtsverhoudingen te maken, maar ook met het smaakverlies dat het onderwerp politieke vernieuwing midden jaren tachtig blijkt te hebben opgelopen buiten de collegezalen die Van Mierlo in zijn campagne vaak bezocht. Het blijft de vraag hoeveel kiezers van D66 dat ook wisten of veronderstelden. Of, met andere woorden, zelfs al komt Van Mierlo werkelijk vier jaar zitten in de krappe oppositiebankjes aan het Binnenhof, het blijft de vraag of het D66 zal gelukken de nieuwe kiezers van 21 mei in de komende jaren vast te houden.

Op de avond van de verkiezingsdag improviseerde lijsttrekker Van Mierlo alvast met nieuwe nadruk in een richting die D66 de komende jaren wellicht kan helpen kiezers vast te houden of (anders) nieuwe kiezers te trekken: aandacht voor het liberale erfgoed dat de VVD in een (voortgezette) coalitie met het CDA onvoldoende beheert. Dat is niet hetzelfde als staatkundige vernieuwing of andere politiek. Maar het zou, mede gezien de nieuwe krachtsverhouding (2-1) tussen CDA en VVD, de kleinste Nederlandse regeringspartij bij haar pogingen om Veronica, het financieel-economische liberalisme en het min of meer principiële liberalisme te verzoenen behoorlijk in verlegenheid kunnen brengen. Zo'n oppositie van D66 zou de stabiliteit van een hernieuwde coalitie van CDA en VVD vermoedelijk eerder schaden dan voortgezette pleidooien voor staatkundige vernieuwing of „andere politiek”, want daarover halen de drie grote partijen al dan niet binnenskamers de schouders op.

J. M. Bik

Redactie: Hendrik Kleve, Corrie van der Woerd
 Redactieadres: Regentesselaan 77, 3571 CC Utrecht

Vrouwen- en mannen-emancipatie

Je hoort en leest de laatste tijd minder over vrouwenemancipatie op de manier waarop de fanatieke feministen nu, en lang geleden onze grootmoeders de suffragettes, het verkondigden.

Maar nog steeds merk je een achterstelling van de vrouw in onze maatschappij: bij voorbeeld de nog voortdurende ondervertegenwoordiging in politieke lichamen op lokaal en internationaal niveau. Echter ook in de ambtelijke lichamen, zoals ministeries. Het gaat hierbij vooral om functies op middelbaar en academisch niveau.

Er wordt wel wat gedaan aan het laatste d.m.v. positieve discriminatie: wanneer een vrouw solliciteert met dezelfde opleiding en/of ervaring als een man en beiden bereiken de eindselectie, dan zal zij de baan krijgen.

Iets wat na de oorlog een grote vlucht genomen heeft is het verschijnsel parttime-werk: de gehuwde vrouw gaat veelal voor de gezelligheid en om wat bij te verdienen, werken. En, inderdaad, het is niet zo prettig om de hele dag thuis te zitten.

Op dit punt heeft de vrouwenemancipatie grote vorderingen gemaakt.

Maar er is wat dit betreft echter een duidelijk nadeel: het innemen van banen door de gehuwde vrouwen, banen die anders door alleenstaande mannen en vrouwen hadden kunnen worden ingenomen.

Vooraf wat de kwestie van parttime-werk betreft zou het goed zijn als D66 zich daarvoor sterk zou willen maken in de 1^e en 2^e Kamer: het is namelijk een facet dat nauwelijks de aandacht gekregen heeft die het al lang geleden gehad zou moeten hebben!

Het is immers toch al te dwaas dat alleenstaanden in bepaalde gevallen aantoonbaar niet aan het werk kunnen komen door het wel erg vrij hanteren van de vrijheid van keuze door de werkgever, iets wat verder natuurlijk een volkomen vanzelfsprekende zaak is.

Daarom kom ik met een nogal radicaal standpunt: zou het in deze tijd geen aanbeveling verdienen om te onderzoeken welke mogelijkheden de overheid heeft om genoemde vrijheid op dit punt te gaan reguleren? Dus hier een andere vorm van positieve discriminatie te gaan voorschrijven: indien de persoon in kwestie geen zelfstandig kostwinner is (geen alleenstaande), dan zal de andere kandidaat met dezelfde kwalificaties de voorrang moeten krijgen, als die wel alleenstaande is. Vanzelfsprekend moet de werkgever altijd het recht behouden de kandidaten ook nog op hun persoon wel of niet aan te willen nemen.

Hendrik Kleve

Wat te doen? Wat te lezen? Wat te zien?

Vrouwen zelfstandig. Perspectieven op ondernemerschap. Verkoop prijs: f 7,50; te bestellen door vooruitbetaling op giro 751 t.n.v. Distributiecentrum Overheidspublicaties (D.O.P.) Postbus 20014, 2500 EA Den Haag, onder vermelding van: ISBN 90 346 07623.

Eén van de in maart j.l. verschenen publicaties van de Emancipatieraad heet: Vrouwen zelfstandig. Perspectieven op ondernemerschap. Een verkennende studie, die inzicht geeft in de positie van Nederlandse vrouwelijke ondernemers, knelpunten signaleert en perspectieven aangeeft. Belangstelling voor het vrouwelijk ondernemerschap is groeiende — werkloosheid, voortschrijdende emancipatie en een weer positieve opstelling ten opzichte van het ondernemerschap in het algemeen zijn daar debet aan.

Middels interviews wordt getracht een beeld te krijgen van karakteristieken, motivaties, problemen en wensen van een grote verscheidenheid van vrouwelijke ondernemers. Vrouwen zelfstandig presenteert een typologie van deze vrouwen; registreert belemmeringen, die door haar ervaren worden en geeft een overzicht van het bestaande startersbeleid. Tenslotte worden aanknopingspunten voor discussie en beleid geformuleerd.

Een goed boek met veel informatie en een uitgebreide literatuurlijst achterin — aanbevelenswaard voor een eerste oriëntatie.

„125 Hoeden.” (Vrouwenhoeden 1914-1940)

Haags Gemeentemuseum, Stadhouderslaan 41, Den Haag, 3 mei t/m 31 augustus 1986.

Een regenachtige vakantiedag? Ga eens hoedjes kijken.

125 hoeden is de titel van een amusante tentoonstelling in het Nederlands Kostuummuseum, dat is ondergebracht in het Haags Gemeentemuseum.

Er zijn 125 typerende voorbeelden van hoeden te zien uit de periode 1914-1940, gekozen uit één van de eigen collecties modeaccessoires. De cloche uit de tijd van de eerste wereldoorlog, de pothoed van de jaren twintig, bizarre en mysterieuze voiles uit de jaren

dertig. De hoed, van welke vorm dan ook, blijkt een onmisbaar element te zijn geweest in de garderobe van zeer veel vrouwen. Aangevuld met illustratief documentatiemateriaal als tijdschriften, folders en prijscouranten geeft de kleine tentoonstelling naast verpozing een interessante kijk op één aspect van het dagelijks leven van vrouwen tijdens het Interbellum.

Tina Hammer-Stroeve

Anneke Groen, red., Vrouwen en het Binnenhof, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1985, 140 p.

45 Kamerbreed Vrouwen Overleg-vrouwen zijn het er over eens dat vrouwen die wat willen bereiken in de politiek méér dan hun mannelijke collega's het moeten hebben van extreem hard werken.

Kan het kamerlidmaatschap voor vrouwen gecombineerd worden met het hebben van kinderen? Volgens sommigen van hen kan dat eigenlijk niet, voor anderen is het dankzij een creatieve organisatie van hun gezinsleven wel mogelijk. De eventuele mannen van de geïnterviewde vrouwen werken zo niet daadwerkelijk (koken b.v.) dan toch minstens als stimulerende achtergrond mee. Nee, de moeilijkheid zit hem meer in het gevecht met „je vanzelfsprekende voorbestemming” waartoe nog altijd veel meisjes door hun moeder worden grootgebracht. Een goede raad ook wat dat betreft: pas op voor de zachte sector commissies waar je voor je het weet in geduwd wordt.

Door de interviewformule leest het boek prettig en het heeft naast de pasfoto per Kamervrouw nog een 20-tal mooie actiefoto's. Aan de inhoudsopgave ontbreekt helaas het een en ander. Het historisch overzicht van Annet Bleich en Geke van der Wal past uitstekend in dit boekje maar een ook toegevoegd artikel over onderzoek naar de positie van vrouwen in de politiek had mijns inziens best gemist kunnen worden. Dit boekje zal voor vrouwen stimulerend werken (Marga Klompé, voorwoord), het zal inspirerend zijn voor de vrouw die zich politiek in wil zetten (Ina Brouwer, nawoord).

Werkconferentie vrouwenemancipatie

Vanuit het PEAC bestuur is een voorbereidingsgroep gevormd die tot taak heeft de Werkconferentie Vrouwenemancipatie D66 te organiseren.

De voorbereidingsgroep heeft de volgende mededelingen te doen:

- de doelstelling van de werkconferentie is: helderheid te krijgen over de positie van de vrouw binnen het emancipatiebeleid van D66 en hoe daaraan gestalte te geven in de toekomst;
- in het kader van de doelstelling ontvangen alle D66 vertegenwoordigers in raden, sta-

ten, kamers, besturen en organisaties een enquêteformulier. De voorbereidingsgroep hoopt op een grote respons!

— er verschijnt een werkconferentieboek, waarin o.a. de resultaten van de enquête worden gepubliceerd;

— de werkconferentie vindt plaats op 15 november in de Reehorst in Ede. Noteer dit alvast in de agenda!

— contactadres namens de werkgroep is Trudy Theuvenet, emancipatiewerker D66, telefonisch te bereiken op 070-858303.

D66

DEMOCRAAT

MIDDEN-KATERN

Congresreglement 43e ALV op 1 november 1986

Ter uitvoering van artikel 12 lid 6 van het Huishoudelijk Reglement (editie dec. 1981) heeft het Hoofdbestuur het navolgende Congresreglement vastgesteld.

ARTIKEL 1

Het congres van 1 november 1986 in De Flint te Amersfoort is een Algemene Ledenvergadering in de zin van artikel 7 Huishoudelijke Reglement.

ARTIKEL 2

Moties en amendementen met betrekking tot de onderwerpen vermeld op de congresagenda dienen:

- te zijn goedgekeurd door een ARV, SRV of AAV hetgeen moet blijken uit ondertekening door de betreffende voorzitter en secretaris; of te zijn voorzien van 25 handtekeningen van leden van D66.
- uiterlijk (doch liefst eerder) op 1 oktober 1986 te 12.00 uur in de juiste vorm op het Landelijk Secretariaat van D66 te zijn ontvangen.
- te zijn opgesteld op het daartoe op het landelijk secretariaat verkrijgbare standaardformulier.
- voor zover het moties en amendementen betreft die betrekking hebben op de actuele politieke situatie of de bijgestelde begroting, op het landelijk secretariaat te zijn ontvangen vóór 10.00 uur op 29 oktober 1986.

ARTIKEL 3

De reglementair ingediende en door Rapportagecommissie resp. Programmacommissie goedgekeurde moties en amendementen worden in één of meer Congresboeken ter kennis van de leden gebracht. Het eerste congresboek wordt op aanvraag $\pm$ 14 dagen voor de ALV aan de leden toegezonden, de volgende congresboeken zijn ter vergadering beschikbaar.

ALV-Amersfoort

■ Agenda 43-ste Algemene ledenvergadering op 1 november 1986 in De Flint te Amersfoort (wijzigingen voorbehouden)

1. Opening door partijvoorzitter	09.30
2. Benoeming notulen-, en stemcommissie	09.35
3. Toelichting stemprocedure	09.40
4. Financiën	
a. Jaarrekening 1985	09.45
b. Begroting 1987	
c. Contributieregeling 1988	
5. Wijziging Statuten en Huishoudelijk reglement	10.00
6. Presentatie kandidaten besturen en commissies	
+ opening stembussen	10.30
7. Beleidsprogramma voorstel REFERENDUM	10.45
8. Toespraak voorzitter Tweede Kamerfractie	12.00
9. Lunch + sluiting stembussen	12.30
10. Vervolg behandeling referendum	13.00
11. Actuele politieke moties	15.00
12. Uitslag stemmingen en verkiezingen	15.25
13. Toespraak nieuwe partijvoorzitter	15.30
14. Sluiting door partijvoorzitter	6.00

De toelichting op de agenda, de congresstukken en het congresreglement vindt u in de volgende democraat.

ARTIKEL 4

Al naar gelang het betreffende onderwerp beslist de Rapportage- of Programmacommissie over nummering en volgorde van plaatsing der moties en amendementen in de congresboeken.

ARTIKEL 5

De door indieners van moties en amendementen aangewezen contactpersonen (minimaal twee) dienen tussen de sluitingsdatum voor indiening en de aanvang van de ALV

telefonisch bereikbaar te zijn voor overleg met de Rapportage- of Programmacommissie.

ARTIKEL 6

Voorstellen tot wijziging van een tekst kunnen uitsluitend per concreet wijzigingsvoorstel (amendement) worden ingediend. Moties die naar het oordeel van Rapportage- of Programmacommissie de strekking hebben een tekst te wijzigen worden als amendement in behandeling genomen. Indien echter de tekst van de motie dáárvoor onvoldoende aanknopingspunten bevat naar het oordeel van één der genoemde commissies, kan de commissie de indieners de gelegenheid geven om hun voorstel te herformuleren binnen een door de commissie te stellen termijn.

ARTIKEL 7

Wanneer indieners van moties en/of amendementen in overleg met het Hoofdbestuur en/of de Programmacommissie wijzigingen aanbrengen in hun voorstel(len), dienen zij de Rapportagecommissie en de congresleiding hiervan onverwijld in kennis te stellen.

ARTIKEL 8

De behandeling van moties en amendementen ten congresse geschiedt als volgt:

- de door de indieners aangewezen woordvoerder geeft desgewenst een beknopte toelichting;
- de congresvoorzitter verleent gedurende een door hem/haar te bepalen tijd het woord aan diegenen die zich vóór een door hem/haar te bepalen tijdstip als spreker hebben aangemeld op een bij de congresleiding berustende sprekerslijst, en wel in volgorde van aanmelding;
- Het Hoofdbestuur en de Rapportagecommissie of de Programmacommissie (afhankelijk van het aan de orde zijnde onderwerp) brengen desgewenst een advies aan de ALV uit over het aan de orde zijnde voorstel;
- de congresvoorzitter geeft desgewenst de woordvoerder van de indieners de gelegenheid tot een korte reactie op de adviezen van HB en RC of PC c.q. de sprekers van de sprekerslijst;
- de congresvoorzitter, gehoord de RC,

brengt de AMENDEMENTEN in stemming in volgorde van hun ingrijpendheid, en daarna het al dan niet geamendeerde voorstel; f. de congresvoorzitter, gehoord de RC, brengt de MOTIES en/of RESOLUTIES met betrekking tot een bepaald agendapunt in een door hem/haar te bepalen volgorde in stemming, echter niet dan nadat alle resoluties en/of moties bij het betreffende agendapunt zijn toegelicht op de wijze onder a t/m d geregeld.

ARTIKEL 9

In alle gevallen betreffende de gang van zaken tijdens het congres, waarin dit congresreglement niet voorziet, beslist de congresleiding met inachtneming van de Statuten en het Huishoudelijk Reglement.

Vacatures dagelijks bestuur/verlenging kandidaatstelling

In aanvulling op de mededeling in de voorgaande Democraat (nr. 6 blz. 11) deelt het Hoofdbestuur mede dat er ook een vacature secretaris organisatie zal ontstaan op 1 november 1986. De huidige functionaris, Tineke Stegeman, kan de functie niet langer met haar andere werkzaamheden combineren en is derhalve niet herkiesbaar.

Inmiddels heeft het HB besloten om de kandidaatstellingstermijn te verlengen, en wel tot 15 september 1986 te 17.00 uur. Voor inlichtingen en/of het aanvragen van kandidaatstellingsformulieren kunt u bellen met Michiel ten Brink 070-858303 of 's avonds 071-131993.

Het Hoofdbestuur spreekt de wens uit dat velen willen overwegen om het bestuur te komen versterken; de campagne is voorbij, nu gaan we verder!

Vacatures financiële commissie

In november aanstaande ontstaan twee vacatures in de financiële commissie. De Financiële Commissie controleert het financieel beheer van het Hoofdbestuur en de penningmeester en adviseert over financiële zaken. De Commissie telt vijf leden en vergadert ca. 4 maal per jaar.

Het Hoofdbestuur doet een voordracht aan de ALV over de benoeming van de leden van de financiële commissie. Daarbij pleegt het zich te laten te leiden door het financieel inzicht van de kandidaten. Ervaring met geldzaken in de partij strekt tot aanbeveling.

Voor vragen kun je terecht bij Tom Kok, penningmeester Hoofdbestuur, 070-858303. Kandidaten kunnen zich bij hem aanmelden of bij het landelijk secretariaat.

D66 heeft – weer – een bewogen periode achter de rug. Leek het er ruim een jaar geleden nog op dat we waren weggevaagd, nu is D66 weer terug. De gemeenteraadsverkiezingen van maart j.l. lieten een stabilisatie zien in vergelijking met 1982; bij de Tweede Kamerverkiezingen boekte D66 een winst van 50%.

Maar nog niet alle verkiezingen zijn achter de rug; volgend jaar maart zijn er Provinciale Statenverkiezingen.

De opdracht voor D66 voor de komende periode zal zijn onze – (op)nieuw – verworven kiezersaanhang vast te houden en te enthousiasmeren. Daarnaast zal het kader van de partij ondersteund moeten worden. Het Politiek Scholings- en Vormingsinstituut D66 vervult hierbij een ondersteunende rol door middel van haar cursusaanbod en publicaties (zoals het tijdschrift voor raads- en statenleden Voor de D'Raad).

Het cursusaanbod 1986-1987 wordt momenteel voorbereid, in overleg met onder meer de regio's.

Op het voorlopige programma voor de periode augustus 1986 tot maart 1987 staan verschillende cursussen en themadagen/workshops. Voor zover nog niet aangegeven, worden data en plaatsen nader vastgesteld. Gestreefd wordt naar regionale spreiding.

Voor de D'Raad

Voor de D'Raad is het tijdschrift voor al die D66-ers die zich betrokken voelen bij lokale en regionale politiek. Raads- en Statenleden, hun steunfractiegenoten en afdelingsbestuurders vinden in dit door het PSVI uitgegeven blad artikelen, die hen praktisch ondersteunen bij het politieke handwerk. In het augustusnummer 1986 (vierde jaargang nr. 3) zullen onder meer artikelen staan over: Topgemeenten bij D66 – hoe doen ze dat?; oude- en hovenese bestuursstelsel; gemeentelijke ontwikkelingssamenwerking.

Een jaarabonnement kost f 36,-. Wanneer u nu een abonnement neemt, kunt u jaargang 1985 ontvangen (zolang de voorraad strekt) voor slechts f 15,-! Opgave kan door middel van het opsturen van de bon in de vorige Democraat (nr. 6, blz. 8) of telefonisch: PSVI-D66, 070-858303.

■ Cursusaanbod PSVI augustus 1986-maart 1987

1. THEMADAG ALGEMENE BESCHOUWINGEN EN FINANCIËN

- bestemd voor raadsleden ter voorbereiding van de begrotingsbehandelingen
- „Andere Politiek”, hoe daaraan vorm te geven?
- 1 zaterdag – 15-25 deelnemers – prijs f 20,-
- centraal: 20 september 1986 in De Ree-horst in Ede (bij station Ede-Wageningen) regionaal: nader vast te stellen

2. BASISCURSUS

- ontstaan, ontwikkeling en organisatie D66
- 'Andere politiek', wat betekent dat?
- 1 zaterdag – 15-25 deelnemers – prijs f 15,-

3. PRESENTATIETRAINING

- sprekerstraining incl. interview- en evt. forumtraining m.b.v. videoapparatuur
- aparte cursus voor „beginners” en „gevorderden”
- 1 zaterdag – 10-15 deelnemers – prijzen: f 18,75 (beginners) f 95,- (gevorderden)

4. CURSUS PROVINCIALE STATEN

- voorbereiding/ bijscholing statenwerk, incl. presentatiedeel
- 6 bijeenkomsten (incl. 2 zaterdagdagen) 15 deelnemers – prijs f 66,-

5. MACHT

- omgaan met (on)macht
- workshop voor degenen die al enige politieke ervaring hebben
- 1 zaterdag – 15 deelnemers – prijs f 25,-
- centraal in het land, september/oktober

Interesse? U kunt zich nu reeds aanmelden: PSVI-D66, 070-858303

Bij het PSVI zijn nog steeds de videoband „TWINTIG JAAR OPTIMISME” en (deel 2 van) het HANDBOEK PUBLICITEIT te bestellen. Voor meer informatie, zie de vorige Democraat (nr. 6, blz. 8).

■ Voor alle inlichtingen en opgave:

PSVI-D66, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag. Telefoon: 070-858303

Ja, ik neem tot wederopzegging een abonnement op Voor de D'raad.

- Ik heb wel/geen belangstelling voor jaargang 1985 voor de speciale prijs van f 15,- (incl. verzendkosten)

naam: .....

adres: .....

postcode/woonplaats: .....

datum: ..... handtekening: .....

deze bon opsturen naar PSVI-D66, Voor de D'raad, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag.

Inlichtingen: PSVI-D66, 070-858303

HB-resolutie referendum

De ALV van D66 in vergadering bijeen op 1 november 1986 te Amersfoort,

gezien

de Hoofdbestuursnotitie Referendum

overwegende dat

onverlet de noodzaak van een fundamentele herziening van ons stelsel van politiek en bestuur referenda een corrigerende en aanvullende rol kunnen vervullen op dit stelsel en de participatie van burgers in de besluitvorming versterken

van mening

dat de unaniem geformuleerde voorstelling van de Staatscommissie van advies inzake de relatie kiezers-beleidsvorming (commissie Biesheuvel) ter zake van de invoering van een correctief wetgevingsreferendum op centraal niveau en een correctief referendum op decentraal niveau een goede basis vormen voor wetgeving op korte termijn

spreekt als haar oordeel uit

- dat een correctief wetgevings- en bestuursreferendum moet worden ingevoerd, waarbij de kiezers de mogelijkheid wordt gegeven om via een volksstemming alle door het parlement aanvaarde wetsvoorstellen en door (deel)gemeenteraden en provinciale staten genomen beslissingen ongedaan te maken
- dat daartoe grondbepalingen dienen te worden opgenomen in de Grondwet en overige bepalingen en regels in een gewone wet, die overigens slechts gewijzigd moet kunnen worden door een gekwalificeerde meerderheid in de Staten Generaal

draagt Hoofdbestuur en Tweede Kamerfractie op

die stappen te ondernemen die kunnen leiden tot een maatschappelijk draagvlak voor wetgeving ten aanzien van een correctief wetgevings- en bestuursreferendum

en gaat over tot de orde van de dag

Hoofdbestuursnotitie referendum

Ten geleide

In haar verkiezingsprogramma 1986-1990 spreekt D66 zich uit voor de invoering van de mogelijkheid om referenda te houden, waarmee de onvolkomenheden van het vertegenwoordigend stelsel enigermate kunnen worden gecorrigeerd. Als gedachtenrichting wordt genoemd een corrigerend wetgevingsreferendum. In het verkiezingsprogramma wordt aangekondigd dat de gedachten op korte termijn nader uitgewerkt zullen worden. Met deze hoofdbestuursnotitie wordt aan dat voornemen uitvoering gegeven en wordt besluitvorming door de ALV ingeleid.

Bij de uitwerking van de in het verkiezingsprogramma geformuleerde gedachten is nauwe aansluiting gezocht bij de voorstellen die de Staatscommissie van advies inzake de relatie kiezers-beleidsvorming (commissie Biesheuvel) in haar eindrapport „Relatie kiezers-beleidsvorming” (Staatsuitgeverij 's-Gravenhage, 1985) formuleert. Zo kon gebruik worden gemaakt van de uitgewerkte voorstudie van de commissie naar buitenlandse vormen van referenda en de formele en materiële aspecten van het correctief wetgevingsreferendum.

Nauwe aansluiting bij de commissie Biesheuvel is eveneens gezocht, om de haalbaarheid van de voorstellen te vergroten. De breed samengestelde commissie heeft zich unaniem achter de invoering van het correctief wetgevingsreferendum geschaard, zodat verwacht mag worden dat voorstellen ook daadwerkelijk in wetgeving gestalte zullen krijgen.

Op een aantal punten wordt in het D66-voorstel echter afgeweken van de voorstellen van de commissie Biesheuvel. Deze afwijkingen zullen in deze notitie expliciet worden aangegeven.

I. Democratische besluitvorming

Aan democratische besluitvorming moeten tenminste de volgende twee eisen worden gesteld:

a. de inzichten en belangen van alle burgers moeten kunnen meetellen. Dit betekent dat in het besluitvormingsproces ruimte aanwezig moet zijn voor discussie en participatie waaraan alle groepen van de samenleving kunnen deelnemen.

b. de uitkomsten van de besluitvorming moeten beantwoorden aan de overtuiging van de meerderheid van de bevolking. Dit betekent dat een blijvende en diepgaande afwijking tussen de uitkomst van de besluitvorming en de meerderheid van de bevolking moet worden voorkomen.

Representatie

In een omvangrijke en complexe gemeenschap kan aan deze vereisten worden voldaan door een systeem van vertegenwoordiging bij de besluitvorming. Voor het functioneren van een dergelijk systeem is essentieel, dat de macht om te beslissen en de macht om te controleren beurtelings aan verschillende partijen toevallen. Ons parlementaire stelsel functioneert niet zo en is daardoor ook niet erg democratisch. Het leidt tot situaties waarin de legitimiteit van de besluitvorming wordt betwist of waarin politieke impasses ontstaan over belangrijke kwesties.

Onbegrip en onvrede met onze vertegenwoordigende democratie voeden de neiging en de behoefte van burgers om zelf op te komen voor hun belangen en direct invloed uit te oefenen op de politieke besluitvorming.

Directe democratie

Directe democratie kan worden gezien als een zuiverdere vorm van democratie dan indirecte, vertegenwoordigende democratie en een stap verder in de goede richting (naar zoveel mogelijk zeggenschap van het volk over zichzelf), zoals evenredige vertegenwoordiging dat was ten opzichte van het districtensysteem met enkelvoudige afvaardiging.

Referenda bieden een maximum aan directheid en een minimum aan differentiatiemogelijkheden. Zij leveren geen beleid op, zij bieden evenmin de mogelijkheid om de effecten van genomen beslissingen vast te stellen en processen aan de basis bij te sturen. Referenda leggen geen verbanden tussen afzonderlijke maatregelen waarover moet worden beslist, zij bundelen mensen niet op hoofdpunten van een te voeren beleid en zij schep- pen geen mogelijkheden tot het uitoefenen van controle op het voeren van beleid...

Kortom, referenda kunnen een corrigerende en aanvullende rol vervullen binnen onze parlementaire democratie, zij kunnen niet de tekortkomingen in de inrichting en constitutie van onze democratie opheffen. Daarvoor zijn andere staatkundige en organisatorische

hervormingen nodig.

II. Politieke vernieuwing

Voor verbetering en aanpassing van onze democratie aan de eisen en omstandigheden van onze huidige maatschappij zijn fundamentele hervormingen noodzakelijk.

In haar verkiezingsprogramma 1986-1990 geeft D66 het perspectief aan van haar politiek denken en handelen in dit opzicht. Een samenstel van hervormingen en noodzakelijke correcties die logisch voortvloeien uit de oorspronkelijke bedoeling van ons stelsel.

Geheel onafhankelijk van de noodzakelijke gemaakte herziening van de posities en verkiezing van regering en parlement, ziet D66 in de invoering van een referendum een mogelijkheid om de onvolkomenheden van ons huidige stelsel enigermate te corrigeren. De participatie van burgers in de besluitvorming kan daardoor worden versterkt.

III. Beslissend referendum

Kwesties die een zo intensieve activiteit van burgers ontketenen als bijvoorbeeld die tegen de plaatsing van kruisvluchtwapens in ons land moeten aan een beslissend referendum kunnen worden onderworpen. Het criterium daarvoor moet niet zijn de aard van het onderwerp, maar de omvang van de activiteit die daarvoor op de been kan worden gebracht.

De bekende problemen ten aanzien van de vorm waarin de te beslissen kwestie moet worden gegoten zijn opgelost door het voorstel van de commissie Biesheuvel: het referendum moet een al genomen besluit betreffen, het onderwerp moet in dezelfde woorden zijn geformuleerd.

Centraal correctief wetgevingsreferendum

Het belang van een dergelijk referendum schuilt niet alleen in het zo tot stand komen van beslissingen over zaken waarbij de burgers zich intens betrokken voelen. Het schuilt ook in de terugkoppelingseffecten: regering en kamer zullen bij voorbaat rekening moeten houden met de mogelijkheid van een corrigerend referendum. Zij zullen daarom ook meer dan tot nu toe genoodzaakt zijn hun oren bij de kiezers te luisteren te leggen en hun standpunten aan hen duidelijk te maken. De kans dat het Haagse en het landelijke debat twee nogal grondig verschillende zijn, wordt hiermee tenminste kleiner.

Invoering van een correctief wetgevingsreferendum behoeft niet te leiden tot grootschalige wijzigingen in ons bestel. Het bestaande wetgevingsproces kan in tact blijven, aangevuld met de mogelijkheid van een corrigerende uitspraak van kiezers.

Decentraal correctief bestuursreferendum

Ook op decentraal niveau (provinciaal en gemeentelijk) kan het beslissend referendum een correctie bieden op onvolkomenheden van het representatieve systeem.

Eenzijds zijn er geen redenen te noemen waarom de burgers op provinciaal en gemeentelijk niveau iets zou worden onthouden dat hen op nationaal niveau wel wordt geboden. Anderzijds zijn de toepassingsmogelijkheden voor referenda op decentrale niveaus zo mogelijk nog ruimer dan op het nationale niveau.

IV. Referendum op nationaal niveau

Uitgangspunt is dus dat het referendum een aanvulling moet zijn op ons huidige vertegenwoordigend stelsel. Het correctief wetgevingsreferendum geeft hiervoor de goede oplossingen en benadrukt het aanvullende karakter van deze volksraadpleging. Slechts wetsvoorstellen die zijn aanvaard door de volksvertegenwoordiging kunnen aan het referendum worden onderworpen met de vraag „Bent u voor of tegen deze wet”.

Bezwaren?

Drie veel gehoorde belangrijke bezwaren tegen het correctief wetgevingsreferendum verdienen nadere aandacht.

a) „Plebiscitair misbruik”

Het plebiscitair misbruik, d.w.z. dat een kabinet zijn aanblijven afhankelijk maakt van de uitslag van het referendum is ook in Nederland mogelijk. Een volwassen democratie als de onze zou dat echter moeten weerstaan, nog afgezien van het feit dat zo'n handelwijze in strijd is met ons parlementair stelsel.

Wellicht belangrijker nog is de constatering dat in verwante democratieën als Denemarken en Zwitserland, waar het referendum onderdeel is van het stelsel, de regering haar voortbestaan nimmer afhankelijk heeft gemaakt van de uitslag van het referendum.

b) Simplificatie van vraagstukken

De simplificatie en isolering van vraagstukken bij referenda is zeker denkbaar, met name bij gecompliceerde en met andere voorstellen samenhangende wetten.

Juist hier ligt een taak voor de politici om de betrokkenheid van de burger bij het bestuur te vergroten. Ook nu al behoort het tot de taak van de parlementsliden om ingewikkelde vraagstukken inzichtelijk te maken voor de burgers en te wijzen op de gevolgen (bijvoorbeeld bij verwerping). Het uiteindelijke standpunt van een Kamerfractie ten aanzien van een wetsvoorstel wordt ook verwoord in een ja of nee. De fracties zullen dit natuurlijk trachten duidelijk te maken aan de burgers bij een referendum. En tenslotte, als blijkt dat voldoende kiezers groot belang hechten aan één bepaald onderdeel van een wet „dan is dat ook zo!”

c) Conserverende werking

De conserverende werking van het referendum is heel betrekkelijk, alleen al omdat „conservatieve” voorstellen kunnen worden afgestemd. Wel is waar dat een referendum hoogstens alles bij het oude kan laten. Daarvoor is echter wel een respectabel aantal kiezers nodig en in dat geval mag men spreken van een gerechtvaardigde correctie op de volksvertegenwoordiging.

Afwijkingen van de voorstellen van de staatscommissie

In tegenstelling tot de commissie Biesheuvel wil D66 geen enkele wet van een referendum uitsluiten.

De commissie wil wetten over het koningschap, over de uitvoering van verdragen en over uitkeringen aan (ex)ministers, kamerleden etc. van het referendum uitzonderen. Ten aanzien van het koningschap acht de commissie de kans aanwezig dat publieke discussie het Koningshuis schade berokkent.

D66 is van mening dat voor zover sprake kan zijn van „schade”, dit ook geldt ten aanzien van het publieke karakter van behandeling van deze wetten in het parlement.

D66 oordeelt ook anders over de wetten die betrekking hebben op verdragen of op besluiten van volkenrechtelijke organisaties. Aansluitend bij het standpunt van de commissie wordt wetgeving ter goedkeuring van verdragen onderworpen aan het referendum. Maar ook wetgeving tot uitvoering van verdragen mag niet van het referendum worden uitgesloten.

De uitzondering van wetgeving tot uitvoering van verdragen wordt door de commissie beargumenteerd met de problemen die ontstaan nadat bij referendum een uitvoeringswet is verworpen en Nederland daarmee zijn volkenrechtelijke verplichtingen niet zou kunnen nakomen. Daarnaast is de commissie van mening dat na bekrachtiging, zonder referendum, van de goedkeuringswet het volk impliciet instemt met de uitvoeringswet.

Het eerste argument kan niet overtuigen. Verwerping van een uitvoeringswet in het parlement plaatst de regering voor een identiek probleem. Bovendien bieden dergelijke uitvoeringswetten altijd wel enige beleidsruimte tijdens de uitvoering. Deze ruimte behoort ook door de kiezers te kunnen worden getoetst.

Het argument van de impliciete instemming acht D66 niet houdbaar, zoals moge blijken uit de navolgende illustratie.

Het EEG-verdrag is in 1957 goedgekeurd. Als gevolg van de op dat verdrag gebaseerde EEG-richtlijn, heeft de regering recentelijk een uitvoeringswet ingediend voor de gelijke behandeling van mannen en vrouwen in de sociale zekerheid. Van een impliciete instemming door de burgers kan naar onze mening in dit voorbeeld geen sprake zijn.

Tenslotte zondert de commissie van referenda uit de wetten betreffende salarissen en uitkeringen aan Kamerleden, (ex)Ministers etc. De commissie stelt dat het hier een te geïsoleerde aangelegenheid betreft, die onvoldoende recht doet aan de belangen van de (kleine) groep betrokkenen.

D66 stelt daar tegenover dat over een aanvaarde wet, strekkende tot verlaging van de salarissen en uitkeringen, niet snel een referendum zal worden gehouden. Bij een wet tot verhoging van dergelijke geldelijke vergoedingen is de kans op een referendum groter. D66 ziet niet in waarom het volk hierop geen correctie zou mogen aanbrengen middels het te houden referendum. Bovendien kan de vraag worden gesteld waarom volgens de commissie juist hier sprake is van het isoleren van vraagstukken waarbij de samenhang van het beleid in het geding is. Het gevaar van isolering van vraagstukken wordt overigens door de commissie zelf ontkracht: „Wanneer er een volksstemming wordt gehouden zal de continuïteit en de samenhang van het beleid als een van de argumenten worden benadrukt in de aan de stemming voorafgaande discussies en campagnes.

Ten overvloede is D66 van mening dat het niet valt in te zien dat bijvoorbeeld fundamentele wijzigingen van de grondwet wel en de door de commissie uitgezonderde onderwerpen niet referendabel zouden zijn.

V. Referendum op provinciaal en gemeentelijk niveau

Hetgeen in zijn algemeenheid geldt voor het referendum op nationaal niveau geldt ook voor het provinciale en gemeentelijke terrein. De verhouding van met name (deel)gemeenten tot andere overheden brengt weliswaar enige problemen met zich mee, maar niet zodanig dat het referendum uitgesloten zou moeten worden.

Het feit bijvoorbeeld, dat een provincie zaken aan een gemeente kan opdragen (medebewind) en de Kroon beslissingen van lagere overheden kan vernietigen (toezicht) laat de mogelijkheid van referenda op het betreffende niveau onverlet. De uitslag van een gemeentelijk referendum laat dus de bevoegdheid van medeoverheden onverlet. Dit geldt eveneens voor de verhouding tussen de uitslag van het referendum en de uitspraken van de (administratieve) rechter.

Nu de gemeenteraad niet alleen een regelgevend maar ook bestuursorgaan is, neemt hij talloze besluiten van uitvoerende aard. Voor de burgers kunnen dit belangrijke besluiten zijn, zodat D66 hiervoor geen uitzonderingen wil maken.

Het referendum op provinciaal en lokaal niveau is dus alleen mogelijk voor besluiten van provinciale staten en (deel)gemeenteraden. Waar sprake is van deelraden, betreft het uitsluitend beslissingen van gekozen deelraadsbesturen (ingesteld als commissie krachtens art. 61 Gemeentewet).

Is de besluitvorming gedelegeerd aan B&W of aan GS, dan zijn referenda daardoor uitgesloten. De autonomie van lagere overheden brengt met zich mee dat de verdeling van bevoegdheden tussen bijvoorbeeld B&W en Raad per gemeente verschilt. Waar in één gemeente over een onderwerp referenda wel mogelijk zijn, is dat in een andere gemeente uitgesloten (indien B&W bevoegd zijn). Evenals op centraal niveau, zullen (deel)gemeenteraden en provinciale staten er goed aan doen nauwgezet te bezien welke bevoegdheden zij uit handen zullen geven en daarmee van referenda uitsluiten. Voorzover echter verschillen, als hiervoor genoemd, optreden is dat het gevolg van de autonomie der overheden.

Voor de duidelijkheid wordt in de verdere uitwerking van de invoering van het corrigerend referendum op decentraal niveau uitsluitend gesproken over het gemeentelijk niveau.

Daar waar gesproken wordt over gemeenteraad en collega van B&W kan worden gelezen:

- a) voor het provinciale niveau respectievelijk provinciale staten en gedeputeerde staten
- b) voor het deelgemeenteraadsniveau respectievelijk deelgemeenteraad en deelraadsbestuur.

VI. Invoering van het corrigerend referendum

In dit hoofdstuk worden concrete formuleringen aangegeven die als basis kunnen gelden voor wetgeving.

Per onderdeel van de procedure worden inhoudelijke voorstellen voor zowel nationale als decentrale referenda geformuleerd en wordt zonodig een toelichting gegeven.

1. Correctief wetgevings- en bestuursreferendum

Een correctief wetgevings- en bestuursreferendum stelt de kiezers in staat om via een volksstemming door het parlement aanvaarde wetsvoorstellen en door gemeenteraden genomen beslissingen ongedaan te maken.

Nationaal

Alle aangenomen wetsvoorstellen, zonder enige uitzondering, zijn onderwerp van een referendum.

Decentraal

Van de mogelijkheid van een referendum zijn uitgezonderd:

- a) besluiten van de gemeenteraad die zijn genomen in de kwaliteit van beroepsinstantie ten aanzien van besluiten van het college van B&W
- b) besluiten over individuele benoemingen, ontslagen en schorsingen.

Toelichting Nationaal

Het nationale referendum beperkt zich tot wetten. Door deze beperking is oplettendheid geboden. Duidelijk is dat naarmate het parlement meer delegeert aan de regering of minister, de mogelijkheden voor een referendum afnemen. Het parlement zal dan voorzigtiger moeten omspringen met het overdragen van vooral regelgevende bevoegdheden, die niet op het terrein van de uitvoering liggen. Een ander aspect is dat zeer belangrijke beslissingen niet bij wet genomen worden, zoals PKB's (kerncentrales) de subsidies op basis van begrotingsposten (RSV). Los van een referendum vraagt D66 zich af of zodanige beslissingen niet überhaupt in een formele wet geregeld moeten worden. Het voert hier te ver om inhoudelijke criteria te ontwikkelen voor welke voorstellen van materiële wetgeving een referendum mogelijk is.

Bij voorstellen tot grondwetsherziening is het referendum alleen mogelijk na aanvaarding van de wetsvoorstellen in tweede lezing. Gezien het aanvullende karakter van het referendum moet worden voorkomen dat een referendum gehouden wordt na eerste lezing, terwijl het parlement nog niet definitief (na tweede lezing) heeft beslist. In dat geval zouden twee referenda over exact hetzelfde wetsvoorstel kunnen worden gehouden. Dit moet niet gewenst worden geacht.

Decentraal

Het decentrale referendum is alleen mogelijk voor genomen besluiten van gemeenteraden. Evenals op centraal niveau, zullen gemeenteraden er goed aan doen nauwgezet te bezien welke bevoegdheden zij uit handen zullen geven en daarmee van referenda uitsluiten. Voorzover echter verschillen optreden, is dat het gevolg van de autonomie der overheden, die wij als zodanig accepteren.

Uitzonderingen

Waar de raad als beroepsinstantie van B&W fungeert, dient het referendum te worden uitgezonderd. Feitelijk zouden dan zo goed als alle beslissingen van B&W indirect referendabel worden, hetgeen afbreuk doet aan het aanvullende karakter van het referendum. Bij besluiten rond benoemingen, ontslagen en schorsingen zou de privacy van met name ambtenaren te zeer worden aangetast wanneer beslissingen referendabel zouden zijn. Tevens zouden benoemingen van ambtenaren door middel van een referendum kunnen worden gelegitimeerd, hetgeen als onwenselijk moet worden beoordeeld.

2. Inleidend verzoek

Binnen drie weken na aanvaarding van het wetsvoorstel in de Eerste Kamer c.q. na het nemen van de beslissing door de raad kan elke kiezer een inleidend verzoek tot een referendum indienen.

Nationaal

Dit verzoek moet worden ingediend bij de Minister van Binnenlandse Zaken en vergezeld zijn van geldige steunverklaringen van tenminste 10.000 kiesgerechtigden.

Decentraal

Dit verzoek moet worden ingediend bij het college van B&W en moet vergezeld gaan van de geldige steunverklaringen van tenminste zoveel kiezers als overeenkomt met 50% van de kiesdeler ter plaatse (op basis van de laatstgehouden verkiezingen voor dat vertegenwoordigend lichaam).

3. Verzamelen van handtekeningen

Nadat positief op het inleidend verzoek is beslist, kunnen kiezers gedurende zes weken op gemeentesecretarieën en op postkantoren op handtekeningenlijsten aangeven dat zij een volksstemming wensen.

Nationaal

Voor het houden van een volksstemming zijn de geldige handtekeningen nodig van tenminste 300.000 kiesgerechtigden. Nadat aan deze eis is voldaan, wordt binnen vijf maanden de volksstemming gehouden.

Decentraal

Aan de vereisten voor het houden van een volksstemming is voldaan, wanneer een aantal kiezers dat overeenkomt met tenminste twee keer de kiesdeler van de laatstgehouden verkiezingen ter plaatse deze wens heeft ondersteund. Nadat aan deze eis is voldaan, wordt binnen drie maanden de volksstemming gehouden.

Toelichting procedure ad. 2) en ad. 3):

Nationaal

Het aantal kiezers van 10.000 en 300.000 voor respectievelijk het inleidend verzoek en de ondersteunende verklaring zijn vrij willekeurig gekozen, maar hoger dan in de ons omringende landen. D66 sluit zich hier aan bij de aantallen die in de voorstellen van de staatscommissie zijn genoemd, maar hier kan men slechts door ervaring wijzer worden waar het gaat om de juiste of in praktijk gewenste aantallen.

Decentraal

Ook ten aanzien van het aantal kiezers dat nodig is ter ondersteuning van het inleidend verzoek op decentraal niveau sluit D66 zich aan bij de voorstellen van de commissie Biesheuvel. In de praktijk zou echter kunnen blijken dat een aantal dat overeenkomt met de halve kiesdeler te hoog is en de gestelde termijn te lang. Een inleidend verzoek zal op

decentraal niveau vaak particulier initiatief zijn, danwel door een plaatselijke belangengroep worden gedaan. Beide beschikken veelal niet over de organisatie die nodig is om de benodigde handtekeningen te verzamelen. Een termijn van drie weken om de benodigde handtekeningen te verzamelen zou te lang kunnen zijn, gelet op het feit dat de raad veel concrete beslissingen neemt waarbij de rechtszekerheid van betrokken burgers in het geding zou kunnen komen.

D66 is van mening dat op grond van opgedane ervaringen en op grond van belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen deze aantallen en termijnen zullen moeten worden aangepast. Dit is dan ook de reden dat gepleit wordt voor het opnemen van deze regels in een gewone wet.

4. Stemming

Nationaal

Het wetsvoorstel is bij de volksstemming verworpen, indien een meerderheid van het aantal opgekomen kiezers tegen het voorstel stemt en deze meerderheid tenminste 30% omvat van hen die kiesgerechtigd waren.

Decentraal

Het besluit is bij de volksstemming verworpen, indien een meerderheid van de opgekomen kiezers, tevens vormende een meerderheid van het aantal bij de laatste verkiezing opgekomen kiezers tegen heeft gestemd.

Toelichting

Voor het aantal stemmen dat nodig is om een referendum te doen slagen geldt eveneens dat de vaststelling proefondervindelijk moet plaatsvinden. Als uitgangspunt kan gelden dat voor het tegenhouden van een wetsvoorstel bij referendum niet alleen de meerderheid van het aantal opgekomen kiezers tegen zal moeten stemmen, maar dat tevens deze meerderheid een bepaald percentage zal moeten uitmaken van hen die gerechtigd waren om aan de stemming deel te nemen. Dit percentage zou 30 kunnen bedragen, zoals ook in Denemarken.

Indien minder dan 60% van het electoraat zijn stem uitbrengt, heeft de 30%-eis tot gevolg dat er een gekwalificeerde meerderheid nodig is om het wetsvoorstel te verwerpen. Is het opkomstpercentage minder dan 30%, dan is het wetsvoorstel niet verworpen, ook al zouden alle uitgebrachte stemmen tegen het voorstel zijn.

Vereiste percentage nee-stemmers bij verschillende opkomstpercentages, indien de 30%-eis zou gelden:

Opkomst-percentage	Vereiste nee-stemmers
100-60	50,1
55	54,6
50	60,1
45	66,1
40	75,1
35	85,8
33-1/3	90,1
30	100
minder dan 30	voorstel niet verworpen

Op decentraal niveau wordt de vaststelling van de meerderheid gekoppeld aan de opkomst van de laatst gehouden verkiezingen. Hiermee wordt recht gedaan aan de plaatselijke omstandigheden, waartoe ook de (vaak wisselende) opkomst behoort.

5. Gebondenheid

Nationaal

Is bij de volksstemming het wetsvoorstel verworpen, dan vervalt dit van rechtswege. Wordt het voorstel niet verworpen, dan is de Regering verplicht te bekrachtigen.

Decentraal

Is een besluit bij de volksstemming verworpen, dan vervalt het van rechtswege. Wordt het niet verworpen, dan treedt het, behoudens vereiste goedkeuring van andere publiekrechtelijke organen terstond in werking.

Toelichting

D66 is van mening dat een regering zich niet mag onttrekken aan de wil van de kiezers, indien zij zich hebben uitgesproken voor handhaving van een wet. De bekrachtiging van die wet door de regering is dan louter een formele handeling. Anders gezegd: voor de inhoud en de ondertekening van zo'n wet draagt een minister slechts formele verantwoordelijkheid.

6. Spoedeisend karakter van wetten c.q. besluiten

Nationaal

Een in het parlement aanvaard wetsvoorstel krijgt pas kracht van wet nadat de beschreven termijnen en procedures voor het houden van een volksstemming in acht zijn genomen. Indien een wetsvoorstel geen uitstel verdraagt, wordt een bepaling opgenomen die tot gevolg heeft dat na parlementaire goedkeuring het voorstel direct kan worden bekrachtigd en in werking kan treden. De mogelijkheid om het te onderwerpen aan een referendum blijft evenwel bestaan.

Decentraal

Evenzo heeft de gemeenteraad de bevoegdheid om te bepalen dat een besluit onmiddellijk in werking treedt, wanneer daarvoor dringende redenen aanwezig zijn. Ook hier blijft de mogelijkheid om het besluit te onderwerpen aan een referendum bestaan.

Toelichting

Als regel wordt een wet pas van kracht na een termijn van 3 weken na aanvaarding in de Eerste Kamer. Deze termijn mag niet in de weg staan dat in bijzondere omstandigheden een wet direct van kracht wordt en van kracht blijft gedurende de periode dat een referendum wordt voorbereid. De gevolgen, zoals ontstane rechten en plichten, van het door het referendum van rechtswege vervallen van een wet, kunnen in de wet worden voorzien. Hiervoor zal een aparte bepaling nodig zijn. De wetgever zal zelf moeten uitmaken wanneer een wet spoedeisend is.

In de gekozen systematiek voor de uitvoering van het referendum kan de procedure normaal doorgaan. Het spoedeisende karakter van de wet kan geen vlucht voor het referendum zijn, want deze mogelijkheid blijft onverlet. D66 verwacht dan ook dat de wetgever spaarzaam gebruik zal maken van de spoedeisendheid.

Op provinciaal en lokaal niveau zal eveneens bij een spoedeisende maatregel een aparte bepaling moeten worden opgenomen, evenals een regeling die voorziet in de gevolgen van het alsnog van rechtswege, via een referendum, vervallen van het besluit. Daar ook na inwerking van die regeling een referendum mogelijk blijft, ligt een spaarzaam gebruik voor de hand.

7. Wetgeving

De grondbepalingen voor het referendum alsmede de gebondenheid aan de uitslag van het gehouden referendum worden opgenomen in de Grondwet.

Overige bepalingen en regels worden opgenomen in een Referendumwet, waarbij de regels ten aanzien van de aantallen kiezers voor het inleidend verzoek, de ondersteuningsverklaring en het minimale deelnamepercentage voor het referendum slechts bij gekwalificeerde meerderheid kunnen worden gewijzigd.

Toelichting

In afwijking van de commissie Biesheuvel is D66 van mening dat de aantallen kiezers die nodig zijn om een referendum te houden en te doen slagen niet in de Grondwet maar in een Referendumwet moet worden opgenomen. Indien aanpassing van die aantallen wenselijk blijkt, kan dit snel worden gerealiseerd. Ter waarborging van een zorgvuldige besluitvorming is voor wijziging wel een gekwalificeerde meerderheid (2/3) vereist.

Voorstel wijziging huishoudelijk reglement

Op de najaars-ALV wordt u gevraagd om de Statuten en het Huishoudelijk Reglement, zoals gewijzigd op de afgelopen twee congressen, definitief vast te stellen.

Het Hoofdbestuur stelt u voor nog enkele wijzigingen aan te brengen:

1. Het nieuwe art. 48.6 (dit is het oude art. 25.6) dient te luiden:

Het lidmaatschap van het hoofdbestuur is niet verenigbaar met het lidmaatschap van de Tweede Kamer der Staten Generaal.

Toelichting:

Het HB stelt voor om de algemene onverenigbaarheid op te heffen. Ook voor het provinciale- en gemeentelijke niveau is geregeld dat op het overeenkomstig niveau niet een bestuurs- en vertegenwoordigende functie kan worden verenigd.

2. Op verzoek van de Adviesraad wordt de volgende wijziging voorgesteld:

Art. 111.2 (was 71.2):

Elke regio als bedoeld in artikel 25 lid 2 van de statuten heeft tenminste twee zetels in de raad.

Voor alle duidelijkheid: u kunt uitsluitend amendementen indienen op de twee wijzigingen!!

Statutenwijziging Stichting PSVI

Het PSVI heeft ons gevraagd het volgende onder uw aandacht te brengen:

De huidige tekst van Artikel 4 lid 7 van de Statuten luidt:

„Het lidmaatschap van het bestuur eindigt twee jaar nadat het een aanvang nam. Een aftredend bestuurslid is ten hoogste eenmaal hernoembaar. Voor zoveel nodig wordt de termijn van twee jaar verlengd tot aan de eerstkomende algemene (leden)vergadering van D66”.

Het bestuur van de Stichting Politiek Scholings- en Vormingsinstituut stelt voor de tekst van artikel 4 lid 7 als volgt te wijzigen:

„Het lidmaatschap van het bestuur eindigt twee jaar nadat het een aanvang nam. Een aftredend bestuurslid is tweemaal terstond voor twee jaar herkiesbaar. Voor zoveel nodig wordt de termijn van twee jaar verlengd tot aan de eerstkomende algemene (leden) vergadering van D66”.

Conform artikel 11 lid 1 van de Statuten brengt het Stichtingsbestuur dit voorstel tot wijziging in stemming op de eerstkomende Algemene Ledenvergadering van D66.

Invloed media op verkiezingscampagnes groter dan ooit

„Het was een slechte keus van met name de PvdA om D66 niet tot de verkiezingsdebatten toe te laten”, betoogde de Amsterdamse politicoloog Philip van Praag op een speciale studiemiddag van de Vereniging voor Studie en Onderzoek van Massacommunicatie (VSOM) over de verkiezingscampagnes van de grote partijen in Utrecht.

„D66 is als echte middenpartij veel beter in staat kiezers weg te halen van VVD en CDA dan de PvdA en de boycot heeft de PvdA dan ook meer schade dan goed gedaan. Zeker bij het laatste debat zou het TV-optreden van Lubbers geneutraliseerd zijn door de aanwezigheid van Van Mierlo.”

Van Praag was met de campagneleiders van de vier grote partijen en opinie-onderzoeker Maurice de Hond uitgenodigd voor een discussie over de campagne-strategieën en de effecten van Tsjernobyl, de verkiezingsdebatten op TV en de opiniepeilingen op de uiteindelijke verkiezingsuitslag van 21 mei j.l.

Is het in andere westerse landen gebruikelijk de verkiezingscampagnes na afloop van de politieke strijd om de stemmen te evalueren, in Nederland was de confrontatie van de campagneleiders een unicum.

■ Politieke keuken

De aanwezige studenten en wetenschappers werden natuurlijk niet verhaald op alle „ins en outs” van het campagnevoeren, daarvoor zijn ook campagneleiders teveel politici. Houterman van de VVD vroeg het publiek, ondanks het schamele resultaat van de VVD, al direct begrip voor het voor zich houden van bedrijfsgeheimen en strategieën gezien de verkiezingen voor de provinciale staten die ook voor de VVD weer in aantocht zijn. D66-campagneleider Edo Spier had er geen bezwaar tegen de achtergronden van de D66-campagne te belichten. „U mag best in onze politieke keuken kijken, wij verzinnen wel weer wat nieuws”, was zijn reactie op Houterman.

Ook Spier gaf aan dat de afwezigheid van Van Mierlo tijdens het laatste debat D66 waarschijnlijk enige zetels gekost en de coalitie enige zetels opgeleverd had. „We mochten niet meedoen aan de TV-debatten en dat was jammer. De boycot heeft ons vooraf geen windeieren gelegd maar uit het verloop van de discussie tijdens het NCRV-debat werd duidelijk dat het jammer was dat we er niet bij waren.”

Spier vertelde ook dat het D66 heel wat moeite had gekost in de media door te dringen. Had de gedrukte media al vanaf het begin

van de campagne veel aandacht voor Van Mierlo en de ideeën van D66, de interesse van vooral de TV nam pas tegen het eind van de campagne toe, toen D66 nadrukkelijk steeg in de opinie-peilingen.

■ Tsjernobyl

In belangrijke mate bleek de campagne-strategie van de aanwezige partijen al in een vroeg stadium uitgestippeld. PvdA-campagneleider Kramer stelde bijvoorbeeld dat de campagne van zijn partij eigenlijk al bij algemene beschouwingen van vorig jaar van start was gegaan. „De belangrijkste thema's liggen al vast vóór de campagne”, betoogde Kramer, „en het weinig flexibele karakter van de „natuur-

Spreekbeurten

Het landelijk secretariaat coördineerde voor de Tweede Kamerverkiezingen een 150-tal spreekbeurtaanvragen voor D66-sprekers. Tijdens de gehele campagne zijn via Den Haag zeker 300 sprekers over fora in het land verdeeld. Veel gevraagd waren de eersten van de Kamerlijst, maar naarmate de verkiezingen naderden en het aantal aanvragen toenam werden steeds vaker Eerste Kamerleden en leden van de provinciale staten benaderd om D66 te vertegenwoordigen.

Voor de gemeenteraadsverkiezingen was vooral het IKV actief in het organiseren van fora, ook omdat tijdens de campagne in de Tweede Kamer de besluitvorming rond de plaatsing van de kruisvluchtwapens werd afgerond. Een zelfde relatie bestond tussen de behandeling van de stelselherziening sociale zekerheid, en de organisatie van een groot aantal fora over die problematiek.

Zowel plaatselijk als regionaal waren de FNV-afdelingen tijdens de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen goed voor een groot aantal fora waarin het FNV-programma „Kiezen voor nieuwe kansen” centraal stond. Veel D66-afdelingen organiseerden gezamenlijk met andere politieke partijen plaatselijke fora over actuele politieke onderwerpen. Een groot aantal maatschappelijke organisaties grepen de verkiezingen aan om de politieke partijen het vuur aan de schenen te leggen.

lijke” PvdA-thema's bemoeilijkt het aanspreken van nieuwe kiezersgroepen.”

Cees Bremmer, adjunct-secretaris van het CDA en plaatsvervanger van campagneleider Rien Smits doceerde dat de campagne-strategie van zijn partij gegrondvest was op gedegen marktonderzoek, inzicht in historische ontwikkelingen binnen de christen-democratische beweging en vertrouwen in de capaciteiten van de CDA-politici en het Kabinet-beleid.

De ramp in Tsjernobyl was een van de weinige factoren die niemand voor de campagne had kunnen incalculeren. Uiteindelijk zou zelfs de kernramp per saldo geen kiezers in de richting van de oppositie drijven. Uit de bijdragen van de campagneleiders bleek dat „Tsjernobyl” ook nauwelijks tot wijzigingen in de campagne-strategieën heeft geleid. Terugkijkend op de gebeurtenissen vroeg Kramer zich zelfs af „of het voor de PvdA niet beter zou zijn geweest als de ramp niet had plaatsgevonden”. De regeringspartijen kregen immers een prachtige kapstok aangereikt om hun standpunt inzake de kernenergie rigoreus te wijzigen.

Bremmer meldde een kortstondige paniek binnen de CDA-gelederen vanwege de afwezigheid van lijststaanvoerder Lubbers: „Nederland in rep en roer. Wel of geen spinazie eten. Koeien wel of niet op stal en Lubbers op de wereldtop in Tokio. Even hebben we toen gedacht dat het mis zou gaan met de campagne. Direct bij terugkomst heeft Lubbers het Kabinet-beleid echter bijgesteld en was ook dat geregeld”, hield de plaatsvervangend campagneleider zijn gehoor voor.

Voor de VVD was Tsjernobyl aanleiding de campagne te intensiveren. Voor die partij ging het in de verkiezingsstrijd om het behoud van de CDA/VVD-coalitie en om een verkiezingsuitslag van rond de dertig zetels. Na Tsjernobyl stond lang niet meer vast dat de coalitie meer dan 75 kamerzetels zou behalen, vertelde Houterman. Ook raakte men in het liberale kamp bevreesd voor een uittocht richting D66. „Tot eind april speelde de opstelling van D66 bij ons geen belangrijke rol maar de ramp met Tsjernobyl speelde de Democraten in de kaart vanwege het historisch opgebouwde milieu-imago van die partij. Het gevaar ontstond toen bleek dat D66 zetels ten koste van de VVD binnen zou halen, terwijl wij het plafond voor D66 bij 10 zetels hadden gelegd.”

Naar aanleiding van de nucleaire ramp besloot de VVD-leiding tot een agressievere houding tegenover de oppositie. Houterman be-

titelde de door de VVD in de laatste twee weken voor de verkiezingen gekoesterde boodschap „Laat de PvdA niet in de regering komen” als een strategisch hoogstandje. Edo Spier noemde het een grote verdienste van D66 dat het als enige partij geweigerd had „de angstla open te trekken” om munt te slaan uit de ramp, een opstelling die de gehele campagne van D66 typeerde. „D66 voerde een nuchtere en realistische campagne”, aldus Spier. „Geen onzin, geen ballonnetjes oplaten, geen sinaasappels verkopen, niet deelnemen aan malle programma's. Daar is de politiek een te ernstige zaak voor. Het uitgangspunt voor onze campagne was duidelijkheid, eerlijkheid en goede smaak.” Spier vertelde ook dat D66 na de verkiezingen in maart voor de rest van de campagne gekozen had voor een sterkte-analyse. Ook vanwege de ziekte van Van Mierlo was onvoldoende mankracht aanwezig om alle delen van het land te dekken. D66 mikte daarom op de stedelijke gebieden en moest de rest van het land laten liggen.

■ **Mediacampagne**

De afgelopen campagne werd getypeerd door soberheid. CDA, PvdA en VVD spendeerden elk zo'n drie miljoen gulden aan het campagnevoeren, D66 werkte met een budget van 6 ton. Er waren minder advertenties, minder folders en affiches dan voorgaande jaren en er werd in Nederland zeker minder geld gespendeerd aan de jacht op de kiezer dan in andere landen. In de Verenigde Staten wordt aan een verkiezingscampagne voor het

presidentschap al gauw 200 miljoen dollar uitgegeven en bij onze Duitse burens wordt al gauw 50 miljoen mark voor een campagne uitgetrokken. Over de „free publicity” viel in Nederland niet veel te klagen, hoewel sommigen het peil van de verslaggeving toch wat benedenmaats vonden. Met name de wijze waarop het NOS-journaal verslag deed van de campagne-activiteiten werd aan de kaak gesteld. „De vaste blokken in het journaal deden afbreuk aan de inhoudelijke aspecten van de campagne”, moest Kramer constateren met instemming van de andere panelleden.

De kritiek op de wijze van verslaggeving nam niet weg dat de jacht op het dagelijkse minuutje zendtijd de laatste weken voor de verkiezingen zowel de campagne-strategieën van de partijen als de agenda van de lijsttrekkers in belangrijke mate had bepaald. Verkiezingscampagnes worden meer en meer mediacampagnes.

Lennart van der Meulen

Campagne-materialen

De kramen van D66 moeten redelijk gevuld zijn geweest de afgelopen campagne. Al was het maar met pepermunt. 150.000 rolletjes „Voor een frisse adem” werden door de afdelingen besteld en dat terwijl het campagneteam in de eerste dagen van de campagne het hoofd brak over de vraag of er 10.000 dan wel 25.000 rollen pepermunt aangemaakt zouden moeten worden. Ook de overige campagne-materialen waren geliefd. Er gingen 45.000 stickers, 5000 pennen, 20.000 ballonnen en 14.000 buttons over de toonbank. Memoblocks, sluitzegels en spandoeken vonden minder aftrek. Nederland is de afgelopen maanden ondermeer beplakt met 90.000 D66-affiches in verschillende maten en kleuren. Het campagneteam verspreidde 30.000 neutrale affiches, 5500 diagonale „Straks Van Mierlo, nu Uw plaatselijke lijsttrekker”, 5000 publex, 20.000 posters en 30.000 raambiljetten. Er werden ruim twee miljoen folders verspreid. 500.000 gemeenteraadsfolders en anderhalf miljoen Tweede Kamerfolders. JD en PSVI produceerden de speciale jongerenfolders. Het verkiezingsprogramma is voor de tweede maal in herdruk. Tot heden werden er 20.000 exemplaren van verkocht en verspreid onder de leden.

Adviesraad wil ALV adviseren HB is tegen

De nieuwe Adviesraad wil adviezen aan de Algemene Ledenvergadering kunnen uitbrengen. Een motie met die strekking is op 31 mei door de Raad aangenomen.

In de motie vraagt de Adviesraad het Hoofdbestuur om wijzigingen in het Huishoudelijk reglement voor te bereiden die het mogelijk maken dat de raad ook aan de ALV adviezen kan geven. Volgens de Adviesraad kan haar controlerende taak tussen de congressen door nader worden ingevuld.

Waarnemend partijvoorzitter Olga Scheltema liet in een reactie weten niets voor dergelijke wijzigingen te voelen. Scheltema stelde dat de voorgestelde wijzigingen niet in de organisatiestructuur van D66 passen. Zij vindt het voorstel bovendien overbodig, omdat de (voorzitter van) de Adviesraad nu al de mogelijkheid heeft op de Ledenvergadering het woord te voeren. Het Dagelijks Bestuur buigt zich nu over dit probleem.

De Adviesraad heeft besloten het presidium

uit te breiden van 3 naar 5 leden. De Raad koos Patrick Poelman als voorzitter. Arthie Schimmel en Margret van der Putte als vicevoorzitters en Hans Strijers en Herman Frenzt als leden.

■ **Van Mierlo**

Hans van Mierlo meldde de Raad, wellicht ten overvloede, dat D66 na het advies aan de Koningin voorlopig niet bij de vorming van een nieuw kabinet betrokken is.

Van Mierlo gaf tekst en uitleg over de plannen van de nieuwe Tweede-Kamerfractie. Het belangrijkste doel is de partij beter klaar te stomen voor het werk op langere termijn. Daartoe moet de fractie meer in het hart van de partij staan en de partij meer in het hart van het electoraat, aldus Van Mierlo, die vindt dat D66 z'n oor meer bij „de mensen in 't land” te luisteren moet leggen.

De fractieleider van D66 kondigde aan dat de manier van werken van fractie, fractieleden en fractie-assistenten een aantal wijzigingen ondergaat. Hoofdthema daarbij is dat iedereen inschakelbaar moet zijn voor „speciale klussen”.

■ **Campagne**

Campagneleider Edo Spier en Tineke Knaap van het campagneteam hebben de Raad verslag uitgebracht over de campagnes van 19

maart en 21 mei.

De vele (kritische) vragen van de Adviesraadsleden over de campagne werden overheerst door lof.

Spier's suggestie om te komen tot een permanente campagne en vooral tot permanente fondsvorming (gironummer 1.000.000) werd toegejuicht, maar tot concrete plannen kwam het niet. Ideeën blijven ook hier dus welkom.

■ **Volgende vergadering**

Op zaterdag 13 september komt de Adviesraad weer bij elkaar. „Maar”, aldus voorzitter Patrick Poelman, „misschien wel eerder, afhankelijk van de kabinetsformatie”. Agendapunten: jeugdwerkloosheid, belastingvoorstellen commissie-Oort, stembedviescommissie, en mogelijk de regeringsverklaring of de voorbereiding op de algemene beschouwingen.

VVD laat het afweten

D66 moet permanente liberale „campagne” voeren

Wil de laatste liberale VVD'er nu het licht uitdoen! Het liberale erfgoed van Thorbecke is in discussie. De VVD laat het afweten en steeds meer mensen krijgen dat in de gaten. D66 is de enige partij die in Nederland nog voor het liberalisme op kan komen. Martin Voorn over de VVD, D66 en de strijd voor het liberalisme.

Welk woord hoort niet in dit politieke rijtje thuis: VVD, euthanasie, tweeverdienerswet, anti-discriminatiewet, P.C. Hooft, RSV, abortus, voordeurdelerswet, liberalisme...

De afgelopen vier jaar is meer en meer duidelijk geworden dat de VVD en liberalisme alleen nog maar in naam met elkaar van doen hebben. En dat wordt bepaald niet beter nu de partij 9 zetels verloren heeft en nog meer voor het CDA door de bocht zal moeten. Molly Geertsema, Henk Vonhoff, Huub Jacobse, dat zijn nog wasachte en krimprijke liberalen, de laatste der Mohikanen, ietwat mopperig en brommerig soms, maar wel liberaal. En niet invloedrijk in de VVD dus.

Want de liberalen in die partij hebben het overduidelijk af moeten leggen tegen het opportunisme van de blaffende jonge honden, het dogmatisme van financieringstekortfanaten en het conservatisme van sigaren paffende heren in driedelig grijs. Goed, dit is een karikatuur maar toch...

NRC-columnist Jerome Heldring stelde al eens in de Democraat dat de VVD er rond en vierkant voor moet uitkomen een conservatieve partij te zijn. Daar is niks verkeerd aan. De VVD pretendeert echter een (nog net niet de) liberale partij te zijn.

Maar liberalisme is niet hetzelfde als conservatisme, dogmatisme en opportunisme. Integendeel, het is iets heel anders. Liberalisme is (bijvoorbeeld) opkomen voor de zwakkeren, gelijke kansen voor iedereen, tolerantie ten opzichte van minderheden, pragmatisme en vernieuwingsgezindheid.

Liberaal is bijvoorbeeld dat de staat zich zo weinig mogelijk bemoeit met het persoonlijk leven van mensen. Dat is dus iets anders dan de regelzucht (tweeverdieners, voordeurdelers) van het door de VVD ten koste van het liberalisme zo gekoesterde kabinet.

Liberaal is dat de staat zich niet bemoeit met zoiets als de P. C. Hooft-prijs. De VVD stond achter minister Brinkman, die Hugo Brandt Corstius overigens geen groter genoegen kon doen dan de prijs niet uit te reiken.

Liberaal is dat mensen over hun eigen leven kunnen beslissen, natuurlijk binnen zekere

grenzen. Maar ook hier (euthanasie, abortus) heeft de VVD het laten liggen.

Eerlijkheidshalve moet gezegd dat er verzachtende omstandigheden zijn. In bange bezuinigingsdagen kan er wel eens een liberaal idee sneuvelen, okee. Bovendien is liberalisme ook pragmatisme en dat wil zeggen dat je soms voorrang moet geven aan iets „hogers”. Maar de VVD heeft de laatste vier jaar wel erg veel van het liberalisme ingeleverd. En juist op immateriële punten, die dus niet zoveel met het overheidstekort te maken hebben. Dat de VVD het liberalisme in de steek gelaten heeft mag vreemd lijken, maar is het niet. De VVD is namelijk geen liberale partij!

■ Conservatief

Tweederde van de VVD-achterban is conservatief, bekende een VVD-statenlid uit Zuid-Holland een keer in en openhartige bui. Hoe is het dan toch mogelijk dat de VVD met het „liberalisme” zoveel conservatieve mensen pakt? En met conservatisme toch nog heel wat liberalen?

Simplexweg door de aloude reclametruc; het zoveel mogelijk erin rammen van de boodschap: VVD, liberaal, vrijheid, blijheid, leuk, kom erbij, hoor erbij.

Dat is dus wel even iets anders dan de erfenis

van de Franse Revolutie (Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap), waarin het liberalisme z'n wortels heeft.

Het is ook wat anders dan de erfenis van Thorbecke, de vader van het liberalisme in Nederland. Godzijdank heeft iedereen het nu ineens over het „liberale erfgoed van Thorbecke”, dat door de VVD verkwanseld wordt.

■ D66

Het is echter niet genoeg om het anti-liberalisme in de VVD te bekritisieren. D66 moet een permanente liberale „campagne” gaan voeren. Niet alleen aantonen dat de VVD ten onrechte het predikaat „liberaal” in z'n vaandel voert, maar zelf de liberale boodschap verkondigen en uitdragen.

Het „liberalisme” in Nederland is, door de VVD, haast een scheldwoord voor aanhangers van de PvdA en het CDA geworden. D66 moet het liberalisme oppoetsen en ervoor zorgen dat het negatieve imago verdwijnt. D66 moet andersdenkenden duidelijk maken dat liberalisme niet „vies” is.

Door het liberalisme extra te koesteren kan D66 meteen een eind maken aan het door de grote drie zo gecultiveerde en wijdverbreide misverstand dat onze partij geen principes zou hebben.

Werken aan een herkenbare identiteit is voor D66 absoluut van levensbelang, want er is geen garantie dat er weer een Van Mierlo opstaat en dat andere partijen het weer zo laten afweten. Bovendien is het natuurlijk een akelig idee om zo van een persoon afhankelijk te zijn.

Opkomen voor het liberalisme betekent geen inhoudelijke koerswijziging, maar er nadrukkelijker dan voorheen voor uit komen wel. En het tij daarvoor is gunstig, want zo langzamerhand krijgen steeds meer mensen in de gaten dat de VVD niet echt liberaal bezig is.

Een permanente en duidelijke liberale „campagne” dus zonder die malle etiketten-plakkerij, en het zou niet zo gek zijn om daarbij ook onze vrijzinnige jonge vrienden van de JD in te schakelen.

D66 kan zich dan profileren als een onafhankelijke, realistische, pragmatische, vernieuwingsgezinde liberale partij en ervoor zorgen minder afhankelijk te zijn van een lijsttrekker en van medewerking van andere partijen.

Martin Voorn

Het liberale erfgoed van Thorbecke wordt door de VVD verkwanseld...

Ik vind

■ CAMPAGNE 1986: ONTBOEZEMING VAN EEN GRONDWERKER

Wat te doen voor de campagne van D66 voor de Tweede Kamerverkiezingen in de rand van het land? Onder de rand van het land versta ik dan heel Nederland minus de randstad. In deze definitie mag u gerust een fikse brok frustratie lezen.

Want de hele campagne is – vanuit praktische overwegingen terecht – geheel gericht op televisie. Ondertussen vergeten we misschien, dat we geen televisie maken, maar dat de televisie ons maakt.

Overigens stond de campagne sterk in het teken van de „onduidelijkheid” van D66 ten aanzien van deelname van dezelfde aan mogelijke coalities. Menig TV-debat ging alleen maar over wie met wie gaat regeren, alsof er geen werkloosheid bestaat en er nog niet enige materiële en immateriële kwesties nodig om politieke besluitvorming vragen. En als het al over inhoudelijke zaken ging, dan manifesteerde zich dikwijls die politieke bijziendheid, waarover Van Mierlo al sprak in „Een Reden van Bestaan”, en waarover hij nog wel even zal moeten blijven spreken.

Interessant zou het zijn te weten, hoe de opiniepeilingen zouden zijn uitgevallen, als de drie partijen, en de NCRV Hans van Mierlo niet zouden hebben verhinderd deel te nemen aan het lijsttrekkersdebat op dinsdag 20 mei 1986. In ieder geval kunnen we opgetogen zijn over de wijze, waarop Van Mierlo deze afwijzing heeft „geïncasseerd” en omgebogen in een richting, die de groten niet voor mogelijk hielden. In die zin was de toast met lege glazen op de drie grote partijen, die Van Mierlo op maandag 19 mei 1986 uitbracht in Breda, zeer van toepassing.

Over het effect van andere vormen van campagne voeren valt geen zinnig woord te zeggen, ongeacht of je het horizontaal, verticaal of diagonaal doet. Wel is het nodig, dat je er bent, dat je gezien wordt. Maar het gedoe met de toeters en bellen – en bij de grote partijen zelfs show girls, die de laterale inplanting van de dij bloot laten zien – is mij te veel een slechte imitatie uit de Verenigde Staten. En we hoeven toch niet dat over te nemen, waarin een groot land klein kan zijn.

Aanleiding tot deze ontboezeming is de gang van zaken met betrekking tot de sluiting van de campagne in Breda op 19 mei 1986. Tien dagen voordien een telefoontje van de landelijke campagne commissie: „Tweede pinksterdag komt Van Mierlo naar Breda, als... de media – lees TV – geïnteresseerd zijn”. Drie dagen later blijkt de TV niet geïnteresseerd: een zucht van verlichting in Breda! Maar 14 mei 1986 is de NOS wel weer te porren voor tweede pinksterdag en Breda ontvangt opnieuw de uitnodiging – lees: opdracht – om een maaltijd te organiseren: Doelgroep: 80 eters, te plaatsen aan een tafel in U-vorm, want zo wil de NOS het. Ik bespaar u verdere enerverende details over de uitvoering. Op maandag 19 mei 1986 stromen ongeveer

70 mensen naar huize „den Deijl”, alwaar we een niet te grote zaal tot de nok vullen: inderdaad als vulling voor het TV-shotje. Maar die ruimte is volmaakt ongeschikt voor een tafel in U-vorm. Improvisatie doet wonderen, maar niet in de ogen van de NOS-regisseur, die de gerant van de inrichting opdraagt (!) de tafels zonder onderbreking aaneen te rijgen, daarbij iets mompelend in de geest van: „Wij zijn hier de baas”.

Over macht gesproken: wie is de machtigste instantie in dit Land? Juist: de TV. We zijn terug bij het begin: wij maken geen TV, de TV maakt ons.

Breda 20 mei 1986

Frans Gescher

Het was niet de NOS-regisseur die opdracht gaf de opstelling van de tafels te wijzigen, het was Edo Spier de campagneleider van D66.

Voor u gelezen

■ Christenen over rechtse en rode politiek

Dat christenen het onderling niet eens zijn over de betekenis van het geloof voor hun maatschappelijk en politiek handelen, is bekend. Wanneer het gaat om het aandragen van oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken, kunnen hun interpretaties van het Evangelie sterk uiteenlopen. Zo komt de één op grond van religieuze overwegingen tot een radicale afwijzing van iedere uitbreiding van het kernwapenarsenaal, terwijl de ander een dergelijke beslissing met passages uit de bijbel weet te rechtvaardigen.

Minder bekend is daarentegen hoe politiek actieve christenen tot hun keuzen voor verschillende partijen zijn gekomen en welke doelen zij zich in hun parlementaire loopbaan stellen. Onder de titel „Van Rechts tot Rood, christenen in de politiek” is hierover onlangs een boekje verschenen. Politici afkomstig uit RPF, GPV, SGP, CDA, D66, PvdA en PSP geven daarin een antwoord op, onder andere, bovenstaande vragen.

Uit de veertien bijdragen komen ruwweg drie categorieën christenen naar voren. Een eerste categorie bestaat uit diegenen die menen dat het voeren van een christelijk-confessionele politiek niet mogelijk is. De D66-er Tommel zit op deze lijn. Hij schrijft dat „de pretentie om politiek te bedrijven vanuit het Evangelie van een hooghartigheid getuigt die een mens niet past.”

Een tweede categorie wordt gevormd door christenen die enerzijds vinden dat zij een eigen verantwoordelijkheid hebben voor het inrichten van de samenleving, maar anderzijds compromissen die op gespannen voet staan met de leer – met het oog op het behoud van politieke macht en invloed – niet afwijzen. Blijkens zijn uitspraak dat „absolute waarheden en waarden van het Evangelie vertaald moeten worden in compromissen”, behoort het CDA-kamerlid Beinema tot deze categorie.

En dan is er nog een derde groep orthodoxe

christenen. Zij zijn van oordeel dat Gods geboden zo direct mogelijk vertaald moeten worden in het beleid. De eerste man van de RPF, Leerling, is een representant van deze groep. Hij is ervan overtuigd „dat het onfeilbaar woord van God gezag heeft over zowel het persoonlijk als het maatschappelijk leven, ook wanneer de overheid en volk dat gezag in meerderheid niet erkennen.”

Het feit dat ook de andere auteurs openhartig schrijven over de invloed van het geloof op hun denken en doen, maakt het boek lezenswaardig voor geïnteresseerden in de Nederlandse politiek.

M. van Vliet (Red.), „Van Rechts tot Rood, christenen in de politiek” (De Einder, Breda, 1986).

Peter van Eijk

Werkgroep Media- Telecommunicatie

De Tweede Kamerfractie stelt zich voor nauw te gaan samenwerken met een versterkte en uitgebreide media-werkgroep, die ook de telecommunicatie zal gaan omvatten. Een eerste vergadering is uitgeschreven op:

**maandag 1 september
op 20.00 uur
in het Jaarbeursgebouw te Utrecht**

Leden van de media-werkgroep ontvangen een voorlopige convocatie.

Opgeroepen langs deze weg worden degenen, die door betrokkenheid bij de materie of deskundigheid een bijdrage kunnen leveren aan het functioneren van de werkgroep en daarmee van de Kamerfractie.

Opgaven gaarne bij het secretariaat van de fractie, 070-614911 tst. 2266 of 2366.

Midden augustus zal dan de definitieve agenda worden toegezonden waarop in elk geval werkwijze van de commissie en samenwerking met de fractie.

Werkgroep Justitie

De Tweede Kamerfractie stelt zich voor direct na het zomerreces aan de slag te gaan met een versterkte en vernieuwde werkgroep Justitie. Daartoe wordt een vergadering geconvoceerd op:

**dinsdag 26 augustus
om 20.00 uur
in het gebouw van de Tweede Kamer**

Oude bekenden ontvangen een voorlopige convocatie.

Nieuwe belangstellenden/deskundigen worden hierbij opgeroepen zich aan te melden bij het secretariaat van de fractie, 070-614911 tst. 2266 of 2366.

Midden augustus zal dan de definitieve convocatie worden toegezonden met de agenda, waarop in elk geval de werkwijze van de commissie, en samenwerking met de fractie.

D66: Kalkar niet in gebruik nemen

De Tweede Kamerfractie van D66 wil dat de Nederlandse regering er bij de Duitse Bondsrepubliek op aandringt te besluiten de snelle kweekreactor in Kalkar niet in gebruik te nemen. Om een dergelijk besluit te bespoedigen moet Nederland – dat deelneemt aan het project – afzien van schadeclaims als de reactor inderdaad niet wordt opgestart.

Aldus de strekking van vragen van Dick Tommel aan de ministers van Buitenlandse Zaken en Economische Zaken. Tegelijkertijd vraagt hij de ministers een overzicht van de incidenten

Dick Tommel zaten met kerncentrales die zich dit jaar – naast de ramp in Tsjernobyl – hebben voorgedaan. Tommel wijst de ministers op de grote binnenlandse druk die op de Westduitse regering wordt uitgeoefend om niet tot opstarten over te gaan: „Het mag niet zo zijn dat een Nederlandse schadeclaim een positieve beslissing van de Bondsrepubliek in de weg staat.”

De snelle kweekreactor in Kalkar is vrijwel gereed. Het wachten is nog op de laatste vergunningen van de deelstaat Noordrijn-Westfalen, waarvan het steeds onwaarschijnlijker wordt dat deze nog zullen worden verstrekt. De regering in Bonn overweegt via gerechtelijke stappen de vergunningen alsnog af te dwingen.

Stralingsnormen

Met succes heeft Tommel in een brief aan de Kamercommissie voor milieubeheer gevraagd het Besluit Stralenbescherming Kernenergie wet uit te stellen tot een nieuw kabinet is aangetreden.

Volgens hem worden daarin de bestaande normen die gelden voor toelaatbare radioactieve straling versoepeld. Hij vindt dat een demissionair kabinet een dergelijk ingrijpend en controversieel besluit niet meer mag nemen.

Taakverdeling nieuwe fracties

■ **Tweede Kamerfractie**
De nieuwe – 9 personen sterke – D66-fractie in de Tweede Kamer heeft inmiddels de taken verdeeld. Zowel de portefeuilles als regio's.

Hans van Mierlo: Fractievoorzitter.
Louise Groenman: Sociale Zaken (sociale zekerheid en werkgelegenheidsbeleid), emancipatiebeleid, welzijn (ouderenbeleid, jeugdbeleid en vrijwilligerswerk), economische zaken (consumentenbeleid en midden- en kleinbedrijf), wet gelijke behandeling – Regio Gelderland en Flevoland.

Maarten Engwirda: Financiën, rijksuitgaven, defensie, exportbeleid en coördinatie werkgelegenheidsbeleid – Regio Zuid-Holland.
Gerrit Jan Wolffensperger: Justitie, media-beleid, drugsbeleid, culturele minderheden en verkeer en waterstaat – Regio Noord-Holland.

Erwin Nypels: Volksgezondheid, sociale zaken (inkomensbeleid, arbeidsvoorwaarden, pensioenen), ambtenarenzaken, gehandicaptenbeleid en woonconsumentenbeleid – Regio Groningen en Overijssel.

Doeke Eisma: Buitenlandse Zaken, milieubeheer, landbouw en visserij en maatschappelijke dienstverlening – Regio Brabant en Limburg.

Dick Tommel: Economische Zaken, ontwikkelings samenwerking, volkshuisvesting en ruimtelijke ordening en dierenwelzijn – Regio Friesland en Drente.

Jacob Kohnstamm: Binnenlandse Zaken, politie, wetenschapsbeleid, Midden-Oosten en terrorisme – Regio Noord-Holland en Zeeland.

Aad Nuis: Onderwijs, cultuurbeleid en Nederlandse Antillen – Regio Utrecht.

Eerste Kamerfractie

Het Fractiebestuur van de eerste Kamerfractie van D66 in nieuwe samenstelling bestaat uit:

Jan Vis, voorzitter
Marie-Louise Tiesinga-Autsema, secretaris.
De commissieverdeling is als volgt:
Jan Vis: Algemene Zaken, Binnenlandse Zaken, Onderwijs, Wetenschapsbeleid, Bijzondere Commissie Ambtenarenreglement.
Suzanne Bischoff: Ontwikkelings samenwerking, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Landbouw en Visserij.

Hanneke Gelderblom: Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening, Welzijn en Volksgezondheid.

Jan Glastra van Loon: Buitenlandse Zaken, Europese Samenw. Org., Justitie, Herziening BW.

Aar de Goede: Nederlandse Antillen, Financiën, Economische Zaken.

Marie-Louise Tiesinga: Defensie, Cultuur, Verkeer en Waterstaat, Milieubeheer, Raadgevende Interparlementaire Benelux Raad.

Verdeling 562466 stemmen

Kandidaten	Totaal aantal stemmen
1. Van Mierlo, H. A. F. M. O. (Hans)	506.905
2. Groenman, L. S. (Louise)	29.297
3. Engwirda, M. B. (Maarten)	4.536
4. Wolffensperger, G. J. (Gerrit Jan)	4.003
5. Nypels, E. (Erwin)	1.812
6. Eisma, D. (Doeke)	792
7. Tommel, D. K. J. (Dick)	1.639
8. Kohnstamm, J. (Jacob)	507
9. Nuis, A. (Aad)	695
10. Van der Loo geb. de Steenwinkel, S. H. (Saskia)	4.350
11. Versnel geb. Schmitz, M. M. (Machteld)	1.130
12. De Graaf, Th. C. (Thom)	392
13. Schaper, H. A. (Herman)	214
14. Bakker, E. C. (Ernst)	249
15. Wessels, F. H. B. (Paul)	680
16. Evenhuis, C. H. S. (Carien)	933
17. Mertens, C. (Chel)	138
18. Van den Bos, B. R. A. (Bob)	102
19. Van Geest, A. (Adriaan)	146
20. Horsmans, Th. M. J. M. (Thea)	251
21. Spier, E. (Edo)	214
22. De Gier geb. Arends, C. J. (Toos)	440
23. De Graaf, L. (Leo)	80
24. Veldkamp, A. A. (Andries)	631
25. Ten Brink, J. M. (Michiel)	106
26. Friesen, A. W. (Ton)	180
27. Bakker, A. D. (Bert)	88
28. Teegeleer, D. (Dick)	352
29. Jadnanansing, J. A. (John)	264
30. Van Wijk, A. H. (Bert)	1.340

D66 wil praten met Fransen

De Tweede Kamer moet op korte termijn Franse parlementariërs uitnodigen voor een gesprek over de zoutlozingen in de Rijn. Dit vanwege de gerezen twijfel over het nakomen van de afspraken hierover tussen Nederland en Frankrijk.

Aldus het voorstel van de D66'ers Doeke Eisma en Gerrit Jan Wolffensperger aan de Kamercommissies Milieubeheer en Verkeer en Waterstaat.

Volgens de twee nieuwe fractieleden is het dringend gewenst de Franse collega's te overtuigen van de ernstige gevolgen van de lozingen voor het Nederlandse milieu en de tuinbouw in het Westland in het bijzonder.

Arthie Schimmel

„Van de nieuwe adviesraad heb ik goede verwachtingen”

„Portret” is de opvolger van de rubriek „Beeld van een partijganger”. Arthie Schimmel opent de nieuwe serie portretten van „Democraten”.

Arthie is geboren in Den Haag, maar getogen in Middelburg. Zij heeft in Leiden politicologie gestudeerd en was daarna werkzaam als lerares maatschappijleer en als directeur van het PSVI. Momenteel is zij beleidsmedewerkster bij de PTT.

Binnen D66 is Arthie lid van de begeleidingscommissie emancipatiewerkster en lid van de Adviesraad.

„Toen ik eind '78 begon als directeur van het Politiek Scholings- en Vormingsinstituut van D66 heb ik mij opgegeven als lid. Nee, dat was geen vereiste. Ik vond echter dat ik in die functie niet te ver van de partij af moest gaan staan. En natuurlijk kwam daar ook bij dat ik affiniteit had met D66 anders had ik niet gesolliciteerd.”

„In de loop van de jaren ben ik steeds meer overtuigd D66-lid geworden. Het oorspronkelijke doel van de partij, zoals omschreven in artikel 3 van de statuten, spreekt me aan. Het komt er in het kort op neer dat D66 is opgericht om de samenleving en het politieke bestel te democratiseren. Zoveel mogelijk mensen moeten bij de besluitvorming worden betrokken. Besluitvorming vindt plaats na onbevooroordeelde afweging van feiten en vooruitzichten, waarbij gelet wordt op gevolgen voor de langere termijn en op internationale aspecten. De aandacht voor het functioneren van de democratie en de wijze van besluitvorming zijn nog steeds actueel. De vorig jaar gepubliceerde „Reden van Bestaan” grijpt daar dan ook terecht direct op terug.”

■ Combinatie

„Sinds begin '85 werk ik als beleidsmedewerkster vrouwenemancipatie bij de centrale directie van de PTT. De combinatie van een full-time baan en het politiek-actief zijn, valt me niet altijd mee. In de eerste plaats omdat je in een nieuwe baan altijd moet inwerken. Dat kost sowieso heel wat extra tijd. En daarnaast omdat ik buiten de kantooruren ook nogal eens met mijn werk bezig ben: vergaderingen voorbereiden, inleidingen houden, dat soort dingen. Mijn bewondering voor diegenen die deze combinatie van taken al jaren

„Democratisering samenleving en politiek bestel nog steeds hoogst actueel”.

weten vol te houden, en op wie ik als PSVI-directeur altijd een beroep kon doen, is dan ook alleen maar toegenomen. Overigens wil ik niet de indruk wekken dat het me niet bevalt. Integendeel. Het is juist erg plezierig dat ik de contacten die ik beroepsmatig heb opgebouwd, nu in mijn vrije tijd en vanuit een andere positie kan onderhouden.”

■ Adviesraad

„Wat mijn functie binnen D66 precies inhoudt? Ik ben vice-voorzitter van de Adviesraad. Dat is een orgaan dat gevraagd en ongevraagd adviezen geeft aan de Eerste en Tweede Kamerfractie, de Eurofractie – als we die hebben – en het Hoofdbestuur. Als vice-voorzitter maak ik deel uit van het presidium: een soort dagelijks bestuur. Een belangrijke taak van ons is het selecteren van onderwerpen voor de agenda. Vanzelfsprekend vormt de politieke actualiteit daarbij een voornaam criterium. Wij proberen dan ook zo goed mogelijk in de gaten te houden welke kwesties er in de landelijke politiek gaan spelen.”

„Een onderwerp dat we recentelijk uitvoerig hebben besproken, is het voorstel betreffende de Wet Gelijke Behandeling. Moeten we als D66 zelf met een initiatief komen. Zo ja, wat zou er dan in ons voorstel moeten staan. Moeten we ook niet streven naar een betere effectivering van de bestaande wetgeving. Dergelijke vragen komen bij zo'n bespreking aan de orde. Vanwege die koppeling met de nationale politiek variëren de onderwerpen van het Surinamebeleid tot de verzelfstandiging van de PTT.”

„Daarnaast wordt de raad om advies gevraagd over zowel inhoudelijke als procedurele zaken. Het Hoofdbestuur heeft ons bijvoorbeeld gevraagd mee te denken over de wijze waarop het beleidsprogramma op het congres kon worden behandeld. Ofschoon de

Adviesraad dan geen competentie heeft om inhoudelijke besluiten te nemen – dat recht is voorbehouden aan het congres – kan hij wel aangeven hoe de discussie over zo'n programma kan plaatsvinden.”

■ Alleen landelijke politiek

„Verder komt het ook voor dat de leden zelf punten voor de agenda aandragen. Zo heeft de regio Overijssel enige tijd geleden een lijstje met mogelijke onderwerpen opgesteld, waarvan we er enkele hebben behandeld. De regiovertegenwoordigers wilden onder andere ingaan op een notitie van staatssecretaris Van Houwelingen over de Nederlandse defensie-industrie. Het standpunt dat we daarover hebben ingenomen hebben we vervolgens doorgespeeld naar de Tweede Kamerfractie.”

„Nee, we adviseren niet aan provinciale staten en gemeenteraden. Het moet gaan over politieke aangelegenheden met een nationaal karakter. Maar dit betekent niet dat er vanuit de gemeentelijke praktijk geen belangstelling is voor het werk van de raad. Na de juist gehouden verkiezingen hebben we een redelijk aantal gemeenteraadsleden, waaronder enkele wethouders, en een burgemeester. Wat ik belangrijk vind is dat zij vanuit hun gemeentelijke ervaring een inbreng leveren op het landelijk beleid. Met name voor een partij die voorstander is van decentralisatie is het uitstekend dat dergelijke mensen mede de landelijke lijn bepalen. Bovendien kan hun aanwezigheid de communicatie tussen het landelijk en het lokale niveau bevorderen.”

„Ook binnen de Adviesraad merk je dat D66 zich weer heeft hersteld. Dat blijkt alleen al uit het feit dat er dit jaar veel meer kandidaten dan beschikbare plaatsen waren, terwijl er in 1984 in sommige regio's maar net genoeg kandidaten waren om de vacatures te vervullen. Daarnaast zijn de leden goed gemotiveerd. Ze hebben allerlei ideeën over hoe de raad zou moeten functioneren. Sommigen zeggen: hij moet een klankbordfunctie vervullen. Anderen vinden de Adviesraad vooral een communicatiemiddel. Weer anderen zien de raad als middel om het politieke beleid van D66 op middellange termijn te verhelderen. In de komende vergaderingen zal er onder meer over de invulling van de taken gediscussieerd moeten worden. Daar zijn we tijdens de eerste bijeenkomst namelijk niet aan toegekomen. Maar wat de uitslag daarvan ook moge zijn, ik heb goede verwachtingen van deze nieuwe club.”

Peter van Eijk

D66

D E M O C R A A T

Democraten 66: Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag. Telefoon: 070-858303

Jaargang 19 – nr. 4 – 16 september 1986

VAN MIERLO EN KOK NIEUWE OPPOSITIELEIDERS

In de eerste week van augustus werd het zomerreces van de Kamer onderbroken voor het debat over de regeringsverklaring. Na een formatie van ruim zes weken die zich in beslotenheid voltrok in de luwte van de twisten binnen de VVD kon Lubbers zijn gedeeltelijk herziene regeringsploeg aan de Kamer presenteren. Nieuw achter de regeringstafel Van Dijk, Bukman, Van Eekelen en Nijpels, (op)nieuw als fractievoorzitters Kok, Van Mierlo en Voorhoeve.

Voor Van Mierlo was het debat aanleiding om nu eens in de Kamer de machtsvormingsprocessen binnen de democratie aan de orde te stellen. „Het is de enige keer dat er verantwoording gevraagd en gegeven kan worden voor het aandeel dat partijen en personen dit keer hebben gehad in dat Machtsvormingsproces. Dat zijn de verkiezingscampagne, de methoden, de politieke opstellingen, de kabinetsformatie en als resultante daarvan ook de beleidsvoornemens en de personele bezetting”, stelde hij in eerste termijn.

Het oordeel van de D66-fractie was niet mild. Van Mierlo stelde het verloop van de (in)formatie aan de kaak, de geheimzinnigheid en beslotenheid rond de totstandkoming van het regeerakkoord, de wederzijdse omstrengeling van de coalitiepartners die al dateerde van voor de verkiezingen en hekelde de regeerwaardigheid van de VVD.

Ging Lubbers de discussie met Van Mierlo tot op zekere hoogte aan – hij leek zich zelfs te laten inspireren door de „nieuwe” woordvoerders van de opposi-

tie – de regeringspartijen gaven niet thuis toen hen naar de verantwoording over de formatie werd gevraagd. Aan het eind van het debat kon Van Mierlo dan ook niet anders dan concluderen dat CDA en VVD getuigden van een bittere armoede aan belangstelling voor ons staatsrechtelijk bestel: „Dan zeg ik: dit is het debat van de zwijgende meerderheid. Daar kun je niet tegenop. Dat is de stilte van de macht.”

Met de algemene beschouwingen in aantocht ging Van Mierlo namens de fractie slechts kort in op de inhoud van de gepresenteerde beleidsvoornemens. Het oordeel van de fractie over het regeerakkoord was genuanceerd: „Er staan goede dingen in; er staan slechte dingen in. Er zijn leemtes en er zijn vooral veel vraagtekens. Er is grote onzekerheid over de plaatsen, waar de bezuinigingen zullen vallen. Aan de andere kant is voor bepaalde aandachtsgebieden de financiering onvoldoende of geheel niet veilig gesteld.”

De D66-fractie diende twee moties in, waarin de regering werd verzocht het tempo van de arbeidsduurverkorting zo mogelijk te versnellen en waarin voor verhoging van het extra bedrag voor gemeentelijke investeringen werd gepleit. Beide moties vonden de meerderheid van het coalitieblok tegen zich. Mag de getalsverhouding tussen regeringspartijen en oppositie in de Kamer na de verkiezingen nauwelijks gewijzigd zijn, de politieke verhoudingen tussen regeringscoalitie en de oppositie staan sinds het eerste optreden van „Lubbers II” op scherp. Terwijl Lubbers zijn tweede termijn begint „Matter dan vier jaar geleden, met minder nieuw elan. Meer conserverend dan vernieuwend”, zoals Kok opmerkte, lijken met name D66 en de PvdA op te leven in hun oppositierol. De debatten over de miljoenennota zullen meer dan in voorgaande jaren ook in de Kamer tot politiek vuurwerk leiden.

D66 en de bezuinigingen

Wie anders had gehoopt komt ook in het nieuwe parlementaire jaar bedrogen uit: De actuele politieke discussie wordt wederom beheerst door de aangekondigde ingrijpende bezuinigingen.

Binnen D66 bestaat nooit veel animo voor debatten in termen van financiële cijfers. Wij wensen vooral aandacht te vragen voor immateriële onderwerpen en willen de inrichting van de samenleving veel liever toetsen aan kwalitatieve normen dan aan kwantitatieve.

Er is voor D66 nu echter alle reden om ons grondig te bezinnen op de door de regering te presenteren cijfers. De nieuwe bezuinigingsronde dreigt namelijk meer dan de vorigen de kwaliteit van de samenleving aan te tasten. Er is geen sprake meer van een rationele afslanking van de overheid.

Wie de nieuwe bezuinigingen overziet kan niet anders dan tot de conclusie komen dan dat vooral die mensen worden getroffen waar het Kabinet de minste tegenstand van verwacht. De ouderen, de zieken, de arbeidsongeschikten, de werklozen (en de moeders van kleuters) zijn verhoudingsgewijs een gemakkelijk doelwit, omdat zij maatschappelijk niet effectief zijn georganiseerd. Het is juist aan D66 om voor deze groepen op te komen.

De gevolgen van het beleid zijn wel heel schrijnend voor de gezondheidszorg, het onderwijs en het sociaal-cultureel werk. Sectoren waar men het niveau van een samenleving aan kan afmeten. Een vergelijking van de uitspraken van de betrokken ministers Deetman en Brinkman van voor de Kabinetsformatie met datgene wat ze nu namens het Kabinet aan afbraak verdedigen, maakt van politieke geloofwaardigheid een farce.

Moet er dan niet of niet zoveel worden bezuinigd? Nee, als we de lasten van het financieringsstekort niet voor ons uit willen schuiven en evenmin belastingverhoging voorstaan zal er flink gesnoeid moeten worden in de overheidsuitgaven.

Vooraf ook zolang de aardgasbaten terug blijven lopen. Maar om te beginnen is het de vraag of de bezuinigingen niet meer over de komende Kabinetsperiode uitgesmeerd kunnen worden. Het lijkt er ook bij het Tweede Kabinet-Lubbers op dat de meest impopulaire maatregelen aan het begin van de vier jaar worden genomen om tegen de verkiezingstijd leuke dingen voor de mensen te kunnen doen. Daar komt bij dat de kosten van het financieringstekort door de neergaande rente nog steeds worden verlaagd.

Een partij die de politieke zuiverheid voorop stelt, zoals D66, moet de moed hebben voor de afgewezen bezuinigingen alternatieven aan te geven. Dit kan ons voor moeilijke dilemma's plaatsen en ons tot pijnlijke keuzes dwingen. We moeten daarom in principe bereid zijn om ook van de eigen stokpaardjes af te stappen. We kunnen ons onwelgevallige vragen niet blijvend uit de weg gaan.

Zo is het, gegeven de nieuwe situatie, zeer de vraag of wij nog wel vast moeten houden aan de twee procent jaarlijkse groei van de defensie-uitgaven. Natuurlijk zijn onze veiligheid en de Nederlandse/Europese positie binnen de NAVO van groot belang. Maar is het wel de hoogste politieke wijsheid om voor jaren een vast groeipercentage af te spreken los van de ontwikkelingen in de internationale veiligheidssituatie en geheel voorbijgaand aan de nationale financiële positie en de daaruit voortvloeiende maatschappelijke gevolgen?

Ook andere vragen dringen zich op. Moeten we bijvoorbeeld niet kiezen voor een grotere inkomensmatiging voor bepaalde groepen werkenden dan op grond van de zogenaamde pakketvergelijking geboden lijkt? Wordt het niet onvermijdelijk ons uit te spreken voor een sterkere privatisering en sponsoring dan ons eigenlijk lief is?

Een partij die de bezuinigingen van de regering geloofwaardig wil bestrijden zal op deze en gelijksoortige vragen een weldoordacht en eerlijk antwoord moeten geven.

Bob van den Bos

Jonge democraten op naar de 2000!

Vlak voor de zomervakantie kwamen zo'n 100 Jonge Democraten in Amsterdam bij elkaar om te feesten. Voor en tijdens de verkiezingen hadden zij uitbundig campagne gevoerd met als resultaat enkele honderden nieuwe leden. Op de Columbus, een uit 1910 daterende ex-stoomsleeptender, vierden Jonge (en oudere) Democraten het feit dat het vrijzinnig-democratisch denken weer bloeit in Nederland. Inmiddels zijn er zo'n 1850 jongeren lid van de JD. Daarmee is zij de jongerenorganisatie van het CDA, het CDJA, gepasseerd!

Voorzitter Hein Jaarsma gaf het sein om de

trossen (en de remmen) los te gooien. In zijn openingswoordje bedankte hij alle mensen die zich tijdens de campagne onvermoeibaar hadden ingezet, waarna de regio's Friesland en Gelderland nog eens extra in het zonnetje werden gezet vanwege hun geweldige ledenwinst.

Erwin Nypels was ook aanwezig en vroeg een moment voor bezinning: „Dit huzarenstukje van de JD en de winst van D66 zijn belangrijker dan de meesten onder ons beseffen. Nu de kleine linkse partijen bijna uit de Tweede Kamer zijn verdwenen, is D66 de enige partij die wezenlijk iets doet aan emancipatie en individualisering. D66 heeft de JD nodig: Op naar de 2000!” aldus Nypels, die zichzelf „de vertegenwoordiger van het vrijzinnig-democratisch denken” pleegt te noemen.

De Democraat is een uitgave van de politieke partij Democraten 66 en verschijnt onder verantwoordelijkheid van een door het Hoofdbestuur benoemde redactieraad.

Redactieraad: Bob van der Bos, Kees van den Brink, Jos Campman, Ewout Cassee, Peter van Eijk, Lennart van der Meulen, Marie-Louise Tiesinga, Irma van Scheijndel, Martin Voorn.

Eindredactie: Lennart van der Meulen.

Correspondentie richten aan het redactiesecretariaat:
Bezuidenhoutseweg 195,
2594 AJ Den Haag.

Verschijningsdata Democraat

oktobernummer
verschijnt 14-10-1986
kopij sluit 1-10-1986

novembernummer
verschijnt 18-11-1986
kopij sluit 5-11-1986

Oplage: 8.400 ex.

Druk: Brouwer Offset BV/Utrecht

Partijsecretariaat

Bureau SWB D66
Bureau PSVI D66
Bezuidenhoutseweg 195
2594 AJ Den Haag
Telefoon: 070-858303
giro 147777

Afdeling Voorlichting
070-614911.

Inhoud

- **Thema:**
De provincie anno 1986
- **Column:**
Arie van der Hek
- **PEAC-Bulletin**
- **Midden-katern:**
Mededelingen HB
SWB-werkgroepen
Agenda
PSVI
- **Interview:**Rudi Nieuwenhoven
- **Opinie:**
Referendum versterkt het
vertegenwoordigend stelsel
- **SWB:**
Pensioenstelsel toe aan
verjongingskuur
- **Binnenhof**
- **Portret:**Charles Langereis

De provincie anno 1986

De verkiezingen voor de Provinciale Staten staan nog net niet voor de deur, maar ze zijn wel in aantocht. Het is immers zó 18 maart 1987 en op die dag gaan de stembussen weer open en wordt kiesgerechtigd Nederland geacht nieuwe provinciebesturen samen te stellen. Vooruitlopend op campagne en verkiezingsstrijd start in deze Democraat een serie waarin D66 en de provincie centraal staan.

■ Onbekendheid

Vraag een willekeurige burger met welke overheden hij van doen heeft, en steevast is het antwoord: „Het rijk en de gemeente.” In een enkel geval volgt, na aandringen van jouw kant, aarzelend: „Eh, ja, er is geloof ik ook nog zoiets als de provincie.” Hoewel deze voorstelling van zaken gechargeerd is, kenmerkt deze houding wel de betrokkenheid van de burger bij het reilen en zeilen van de provinciale overheid. Heel verklaarbaar overigens; de burger ondervindt veel rechtstreeks de gevolgen van de besluiten, genomen door het gemeente- en landsbestuur, dan van besluiten van de provinciale staten.

Statenfracties en regiobesturen zijn druk doende hun D66 beleidsprogramma voor de volgende zittingsperiode van Staten samen te stellen. De onbekendheid met de provincie stelt extra hoge eisen aan de te voeren campagne voor de komende Statenverkiezingen. Een landelijk team buigt zich momenteel over D66 speerpunten voor de campagne. Over die speerpunten in een later nummer meer. In deze aflevering lichten we een tip van de sluier van de schakel tussen Rijk en Gemeente. De provincie anno 1986, een onbekende maar tevens ongekend taai bestuurslaag.

■ 11 provincies

De historische grenzen van de Nederlandse provincies zijn kennelijk hardnekkiger dan men tot nu toe gedacht heeft. Was er bijvoorbeeld sprake van een provinciale herindeling met als uitkomst 24 provincies, het is er niet van gekomen. In het recente verleden heeft zelfs het Rijnmondgebied in de provincie Zuid-Holland het niet tot een aparte provinciale status weten te brengen. Hoe je daarover ook denkt, de realiteit gebiedt het (voorlopig) met de indeling van oudsher te doen.

Dat de herindelingsplannen tot nog toe alleen maar geleid hebben tot de bevestiging van de oude indeling, wil niet zeggen dat het takenpakket van de provincie hetzelfde gebleven is.

■ Schakelfunctie

Er wordt nogal eens beweerd dat „de” provincie niet bestaat. Hieraan liggen de volgende oorzaken ten grondslag: de wijziging in het takenpakket van de provincie kent een grillig verloop en de taakuitvoering is zelden in alle provincies gelijk; iedere provincie blijkt zo zijn eigen bestuurscultuur te hebben. Daarnaast maakt het ook verschil of de provincie dicht bij Den Haag gelegen is, dan wel geografisch meer in de periferie van de residentiestad gesitueerd is.

Desondanks is over de gehele linie de laatste jaren duidelijk een zwaardere positie van de provincie waar te nemen. De taakverzwaring zit vooral in de schakelfunctie van de provincie tussen het rijk enerzijds en de gemeenten anderzijds. En dat zijn taken als coördineren, plannen, verdelen, toezicht houden en goedkeuren. Ter verduidelijking enkele voorbeelden.

Een belangrijke taak heeft de provincie gekregen in de Uitvoering Wet Gemeenschappelijke Regelingen, een wet die het kader aangeeft waarbinnen gemeenten voor een of meer taken op verscheidene beleidsgebieden kunnen samenwerken in een gemeenschappelijke regeling. Zij heeft daarin een flink aantal bevoegdheden gekregen om te coördineren en geschillen te beslechten.

Ondanks het feit dat er nog geen definitieve Welzijnswet en Wet Gezondheidszorg en Maatschappelijke dienstverlening is, ziet het er naar uit dat de provincie in de uitvoering daarvan een belangrijk aandeel krijgt.

Als laatste de Woningwet en de Wet op de Stads- en Dorpsvernieuwing. Voor wat de eerste betreft, is de provincie formeel adviesorgaan voor de verdeling van woningbouwcontingenten geworden en voor wat de laatste betreft, verdeelt de provincie sinds kort de stadsvernieuwingsgelden voor alle gemeenten die deze gelden niet rechtstreeks van het rijk krijgen.

■ Milieubeheer

Eén beleidssector verdient hier bijzondere aandacht, het milieubeheer. De provinciale activiteiten op dit gebied zijn de afgelopen jaren enorm in aantal toegenomen. Op alle milieufactetten – bodem, water, lucht en geluid – strekt de invloed van de provincie zich uit. Planning, coördinatie, vergunningverlening, begeleiding en controle zijn de belangrijkste taken. Daarnaast ondernemen provincies autonoom activiteiten zoals voorlichting, educatie en subsidiëring. Vrijwel alle provincies zijn momenteel bezig een beleidsplan milieuhygiëne op te stellen. Het is de bedoeling deze provinciale plannen in één kader te plaatsen in de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne.

Al met al kun je stellen dat met name de provincie een groot aandeel heeft in het (uit-)voeren van het totale milieubeleid.

■ Autonomie

Het takenpakket van de provincie nam niet alleen toe doordat het rijk haar taken toebedeelde, maar ook doordat de provincie autonoom activiteiten ontwikkelde. De provincie ontwikkelde zich van passief volgend tot actief taken oppakkend en de eigen beleidsmarge benuttend. Deze actieve opstelling werd versterkt door de soms aarzelende houding van de departementen. Duurde het wie, wat

uit
ha-
00
ie

lijk jeugd dat ee
biv. rups-pop-vlinder
Gedda, Nicolai (1925),
ger (lyrische tenor),
Gedeputeerde Staten,
van een prov. in Ned.;
den gekozen uit en door
Gedragstherapie, alg
aantal methoden
betering

en hoe te lang, dan besloten provincies de taken maar vast op te pakken of door middel van plannen, verordeningen en nota's richting te geven aan de toekomstige wetgeving. Op de terreinen welzijn en volksgezondheid bijvoorbeeld hebben de provincies heel wat eigen initiatieven ontwikkeld.

■ Naast kwantiteit ook kwaliteit

Het is niet alleen de taakuitbreiding die de positie van de provincie verzwaaard heeft, de provincies zijn ook de bestaande bevoegdheden beter gaan gebruiken. Soms heeft dat geleid tot een meer terughoudend beleid, bijvoorbeeld ten aanzien van het financiële toezicht op de gemeentebegrotingen. Vaker kwam het voor dat provincies bevoegdheden meer en intensiever gingen gebruiken. Zo hebben de provincies in gevallen waarin zij het geld moeten verdelen, dit instrument ge-

illustraties: Henk de Kruijf

stuur.
Commissaris der Koning
gezagsdrager in de Ned
oor de Kroon benoer
eerde Staten
missionair
gen

is, gevolve
met toezicht
naris belast me

In memoriam Roel Heskamp

„Hij was er altijd, en hij was altijd aan het werk!“ Zó typeerde één van de Utrechtse vrienden Roel Heskamp, die op 3 september van dit jaar plotseling overleed. Roel was 43 jaar. Te jong, zeggen wij dan. Toch is het niet de lengte maar de kwaliteit van het leven die telt.

Je wordt stil bij een opsomming alleen al van al zijn activiteiten binnen D66. Bestuurslid, later voorzitter van de afdeling Utrecht. Jarenlang fractie-assistent en lid van de steunfractie. Lid van de Adviesraad, van de Congresvoorbereidingscommissie en van de SWB-werkgroep Vrede en Veiligheid. Na zijn werk op het secretariaat in het Landelijk Campagneteam voor de Kamerverkiezingen van '81 en '82, werd Roel op 1 januari 1983 publiciteitsmedewerker en partijvoorlichter. Hij werd lid van de redactie van Democraat en droeg de eindverantwoordelijkheid voor het partijblad, voor Democraat Extra en voor De Groene Lijn. In die donkere jaren voor de partij, waarin leden wegliepen en de opiniecijfers alleen maar daalden, heeft Roel al zijn energie aan D66 gegeven. Hij was dag en nacht voor ons in touw. Zelf zou hij de eerste zijn geweest om met zijn schaterlach deze woorden over hem te relativeren, zoals hij ook elke te-

leurstelling, die hij in de partij opliep, relativeerde.

Behalve uit de afdeling, ken ik Roel vooral als de onvermoeibare werker aan de Democraat. Je schrijft dat zo gemakkelijk neer, maar probeert u zich even te realiseren wat het betekent om – juist in een tijd waarin alleen bezuinigen telt – iedere keer weer zo 'n krant in elkaar te zetten. Roel deed nooit iets „eventjes“, hij zette zijn schou-

ders ergens onder en werkte als een os tot het karwei af was. Die trouw door alles heen heeft hem soms parten gespeeld. Twee keer heeft hij zich, in de twee-een-half jaar dat hij partijvoorlichter was, over de kop gewerkt. Hij heeft er verstandig aan gedaan een baan in zijn woonplaats Utrecht aan te nemen. Hij was er gelukkig in, net als in zijn nieuwe huis, dat hij nog geen jaar geleden met Nelleke betrok. Bij haar, die haar kameraad zo vroeg en zo plotseling moet missen, zijn onze gedachten in deze dagen. Woorden van troost hebben we nauwelijks. Wij hebben alleen onze goede herinneringen aan deze man van formaat. Herinneringen aan felle woordenwisselingen als Roel zijn afkeer van kernwapens wilde omzetten in D66-beleid. Aan heldere formuleringen als het er om ging de besluitvorming op onze congressen te verbeteren. Herinneringen vooral aan de trouw waarmee hij zijn dikwijls ondankbare werk deed. Het Hoofdbestuur noemde Roel bij zijn vertrek in juni 1985 een „partijrots“. Dat was hij en D66 staat bij hem in de schuld. Wij kunnen die niet meer aflossen. Veel Democraten moeten dat gevoeld hebben toen wij op maandag 8 september verslagen afscheid van hem namen.

Stijn Verbeek

bruikt om ook inhoudelijk te sturen. Ook medebewind verdient hier vermelding. Van medebewind is sprake als het provinciaal bestuur plannen maakt die de gemeentebesturen moeten uitvoeren. Of dit altijd een ideale constructie is, valt te bezien. Het lijkt mij in een aantal gevallen niet dé manier om „doen en denken“ bij elkaar te brengen. Daarnaast ontbreekt het de gemeenten aan de mogelijkheid om tegen provinciale plannen in beroep te gaan. Desondanks heeft op veel terreinen het medebewind gestalte gekregen.

■ Conclusie

Terugkomend op de onbekendheid, liever gezegd geringe betrokkenheid bij de provinciale overheid van de burger, valt het volgende te zeggen. Een gegeven blijft dat de directe invloedssfeer van deze bestuurslaag op de burger gering is. Indirect echter beïnvloedt het provinciebestuur het wel en wee van de burger in belangrijke mate. De provinciale overheid vormt op velerlei terrein de noodzakelijke (?) schakel tussen de rijks- en gemeentelijke overheid, en dat in steeds sterkere mate.

De komende verkiezingen bieden een aanknopingspunt om de burgers te betrekken bij het functioneren van de Nederlandse Staten. Het is te hopen dat landelijke politieke strijd of de nieuwe verkiezing van de Eerste Kamer de aandacht niet van provinciale items zullen wegtrekken. Het is niet goed als een bestuurslaag zich in schemer hult.

Irma van Schijndel

(advertentie)

VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN

opleidingen

Naast een groot aantal andere activiteiten verzorgt ODRP opleidingen op velerlei terrein, met nadruk op managementaspecten.

Ten behoeve van het Dagelijks Bestuur van de gemeenten ontwikkelen wij in het najaar van 1986 een tweetal opleidingen:

a. Workshop – samenwerking college – ambtelijke top

Met name gericht op nieuw gevormde colleges die de eigen relatie met het ambtelijk apparaat (ambtelijke top) nader vorm willen geven.

Op grond van een korte, inventariserende gespreksronde worden een aantal onderwerpen geïdentificeerd, die onder leiding van een managementadviseur, behandeld en vastgesteld zullen worden.

Ook de benodigde tijd en opbouw van het programma zullen in overleg worden vastgesteld. Geïnteresseerden kunnen daartoe contact opnemen met ons cursussecretariaat.

b. Vormingscyclus voor collegeleden

Bedoeld voor individuele collegeleden die het eigen functioneren in een gemeentelijke structuur en cultuur onder de loep willen nemen.

Het programma bestaat uit 1 opstartbijeenkomst van 2 dagen (5 dagdelen) in een conferentieoord. Daarna volgen 5 bijeenkomsten van 1 dag (2 dagdelen) met een tussenpoos van 2 à 3 weken.

De data en plaats van deze 5 bijeenkomsten zullen in overleg worden vastgesteld.

De opstartbijeenkomst zal op 18 en 19 september 1986 plaatsvinden met een programma dat gericht is op de relatie van het individuele college lid met zijn directe omgeving in termen van samenwerking, strategie bepaling en conflictbeheersing.

De volgende bijeenkomsten zullen minstens omvatten:

- structuur en functioneren van uw bestuurlijk en ambtelijk apparaat;
- financiële aspecten;
- nieuwe ontwikkelingen op het terrein van informatietechnologie, organisaties enz.

Aanmelding, informatie

Cursussecretariaat, Centraal Adviesbureau ODRP van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Postbus 30435, 2500 GK 's-Gravenhage, tel. 070-738344 of 738345. Hoofd Opleidingen, drs. C. H. Dijkman, Tel. 03410-18228.

Arie van der Hek:

De relatie van D66 met de PvdA en omgekeerd

De relatie waarover het hier gaat is een moeilijke en zal dat altijd blijven. Daar zijn verschillende redenen voor, waarvan de meeste met emotie zijn beladen.

Om maar met de deur in huis te vallen: hoe je het ook wendt of keert, de PvdA heeft met de arbeidende klasse te maken en D66 niet. Sommigen denken dat die klasse aan het verdwijnen is. Zeker de vormen en uitingen van weleer komen in Nederland minder voor. Naar verluidt zullen de goed opgeleide jonge mannen, die dynamisch en niet zo milieugebonden – en dat is bijna hetzelfde – het leven binnenstappen, het beeld gaan bepalen. Deze mensen worden ouder. Ze maken het niet of maar een beetje. Slechts enkelen komen tot maatschappelijke macht en aanzien. De meesten worden zich sterk bewust van het feit dat ze hun lot niet helemaal in eigen hand hebben. Dat ze geleefd worden. Door de overheid, door de organisatie waarin ze werken. Door zo heel veel. Geriefelijk soms, maar ook soms heel kwetsbaar. De sociaal-democraten kunnen dat verschijnsel niet alleen verklaren, maar willen zich ook inzetten voor het doortrekken van maatschappelijke, economische en politieke structuren, die de mensen veranderen invloed uit te oefenen op de omstandigheden die hun lot bepalen.

Is D66 dan een bondgenoot? Wanneer het om „onfatsoenlijke” en „onredelijke” machthebbers en machtsverhoudingen gaat is zij dat zeker. Maar de kwestie die hier aan de orde is wordt niet uitgemaakt in termen van fatsoen en redelijkheid, hoewel je daarmee een heel eind kunt komen. Zeer redelijke en fatsoenlijke werkgevers moeten toch met de wet in de hand gedwongen worden met hun werknemers en de samenleving om te gaan. Het is maar een voorbeeld.

De PvdA vindt dat eerder dan D66. D66 zal de PvdA al gauw wat bemoei- en regelzuchtig vinden. Ik geef toe dat je daar nu niet zoveel van merkt. De regelende overheid is niet erg in. Wat dat betreft moeten D66 en PvdA elkaar in de komende jaren wel kunnen vinden. In de ziel van D66 en de PvdA blijft het hier gesignaleerde verschil in zienswijze echter wroeten en het kan ieder moment een bron van diepgaande meningsverschillen zijn. Wat de PvdA nooit goed begrepen heeft, is de ijver van D66 om veel maatschappelijk en politiek ongerief vooral te verklaren uit de inrichting van ons politiek stelsel. De twee stemmen van de kiezer: één voor de macht en één voor het toezicht op de machtsuitoefening. Eén op de minister president (of formateur?) en één op de kandidaat voor de volks-

Arie van der Hek is sinds 1973 lid van de Tweede-Kamerfractie van de PvdA.

vertegenwoordiging. D66 heeft de wind mee. Na de algemeen gevoelde onvrede met de politiek in de jaren '66 is er in de jaren '80 weer zoiets. De politiek maakt zich verdacht door de affaires die elkaar in hoog tempo opvolgen: RSV, Walrus, ABP, VROM. Het politieke stelsel functioneert op bedenkelijke wijze. De kiezer staat buitenspel en voelt zich bedrogen of verwaarloosd. De regering maakt er een potje van en wordt blijkbaar niet goed gecontroleerd door de volksvertegenwoordiging. Het onderscheid tussen regering en volksvertegenwoordiging is vaak zoek. Ook zonder het strategisch monisme van de VVD, bindt de kamermeerderheid (de regeringsfracties) zich aan de regering, waarbij de eigen verantwoordelijkheid wordt opgeofferd.

Ik deel de analyse van D66 maar ik kan niet overtuigd raken van de voorgestelde oplossingen. Het Grote Gelijk van D66 leidt wel tot debat en controverse maar niet tot hervormingen. D66 en PvdA zouden toch de koppen (weer) eens bij elkaar moeten steken om tot een gemeenschappelijke stellingname en gedragslijn te komen.

Ieder van de twee partijen heeft z'n eigen bezetenheid: Twee heb ik er al kort behandeld, maar er zijn er meer. Som vraag ik me wel eens af of er een fundamenteel ander inzicht achter schuil gaat. Meestal niet. Zo fel de PvdA opereert in de kwestie van de kernbepaling, zo pragmatisch afstandelijk uit

D66 zich. Zo fel D66 het initiatief neemt in de euthanasie kwestie, zo kalm en genuanceerd betuigt de PvdA er zijn bijval aan. En zo is er meer.

Ik verklaar dat vooral uit de sociologie van de jaren '60 en '70. In de vernieuwingsgolf die de PvdA toch van kleur deed verschieten, waren zowel D66, de PPR als Nieuw Links in de PvdA actief. De keuze van de strijdpunten, de toezetting en het politieke handelen dragen daar nu nog de sporen van. Bij beiden. Het lijkt mij onverstandig daar een geweldig punt van te maken. Als het maar niet leidt tot het op kinderachtige wijze van elkaar afvangen van vliegen in de hoop daarmee wat kiezersgunst te mobiliseren.

Het belangrijkste lijkt mij echter de houding van beide partijen tegenover de coalitievorming in de nabije toekomst. Deze wordt vooral bepaald door hun beider standpunt ten aanzien van wat er zich tussen CDA en VVD gaat afspelen. Een VVD, die meer oog krijgt voor de standpunten van D66 en de PvdA wordt niet alleen een concurrent van D66 en de PvdA als het gaat om de kiezersgunst, maar ook een politieke coalitiepartner van hun beide.

Ik denk dat vooral D66 door zo'n ontwikkeling tot ambivalentie gedwongen wordt. Wat moet D66 met een modern liberale VVD die mikt op dezelfde aanhang? Gelijktijdig zal D66 verheugd moeten zijn over de mogelijkheid met de PvdA en zo'n VVD een regering te vormen. De VVD zit overigens met een soortgelijk probleem: de soort aanhang van D66 is wel leuk en aardig, maar onvoldoende om sterk te staan tegenover CDA én PvdA. Zou de VVD het risico willen lopen zijn rechter vleugel te verliezen aan het CDA? Of zijn de kiezers van de VVD al zo geëmancipeerd dat ze graag een VVD steunen, die met D66 en de PvdA een coalitie aangaat? Een paar vragen. Zo zijn er meer te stellen. Zeker ook voor het CDA dat niet bij de pakken neer zal zitten, wanneer het moet vrezen dat de regeringsmacht naar anderen dreigt te gaan. De PvdA zal ervoor moeten zorgen dat zij in deze mogelijke ontwikkeling niet buiten spel komt te staan. Dat is een kwestie van politieke stellingname, maar ook een kwestie van tactiek. Daarover is dan toch binnen de PvdA een discussie op gang gekomen. Niet luidruchtig, maar wel degelijk diepgaand. Niet in de vorm van conflicten, maar wel geleidelijk en naar ik hoop doeltreffend. D66 heeft er belang bij het politieke overleg met de PvdA weer te zoeken. De PvdA ziet de opportuniteit daarvan wel degelijk in.

Arie van der Hek

Redactie: Corrie van der Woerd
 Redactieadres: Regentesselaan 77, 3571 CC
 Utrecht

Terugwerking

De redactie van het Peac bulletin heeft verzuimd boven het artikel van Hendrik Kleve (Democraat, 27 juni jl.) te zetten: „Graag uw reactie op onderstaand standpunt, een zienswijze die zelden ook onder woorden wordt gebracht maar die helaas wel de houding ten opzichte van vrouwen van veel mensen bepaalt.” Dom om dat te vergeten. Verstandig van lezeressen om evengoed op het artikel te reageren. In onderstaande brieven worden argumenten geformuleerd die gehuwde of samenwonende vrouwen helaas nog vaak nodig zullen hebben, als ze een baan (willen) hebben. De eerste brief is volledig weergegeven, uit de tweede zijn daarmee overeenkomende passages weggelaten.

Mug of olifant

Blijkens de PEAC-bijdrage aan de laatste Democraat heeft niet iedereen in die kring begrepen waar emancipatie over gaat. Het stukje van Hendrik Kleve over vrouwen- en mannenemancipatie is zacht gezegd ietwat achterhaald en gaat geheel voorbij aan de essentie van het emancipatiebegrip.

Om met het laatste te beginnen: het „voor de gezelligheid” parttime buitenshuis bezig zijn van gehuwde vrouwen „om wat bij te verdienen”, dat Kleve omschrijft als een grote vordering van de vrouwenemancipatie, heeft daarmee niets te maken. Door aan te haken aan dit in zijn aanduiding onzelfstandige bijverschijnsel mist hij de kern van het emancipatiebegrip. Daarbij gaat het immers om de zelfstandige ontplooiing van de eigen persoonlijkheid. In beleidstermen is emancipatie dan gericht op het scheppen van gelijke kansen voor vrouwen én mannen om binnen een diversiteit van rollen zelfstandig die rollen te kiezen, die de eigen persoonlijkheid het beste ontwikkelen. Economische onafhankelijkheid is hierbij een belangrijke voorwaarde en is tevens de toegangspoort voor maatschappelijk aanzien en maatschappelijke en politieke macht. In dit perspectief moet het politieke streven naar individualisering gezien worden onder meer op het gebied van de fiscale- en de sociale zekerheidswetgeving, waarvan D66 fervent voorstander is. Denken over emancipatie veronderstelt dan zich verdiepen in het opruimen van maatschappelijke barrières voor die zelfstandige ontplooiing van het individu, niet het opwerpen van nieuwe belemmeringen. In die optiek is het ontoelaatbaar dat een redacteur van het PEAC-Bulletin dwars tegen deze fractie-standpunten in het kostwinnersbegrip weer eens van de CDA-stal haalt en voorstelt om gehuwde vrouwen die geen kostwinner zijn (dat is bij 95% van de gehuwde vrouwen het geval), in een sollicitatieprocedure het veld te laten ruimen voor alleenstaanden (per definitie kostwinners). Deze opvatting is trouwens ook volstrekt achterhaald. Het maken van onderscheid in een sollicitatieprocedure op grond van het al dan niet kostwinner zijn, is sinds 1980 door het in werking treden van de Wet gelijke behandeling verboden. Door het van kracht

worden van deze wet, die voor Nederland de tweede EG-Richtlijn inzake gelijke behandeling uitwerkt, is iedere vorm van ongelijke behandeling op grond van geslacht, hetzij direct, hetzij indirect „door verwijzing naar met name de echtelijke staat of de gezinssituatie” (art. 2. lid 1 van de richtlijn), uitgesloten. Het maken van onderscheid op grond van het al dan niet kostwinner zijn is een bekende vorm van indirecte discriminatie en als zodanig dus bij de wet verboden. De tweede Richtlijn, en dus ook de Wet gelijke behandeling, heeft overigens niet alleen betrekking op sollicitatieprocedures, maar betreft eveneens de gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de beroepsopleiding, de promotiekansen en de arbeidsvoorwaarden (waaronder de ontslagvoorwaarden) en maakt alleen positieve discriminatie van vrouwen mogelijk.

Het stadium waarin de wetgeving inmiddels is

aangeland, lijkt me geen onredelijk vertrekpunt voor verdere discussie. Zo zachtjes aan wordt het tijd om, in plaats van het paar opnieuw achter de wagen te spannen, de emancipatie-standpunten binnen D66 op een rijtje te zetten en van daaruit verder te werken aan een innoverend emancipatiebeleid. Mijn reactie is langer geworden dan ik aanvankelijk van plan was. Het probleem is echter dat je nooit weet of de bijdrage van Kleve nu een mug of een olifant binnen D66 vertegenwoordigt en dat je dus ook niet weet of je een vliegenmepper of een kanon moet gebruiken. Misschien dat jullie aanstaande discussie over de positie van de vrouw binnen het emancipatiebeleid van D66 daar wat helderheid over gaat brengen.

Rieneke Meij

De laatste zes regels van de bijdrage van Hendrik Kleve in de vorige Democraat zijn denigrerend aan het adres van veel gehuwde/samenwonende vrouwen, die dikwijls onder moeilijke omstandigheden (een dubbele taak en opboksen tegen nog steeds bestaande vooroordelen) zich een plaats proberen te veroveren op de arbeidsmarkt en zo mogelijk carrière trachten te maken.

De werkkring dient in veel gevallen niet als een gezellig tijdverdrijf zoals de schrijver suggereert maar als noodzaak voor persoonlijke ontplooiing en in veel gevallen als bittere noodzaak om te voorzien in het eigen onderhoud of in dat van de medegezinsleden.

Carla Rieter

Wat is dat toch, het PEAC?

Het PEAC is in 1978 ingesteld als adviescommissie van het Hoofdbestuur van de partij, op dringend verzoek van een bijeenkomst van D66 vrouwen, die vonden dat haar belangen en wensen in het bijzonder, en die van geëmancipeerde mensen in het algemeen, onvoldoende aan bod kwamen binnen het toenmalig partijkader.

Het PEAC adviseert het HB en de fracties van Eerste en Tweede Kamer gevraagd en ongevraagd en heeft daarnaast tot taak om binnen de partij tot emancipatie leidende activiteiten zodanig te initiëren, en vorm te geven, zoals daar bijvoorbeeld zijn, de **regionale werkgroepen** terzake.

Het PEAC kan desgewenst subcommissies instellen voor invulling van een specifieke taak. Zo wordt er op zaterdag 15 november a.s. een **vrouwencongres** georganiseerd door een speciaal daarvoor ingestelde commissie (zie de agenda). (Werkkonferentie vrouwenemancipatie.)

De leden van het PEAC worden gekozen door de Algemene Ledenvergadering van D66. Daarnaast hebben in het PEAC zitting, vertegenwoordigers van het PSVI, en van de fracties van Eerste en Tweede Kamer.

Het PEAC geeft, via een speciaal daartoe samengestelde redactie, ook het PEAC-BULLETIN uit.

Het PEAC vergadert elke 2e maandag op het partijsekretariaat in Den Haag. Deze vergaderingen zijn openbaar, en dus toegankelijk voor elk geïnteresseerd partijlid.

Op dit moment zijn er twee *vakatures* in het PEAC. Geïnteresseerde partijleden (v/m) met enige bestuurlijke dan wel organisatorische ervaring (bijv. opgedaan in afdelingsbestuur of commissie) worden hierbij uitdrukkelijk uitgenodigd om zich kandidaat te stellen. Naast enige ervaring wordt ook nog verwacht: Hartstochtelijke belangstelling voor alle vraagstukken en activiteiten die samenhangen met de verzelfstandiging van man en vrouw in onze maatschappij. Voor informatie: Saskia van de Loo, voorzitter, tel. 055-551152 of Lyda Verstegen, sekretaris, tel. 070-461650.

Pauline van Tets

D66

DEMOCRAAT

MIDDEN-KATERN

Vacatures besturen en commissies

Op het aanstaande congres van 1 november 1986 in De Flint te Amersfoort, zullen diverse verkiezingen plaatsvinden. In de onderstaande functies bestaan vacatures:

- * dagelijks bestuur partij:
  - partijvoorzitter (Jacob Kohnstamm, niet herkiesbaar)
  - vice-voorzitter politiek (Olga Scheltema, kandideert voor voorzitterschap)
  - secretaris politiek (Michiel ten Brink, niet herkiesbaar)
  - secretaris organisatie (Tineke Stegeman, niet herkiesbaar)
  - 2e penningmeester (Peter v. d. Brandhof, niet herkiesbaar)

- * drie leden programmacommissie
- * lid rapportagecommissie
- * lid landelijke verkiezingscommissie
- * drie leden van de Geschillencommissie
- * vier leden financiële commissie

Na een laatste verlenging van de termijn geldt voor alle kandidaatstellingen dat deze *uiterlijk* op 26 september 1986 te 17.00 uur op het landelijk secretariaat moet zijn ontvangen.

Voor alle duidelijkheid zij erop gewezen dat ervaring en/of deskundigheid op bepaalde terreinen voor de onderscheiden functies weliswaar nuttig kan zijn, doch dat dit *geen voorwaarde* is voor kandidaatstelling.

Ten aanzien van een aantal vacatures zal het Hoofdbestuur conform artikel 35 lid 3 HR (editie feb '84) een (niet-bindende) *voordracht* doen.

Voor inlichtingen over alle functies kunt u 's avonds contact opnemen met Ewout Cassee (vice-voorzitter organisatie) op nummer 023-247024, of met Michiel ten Brink 070-858303 of 's avonds 071-131993. Alleen voor de PSVI-vacature kunt u 's avonds bellen met Jeroen Hogervorst (wnd. vz. PSVI-bestuur) 010-4671366. Alleen voor de SWB-vacature kunt u 's avonds bellen met Jan Mulder (Vz SWB-bestuur) op nummer 05908-33014. Alleen voor de Geschillencommissie kunt u 's avonds bellen met Adrienne Vrisekoop (Voorzitter Geschillencommissie) op nummer 023-291144.

Kandidaatstelling Eerste Kamer verkiezingen 1987

Per heden is de kandidaatstelling voor de verkiezingen van de Eerste Kamer van voorjaar 1987 geopend.

De kandidaatstelling sluit op 1 november 1986, te 17.00 uur.

Kandidaatstellingsformulieren kunnen telefonisch worden besteld bij het landelijk secretariaat.

Het ligt in de bedoeling de uitslag van de poststemming uiterlijk in januari 1987 bekend te maken.

De laatste Democraat

Voor de goede orde wijst het Hoofdbestuur erop dat leden die vóór 15 september 1986 hun contributie over 1986 nog niet hebben voldaan vanaf oktober geen Democraat meer ontvangen. Het kost immers geld om de Democraat te drukken, te adresseren en te verzenden.

ALV Amersfoort

Op 1 november 1986 wordt in De Flint in Amersfoort de 43-ste Algemene ledenvergadering van D66 gehouden. De agenda, het congresreglement en de congressstukken zijn gepubliceerd in de Democraat nr. 3 van 27 juni 1986. In het middenkatern van die Democraat vindt u ondermeer de HB-resolutie over het referendum en de bijbehorende notitie. Met onderstaande bon kunt u de congresboeken voor de ALV aanvragen.

Bon voor congresboek(en)

Ondergetekende

Naam: .....

lidnr.: .....

(i.v.m. autom. adressering)

adres: .....

postcode/plaats: .....

ontvangt graag ..... exemplaren van het congresboek voor 1 nov. '86

en

ontvangt graag ..... exemplaren van het congresboek voor 27/28 feb. '87.

BON (GEFRANKEERD) ZENDEN NAAR BEZUIDENHOUTSEWEG 195, 2594 AJ DEN HAAG

Ik mis nog een paar mensen

De contributie-aanmaning heeft helaas nog niet bij iedereen tot actie geleid.

Op 1 september waren de volgende contributies nog niet ontvangen:

over 1986:	742 personen
over 1985:	305 personen
over 1985 en 1986:	739 personen

Vrij naar een oud gezegde:

„Zoals het kaartje thuis ligt, tikt het niet aan.”

of:

„Oost, West,
D66 best
uw geld waard.”

Vult u even de kaart in?

Vriendelijk dank.

Tom Kok
penningmeester

Van de SWB-werkgroepen

Nu de zomer definitief voorbij is, komen alle werkgroepen langzamerhand weer uit vakantiesferen. De begrotingsbehandelingen komen eraan en de Tweede Kamerleden trachten het voorbereidend werk over alle werkgroepleden te verdelen, in de hoop zich enigszins in de grote lijnen te kunnen verdiepen. Voor de zomer hebben vele D66'ers zich voor werkgroepen opgegeven of informatie gevraagd. Anderen vragen zich misschien nog af wat voor D66 te doen. Voor al deze belangstellenden een overzicht van de stand van zaken per sectie, waaronder de werkgroepen zijn ingedeeld. De werkgroepen zijn voor een ieder toegankelijk en een specifieke deskundigheid is niet vereist. De meeste werkgroepen vergaderen circa eenmaal per zes weken, meestal in Den Haag of Utrecht.

■ Sectie Welzijnsbeleid

Volksgezondheid; komt bijeen op 17 september en heeft op de agenda staan o.a. preventie en privacy in de gezondheidszorg.

Sport en recreatie; gaat opnieuw van start

Ouderenbeleid; sinds enkele maanden van start en nu druk doende met de provinciale Statenprogramma's en het voorbereiden van een studiedag. De groep wil meer aandacht binnen D66 vragen voor het ouderenbeleid en daarvoor een samenhangende visie ontwikkelen. Daarnaast worden ook concrete zaken aangepakt, waaronder de huisvesting, gezondheidszorg, ouderenwerk etc. Ze richt zich daarbij niet alleen op de kamerfractie maar wil ook raads- en statenleden van advies voorzien. Voor nadere informatie: Marian Louppen (tel. 085-635271).

Sociaal-cultureel werk/maatschappelijke dienstverlening; in oprichting. In verband met de rigoreuze ontwikkelingen op dit terrein in de komende tijd, zijn dringend mensen gewenst met enige betrokkenheid op dit gebied.

Kleine kernen; in oprichting. Problemen van kleine plattelands dorpen nopen tot een landelijke aandacht. Belangstellenden kunnen zich wenden tot P. M. Groen, 05910-14876.

■ Sectie onderwijs, kunsten en wetenschappen

Kunsten; op haar programma staan de begroting en een D66 kunstnota, binnenkort komt zij weer bijeen.

Media en telecommunicatie is onlangs weer onder grote belangstelling van start gegaan.

Onderwijs; met de perikelen van Deetman heeft de werkgroep een vliegende start moeten maken.

■ Sectie Ruimtelijk beleid

In alle werkgroep van deze sectie zijn nieuwe belangstellenden van harte welkom.

Energie; houdt zich o.a. bezig met de reorganisatie van de energiedistributiebedrijven; komt op 20 oktober in Amersfoort weer voor het eerst bijeen (19.30 in de Amershof).

Milieu; is net weer van start gegaan en heeft haar werkprogramma voor komend jaar vastgesteld.

Ruimtelijke ordening; is ook net weer begonnen.

Landbouw; is net weer van start gegaan met bespreking van het komend programma en de begroting.

Volkshuisvesting; gaat binnenkort van start.

Verkeer en vervoer; vooral voor de fractieondersteuning zijn nieuwe leden dingend gewenst. Door de diversiteit en de technische aspecten van de onderwerpen, zijn mensen nodig voor de drie onderwerpen nl. verkeer en vervoer te land, te water en te lucht, die op ad hoc en individuele basis de fractie willen ondersteunen. Inlichtingen bij Hanneke Combee, fractieassistent V&W (tel. 070-614911, dinsdag, woensdag en donderdag).

■ Sectie bestuur en wetgeving

Justitie; onlangs weer onder grote belangstelling begonnen met het voorbereiden van de begroting en diverse aanhangige wetsontwerpen.

Staatsrecht en Binnenlandse Zaken

Gaat binnenkort weer van start, een subgroep is reeds bezig met de voorbereiding van de nieuwe Gemeentewet.

Homowerkgroep; houdt zich op dit moment bezig met de homonota van het kabinet.

Politie; zal gereactiveerd worden.

■ Sectie buitenland

Het grote aantal bestaande werkgroepen op dit terrein wordt samengevoegd. Bij ter perse gaan van dit blad bestaan thans de werkgroepen **Europa, Midden Oosten, Ontwikkelingssamenwerking en Vrede en veiligheid.**

■ Sociaal, financieel economische sectie

Op het terrein van het economisch beleid zullen een aantal werkgroepen worden opgericht. Enthousiaste belangstellenden en deskundigen in de economie (ook bedrijfsecono-

misch) worden opgeroepen tot deelname aan het ondersteunen van de fractie en ideeënvorming binnen de partij.

Midden- en kleinbedrijf; onlangs van start gegaan. Nieuwe leden kunnen zich opgeven bij de secretaris André van der Brugge (08360-27093).

Consumentenbeleid is bezig met de begroting en een bundel over consumentenbeleid. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met André van der Brugge.

Opgave als nieuw werkgroep lid en nadere informatie over werkgroepvergaderingen, werkprogramma's en secretarissen kunnen worden opgevraagd bij het SWB-bureau (070-858303). Mensen die zich voor en tijdens de vakantie al voor een werkgroep hebben opgegeven krijgen van ons bericht.

Vacature

■ Zeer dringend notulisten (m/v) gezocht

Er bestaat grote behoefte aan nieuwe notulisten voor diverse soorten vergaderingen en bijeenkomsten, zoals die van het Dagelijks Bestuur, het Hoofdbestuur, de Adviesraad, de ALV.

Het HB streeft ernaar een soort „pool” samen te stellen van mensen die bij toerbeurt meer of minder uitgebreide verslagen van genoemde bijeenkomsten kunnen maken. Gezien de stand van de partij-financiën kunnen wij slechts een bescheiden onkostenvergoeding bieden, die o.a. afhankelijk is van de kwaliteit van de geleverde verslagen.

Wij zoeken leden die bereid en in staat zijn om tenminste drie maal per maand een bijeenkomst van ca. 3 uur bij te wonen, en binnen een week na die bijeenkomst een uitgetypt verslag daarvan af te leveren. Bezit van

- * enige ervaring met dit soort verslaggeving;

- * een goede type-machine;
- * stenografische vaardigheid;

strekken tot aanbeveling, maar over alles is te praten.

Gezien het vertrouwelijke karakter van deze functie, zal het Hoofdbestuur aan de hand van een selectie-procedure een keuze maken uit de aanmeldingen.

Het geboden werk is doorgaans interessant, omdat men direct betrokken is bij de werkwijze van (o.a.) de genoemde organen. Anderzijds moet de belasting ervan niet worden onderschat, aangezien aan de verslagen hoge eisen worden gesteld en de hoeveelheid (uitwerk)werk in sommige gevallen veel tijd kan kosten.

Voor aanmeldingen en/of inlichtingen kunt u bellen met Michiel ten Brink 070-858303 of 's avonds 071-131993.

■ donderdag 18 september

Aad Nuis is aanwezig op de AAV in Hilversum. In het buurthuis „De Steeg”, **aanvang 20.00 uur** **Gerrit Jan Wolfensperger** spreekt op de AAV in Zwolle.

■ zaterdag 20 september

In het Sonsbeekpaviljoen – **Zijpendaalse weg 30 te Arnhem** – houdt de regio Gelderland haar **Algemene Regio Vergadering. Aanvang 20.00 uur.** Op de agenda onder meer: Voorbereiding Provinciale Statenverkiezingen en Kongresvoorbereiding. De ARV wordt voortgezet op 23 oktober a.s. Aanvang 19.30 uur.

De Jonge Democraten organiseren een introductieweekend in Rhijnauwen, Bunnik. Inlichtingen 070-858109.

■ maandag 22 september

De afdeling **Hoogeveen** organiseert een forum voor statenleden in **Hotel Homan te Hoogeveen. Aanvang 20.00 uur.**

■ dinsdag 23 september

Thom de Graaf houdt een inleiding over het referendum op de AAV in **Den Haag.** Plaats: **Laan Coppes van Cattenburg 72. Aanvang 20.00 uur.**

Op de AAV in **Leiden** is **Gerrit Jan Wolfensperger** gastspreker. In Hotel „Nieuw Minerva”, **aanvang 20.00 uur.**

In de Schouwburg Junishof te **Wageningen** wordt de AAV van de afdeling Ede-Wageningen gehouden, **Justus Stam** spreekt over het referendum. **Aanvang 20.00 uur.**

■ donderdag 25 september

De subregio **Z.O. Brabant** organiseert een Algemene Ledenvergadering in Café-restaurant „De Zwaan”, **Markt 9 in Son. Aanvang 20.00 uur.** Onderwerp: het referendum. Gastspreker: **Jacob Kohnstamm.**

■ zaterdag 27 september

Regio Noord Brabant houdt een ARV bij „Boerke Mutsaerts”, Vijverlaan 2 te **Tilburg. Aanvang 10.00 uur.** Het thema van de ARV luidt: Ontgroening versus vergrijzing.

■ maandag 29 september

Louise Groenman is aanwezig op de AAV van Driebergen e.o. Plaats: „**De Horst**” te **Driebergen. Aanvang 20.00 uur.**

■ dinsdag 30 september

De Regio **Utrecht** vergadert in het Vergadercentrum „Frits Tingenhuys”, **Van Sijpesteynkade 35 te Utrecht. Aanvang 20.00 uur.**

Op de agenda van de ARV onder meer: Voorbereiding ALV en de Provinciale Statenverkiezingen.

■ zaterdag 4 oktober

De Jonge Democraten organiseren een **Thema-dag over Europa.** Inlichtingen: 070-858109.

■ dinsdag 14 oktober

In **Hotel Heidepark** te Bilthoven geeft **Maarten Engwirda** een reactie op de milieuennota op een bijeenkomst georganiseerd door werkgroepen van chemische bedrijven. **Aanvang: 20.00 uur.**

Jonge Democraten

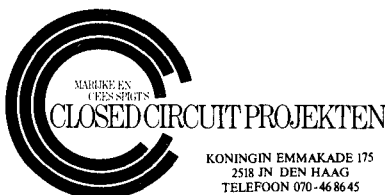
■ Vijf dagen Brussel voor f 175,-

De JD organiseert van maandag 13 tot en met vrijdag 17 oktober een „studiereis” naar Brussel. Hiervoor zijn nog enkele plaatsen vrij. Ook niet-JD-leden kunnen profiteren van dit aanbod.

Daarom is hier uw kans om Brussel te verkennen, de Nederlandse ambassade en het Belgisch Parlement te bezoeken, evenals de NAVO en de Europese Commissie en tot slot een dagje Antwerpen.

Heeft u, of uw zoon of dochter, interesse (het valt in de herfstvakantie), dan kunt u op de volgende manier boeken:

Maak f 100,- (garantie-aanbetaling) over op giro 701386 t.n.v. JD, Den Haag onder vermelding van Brussel en schrijf een briefkaartje met naam, adres, plaats, telefoon, paspoortnummer en geboortedatum aan het secretariaat van de Jonge Democraten, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag. U kunt natuurlijk ook bellen: 070-858109.

Twintig jaar optimisme! en terecht

Op 15-09-66 hebben Hans van Mierlo en een aantal andere oprichters van D66 het Appèl gepresenteerd op het Binnenhof. Er was hard aan gewerkt vanaf 30 april. En met succes.

De bijna een uur durende film „Twintig jaar optimisme” over het ontstaan en de geschiedenis van D66 trekt veel belangstelling. Het is een historisch document dat in een lange reeks van jaren zijn diensten zal bewijzen aan ieder die geïnteresseerd is, blijft of wordt in D66.

Het is daarom ook goed dat de film tegen kostprijs beschikbaar is voor afdelingen en leden t.w. voor slechts f 60,-.

Maak 60 gulden over op giro 3909120 t.n.v. penningmeester PSVI-D66, onder vermelding van „Twintig jaar optimisme” en het videosysteem (VHS of BETA of VCC 2000). Dan krijgt u de film toegestuurd.

*Inlichtingen:
PSVI-D66: 070-858303 of CCP 070-468645.*

PEAC

■ Werkconferentie vrouwenemancipatie D66

Hoe emancipatoir is D66?

Hoe emancipatoir zou D66 moeten zijn?

Welke plaats neemt de vrouw in de partij in?

Welke plaats zou zij moeten innemen?

Deze vragen staan centraal op de Werkconferentie vrouwenemancipatie D66. De antwoorden op deze vragen moeten leiden tot een concrete strategiebepaling van het D66 emancipatiebeleid voor de komende jaren. De voorbereidingsgroep verwerkt op dit moment de enquête, gehouden onder D66-ers in vertegenwoordigende lichamen, besturen en organisaties. Ook heeft zij een tiental D66-ers benaderd voor een schriftelijke bijdrage aan de werkconferentie. Het programma van de conferentiedag is nog niet definitief. Wel staat vast dat alle programmaonderdelen, hoe inspannend of ontspannend dan ook, moeten leiden tot een concrete strategiebepaling van het D66 emancipatiebeleid. De resultaten van de enquête, de conferentiebijdragen en het programma worden opgenomen in het conferentieboek, dat de eerste helft van oktober verschijnt. Vergeet niet de oktoberdemocraat te lezen! Daarin tref je gegevens aan over de inschrijving, het verkrijgen van het conferentieboek, de kosten, het programma en niet te vergeten de inhoud van de werkconferentie. Voor wie het nog niet in de agenda genoteerd heeft, de werkconferentie vindt plaats op 15 oktober in de Reehorst te Ede.

Mocht je nu al meer informatie willen hebben, neem dan contact op met Trudy Theuvenet, emancipatiewerker D66, telefonisch te bereiken op 070-858303.

De voorbereidingsgroep
Werkconferentie
Vrouwenemancipatie D66

Dag voor raads- en statenleden

In samenwerking met het PSVI organiseert de Commissie Advies Raads- en Statenleden (CAR) de traditionele

DAG VOOR RAADS- EN STATENLEDEN

Deze vindt plaats op zaterdag 18 oktober a.s. in Cultureel en Congrescentrum De Reehorst, Bennekomseweg 24 in Ede (vlakbij station Ede-Wageningen).

Aanvang: 10.15 uur

Kosten: f 20,- (inclusief lunch)

In een zevental groepen zal – naast het aanhoren van een inleiding – gesproken worden over de volgende onderwerpen:

- burgemeestersbenoemingen
- energiedistributie en organisatie
- kleine criminaliteit
- ouderenbeleid
- monumentenzorg
- bezuinigingen sociaal cultureel werk
- dag- en avondonderwijs.

's Middags vindt er tevens een Grote Stedenoverleg plaats.

De dag wordt afgesloten met een rede door een kamerlid over een actueel politiek onderwerp.

De organisatoren hopen op een even grote opkomst als de afgelopen jaren!

Cursusaanbod PSVI

augustus 1986-maart 1987

1. BASISCURSUS

- ontstaan, ontwikkeling en organisatie D66
- „Andere politiek”, wat betekent dat?
- 1 zaterdag – 15-25 deelnemers – prijs f 15,-

2. PRESENTATIETRAINING

- sprekerstraining incl. interview- en evt. forumtraining m.b.v. videoapparatuur
- aparte cursus voor „beginners” en „gevorderden”
- 1 zaterdag – 10-15 deelnemers – prijzen: f 18,75 (beginners) f 95,- (gevorderden)

3. CURSUS PROVINCIALE STATEN

- voorbereiding/bijscholing statenwerk, incl. presentatiedeel
- 6 bijeenkomsten (incl. 2 zaterdagen) 15 deelnemers – prijs f 66,-

4. MACHT

- omgaan met (on)macht
- workshop voor degenen die al enige politieke ervaring hebben
- 1 zaterdag – 15 deelnemers – prijs f 25,-
- centraal in het land, september/oktober

Interesse? U kunt zich nu reeds aanmelden bij het PSVI, telefonisch (070-858303) of d.m.v. nevenstaande bon.

Vacatures PSVI-bestuur

Op het najaarscongres moeten 4 nieuwe leden voor het PSVI-bestuur worden gekozen. Jeroen Hogervorst en Arjen Oostra treden reglementair af, maar stellen zich, afhankelijk van een door het congres goed te keuren statutenwijziging (zie Democraat nr. 3), herkiesbaar.

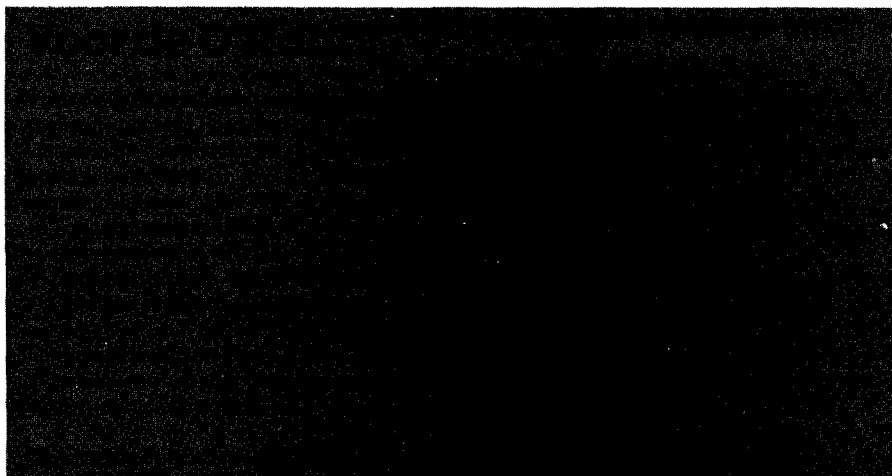
Door het overlijden van Frans Rogier is de functie van voorzitter vacant. Het nieuwe PSVI-bestuur zal uit haar midden een voorzitter kiezen.

De kandidaatstelling sluit op 26 september om 12.00 uur. Voor inlichtingen en/of aanvragen van een kandidaatstellingsformulier kunt u bellen met het PSVI, 070-858303.

In memoriam Piet Zoun

Al weer enige weken geleden bereikte ons het schokkende bericht dat Piet Zoun overleden was. Enkele maanden daarvoor was Piet nog de penningmeester van het PSVI, een functie die hij ruim vier jaar heeft vervuld. In die periode hebben wij hem leren kennen als een collega bestuurslid die met zeer veel deskundigheid altijd klaar stond om de PSVI-klussen aan te pakken. „Geen tijd” – hoewel Piet een zeer druk bezet man was – en „geen zin” kwamen in zijn woordenboek niet voor. Het was een genoegen om met hem in het bestuur te zitten.

Namens het PSVI,
Jeroen Hogervorst
voorzitter

Ja, ik neem tot wederopzegging een abonnement op Voor de D'raad.

- Ik heb wel/geen belangstelling voor jaargang 1985 voor de speciale prijs van f 15,- (incl. verzendkosten)

naam: .....

adres: .....

postcode/woonplaats: .....

datum: ..... handtekening: .....

deze bon opsturen naar PSVI-D66, Voor de D'raad, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag.

Hierbij geef ik mij op voor de dag voor raads- en statenleden, 18 oktober a.s. in Ede

Cursussen

- Ik heb belangstelling voor: (afhankelijk van plaats en tijd, hiervoor ontvang ik een definitief opgaveformulier)

1. ....

2. ....

3. ....

4. ....

Naam: .....

Adres: .....

Postc. + plaats: .....

Tel.: .....

Deze bon opsturen naar:
PSVI-cursussen, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag

Rudi Nieuwenhoven: 4 × 4% minder rijksambtenaren
is loos gebaar

„D66-programma geen basis voor decentralisatiebeleid”

Het „logge, bureaucratische, bevoogdende, inefficiënte” overheidsapparaat in Nederland oogst alom kritiek. Veel mensen vinden dat het aantal ambtenaren teruggebracht moet worden. De vraag is alleen: hoe doe je dat? Martin Voorn praat daarover met Rudi Nieuwenhoven, redacteur van „Voor de D'raad” en ex-gemeenteraadslid, maar vooral de belangrijkste criticaster van de „4 × 4% minder ambtenaren” in het D66-programma. De kaasschaaf, het mes of de botte bijl, dat is nou juist niet de vraag, aldus Nieuwenhoven. „Het gaat erom de diensten van de overheid beter af te stemmen op de behoeften in de samenleving. De overheid moet doelmatiger werken, minder betuttelen, minder regelen. Dat bereik je niet door eenvoudigweg te stellen dat er 4 × 4% minder ambtenaren moeten komen.”

■ De kaasschaafmethode

Er zijn te veel ambtenaren, met name op de departementen, dat is duidelijk. Maar Nieuwenhoven vindt het al te simpel om te stellen dat het aantal ambtenaren met 4% per jaar verminderd moet worden, zoals in het D66-programma staat, overigens gekoppeld aan het voorstel om de gemeenten meer (1% per jaar) financiële speelruimte te geven. „Er wordt niet aangegeven hoe en waar dat moet gebeuren. Bovendien is het maar de vraag of en in hoeverre je rijksambtenaren zomaar naar de gemeenten kunt brengen.” Volgens Nieuwenhoven geeft het D66-plan ambtenaren juist de kans de terugdringing van het overheidsapparaat te dwarsbomen, zoals tot nu toe gebeurd is. Van de „begaamde” 2%-operatie van het kabinet is ook niet veel terechtgekomen.

„De taakstelling van de 2%-operatie (de „kaasschaafmethode”) is gehaald, maar er zijn nog steeds evenveel ambtenaren. De politiek heeft te weinig gezegd waar echt iets had moeten gebeuren; waar de overheid had moeten terugtreden, wat de markt moet doen. Omdat de politiek geen keuzes heeft gemaakt is er eigenlijk niks veranderd. Die 2% is ook zo weinig dat politiek en ambtenarij niet gedwongen werden tot fundamentele keuzes.”

„De politiek is verantwoordelijk, de politiek moet dan ook bijsturen. Het is onredelijk om tegen de ambtenaren te zeggen: „Julie zijn met tevelen, slank maar af. Het zijn politieke beslissingen geweest om extra overheidstaken te maken, het moet ook de politiek zijn die zegt welke taken de overheid niet meer moet vervullen.”

„Het gaat erom de overheid terug te dringen waar die te betuttelend, bevoogdend, regelgevend en inefficiënt is. Voorbeelden: de stroom circulaire die het ministerie van onderwijs op „het veld” loslaat en de bevoogding van de ministeries van binnenlandse za-

„Het gaat erom de diensten van de rijksoverheid beter af te stemmen op de behoeften in de samenleving. Maar dat bereik je niet door simpelweg te stellen dat er 4 × 4% minder ambtenaren moeten komen.”

ken en VROM over gemeenten. Waar zijn de rijksambtenaren teveel met elkaar bezig, waar zijn ze het elkaar moeilijk aan 't maken?” Nieuwenhoven: „In elke organisatie die niet met concurrentie te maken heeft zal de bureaucratie binnensluipen. En naarmate je meer mensen hebt wordt de kans op bureaucratie groter. Bureaucratie zie je trouwens niet alleen op de ministeries maar ook bij grote en zelfs bij kleinere gemeenten.” „Ik geloof zeker dat er een schokeffect uitgaat van de door VNG'er Rob Meyer bepleite „keiharde” aanpak; 4 × 4% minder ambtenaren, dat is vrij fors. Alleen weten we niet welke effecten dat heeft. En je moet natuurlijk wel van tevoren weten wat je wilt. Bovendien: minder ambtenaren betekent niet per definitie minder regels, zoals Meyer stelt.”

„Het is trouwens absoluut een illusie om te denken dat je door rijksambtenaren naar de gemeenten over te hevelen een beleid bereikt dat minder dirigistisch is. Dat lost het probleem niet op. De overheid moet heel anders gaan functioneren, meer openstaan voor de burgers, inspelen op hun behoeften en niet het oor laten hangen naar allerlei belangengroepen, die echt niet altijd representatief zijn.”

■ Tjeenk Willink

Volgens de regeringscommissaris voor de reorganisatie van rijksdiensten, Tjeenk Willink, dreigt de rijksoverheid weg te zakken tot een administratief beheersproces. Hij heeft daarom een aantal aanbevelingen gedaan om de overheid beter te laten functioneren. Nieuwenhoven is het met die aanbevelingen van harte eens, en vindt dat D66 het werk van de regeringscommissaris onvoldoende heeft opgepakt.

Die aanbevelingen: — er moet een politieke visie ontwikkeld worden op wat er met het overheidsapparaat moet gebeuren; — de buitenwereld — bedrijfsleven, consumentenorganisaties, de wetenschap enzovoorts — moet gemobiliseerd worden om zijn visie op het overheidsapparaat te geven; — er moet een intermediair komen van ambtenaren, politiek en publiek om als makelaar te fungeren voor ideeën en ervaringen. Zo'n „tussenpersoon” moet optreden als stimulator van projecten en experimenten met als doel om de overheid in een permanent proces van vernieuwing te brengen.

■ Decentralisatie

Terug naar D66, terug naar het programma. Nieuwenhoven: „Ik ben het eens met de door D66 gepropageerde decentralisatie; je kunt niet meer volhouden dat alles vanaf een centraal niveau geregeld kan worden. De betrokkenheid van de burgers wordt door decentralisatie groter. En de laatste jaren is de waardering voor individuele vrijheid gegroeid. Decentralisatie heeft echter nadelen. Door decentralisatie worden de coördinatieproblemen op den duur groter. Bovendien kan decentralisatie inhouden, dat er extra bureaucratie bij de gemeenten ontstaat.” „Het is niet zonder meer nodig, dat er extra ambtenaren naar de gemeenten moeten, wat het D66-programma bepleit.” Rudi Nieuwenhoven geeft na enig aandringen zelfs toe dat er beslist niet te weinig gemeentebestuurders zijn. „D66 wekt de indruk dat alle gemeenten het moeilijk hebben, en dat is

ongenuanceerd, want lang niet alle gemeenten hebben 't slecht; door een voorzichtige begrotingspolitiek hebben vooral kleinere gemeenten ook in de laatste („kortings”)jaren nog reserves kunnen opbouwen.”

„Er zijn echter bij de grote gemeenten wel te weinig ambtenaren in de sfeer van het welzijn, de bijstand en etnische minderheden. Maar de gemeenten moeten dat in eerste instantie door een interne herverdeling opvangen: door ambtenaren van de beleids- en secretarie-afdelingen naar de uitvoerende afdelingen te brengen.”

De door het eerste kabinet-Lubbers verordonneerde kortingen op de gemeentefondsen hebben de gemeenten gedwongen tot ingrijpen. Dat heeft ertoe geleid dat taken afgestoten werden, maar ook dat taken aan bedrijven uitbesteed werden, wat besparingen van soms wel 30-40% tot gevolg had. Het bedrijfsleven was dus in staat die taken veel goedkoper te verrichten.

■ Privatisering

De PTT wordt in 1989 geprivatiseerd en dat betekent dat er dan geen 700.000, maar „slechts” 600.000 ambtenaren zijn. Er zijn beslist meer overheidsdiensten die voor privatisering in aanmerking komen. Kan privatisering een oplossing zijn? „Privatisering is prima, maar betekent geen fundamentele oplossing voor het probleem van een ambtenarenapparaat, dat ondoelmatig werkt en niet goed aansluit op de behoeften in de samenleving. Na privatisering hou je een apparaat over dat in principe dezelfde problemen heeft.” Niet onbelangrijk is volgens Nieuwenhoven ook dat vooral topambtenaren goed betaald worden, beter dan nu het geval is (zie de pakketvergelijking). Een goed ambtenarenapparaat staat of valt met goede (top)ambtenaren en die gaan anders naar het bedrijfsleven. Automatiseringsdeskundigen van de overheid verdwijnen zo (bijvoorbeeld) naar softwarehouses en topmensen op EZ worden door bedrijven binnengehaald.

Bureaucratie is er in ruime mate bij de rijksoverheid, maar bijvoorbeeld ook bij Philips, dat zo'n 70.000 mensen in dienst heeft. Kan de politiek iets leren van de manier waarop Philips de bureaucratie aanpakt? Nieuwenhoven sluit dat geenszins uit, maar benadrukt dat een bedrijf sneller en beter in staat is om niet-rendabele afdelingen op te doeken. „De rendabiliteit van overheidstaken is moeilijk aan te geven. Je ziet niet snel waar 't spaak loopt. De vraag is: welke impulsen krijgt de overheid om vast te stellen of op bepaalde terreinen minder regels gemaakt moeten worden. Dat is het probleem; die impulsen krijgt het rijk niet van de politiek, integendeel, er komen steeds taken bij. Daardoor groeit en bloeit 't overheidsapparaat.”

Martin Voorn

Liberaal erfgoed I

In de Democraat van 27 juni meent gastschrijver J.M. Bik dat D'66 de „andere politiek” zou moeten inruilen voor „het beheer van het liberale erfgoed”. Enkele pagina's verder houdt Martin Voorn een vurig pleidooi voor een permanente liberale „campagne”. Ik ben het niet eens met deze opvattingen. Bovendien geloof ik dat het benadrukken van het liberale karakter van D'66 een ernstige fout zou zijn.

D'66 heeft niet één, maar twee inspiratiebronnen, het liberalisme en het socialisme. Daarnaast beseft D'66 dat beide negentiende eeuwse ideologieën, in deze moderne tijd schromelijk tekortschieten. Waarom zouden we, met dit besef, het liberale erfgoed gaan behoren, of zelfs, zoals Voorn dat bepleit, „de liberale boodschap verkondigen en uitdragen”? Natuurlijk, de VVD verkwaanselt het liberale erfgoed van Thorbecke. Maar de analyse gaat verder. Waarom verkwaanselt de VVD het (zijn?) liberaal erfgoed? Ten dele is dit te wijten aan zwakheid en laksheid van de VVD top, maar voor het grootste deel, zo meen ik, is het een gevolg van de wurgende invloed van het CDA op de VVD (die natuurlijk groter wordt naarmate de VVD zwakker wordt). Kijk bijv. naar de euthanasie-kwestie. In eerste instantie wilde de VVD wel. Maar, omdat de VVD graag wil blijven regeren, dwong het CDA uiteindelijk een uitstel af. Er schuilt hierin een reëel gevaar. Waar blijft D'66 als de VVD zichzelf mocht terugvinden? Ik zie de reactie van de VVD al voor me: een vriendelijk dankjewel voor het beheren van het liberale erfgoed, maar vanaf nu kunnen we het weer zelf aan. Een dergelijke ontwikkeling (over 4 of 8 jaar?) zou me niet denkbeeldig voorkomen.

Mij lijkt dat er een vaste koers gevaren moet worden. Niet links van het midden, niet naar rechts om de verleiding van een zwakke VVD uit te buiten, maar recht door het midden, wat volgens mij de „natuurlijke” plaats van D'66 is. En wie vinden we daar op onze weg: het CDA, de enige partij die al vanaf de tweede wereldoorlog regeert. Oppositie voeren tegen het CDA zou D'66 makkelijk moeten afdaan. Waar we de standpunten van dogmatische liberaal of socialist begrijpen, ja, er zelfs mee kunnen sympathiseren, is er weinig begrip voor de confessioneel daar waar zijn bijbelse dogma's schuilgaan. Sterker nog, de trage broeierigheid van het CDA als het gaat om voor hen specifiek gevoelige thema's, zoals leven, dood, homofilie, het gezin, gelijkheid van man en vrouw wekt onze afkeer. Het is mijn stellige overtuiging dat de oppositie-strategie gericht zou moeten zijn op deze thema's, waarbij aan de ene kant eigen redelijke, werkbare alternatieven worden opgesteld, en aan de andere kant de gekunsteldheid van de CDA-producten op dit terrein, dat tot onwerkbaar en onuitvoerbaar wetten leidt, moet worden aangetoond.

Veel van deze thema's vallen inderdaad onder de noemer „beheer van het liberale erfgoed”, maar ik acht het juist en effectiever om de zwakheid van het CDA er mee aan de kaak te

stellen. Uiteindelijk moet daár de structurele terreinwinst van D'66 geboekt worden.

Jos Janssen

Liberaal erfgoed II

In de vorige Democraat hebben tot mijn spijt gastschrijver J. M. Bik (NRC Handelsblad) en Martin Voorn (D66) ampel de gelegenheid gekregen een m.i. heilloos idee te verkondigen. Het betrof het overnemen van het liberale vaandel van de VVD. Ik ben van mening dat dat bijzonder onverstandig zou zijn. Een wezenskenmerk van D66 is altijd geweest dat zij zich gekant heeft tegen de politiek-ideologische driedeling, omdat die oude ideologieën uit de tijd zouden zijn. Dat vind ik ook, als goed D66-er. Maar wanneer zich dan de kans zou voordoen, wanneer er een plaatsje vrijkomt, en wij daarin zouden springen, betekent dat niets meer of minder dan dat het bestaansrecht van D66 voorgoed in de valkuil van het politiek opportunisme terechtkomt. Exit Reden van Bestaan, exit Politieke Boodschap, exit – in ieder geval – Frank de Greef. Hoe is het in godsnaam mogelijk ons als vaandeldrager op te werpen van iets dat we steeds wezenlijk bestreden hebben? Niet alleen die politieke driedeling, maar ook het feit dat onze moderne, geïndividualiseerde, pluriforme samenleving niet meer bestuurd kan & mag worden vanuit achterhaalde 19-eeuwse ideologieën, zoals het liberalisme. Ons tooien met dat fraai klinkende epitheton „liberaal” is zelfmoord.

Bovendien is het ook nog zeer de vraag of wij dan alle „echte” liberalen achter ons zouden krijgen. Want de kiezer heeft bij de afgelopen Tweede Kamerverkiezingen echt niet VVD gestemd omdat die zo liberaal zou zijn, evenmin als velen CDA hebben gestemd omdat die zo confessioneel zou zijn. Of we het nou leuk vinden of niet: die strenge, op ideologische basis gestoelde driedeling bestaat eigenlijk niet meer. De grote uitdaging wordt dan ook duidelijk te maken waarom (een partij als) D66 toch bestaansrecht heeft. Dat wordt theoretisch gezien steeds moeilijker (vooral voor hen die het toch allemaal al niet goed snapten), maar praktisch gezien steeds makkelijker: gewoon hard werken, vooral – allicht – in de Tweede Kamer.

Frank de Greef

Naschrift Martin Voorn:

Hoe komt De Greef erbij, dat D66 het liberalisme altijd bestreden heeft? Hoe komt hij erbij dat het liberalisme „uit de tijd” is, een 19de eeuwse ideologie?

D66 is juist altijd liberaal bezig geweest. Een wezenskenmerk van het liberalisme is immers het ontbreken van dogma's.

Het is niet voor niks dat Hans van Mierlo het over „het liberale erfgoed” heeft, dat door de VVD verkwaanseld wordt. Ik heb in D66 een discussie willen uitlokken over het liberalisme, zodat het niet bij woorden van Van Mierlo beperkt blijft.

Naar mijn mening stelt De Greef de zaken wel wat erg simpel voor: Gewoon hard werken in de Tweede Kamer, zou dat echt voldoende zijn?

Referendum versterkt het vertegenwoordigend stelsel

Op de agenda voor de algemene ledenvergadering van 1 november a.s. is een belangrijke plaats ingeruimd voor de behandeling van de resolutie die het hoofdbestuur heeft opgesteld over het referendum. In deze resolutie wordt gepleit voor de invoering van een correctief wetgevings- en bestuursreferendum, waarbij de kiezers de mogelijkheid wordt gegeven om via een volksstemming alle door het parlement aanvaarde wetsvoorstellen en door gemeenteraden en provinciale staten genomen besluiten ongedaan te maken. Met deze resolutie volgt het hoofdbestuur in grote lijnen de voorstellen die de commissie Biesheuvel in december vorig jaar in haar eindrapport heeft gedaan.

Een van de meest gehoorde bezwaren tegen invoering van een vorm van referendum is dat dit instituut tot uitholling van ons vertegenwoordigend stelsel zou leiden. Het is jammer dat deze opvatting in het algemeen niet wordt onderbouwd. Dan zou naar mijn stellige overtuiging blijken dat deze opvatting meestal voorkomt uit wantrouwen in het vermogen van de gemiddelde burger om zich over het wetsvoorstel of besluit dat hem bij referendum wordt voorgelegd, een reëel oordeel te vormen. Dat zou ik voor deze opvatting een nogal opmerkelijke basis vinden, aangezien burgers wel voldoende capabel worden geacht om bij verkiezingen over de beleidsvoornemens in tal van verkiezingsprogramma's te oordelen en op grond van die programma's een keuze te maken. Ik zou een heel andere opvatting willen verdedigen en willen stellen dat invoering van een referendum in de vorm die ook het hoofdbestuur voor ogen staat, het vertegenwoordigend stelsel eerder versterkt dan verzwakt. Essentieel voor een dergelijk stelsel is dat de volksvertegenwoordiging de verschillende opvattingen binnen de samenleving zo veel mogelijk in de juiste verhoudingen representeert. Ten aanzien van de besluitvorming binnen zo'n stelsel betekent dit dat de uitkomsten van de besluitvorming dienen te beantwoorden aan de overtuiging van de meerderheid van de burgers. Louter het bestaan van het instituut referendum kan reeds bewerkstelligen dat het vertegenwoordigend stelsel in dit opzicht beter functioneert dan zonder dat instituut het ge-

val is. Volksvertegenwoordigers zullen zich meer dan anders genoodzaakt zien zich in contacten met de burgers ervan op de hoogte te stellen hoe dezen over bepaalde aangelegenheden denken. De band tussen kiezers en gekozenen zal daardoor worden versterkt. Het is wat men wel de indirecte werking van het referendum noemt. Indien kiezers via het verzamelen van handtekeningen een poging doen een referendum te entameren, kan in deze poging zelf moeilijk een aantasting van het vertegenwoordigend stelsel worden gezien. Zeker in het geval dat de poging mislukt – het vereiste aantal handtekeningen wordt niet gehaald – is het resultaat veeleer dat aan de beslissing van de volksvertegenwoordiging een grotere legitimiteit wordt verschaft. Doch ook als de poging lukt, heeft dat naar mijn oordeel nog geen uitholling van het vertegenwoordigend stelsel tot gevolg. In dit verband haal ik met instemming de commissie Biesheuvel aan, die in haar eindrapport stelt dat wanneer als correctiemiddel de beslissingsbevoegdheid in incidentele gevallen direct bij de kiezer komt te liggen, dit ertoe zal kunnen leiden dat er een grotere mate van betrokkenheid van de kiezer bij de politiek ontstaat en vervreemding ervan wordt tegengegaan. Als gevolg hiervan zal naar het oordeel van de commissie het vertegenwoordigend stelsel in het algemeen eer-

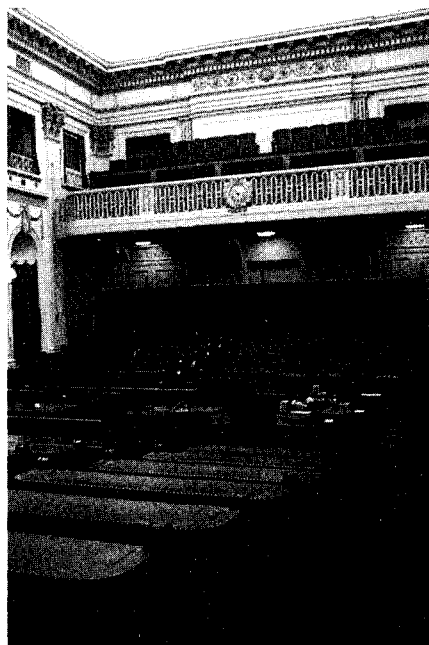
der versterkt dan verzwakt worden. Laten we verder eens nagaan welke implicaties de uitslag van het referendum kan hebben. De uitslag kan in de eerste plaats inhouden dat er onder de opgekomen kiezers niet de meerderheid is te vinden die nodig is voor verwerping van de beslissing van de volksvertegenwoordiging. De legitimiteit van deze beslissing zal in dat geval toenemen. Kiezers zullen daardoor in sterkere mate in staat zijn de beslissing te accepteren. De uitslag van het referendum kan in de tweede plaats inhouden dat de beslissing van de volksvertegenwoordiging wél wordt verworpen. In dat geval treedt de beslissing van de kiezers in de plaats van die van de gekozenen. Ook dan lijkt het me onjuist om van een aantasting van het vertegenwoordigend stelsel te spreken. Eerder behoedt het referendum in dat geval het stelsel voor een aantasting die het gevolg zou zijn van het voortbestaan van de discrepantie tussen de opvatting van de meerderheid onder de kiezers en de uitkomst van de besluitvorming.

Tegen de achtergrond van deze overwegingen beschouw ik de vorm van referendum die in de resolutie van het hoofdbestuur wordt voorgesteld, als een nuttig middel tot correctie van beslissingen van de volksvertegenwoordiging. Een middel dat zeer wel past in ons vertegenwoordigend stelsel. Ik wijs er in dit verband op dat in veel andere landen met een vergelijkbaar stelsel referenda zijn gehouden. Erkend moet worden dat de vormen van referendum en het gebruik ervan in die landen uiteenlopen. Ook met deze nuanceering kan evenwel worden geconcludeerd dat voorbeelden uit het buitenland steun geven aan de opvatting dat een referendum zoals voorgesteld, met het vertegenwoordigend stelsel verenigbaar is.

Tenslotte merk ik op dat één discrepantie tussen enerzijds de opvatting van de meerderheid onder de bevolking en anderzijds die van de meerderheid in het parlement binnenkort kan worden opgeheven. Terwijl al vele opinieonderzoeken hebben uitgewezen dat een grote meerderheid onder de bevolking voor invoering van een referendum is, is het niet mogelijk gebleken daarvoor ook in het parlement een meerderheid te vinden. Hopelijk komt daarin bij het kamerdebat over de voorstellen van de commissie Biesheuvel verandering in!

Just Stam

Just Stam was adjunct-secretaris van de voormalige Staatscommissie Biesheuvel. Hij publiceerde onder meer over het referendum in de bundel „Omtrent het Parlement”, uitgegeven onder auspiciën van het SWB.

Leidt invoering van het referendum tot uitholling van ons vertegenwoordigend stelsel?

Pensioenstelsel toe aan verjongingskuur

Onlangs verscheen bij de SWB onder de titel „Naar een geëmancipeerd en geïndividualiseerd pensioenstelsel” een nota, die in de vakbladen de nodige reacties teweeg heeft gebracht. Reden om de auteur van de nota, Piet van Yperen, te vragen naar het hoe en waarom van zo'n pensioenstelsel.

Wat is de reden om met zo'n nota te komen waarin een geheel ander pensioenstelsel dan het huidige wordt voorgestaan?

Piet van Yperen: Je kan zien dat de huidige pensioenregels net zo ingewikkeld en onpersoonlijk zijn geworden als bijv. het belasting- en sociale verzekeringsstelsel. Ongerechtigheden en ongelijkheden tracht men binnen het bestaande systeem op te lossen. Het gevolg is een nog ingewikkelder stelsel dat weer nieuwe ongelijkheden oplevert. De grondoorzaak hiervan is dat alles gebaseerd blijft op het traditionele gegeven dat een pensioenge-rechtigde een man is, getrouwd en veertig dienstjaren heeft. De werkelijkheid is heel anders en mijn zorg is dan ook dat de kloof tussen realiteit en regels ten koste gaat van een aantal groepen burgers, zoals de inactieven en deeltijdwerkers. De gevolgen van die kloof kom ik als raadgevend actuaaris dan ook regelmatig tegen.

Er wordt nu toch het nodige gesleuteld aan de pensioenbreuk en de gelijke behandeling van mannen en vrouwen, o.a. te lezen in het regeerakkoord?

Gelukkig is er wel de nodige discussie gaande en juist die discussie willen we graag stimuleren. De voorstellen in de nota geven dan ook niet de enig juiste en mogelijke oplossingen. Ik ben dan ook benieuwd hoe dit kabinet zijn wensen wil gaan realiseren. Als ik daarentegen zie hoelang de pensioenbreuk en de vierde richtlijn van de EG al spelen (gelijke behandeling mannen en vrouwen), dan hoeft zowel van de overheid als van werkgevers- en werknemersorganisaties niet al te veel verwacht te worden.

Hoe worden die problemen in jullie voorstellen dan opgelost?

De nota gaat ervan uit dat de pensioenpremie een deel van het loon is waarvan de uitbetaling wordt uitgesteld. De basispremie wordt vervolgens vastgelegd op een vast percentage (bijv. 10%) over het salarisgedeelte boven het minimumloon. Hierbij mag dan geen onderscheid worden gemaakt naar geslacht, burgerlijke staat of rechtspositie. Het pensioen kan later vastgesteld worden op grond van de som van de gespaarde premie. De individualisering krijgt vorm, doordat de pensioenpremiebetaler een eigen keuze krijgt in

het aanwenden van zijn of haar premie in de pensioensfeer. Zo kun je bijv. 50% van de uitkering beschikbaar stellen voor je (huwelijkse of niet-huwelijkse) partner.

Wat voor baat hebben nu niet-actieven bij deze maatregel?

Alle opgebouwde pensioenaanspraken worden gekoppeld aan de index van de lonen. Algemene loonsverhogingen worden pas toegekend als gegarandeerd wordt dat ook de pensioenaanspraken van iedereen evenredig verhoogd worden, dus zowel voor de actieven als niet-actieven. Er is geen probleem wanneer de beleggingswinsten voldoende zijn om welvaarts vaste pensioenen te verkrijgen. Maar bij een hoge inflatie zal dat onvoldoende zijn en het verleden heeft wel bewezen dat er dan weinig van je pensioen overblijft. Dan behoort de democratie mee te brengen dat de actieven niet opnieuw voorop gaan open. Zij zullen hun looneisen moeten matigen, opdat de niet-actieven ook kunnen meekomen.

In het commentaar van de werkgevers, wordt dit de „Achilleshiel” van het voorstel genoemd. Zij achten dit niet realistisch.

Wel, de tijdgeest is tegen ons, dat is waar. De overheid wil de sociale partners de vrije ruimte geven, zo ook bij de pensioenvorming. Wij

NAAR EEN GEËMANCIPEERD EN GEÏNDIVIDUALISEERD PENSIOENSTELSEL

S13

1986

Stichting Wetenschappelijk Bureau DEMOCRATEN

zijn natuurlijk ook voorstander van decentralisatie, maar waar leg je de grens? Wij leggen die grens daar waar blijkt dat sociale partners, in ieder geval tot nu toe, niet in staat blijken alle belangen te behartigen die bij pensioen in het geding zijn. De vraag is zelfs of dat van deze belangenbehartigers gevraagd kan worden.

In de nota wordt een aparte passage gewijd aan het verschil van sterfkansen tussen mannen en vrouwen. Voor de gelijkberechtiging mag dat toch niets uitmaken?

Het probleem is dat als je uit gaat van een gelijke premie, pensioentechnisch de uitkering van de vrouw lager moet zijn, omdat ze er, statistisch gezien, langer van geniet. Als je de premie verhoogt kan je wel een gelijke uitkering krijgen, maar wordt de premie en dus het loon ongelijk. De enige oplossing die ik zie is dat per pensioenfonds de gemiddelde sterftekansen van mannen en vrouwen samen bepalend is voor het vaststellen van de premie en de uitkering.

Moet de overheid niet grote wetgevingsoperaties uitvoeren om over te gaan op een heel nieuw stelsel?

Wij stellen voorop dat de uitvoering van de pensioenregels in handen blijft van bestaande organisaties. Bovendien praten wij alleen over regels, die te vergelijken zijn met verkeersregels. Werknemers en werkgevers, individueel of collectief, kunnen bij loononderhandelingen nog aanvullende regelingen afspreken, natuurlijk met instandhouding van gelijkberechtiging en vrije keuze. Overgang naar een nieuw stelsel is met een overgangsmaatregel zoals wij die voorstellen zeerwel te realiseren.

Kun je ter afsluiting eens een aantal concrete veranderingen noemen als gevolg van het voorgestelde stelsel?

Verrekening na echtscheiding is niet meer nodig en de pensioenbreuk is automatisch opgelost. ATV en deeltijdarbeid, vooral op oudere leeftijd hebben geen verstrekende gevolgen meer voor de pensioenberekening. Ook met zg. flexibele contracten kunnen pensioenrechten worden opgebouwd en voor ongehuwd samenwonenden behoeven geen aparte regels te gelden. Zo zal de „herverdelende solidariteit” worden teruggedrongen, ofwel iedereen krijgt waar hij recht op heeft.

Rolf-Jan Sielcke

Op 23 september wordt n.a.v. deze nota een studiemiddag georganiseerd door het SWB in Des Indes te Den Haag o.l.v. Prof. Dr. Stevens, en forumleden: Mevr. Drs. Bruyn-Hundt (Emancipatie Raad), Flip de Kam (SCP), dhr. Dams (DSM), een VVD T. K. fractielid en de auter Piet van Yperen. Voor informatie over deelname aan deze studiemiddag kunt u zich telefonisch wenden tot de SWB tel. 070-858303 (kosten f 40,-, D66-leden f 20,-).

Kohnstamm neemt verdediging over

D66 handhaaft wetsvoorstel euthanasie

D66 ziet in het advies van de Raad van State inzake euthanasie geen reden het eigen initiatief-wetsvoorstel te wijzigen of zelfs in te trekken. Volgens Jacob Kohnstamm – die na het vertrek van Elida Wessel-Tuinstra in de Kamer de verdediging van het voorstel heeft overgenomen – is het onverantwoord het adviescollege te volgen en het vervolgingsbeleid nog langer over te laten aan de rechters.

„De overheid moet gewoon doen waarvoor ze is ingehuurd en die zware taak niet overlaten aan rechters. Rechters moeten wetten uitvoeren en de wetgever moet wetten geven. Het gaat niet aan om in wezen rechters wetten te laten formuleren in uitspraken die vervolgens door de politiek tot wetten worden verheven.”

■ Rechtszekerheid

Daarbij komt volgens Kohnstamm dat alleen een wettelijke regeling van het euthanasievraagstuk de grootst mogelijke duidelijkheid geeft over wat wel en niet mag. „Alleen zo kan sprake zijn van de nodige rechtszekerheid voor artsen en patiënten.”

Voorlopig heeft in de Tweede Kamer geen discussie meer plaats over euthanasie. De VVD heeft zich in het regeerakkoord gebonden aan een pauze van zes maanden om het kabinet de gelegenheid te geven een definitief standpunt te formuleren.

Kohnstamm: „Ik kan me echter gewoon niet voorstellen dat de VVD – die zich toch redelijk sterk voor ons initiatief heeft uitgesproken – onder druk van het CDA in het advies van de Raad van State aanleiding ziet om uiteindelijk die steun terug te trekken.”

■ Gewetensvraag

Hoelang acht een minderheid (het CDA) het in de euthanasiediscussie aanvaardbaar het rechtsgevoel van een meerderheid tegen te houden?

Die gewetensvraag legde Hans van Mierlo tijdens de debatten over de regeringsverklaring voor aan premier Lubbers en CDA-collega De Vries. Hij deed dat nadat hij de afspraken die CDA en VVD in de kabinetsformatie over euthanasie hebben gemaakt, scherp op de korrel had genomen.

■ Crisis

Waarom gelden niet de gewone procedures die bij elk conflict tussen kabinet en Kamer gelden, wilden Van Mierlo weten. „Als een

kabinet een door de Kamer aangenomen wetsontwerp niet wil tekenen, dan moet de Kamer maar beoordelen of het kabinet daarom naar huis moet worden gestuurd. En dan moeten de keizers op hun beurt daarover maar oordelen. De regeringspartijen wekken nu de indruk dat ze tegen elke prijs dat oordeel van de kiezers willen ontlopen. Waarom mag er juist op dit punt geen kabinetscrisis komen, terwijl iedereen zegt dat het een zaak van groot gewicht is? Reserveren we crisis voor kleinere zaken?”

■ Dialoog

D66 gaat de discussie in elk geval niet uit de weg. De Tweede Kamerfractie houdt vast aan het wetsvoorstel.

„We blijven openstaan voor dialoog en suggesties die tot verbetering van ons voorstel kunnen leiden, waardoor een grotere verantwoordelijke consensus in het bereik komt,” aldus Van Mierlo.

Nieuw lid Eerste Kamer

Bob van den Bos (19-12-1947) wordt deze maand geïnstalleerd als nieuw lid van de Eerste Kamer voor D66.

Van den Bos, oud waarnemend partijvoorzitter en oud-vice voorzitter politiek, volgt Suzanne Bischoff op. Zij vertrekt wegens het aanvaarden van een baan in het buitenland. Ze gaat in de VS werken voor het Foster Parentsplan. De D66-fractie in de EK bestaat nu uit: Jan Vis (vz), Marie Louise Tiesinga, Jan Glastra van Loon, Aar de Goede, Hanneke Gelderblom en Bob van den Bos.

D66 wil meer geld voor bodemsanering

Hoewel het kabinet stelt een hoge prioriteit te geven aan bodemsanering, blijft het daarvoor beschikbare geld in feite onder het eerder in de Tweede Kamer afgesproken niveau.

De extra miljard gulden die oud-milieuminister Winsemius nodig achtte is onder minister Nijpels al helemaal uit zicht verdwenen. Harde kritiek van Doeke Eisma – de nieuwe milieu-specialist van D66 in de Tweede Kamer – op VVD-minister Nijpels. Eisma wil dat hij voor de begrotingsbehandelingen de uitgaven voor de bodemsanering heroverweegt. Tenslotte vroeg hij meer aandacht van de minister voor de verontreiniging van het grondwater.

Charles Langereis:

Politieke ambitie speelt geen enkele rol

Op de achtergrond leveren velen een belangrijke bijdrage aan de uiteenlopende taken waar de partij voor staat. Eén van hen is Charles Langereis, de voorzitter van de werkgroep Belastingen.

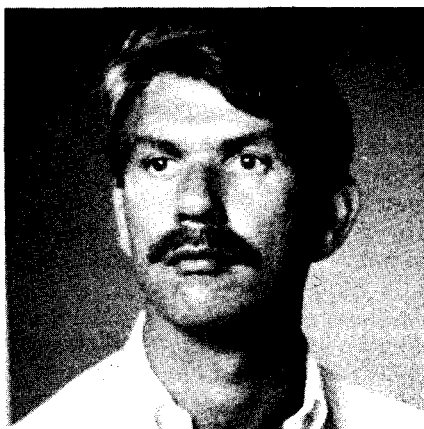
Hij was werkzaam als belastinginspecteur. Sinds 1978 is hij verbonden aan de Katholieke Universiteit Brabant waar hij onlangs zijn, door de (vak)pers goed ontvangen, proefschrift *Fiscale Rechtsbescherming over fiscale beroepsmogelijkheden van burgers tegen de overheid* voltooide. Binnenkort verruult hij de universitaire wereld voor die van de advocatuur te Amsterdam.

„De aanleiding om van het Ministerie van Financiën naar de universiteit over te stappen, was dat de hoogleraar Van Dijk – de grootste man op het terrein van het belastingrecht in Nederland – mij vroeg. Ik had wat gepubliceerd en op basis daarvan heeft hij mij benaderd met de vraag om als medewerker naar Tilburg te komen. Ik voelde me niet alleen vereerd maar vond het bovendien zeer aantrekkelijk om een bepaalde periode bij die man in de leer te kunnen gaan. Ik heb dan ook, je zou kunnen zeggen, hals over kop ontslag genomen bij Financiën.”

„De laatste jaren is er een enorme belangstelling ontstaan voor het belastingrecht. Toen ik hier begon in '78 waren er slechts drie docenten en een handjevol studenten. Nu werken er tien medewerkers op dit gebied en is het aantal studenten sterk gestegen. Ongetwijfeld heeft die toegenomen belangstelling te maken met de goede positie van fiscalisten op de arbeidsmarkt. Want laten we eerlijk zijn: niemand gaat uit duidelijke betrokkenheid met het belastingwezen deze richting in. Dat was bij mij indertijd evenmin het geval. Je kiest eenvoudig een beroep en vervolgens kijk je hoe het je bevalt. Pas als je eenmaal bezig bent dan zie je hoe interessant het vak is; hoeveel boeiende juridische, sociale en economische factoren er een rol in spelen.”

■ De werkgroep belastingen

„Al vanaf het begin van mijn lidmaatschap maak ik deel uit van de werkgroep belastingen. Zij bestaat uit enthousiaste en deskundige mensen die vooral op individuele basis een bijdrage leveren. Als groep hebben we eigenlijk nooit gefunctioneerd. Meestal is het namelijk verdraaid moeilijk, zo niet onmogelijk, om de leden – die verspreid wonen over het

„Het zou goed zijn als diegenen die met regelmaat in de publiciteit komen zich wat sneller zouden laten ontvallen dat zij actief zijn in D66”

land en druk bezet zijn – voor een vergadering in Den Haag bijeen te krijgen. Uit praktische overwegingen geven we derhalve ad hoc op individuele basis adviezen, commentaar en suggesties aan met name Maarten Engwirda en Louise Groenman. Een voordeel daarbij is dat, doordat de groep qua samenstelling niet of nauwelijks is veranderd, de leden elkaar en elkaars standpunten vrij goed kennen. Ik weet dat mijn visie op fiscale zaken niet sterk afwijkt van die van de anderen. Dat maakt het individueel werken zowel verantwoord als gemakkelijker.”

„Nee, het is nu ook weer niet zo dat we nooit vergaderen. Na de presentatie van de rijksbegroting organiseren we altijd een bijeenkomst. En binnenkort hebben we een bespreking over het zojuist verschenen rapport van de Commissie Oort.”

„De tijdsbelasting? Die varieert. Terugkijkend denk ik dat ik maandelijks of eens per twee maanden commentaar of adviezen heb gegeven aan de fractie. Daarnaast stelde ik Maarten Engwirda ook weleens op de hoogte van een mogelijk relevante bespreking van een wetsvoorstel die ik in de vakpers had gepubliceerd.”

„Overigens heb ik altijd geprobeerd mijn politieke activiteiten zoveel mogelijk te scheiden van mijn wetenschappelijke activiteiten. Immers, wanneer je als wetenschapper schrijft, schrijf je niet vanuit een bepaalde politieke gezindheid. Wat je bijvoorbeeld tracht aan te geven is wat de feiten zijn van een wetsontwerp in technisch opzicht. Daarop leg je de nadruk, terwijl je de wenselijkheid van het ontwerp in kwestie niet ter sprake brengt. Dat laatste moeten politici doen. Zij moeten zeggen wat zij vinden van

een tweeverdienersregeling. Ik wil en kan wel aangeven wat mijn technisch oordeel is, maar zij moeten hun morele of technische bezwaren uiten.”

■ Motivatie

„Wat mij ertoe beweegt om actief te zijn in D66 is allereerst mijn belangstelling voor maatschappelijke ontwikkelingen en problemen. Binnen een partij kun je bijdragen aan het bedenken van mogelijke oplossingen en aan het ontwikkelen van voorstellen ter verbetering van, in mijn geval, fiscale misstanden. Daarbij komt, en dat is een gunstig neveneffect, dat je min of meer gedwongen bent om bij te blijven. Voor wat het belastingrecht betreft is het uitermate nuttig om de politieke actualiteit te moeten blijven volgen, want er gaat geen maand voorbij of er is weer iets nieuws in discussie. De verklaring hiervoor is eenvoudig. Voortdurend probeert een aantal burgers door de mazen van de wet heen te glippen, terwijl de belastingdienst permanent naar manieren zoekt om dit te voorkomen. Verder grijpt de regering als zij een budgettaire gat moet dichten nogal snel naar de belastingen als middel. Naast bezuiniging is dat ook vrijwel de enige mogelijkheid.”

„Een andere reden om te participeren is dat de sfeer binnen de partij mij aanspreekt. Die is niet grimmig; de meeste leden zijn niet fanatiek bezig met hun eigen politieke carrière. In tegenstelling tot de grote partijen zijn er binnen D66 maar weinig mensen die werk verichten met het oog op een fraaie toekomstige positie. Zo heb ik binnen de fiscale werkgroep, en dat geldt voor mijzelf inclusief, nooit gemerkt dat politieke ambitie ook maar enige rol speelt. Het gevolg is dat de onderlinge verhoudingen mede daardoor plezierig blijven.”

„Inderdaad, de keerzijde van de medaille in dit verband is dat de vele voortreffelijke mensen die bij ons achter de schermen werkzaam zijn – op juridisch terrein bijvoorbeeld keien als Scheltema en Van Schilfgaarde – zich niet als D66-ers profileren. Dat is ook heel begrijpelijk als je weet dat zij hun maatschappelijke positie niet aan de partij te danken hebben en evenmin politieke toekomstverwachtingen hebben. Maar het zou voor de partij denk ik goed zijn als diegenen die met enige regelmaat in de publiciteit komen, zich wat sneller zouden laten ontvallen dat zij actief zijn in D66. Daar zou een voorbeeldwerking van uit kunnen gaan. Bovendien zou dan duidelijker blijken dat D66 niet alleen steunt op een, overigens uitstekende, lijsttrekker.

Peter van Eijk

D66

DEMOCRAT

Democraten 66: Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag. Telefoon: 070-858303

Jaargang 19 – nr. 5 – 14 oktober 1986

Van Mierlo tijdens algemene beschouwing:

NO-NONSENSE FILOSOFIE REGERING VRAAGT TEVEEL VAN SAMENLEVING

„Het kabinet heeft het grootste gelijk van de wereld, wanneer het vaststelt dat de drastische terugval van de aardgasbaten tezamen met het reeds bestaande financieringstekort nopen tot ingrijpende maatregelen”, stelde Hans van Mierlo aan het begin van zijn algemene beschouwingen naar aanleiding van de miljoenennota 1987.

De kritiek van de D66-fractie richtte zich dan ook niet zozeer op de noodzaak om tot een omvangrijk pakket aan bezuinigingen te komen noch op de omvang van het bezuinigingspakket voor de komende regeringsperiode. Het was met name de manier waarop het tweede kabinet Lubbers invulling geeft aan die bezuinigingen en de haast die de regering ten toon spreidt bij het realiseren van tweederde deel van het bezuinigingspakket in het jaar 1987 die bij de fractie niet door de beugel konden. Fractie-voorzitter Van Mierlo wees op een aantal relevante veranderingen die juist tot grote zorgvuldigheid van de regering bij haar ombuigingsoperaties aanleiding zouden moeten geven. „Als het lot je als kabinet treft dat je gedwongen bent om nóg een pijnlijke bezuinigingsronde te doen, dan ben je verplicht om iedere ingreep te onderbouwen, in het openbaar af te wegen, uit

foto: Stokvis

te leggen, waarom je het mes dáár zet en niet ergens anders.” Die verplichting is alleen maar groter geworden gezien het door affaires en schandalen afbrokkelen-de gezag van de overheid. „We hebben de RSV, de ABP, de Walrus, de woningbouwsubsidies, het oneigenlijk gebruik van de WIR. Ik blameer daar het kabinet niet voor, dat is een zaak van ons allen, maar het betekent wel dat het wantrouwen en het verminderd gezag daar-

door nog grotere eisen aan ons stellen op het punt van zorgvuldige afweging en overtuigingskracht, als we weer eens gaan inbreken in essentiële maatschappelijke voorzieningen.”

Vervolg pagina 22

Is uw tientje goud waard?

zie pag. 20

COLOFON

De Democraat is een uitgave van de politieke partij **Democraten 66** en verschijnt onder verantwoordelijkheid van een door het Hoofdbestuur benoemde redactieraad.

Redactieraad: Bob van den Bos, Kees van den Brink, Jos Campman, Ewout Cassee, Peter van Eijk, Lennart van der Meulen, Marie-Louise Tiesinga, Irma van Scheijndel, Martin Voorn.

Eindredactie: Lennart van der Meulen.

Correspondentie richten aan het redactiesecretariaat:
Bezuidenhoutseweg 195,
2594 AJ Den Haag.

Verschijningsdata Democraat
novembernummer
verschijnt 18-11-1986
kopij sluit 5-11-1986

december/januarinumnummer
verschijnt 13-1-1987
kopij sluit 31-12-1986

februarinummer
verschijnt 10-2-1987
kopij sluit 28-1-1987

Oplage: 8.400 ex.

Druk: Brouwer Offset BV/Utrecht

Partijsecretariaat
Bureau SWB D66
Bureau PSVI D66
Bezuidenhoutseweg 195
2594 AJ Den Haag
Telefoon: 070-858303
giro 1477777

Secretariaat Tweede Kamerfractie
070-614911.

Inhoud

- **Opinie:**
Kan er een miljard van onderwijs af?
- **Thema:**
Vorbereiding PS-verkiezingen
- **Middenkatern:**
Congresstukken ALV 28 februari 1987
- **PEAC-Bulletin:**
Werkcongres Emancipatie
- **Interview:**
Jaarsma en Van Uchelen.
- **Column:**
Eric Visser te gast
- **Binnenhof**
- **Portret:**
Trudy Theuvenet.

D66 en de geloofwaardigheid van de politiek

Politiek is vies, zeggen veel Nederlanders. „Politici zijn zakkenvullers, laaienlichters en draaikonten”.

Onjuist? Misschien wel. Maar je kunt je afvragen of de politiek wel geloofwaardig is.

Hoe is het voor de gewone burger nog te begrijpen dat een prima minister als Winsemius de aftocht blaast, terwijl een slechte VVD-leider beloond wordt met een ministerschap?

Hoe is het mogelijk dat de politiek ja zegt tegen nieuwe kerncentrales, terwijl de bevolking (BMD) ondubbelzinnig nee zegt?

Incidenten? Misschien wel. Maar het is, als je de politici hoort, echt niet zo gek dat de interesse van gewone mensen in de politiek gering is.

En het is ook niet vreemd dat veel mensen weinig vertrouwen in de politiek hebben. Is het dan gek dat de kiezer afgaat op beeldvorming en dat traditioneel stemgedrag de boventoon voert?

Ik geloof zeker dat Nederlandse politici hardwerkende mensen zijn, die hart voor de zaak hebben, die proberen hun idealen te verwezenlijken.

Maar toch... en bovendien, wat ik geloof is niet belangrijk.

Het gaat erom de kloof tussen politiek en samenleving te dichten. Wat de politiek zegt en doet sluit onvoldoende aan op wat de samenleving wil.

Wat is nu de rol van D66 in de Nederlandse politiek anno 1986? Is D66 wel geloofwaardig?

Ja, in die zin dat D66 „eerlijker”, realistischer en minder dogmatisch is dan andere partijen.

Nee, in die zin dat de mensen nauwelijks weten waar D66 eigenlijk voor staat. D66 slaagt er kennelijk nog steeds niet in duidelijk te maken wat D66-politiek nu is. D66 is opgericht om de kiezer duidelijkheid te bieden, terwijl diezelfde kiezer D66 de meest onduidelijke partij vindt.

Kan D66 dan wel een bijdrage leveren aan de vernieuwing, de verbetering, de emancipatie van de samenleving?

Ja! Allereerst denk ik dat de voorstellen voor staatkundige vernieuwing (referendum, districtenstelsel, gekozen premier) goed zijn.

Maar daarmee ben je er natuurlijk nog niet. Je kunt wel prachtige voorstellen hebben, maar als politiek en burgers nee zeggen...

D66 moet vooral meer mensen proberen te bereiken. D66 moet dichterbij de mensen staan dan nu het geval is.

De kracht (en de zwakte) van D66 is de onafhankelijkheid van belangengroepen als kerken, werknemers en werkgevers.

Op langere termijn moeten die zuilen toch afbrokkelen.

D66 moet mede daarom volstrekt onafhankelijk van wie dan ook met politiek bezig zijn.

D66 moet genuanceerd blijven, maar wel in heldere taal duidelijk zeggen waar het op staat. Dat gebeurt nu onvoldoende.

D66 moet jeugdige elan en enthousiasme uitstralen, maar dan moet de doorstroming van jeugdige mensen verzekerd worden.

Overtuigen zonder dogma's is niet eenvoudig en wordt vrijwel onmogelijk als je mensen niet al te overtuigend zijn, of althans overkomen. D66'ers stralen te vaak geen zelfvertrouwen uit.

En toch is D66 een partij van de toekomst, daar ben ik heilig van overtuigd. Er valt nog zoveel te verbeteren. En er kan nog zoveel verbeterd worden.

Het zal niet makkelijk zijn, maar ik kan mij absoluut niet voorstellen dat een, langzaam en met horten en stoten, emanciperende samenleving D66 dan links laat liggen.

Martin Voorn

Kan er een miljard van onderwijs af?

Nergens heb ik een uitdrukkelijke rechtvaardiging kunnen vinden voor het land om juist op onderwijs een extra miljard te bezuinigen. Niet in regeringsaccord of -verklaring, niet in de miljoenennota, ook niet in de stukken die inmiddels van het departement zijn gekomen, en die eenvoudig van de noodzaak als een axioma uitgaan. Zeker niet in het programma van het CDA, zelfs niet in dat van de VVD. Niemand beweert dat onderwijs minder belangrijk is dan andere beleidsterreinen, of dat er onzorgvuldiger met het geld wordt omgesprongen. Over de enige echte bron van verspilling, de pacificatie met haar nasleep van verbrokkeling en krampachtig centralisme, wordt wijselijk gezweven omdat die zo diep in het bestel verankerd zit dat er toch geen bezuinigingseer aan te behalen valt.

De onuitgesproken reden zal dus wel zijn dat met onderwijs nu eenmaal een zeer grote slokop is, die een miljard minder, zijnde enkele procenten van het totaal, betrekkelijk gemakkelijk kan missen, zeker in een tijd van vergrijzing en ontgroening. Om een aantal redenen lijkt die gedachtengang al te gemakkelijk.

1. De onderwijsbegroting zit zo in elkaar, dat het teruglopen van het leerlingental automatisch tot verlaging van de uitgaven leidt. Het is vooral daardoor dat de onderwijsbegroting het laatste decennium is gedaald van ca. 25% tot ca. 15% van de rijksbegroting – een daling die zich zeker nog verder zal voortzetten. En dat zonder dat er expliciet sprake is van bezuiniging. Wat wij bezuinigen noemen, komt daar dus bovenop. Met andere woorden: de onderwijsbegroting is de enige die zichzelf reinigt.

2. Dat proces verloopt natuurlijk niet glad. Velen zijn ontslagen, vaak jongeren zonder anciënniteit, zodat vergrijzing en immobiliteit van het personeel bestand optrad. Structuren krimpen niet automatisch mee. Noodzakelijke fusies en herschikkingen roepen weerstand op. Er ontstaat een klimaat dat ongunstig is voor innovaties, omdat achter elke vernieuwing het mes van de bezuiniging vermoed wordt. Het onderhoud van schoolgebouwen raakt even hard achterop als riolen, met de bekende consequenties.

3. Ondertussen is vernieuwing van het onderwijs wel nodig, omdat de maatschappij verandert en steeds hogere (en andere) eisen aan de opleiding van mensen stelt. De hoop om, omgekeerd, de maatschappij te veranderen via het onderwijs, is weliswaar weggeëb, maar het blijft toch minstens de bedoeling dat het onderwijs de bestaande ongelijkheden niet bevestigt en versterkt.

4. Door een en ander staat het onderwijs, en staan vooral de mensen voor de klas, onder hoge en toenemende druk. De nadelige gevolgen daarvan blijken vandaag al uit een stroom van klachten, maar zullen pas morgen blijken in hun volle omvang: onderwijs is investeren in de toekomst, op een moeilijk berekenbare maar beslissende manier.

Dat zijn de grote lijnen. Er volgt mijns inziens uit dat we, als we van het onderwijs een speerpunt willen maken, geen extra miljard op het onderwijs kunnen missen. Een aantal doorgevoerde vernieuwingen als de nieuwe basisschool en de basisvorming in het hele voortgezet onderwijs tot 16 jaar gaan deze periode een aanzienlijk bedrag kosten. Vernieuwingen in het onderwijs hebben veel tijd nodig om effect te hebben, maar kunnen in geen tijd de nek omgedraaid worden door vergaande besnoeiingen. Heb je eenmaal iets in gang gezet, dan moet je het een reële kans geven. Ongetwijfeld is hier en daar extra te bezuinigen, maar het ligt eerder in de rede het bespaarde elders in het onderwijs in te zetten dan er het financieringstekort mee te bestrijden. In dat verband is nog van belang dat de onderwijsbegroting in hoge mate een personeelsbegroting is, zodat nominale be-

zuinigingen voor het overgrote deel een verschuiving naar uitkeringen betekenen.

Als er toch op het onderwijs moet worden bezuinigd, dan niet op de nu aangegeven manier. Veel maatregelen dragen een kortzichtig karakter, tasten essentiële vernieuwingen aan én de autonomie van instellingen en staan in geen relatie tot toekomstbestendige ideeën over het onderwijs.

Tegen de specifieke maatregelen zijn inmiddels al zoveel bezwaren opgestapeld dat ik er in dit bestek slechts een korte opsomming van zal geven. De inkrimping van het speciaal onderwijs wijzen we af. Wil men de stroom leerlingen naar het speciaal onderwijs indammen, dan zal men eerst geld moeten steken in het vermogen van de gewone school om die leerlingen zelf vast te houden. Pas als de zorgverbreding effectief wordt, vermindert de stroom. De kost gaat voor de baat uit. De vier-jarigen-maatregel maakt een karikatuur van de nieuwe, geïntegreerde basisschool, vergroot bestaande ongelijkheid en werkt anti-emancipatoir. Het wetenschappelijk onderwijs heeft, bij toenemend studentental, recentelijk al 1 miljard opgehoest en hijgt nog na. De vervangingsregeling bij ziekte van leraren levert geld op bij afnemend ziekteverzuim of door het openzetten van de tussendeuren als de leraar ziek is. Dat worden dan dus hele grote klassen.

Er zijn voor 1987 wel alternatieve bezuinigingen aan te geven, al doen de meeste pijn. Verdergaande concentratie in het basis- en het algemeen voortgezet onderwijs is mogelijk, de onderwijsverzorging kan geconcentreerd worden, departementstaken en de bij-

Foto: Henk de Kruif

Parlementair Referendum in plaats van Correctief Referendum

Het voorstel van D66, dat inhoudelijk weinig verschilt van dat van de commissie Biesheuvel, draagt het gevaar in zich het parlementaire stelsel onzer representatieve democratie te verzwakken in plaats van te versterken en doet dat onder het mom van „directe democratie"! Het voorstel wil de mogelijkheid openen om een wetsontwerp, op verzoek van een aantal kiezers, te onderwerpen aan een referendum, nadat het ontwerp door het parlement is aanvaard. De kiezers kunnen dan bij referendum het wetsvoorstel verwerpen. Vandaar de naam „correctief" referendum. Mijn bezwaren tegen het voorstel cie-Biesheuvel/D66 zijn de volgende:

1. Mijn belangrijkste bezwaar is dat het referendum gehouden zou moeten worden, nadat het wetsvoorstel door het parlement is aanvaard. Want op deze manier worden volk en volksvertegenwoordiging tegen elkaar uitgespeeld, terwijl zij elkaar juist zouden moeten versterken.
2. Mijn tweede bezwaar, dat met het eerste samenhangt, is dat een aantal kiezers het initiatief moeten nemen voor het houden van een referendum, met alle gevaren dat een aantal ontevreden (bijvoorbeeld over ons belastingstelsel) door middel van een referendum de kiezers tegen het parlement kunnen uitspelen.
3. Mijn derde bezwaar, tenslotte, is dat het voorstel het referendum wil beperken tot wetsvoorstellen, terwijl er talrijke andere besluiten zijn, die niet de vorm van een wet hebben, welke niet minder voor een referendum in aanmerking komen; zoals Planologische Kernbeslissingen (Markerwaard!).

Naar mijn mening zou het D66-ontwerp op de volgende, essentiële, punten bijgesteld dienen te worden: In de eerste plaats dient elk besluit, waarbij het parlement betrokken is of betrokken kan worden, aan een referendum onderworpen te kunnen worden. In de tweede plaats dient het initiatief tot het houden van een referendum bij het parlement te liggen. In de derde plaats dient een referendum gehouden te worden, *voordat* het parlement een beslissing heeft genomen. De uitwerking van deze punten van kritiek houdt het volgende in: Een klein deel van het parlement dient het initiatief te kunnen nemen tot het houden van een referendum over enig onderwerp van wetgeving of andere vorm van zijn besluitvorming. Het parlement zal daarna in meerderheid moeten beslissen of het referendum inderdaad gehouden wordt. Een klein deel als initiatiefnemer, opdat mogelijke referendumonderwerpen niet door een sterke coalitie worden weggeïmmasceerd; een meerderheidsbeslissing, opdat de kiezers niet om de haverklap gedwongen worden zich uit te spreken over onderwerpen, die het landsbelang niet raken, maar in feite het particularistisch belang van een kleine groep vertolken. De druk der publieke opinie zal sterke coalities er ongetwijfeld van weerhouden om referendum-initiatieven weg te stemmen, waarvan het onderwerp weerklank heeft bij de kiezers.

Mijn voorstel houdt dus in een „parlementair" referendum in plaats van een „correctief" referendum, als in navolging van de cie-Biesheuvel door D66 wordt voorgesteld. Een referendum kan zijn: beslissend (decisief) of raadplegend (consultatief). Het eerste gaat een stuk verder in politieke participatie van de burger dan het tweede. Blijft het raadplegende referendum steken bij „meedenken,

meepraten", bij het decisief referendum wordt de stap gezet naar „meebeslissen". Dit laatste heeft, terecht, de voorkeur van D66, maar het raadplegend referendum zou een goede stap in de richting zijn. De commissie Biesheuvel heeft vastgesteld dat onze Grondwet-1983 het houden van consultatieve referenda niet in de weg staat. Ik wil daarom tenslotte bepleiten dat D66 het initiatief neemt voor een raadplegend referendum over een belangrijk punt uit het verkiezingsprogramma, waarover de andere partijen zich niet hebben willen uitspreken!

L. J. Giebels

Referendum - Kort van memorie:

Zelfs in Zwolle, waar de wieg stond van de liberaal Thorbecke en van de sociaal-democraten (SDAP), bleek een lokaal referendum in het gemeentelijk programma-akkoord 1986-1990 niet haalbaar.

De VVD was nog wel te vinden voor een vorm van opiniepeiling, maar PvdA en CDA wilden er nauwelijks woorden aan vuil maken. Strekking van hun betoog:

– Kiezer is bekwaam om goede raadsleden te kiezen, maar onbekwaam om zélf te oordelen over individuele politieke kwesties.

De arrogantie van de macht! Hiermee spoorde de PvdA-fractie overigens aardig met kamerlid Hummel, die het nog maar net verschenen positief advies over het referendum van de commissie Biesheuvel naar de prullebak verwees. Socialisten waren altijd al tegen het referendum geweest en zouden dat blijven!

De volgende dag liet Den Uyl zich wat genuanceerder uit, waarna het PvdA-congres zich verschool achter een studie over dit punt. Een korte (historische) studie voor socialisten leert: De eerste socialistische partij (SDB) in Nederland zou dus géén enkel probleem hebben met een referendum over bijv. de kruisraketten.

Van deze partij splitste zich de SDAP (1894) af, en laat die partij nu maar liefst vanuit haar hoofdbeginselen pleiten voor een volksinitiatief en referendum.

Na de oorlog gingen in 1946 de SDAP, VDB, CDU en delen van de NVB op in de personalistisch-socialistische PvdA.

De PvdA is er 104 jaar na het eerste programma nog steeds niet uit en gaat studeren! Wellicht kan men beter de inhoud van haar hoofdbeginselen er nog eens op naslaan of zijn die bij de rode vlaggen opgeboren?

Zoals gezegd het CDA bleek ook niets voor het referendum te voelen.

Kennelijk is dan de CHU-bloedgroep geheel in de lucht opgelost. Want wat stond er ook weer in het „Politiek Werkprogramma van de Christelijk-Historische Unie" (CHU) uit 1971?!

– Plaatselijk referendum mogelijk maken; niet-raadsleden ook in de door de raad in te stellen commissies.

Wil de echte CHU-er nú opstaan!

Vervolg van pag. 3

behorende ambtenaren kunnen worden afgestoten. Ik heb, als het moet, een sterke voorkeur voor eerlijke bezuinigingen die geen verkapte beleidswijzigingen zijn. Maar in essentie zijn verantwoorde ombuigingen alleen op langere termijn mogelijk. Veel kosten zijn nog steeds verbonden aan de vorm waarin ons onderwijsstelsel gegoten zit. Die vorm bemoeilijkt ook verschillende onderwijsvernieuwingen. Wij hebben ons dan ook altijd uitgesproken tegen de bestaande verzuiling maar voor een „verbijzondering" van het onderwijs: voor een stelsel waarin gelijkgestelde instellingen met een eigen autonomie vorm kunnen geven aan het onderwijs. Op korte termijn zou budgetfinanciering al geld besparen door materiële in plaats van financiële gelijkstelling van bijzonder en openbaar onderwijs.

Ook in het wetenschappelijk onderwijs zijn op langere termijn besparingen mogelijk. Tegenover de salami-tactiek van de minister moet in samenspraak met de universiteiten voor de komende jaren een herstructureringsplan te ontwikkelen zijn dat rekening

houdt met demografische en maatschappelijke ontwikkelingen. Niet door tot op de formatieplaatsen toe Haagse Salomonsoordelen te vellen maar door het aangeven van kaders en doelstellingen waarbinnen de universiteiten met een hoge mate van zelfstandigheid invulling kunnen geven aan de herstructurering. Te denken valt aan clustering van universiteiten. Door de demografische ontgroening zal het aantal studenten immers drastisch afnemen en dan is de bureaucratische structuur van dertien universiteiten wellicht te zwaar. Einddoel van de clustering zou kunnen zijn dat er in het jaar 2000 nog 7 sterke universiteiten bestaan met 13 vestigingsplaatsen. Dat zijn de politieke beslissingen die Den Haag behoort te nemen. De overheid moet de universiteiten tot elkaar veroordelen. Zij kunnen vervolgens zelf bepalen op welke wijze de samenwerking plaats zal vinden, hoe onderwijs- en onderzoeksprogramma's afgestemd kunnen worden en op welke wijze de bestuurs-efficiëntie vergroot kan worden.

Aad Nuis

Martin Jongkooen

Eensluitend voorwoord in twaalf statenprogramma's:

D66 accepteert in belang van decentralisatie verschillen in voorzieningenniveau provincies

Het is niet goed als een bestuurslaag zich in schemer hult, schreef Irma van Schijndel op deze pagina in de vorige Democraat. Gelijk heeft ze, maar bij de halogeenlamp van de landspolitiek dreigt het gloeipeertje van de provinciale bestuurslaag wel eens een beetje uit het oog te geraken. De verkiezing van de Eerste Kamer door de nieuwe provinciale staten zal door andere politieke partijen worden aangegerepen om de statenverkiezingen van 18 maart te „verlandelijken”.

De kopstukken uit kabinet en kamerfracties zullen meer dan ooit tevoren bij statenverkiezingen hun wervende werking aanwenden om zoveel mogelijk stemmers naar hun partij te trekken. Niemand zal in die strijd verwachten dat Lubbers en de zijnen er de aandacht op vestigen dat door de provincies procentueel ongeveer twee keer zo veel is bijgedragen aan het terugdringen van de overheidsuitgaven als door het rijk zelf. Het gaat het kabinet Lubbers II er immers in de eerste plaats om dat het ook in de geheel vernieuwde Eerste Kamer op een meerderheid kan steunen. D66 kan zich niet afzijdig houden van de landelijke aspecten die met deze statenverkiezingen samenhangen. Dat betekent overigens niet dat de partij geen aandacht hoeft te besteden aan de regionale issues die in elk van de twaalf provincies afzonderlijk om politieke stellingname vragen. Evenals vorig jaar zal de succesvolle diagonale campagne gevoerd moeten worden. D66 staat voor de opgaaf de winst van de kamerverkiezingen vast te houden. Maar ten opzichte van de laatste statenverkiezingen staan we dan eigenlijk nog op optisch verlies. Reden te meer om de D66-kracht op landelijk en provinciaal niveau te bundelen, zowel voor wat het politieke als voor wat het bestuurlijke werk betreft.

De huidige voorzitters van staten- en kamerfracties zien de noodzaak daarvan duidelijk in. Jaarlijks komt dit gezelschap twee maal bijeen om een zo groot mogelijke eenduidigheid in het D66-optreden op de verschillende bestuursniveaus te verkrijgen. In de bijeenkomst na het zomerreces worden steevast de hoofdlijnen bepraat voor de strategie bij de algemene beschouwingen in staten en Kamer. Jan de Lange, voorzitter van de statenfractie in Noord-Holland en tevens voorzitter van het voorzittersoverleg is zeer te spreken

over de resultaten van de bijeenkomsten. Hij onderkent dat de provincies niet allemaal met dezelfde problemen kampen. Daardoor kan de D66-inbreng niet in alle provincies gelijk zijn. Maar de gedachtenwisselingen ervaart hij als zinnig.

Dat geldt ook voor het idee dat zijn Overijsselse collega Pieter Fokkink tijdens de viering van het twintigjarig bestaan van D66 in Krasnapolsky opperde. Hij stelde voor te onderzoeken of het mogelijk is om in alle D66-programma's voor de statenverkiezingen een gemeenschappelijk voorwoord op te nemen. Tijdens een bijeenkomst van de voorzitters,

Als alles volgens plan verloopt, verschijnt bij de komende verkiezingen voor provinciale staten in alle D66-programma's hetzelfde voorwoord. Voorzitters van statenfracties en Eerste- en Tweede-Kamerfractie werken daar momenteel aan. Er steekt in de naderende verkiezingen dan ook een groter landelijk politiek belang dan in het verleden het geval was. Voor het eerst zullen na de statenverkiezingen in één keer de leden voor de Eerste Kamer worden gekozen. Als de minister-president zijn karwei rustig wil blijven afmaken, dan is hij gebaat bij een sterke VVD/CDA-vertegenwoordiging in de Eerste Kamer. Hij zal zijn politieke lichtspot gebruiken om de staten in een nationaal schijnsel te stellen. Maar ook voor D66 is er een niet te loochenen samenhang tussen landelijke en provinciale politiek. In het voorwoord gaat het over de noodzaak van de afstemming van landelijk en provinciaal beleid.

„Waar be
ons waken v
Friezen.
provincie, v.
v. e. rijk, gewes
en R.-K. kerke
die de m

uitgebreid met HB- en regiobestuursleden, werd Fokkink's idee overgenomen. Uiteindelijk werd besloten in het voorwoord aan de volgende punten aandacht te besteden.

Allereerst wordt een verklaring gegeven van het landelijke voorwoord in een provinciaal programma. Vervolgens wordt ingegaan op de verhouding tussen rijk, provincie en burgers. Daarbij komen zaken als het referendum en decentralisatie aan de orde. Decentralisatie van taken van rijk naar provincie vergroot ogenschijnlijk de macht van het provinciebestuur, maar als het bijbehorende geld niet ook meegedecentraliseerd wordt, dan vervult de provincie voor het rijk niet veel meer dan een piasfunctie, aldus Jan de Lange. Wat er precies over het referendum opgenomen zal worden, is mede afhankelijk van hoe het congres zich over dit authentieke D66-punt zal uitspreken.

Vanzelfsprekend komt ook het werkgelegenheidsbeleid aan de orde. Er wordt een nadrukkelijk verband gelegd met om-, her- en bijscholing en met op de vraag uit het bedrijfsleven afgestemd vakonderwijs. Regionaal is goed te overzien welke behoeften er bestaan. Om daarop efficiënt te kunnen inspelen is decentralisatie van bevoegdheden en geld noodzakelijk.

Flexibele pensionering en verantwoorde spreiding en democratisering van verzorgingshuizen komt aan de orde in de ouderensparagraaf. Ook op de positie van zelfstandig wonende ouderen wordt daar ingegaan. Voor rijk en provincies ligt er een belangrijke taak op het gebied van het terugdringen en voorkomen van bodemvervuiling. De draagkracht van ons milieu is onder meer door overbemesting en zure regen ruimschoots

Jan de Lange, voorzitter statenfractie Noord-Holland: „Bij veel D66-statenleden bestaat het gevoel dat de provincie een soort gedeconcentreerde rijksdienst wordt.”

overschreden. „Aard en omvang van de problemen vereisen een aanpak op nationale schaal van een omvang als van het Deltaplan”, zo wordt in de concepttekst voor het voorwoord gesteld.

De definitieve tekst, waarin ook aandacht gevestigd wordt op de betekenis die de provincie heeft op emancipatiegebied (te denken valt aan ruimtelijke ordening, volkshuisvesting, werkgelegenheidsbeleid en kinderopvang), zal begin november grotendeels klaar moeten zijn. Het ziet er naar uit dat dat gaat lukken. De Lange: „Als fungerend voorzitter van het gezelschap vind ik dit heel leuk om te doen. De deelnemers ervaren het evenzeer als zinnig om met elkaar te overleggen over het uitzetten van de politieke hoofdlijnen. Er bestaat bij veel D66-statenleden het gevoel dat de provincie langzamerhand een soort gedeconcentreerde rijksdienst aan het worden is. Onze gedachten gaan veel meer uit naar werkelijke autonomie dan naar medebewind. We realiseren ons dat een verdergaande decentralisatie kan leiden tot verschillen in de aard en het niveau van de voorzieningen in de verschillende provincies. Dat kan natuurlijk niet als het gaat om een aantal elementaire grondrechten. Handhaving daarvan hoort thuis op rijksniveau. Maar andere verschillen zijn voor ons wel degelijk te accepteren. Dat is ook terug te vinden in het conceptvoorwoord. Het is een logisch gevolg van de decentralisatie die D66 voorstaat”, aldus De Lange.

NUEL GIELES

Kamerrijesdag

De Commissie Advies Raads- en Statenleden organiseert weer een zgn. Kamerrijesdag op 18 oktober 1986 in de Reehorst, Bennekomseweg 24, Ede. Deze dag is bedoeld voor D66 burgemeesters, raads- en statenleden. Het programma ziet er als volgt uit:

Ochtendprogramma:

10.00 uur: Opening van de zaal en koffie.
10.15 uur: Openingswoord door Henk Zeevalking, voorzitter C.A.R.
10.30-12.00 uur: Discussie op verschillende plaatsen over de volgende onderwerpen:

Burgemeestersbenoemingen:

inleider Max Rood
discussieleider: Henk Zeevalking

Energiedistributie/organisatie:

inleiders: Leo de Graaf en Dick Meuldijk
discussieleider: Loebas Oosterbeek

Monumentenzorg en kunstbeleid:

inleider: Kees Metz
discussieleider: Machteld Versnel

Sociaal-culturele bezuinigingen:

inleider: Dick Bolsius
discussieleider: Gerard-Jan Brummer

12.00-01.30 uur: lunch

Middagprogramma

01.30-15.00 uur voortzetting van de discussie over de volgende onderwerpen:

Ouderenbeleid:

inleider: Grace Cotterell
discussieleider: Loebas Oosterbeek

Kleine criminaliteit:

inleider: Van Kettwich Verschuur
discussieleider: Gerard-Jan Brummer

Dag- en avondonderwijs voor volwassenen:

inleider: Erik Bijkerk
discussieleider: Edih Jekel

Grote Steden Overleg:

15.15-16.00 uur: dagsluiting door Jacob Kohnstamm.
De kosten zijn f 20,00 waarvoor o.a. ook genoten kan worden van een eenvoudige doch voedzame lunch.

Bijzonderheden kunt u vragen bij het PSVI, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag, 070-858303 of bij de C.A.R.-leden Ko Anthonisse, 02940-14196 en Loebas Oosterbeek, 020-278301. Aanmelding is niet nodig, maar wordt wel op prijs gesteld.

Vacatures SWB-bestuur

Door een omissie in de vorige Democraat is verzuimd een drietal vacatures in het Algemeen Bestuur van de SWB te vermelden. Zij die zich kandidaat willen stellen kunnen inlichtingen inwinnen bij Jan Mulder (voorzitter SWB-bestuur) 's avonds thuis op nummer: 05908-33014. De kandidaatstelling sluit op 18 oktober.

Van de werkgroep sport

Een ieder die geïnteresseerd is in het Sportbeleid wordt hierbij uitgenodigd om op 21 oktober bijeen te komen voor een vergadering over het Sportbeleid. Onderwerpen zijn:
– de reactie op de begroting en het werkprogramma voor het komend jaar van een op te richten werkgroep, indien daarvoor voldoende belangstelling bestaat.

Plaats: Tweede Kamer, ingang Binnenhof 7

Tijd: 19.30 uur

Voor verdere inlichtingen SWB-bureau (070-858303) of bij Leo de Graaf (03458-2209).

Sociaal Cultureel Werk

Er bestaat nog steeds dringende behoefte aan belangstellenden voor een op te starten werkgroep Sociaal Cultureel Werk. Zowel om een uitgewerkt standpunt over de komende bezuinigingen te bepalen als ook om meer algemene ideeën over het Sociaal Cultureel Werk te ontwikkelen. Inlichtingen bij Leo de Graaf. (03458-2209).

Vacature dagelijks bestuur vervalt

In de voorgaande Democraten was een vacature vice-voorzitter politiek gemeld, omdat de huidige functionaris, Olga Scheltema, wellicht zich wilde kandideren voor het partijvoorzitterschap. Nu zij besloten heeft dit laatste niet te doen, komt deze vacature te vervallen. Olga Scheltema zal dus gewoon haar eerste termijn tot eind 1988 volmaken.

MIDDEN-KATERN

Congresvoorbereiding

Ter voorbereiding van het Voorjaarscongres op 28 februari 1987 heeft het HB over de onderwerpen volksgezondheid en justitie twee notities opgesteld die in dit middenkatern integraal staan afgedrukt. De HB resolutie over het referendum en de bijbehorende notitie voor het najaarscongres op 1 november staan afgedrukt in de Democraat van 27 juni j.l. De congresboeken voor het najaarscongres kunnen aangevraagd worden door inzending van onderstaande bon.

Hoe de Flint te bereiken?

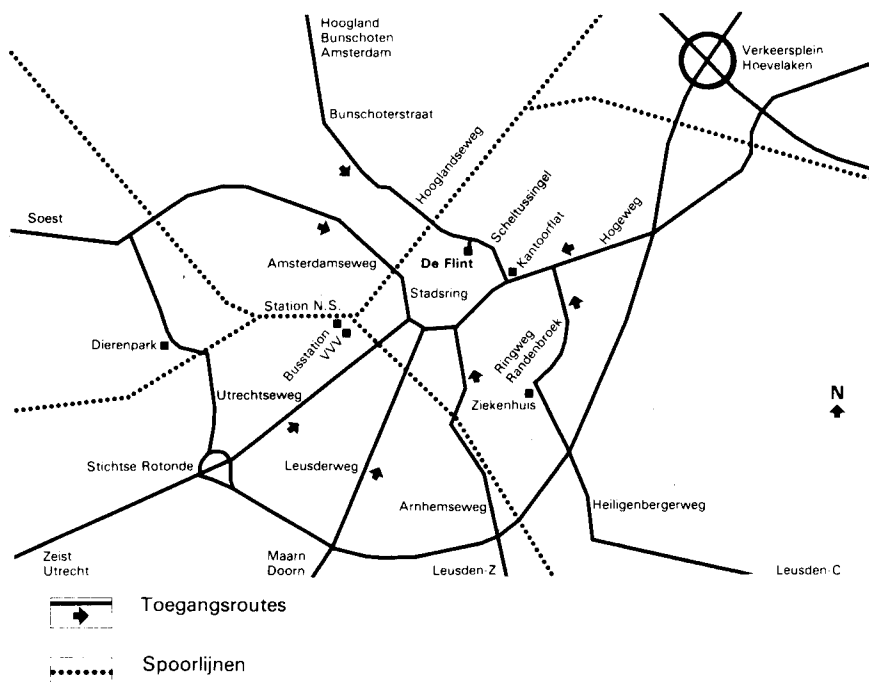
Per trein. Bij het station lijn 6, die u vlak voor de deur (halte Cheltussingel) van de FLINT brengt. Vertrek van het beginpunt: 5 minuten voor elk heel en half uur.

Eigen vervoer: wij hopen dat bijgaand kaartje u de weg wijst.

ALV-Amersfoort

Agenda 43-ste Algemene ledenvergadering op 1 november 1986 in De Flint te Amersfoort (wijzigingen voorbehouden)

1. Opening door partijvoorzitter	09.30
2. Benoeming notulen-, en stemcommissie	09.35
3. Toelichting stemprocedure	09.40
4. Financiën	
a. Jaarrekening 1985	09.45
b. Begroting 1987	
c. Contributieregeling 1988	
5. Wijziging Statuten en Huishoudelijk reglement	10.00
6. Presentatie kandidaten besturen en commissies	
+ opening stembussen	10.30
7. Beleidsprogramma voorstel REFERENDUM	10.45
8. Toespraak voorzitter Tweede Kamerfractie	12.00
9. Lunch + sluiting stembussen	12.30
10. Vervolg behandeling referendum	13.00
11. Actuele politieke moties	15.00
12. Uitslag stemmingen en verkiezingen	15.25
13. Toespraak nieuwe partijvoorzitter	15.30
14. Sluiting door partijvoorzitter	6.00

Bon voor congresboek(en)

Ondergetekende

Naam: .....

lidnr.: .....

(i.v.m. autom. adressering)

adres: .....

postcode/plaats: .....

ontvangt graag ..... exemplaren van het congresboek voor 1 nov. '86

en

ontvangt graag ..... exemplaren van het congresboek voor 27/28 feb. '87.

BON (GEFRANKEERD) ZENDEN NAAR BEZUIDENHOUTSEWEG 195, 2594 AJ DEN HAAG

Voorjaarscongres 1987

Gezondheidszorg als keuze

■ Ter inleiding

Een groot aantal recent genomen maatregelen in de gezondheidszorg was voornamelijk gebaseerd op de noodzaak om het financieringsstekort terug te brengen (ombuigings-taakstellingen). Ook voor 1987 is een ombuigings-taakstelling van f 600 miljoen vastgesteld, waarbij de regering heeft aangekondigd daarenboven een pakket volumemaatregelen in de intramurale gezondheidszorg te zullen treffen na ontvangst van het verslag van de commissie „Structuur en Financiering Gezondheidszorg”, de commissie Dekker. Een heroriëntering op de rol van de overheid in en de wijze van financiering van de gezondheidszorg is hierbij aan de orde. Reden voor D66 om het voorgestane beleid op een aantal punten te verduidelijken.

■ Historisch perspectief

De Nederlandse samenleving kent een stelsel van voorzieningen in de gezondheidszorg dat zich vanaf de jaren 60 tot nu toe in twee fasen heeft ontwikkeld:

- tot het midden van de zeventiger jaren werd veel aandacht geschonken aan het op peil brengen van voorzieningen en de daarvoor nodige middelen
- vanaf het midden van de jaren zeventig is vooral aandacht besteed aan verbetering van de samenhang tussen de voorzieningen.

Het beleid van de laatste tien jaar is in belangrijke mate gebaseerd geweest op de Structuurnota van 1974, waarbij werd uitgegaan van een sterk gereguleerd systeem van besturing door de overheid, met uitschakeling van het marktmechanisme.

In deze filosofie is geen plaats voor individuele voorkeuren van de verzekerden, er wordt uitgegaan van bij de bevolking als geheel veronderstelde belangen.

Gesteld kan worden dat de gezondheidszorg een krachtige bloei heeft doorgemaakt die de zorg voor patiënten van allerlei aard, maar ook de preventie van ziekten belangrijk heeft verbeterd. Door de beperking van de economische mogelijkheden in de jaren 70 ontstond de noodzaak tot prioriteitstelling en herstructurering. De toenemende overheidsbemoeienis leidde echter nog niet tot een samenhangende visie over het „hoe” en het „waarheen” in de gezondheidszorg.

In het recente verleden heeft ten gevolge van de wens van de overheid om het financieringsstekort op de rijksbegroting te beperken vooral kostenbeheersing de discussie in de sector Volksgezondheid beheerst. Middelen als beddenreductie, bouwbeleid en budgette-

ring moesten dienen om tot een stabilisering van de kosten te komen. Ten onrechte wordt de volksgezondheid soms (en helaas in toenemende mate) een sluitpost van de begroting gemaakt.

Dit leidt tot ongewenste maatregelen, die vaak onderling tegenstrijdig zijn en die een onaanvaardbaar negatief effect hebben op het niveau van de zorg.

(Bijvoorbeeld de beperking van de kosten van intramurale gezondheidszorg door middel van beddenreductie vraagt om een gelijktijdige versterking van de eerstelijns-zorg: mensen moeten langer thuis kunnen blijven en verpleging moet thuis of in verpleeghuizen kunnen plaatsvinden. Tegelijkertijd met de ziekenhuisbeddenreductie wordt echter ook de gezondheidszorg getroffen door bezuinigingen waardoor aan de vergrote opvangvraag zeker niet kan worden voldaan.)

De cumulatie van maatregelen leidt voor hen die werkzaam zijn in de gezondheidszorg, voor het management van instellingen en voor de beroepsgroepen tot een onoverzichtelijke situatie.

Daarnaast ontbreken in het huidige systeem ook veelal de mogelijkheden voor verzekerden en patiënten om direct invloed uit te oefenen op de wijze waarop hun geld in de gezondheidszorg wordt besteed.

■ D66-alternatief

D66 vindt deze gang van zaken ongewenst en streeft naar een adequate oplossing van de gerezen financiële en organisatorische problemen. Daarbij blijft handhaving van een goede kwaliteit van zorg het uitgangspunt.

■ Solidariteit

D66 wenst de solidariteit in de gezondheidszorg te handhaven. Dat wil zeggen de solidariteit tussen jong en oud, tussen gezond en ongezond. Dat betekent dat zij die jong en gezond zijn in welk verzekeringsstelsel dan ook in feite een hogere premie betalen dan gezien het risico strikt noodzakelijk zou zijn. Dat betekent ook, dat in aanmerking genomen de sterke vergrijzing van de bevolking, het scheppen van voldoende voorzieningen voor de zorg voor ouderen zonnig tot een verhoging van de premie zal leiden. Dat betekent tenslotte ook, dat voorzieningen voor weerloze groepen en gehandicapten in stand worden gehouden zodat voor hen een kwalitatief aanvaardbare zorg mogelijk blijft of wordt.

Particulier initiatief en overheid zijn in de ogen van D66 hiervoor gezamenlijk verant-

woordelijk. Er moet een relatie bestaan tussen de inrichting van de zorg, de verantwoordelijkheid van elk individu voor de eigen gezondheid en de financiering van de zorg. D66 wijst om die reden nationalisatie van de gezondheidszorg af en kiest in het algemeen voor een premie-gefinancierd verzekeringsstelsel.

■ Openbare zorg

Een deel van de zorg, de zogenaamde „openbare zorg” (waaronder onder meer wordt verstaan basisgezondheidsdiensten, preventie, schoolartsdienst, jeugd tandzorg etc.) zal uit collectieve middelen moeten worden gefinancierd. Binnen deze „openbare zorg” zijn regionale verschillen acceptabel.

■ Individuele verantwoordelijkheid

In het verzekeringsdeel van de gezondheidszorg moet de consument een grotere invloed krijgen op de kwaliteit van de zorg en moet er een ruimere keuzemogelijkheid zijn ten aanzien van de zorg waaraan de consument behoefte denkt te hebben en ten aanzien van de wijze waarop hij zich daarvoor wenst te verzekeren. Naast rechten, zoals zelf beslissen, zelfstandigheid, het recht gehoord te worden etc., gelden echter ook plichten als gezond gedrag en verantwoord gebruik van voorzieningen.

■ Doelmatigheid

Het huidige stelsel van sociale en particuliere ziektekostenverzekering kent geen of onvoldoende prikkels tot doelmatig gebruik van voorzieningen en middelen. Er moet een duidelijker relatie komen tussen de „cost” en de „baet”.

Het stelsel van ziektekostenverzekering moet meer stimulansen gaan bevatten voor doelmatigheid, zowel voor de producent als voor de consument. Een eigen bijdrage en/of een eigen risico binnen het verzekeringsgefinancierde deel van de gezondheidszorg wordt door D66 dan ook niet afgewezen. Impliciet wordt hiermee gekozen voor een beperkte marktwerking in de gezondheidszorg.

■ Kerndoelstellingen

Kerndoelstellingen blijven voor D66:

- De gegarandeerde verstrekking aan iedere burger van een basispakket van zorg met een goede kwaliteit en
- De uiteindelijke opheffing van het onderscheid tussen ziekenfondsverzekerden en particulier verzekerden.

Duidelijk is echter dat, gezien de huidige financieringssysteem dit geen eenvoudige opgave zal zijn. De ontwikkeling in die richting zal geleidelijk moeten gaan via een overgangsfase. Tijdens die overgangsfase wordt gestreefd naar het naar elkaar laten toegroeien van de beide nu bestaande verzekeringsystemen.

■ Basisstructuur verzekeringsstelsel

De basisstructuur van het door D66 gewenste verzekeringsstelsel is de volgende:

Stelsel	Financiering
I Niet verzekerbare „openbare gezondheidszorg” (regionale verschillen zijn acceptabel)	collectieve middelen
II Onverzekerbare zware risico's	premie naar draagkracht
III Verplichte ziektekostenverzekering Basispakket plus onverzekerbare risico's, zonder „franje”. Geen volledige dekking (d.w.z. met bijbetaling in enigerlei vorm)	geïndividualiseerde premie naar draagkracht
IV Aanvullende vrijwillige verzekering (Onderdelen die niet door de hoofdverzekering worden gedekt.)	geïndividualiseerde kostendekkende premie

Voor de korte termijn, waarbij sprake is van het naar elkaar toe groeien van de bestaande totaal verschillende systemen, spelen de volgende elementen een rol.

■ Ziekenfondsen

Bij de ziekenfondsen zal geleidelijk uitbreiding moeten plaatsvinden:

- van het afsluiten van aanvullende verzekeringen
- van het voeren van prijsconcurrentie ten aanzien van te betalen premies voor aanvullende verzekeringen
- door opheffing van de beperkingen met betrekking tot werkgebieden
- door invoering van een budgetteringssysteem waarin stimulansen voor doelmatig handelen zijn ingebouwd, bijvoorbeeld een bonus-malus systeem.

Onderzocht zou kunnen worden of eventueel mogelijkheden kunnen worden geopend voor de fondsen „nieuwe stijl” of bepaalde diensten, die nu behoren tot het verstrekkingspakket, zelfstandig kunnen worden geleverd. Hiermee wordt bedoeld dat onder bepaalde door de overheid gestelde voorwaarden de functie van verzekeraar en verstreker binnen één organisatie kunnen worden ondergebracht. (Bijvoorbeeld huisartsenhulp, geneesmiddelenvoorziening.)

■ Particuliere ziektekostenverzekeraars

Voor particuliere ziektekostenverzekeraars betekent deze ontwikkeling dat zij alleen dan

tot de uitvoering van de verplichte verzekering van het basispakket zullen worden toegelaten wanneer voor hen *acceptatieplicht* is ingevoerd.

Tevens betekent dit, dat zij voor het te verzekeren basispakket gebonden zijn aan een maximale premie.

■ Invloed verzekerden

Voor beide verzekeringsystemen moet worden nagegaan of in de structuur van de verzekering een grotere invloed van de ver-

zekerden tot uiting kan worden gebracht en op welke wijze aan patiëntenrechten beter vorm gegeven kan worden.

■ Politieke sturing

De grenzen die in de toekomst moeten worden gesteld aan de gezondheidszorg en de prioriteitsbepaling binnen onderdelen van de gezondheidszorg dienen onderwerp te zijn van politieke besluitvorming.

Daarnaast dient in de komende periode het accent te worden gelegd op betere integratie van de gezondheidszorg met het welzijnsbeleid. Ontwikkelingen die tenderen naar een opdeling van de volksgezondheid in segmenten zoals b.v. jeugdbeleid en ouderenbeleid moeten niet worden bevorderd. Van belang blijft dat de volksgezondheid in zijn geheel wordt gepresenteerd, zodat binnen de sector afwegingen kunnen worden gemaakt en prioriteiten gesteld zonder dat de samenhang verloren gaat.

In de afgelopen jaren is het gebruikelijk geworden dat alle technisch mogelijke voorzieningen ook aangeboden werden en liefst zo snel mogelijk werden opgenomen in het stelsel van sociale verzekering. In de toekomst kan men niet verwachten dat alle voorzieningen die mogelijk zijn in ons land ook daadwerkelijk worden toegepast. Het selectief toelaten van zeer kostbare voorzieningen zal een steeds belangrijker plaats op de politieke agenda moeten krijgen. De „grenzen van de zorg” zullen door politieke besluitvor-

ming moeten worden vastgesteld en niet worden onderworpen aan het vrije spel van vraag en aanbod.

■ Rol van de overheid

De vormen van gezondheidszorg die zich richten op voorkoming van (individuele) ziekten alsmede op de beïnvloeding van de gezondheidsbelemmerende factoren zijn onderdelen van een collectieve verantwoordelijkheid. Daarom dient deze zorg, de „openbare gezondheidszorg”, door de overheid te worden georganiseerd en gestuurd en uit de collectieve middelen te worden gefinancierd.

Vanuit die optiek moet gezondheidszorg zijn gericht op het zoeken naar factoren, ook milieufactoren, die de gezondheid positief danwel negatief beïnvloeden. Te denken valt daarbij aan demografische ontwikkelingen (vergrijzing), sociaal-economische ontwikkelingen (werkloosheid) of socioculturele trends (individualisering).

Uitgaande van de primaire individuele verantwoordelijkheid en van het door D66 gewenste verzekeringsstelsel, dient de rol van de overheid zich te beperken tot vaststellen en bewaken van de randvoorwaarden waaronder de gezondheidszorg zich kan ontwikkelen, zoals beschikbaarheid, spreiding, samenhang en patiëntenrechten.

De overheid dient geen bemoeienis te hebben met de inhoud van de zorg, anders dan in haar controlerende taak ten aanzien van de kwaliteit van de zorg. Samengevat kan de taak van de overheid als volgt worden omschreven:

- De overheid is **producent** van het openbare deel van de gezondheidszorg, te weten collectieve preventie en basisgezondheidsdiensten
- planner** van beschikbaarheid, bereikbaarheid, spreiding en samenhang van de gezondheidszorg
- stimulator** van eigen verantwoordelijkheid en rechten en plichten van patiënten
- subsidiënt** van zaken die trendsettend zijn voor nieuw te ontwikkelen beleidslijnen, b.v.
  - nieuwe initiatieven t.a.v. zorg voor ouderen (tussenvoorzieningen)
  - klinisch experimenteel werk dat zorgvuldig wordt geëvalueerd
  - uitvoering van studies (toekomstscenari'o's), epidemiologie
- bewaker** van flankerend gezondheidsbeleid, van de kwaliteit van de zorg middels geneeskundige inspecties, van de concurrentie-elementen in de gezondheidszorg.

■ Financiering

D66 acht het dringend noodzakelijk dat de financiering van de gezondheidszorg wordt geregeld op basis van de uitgangspunten:

deel I

De openbare gezondheidszorg (basisgezondheidsdiensten, milieugezondheidszorg en preventieve zorg) wordt uit de collectieve middelen bekostigd.

deel II

De zware onverzekerbare risico's blijven (vooral nog) gefinancierd volgens de huidige systematiek van de AWBZ.

deel III

Een verplicht basispakket voor een ieder wordt door de gebruikers betaald met een geïndividualiseerde premie naar draagkracht. Binnen dit stelsel moeten varianten worden ingebouwd als eigen risico's, uitbreiding van dekking e.d. om de eigen verantwoordelijkheid te benadrukken.

deel IV

De overige voorzieningen worden betaald via een vrijwillige aanvullende verzekering met een geïndividualiseerde, kostendekkende premie.

Beslispunten

1. D66 wijst nationalisatie van de gezondheidszorg af en kiest voor de invoering van een algemene ziektekostenverzekering met een geïndividualiseerde premie naar draagkracht ter financiering van een verplicht te verzekeren basispakket. De openbare gezondheidszorg, gericht op voorkoming van (individuele) ziekten alsmede beïnvloeding van gezondheidsbelemmerende factoren, acht D66 een collectieve verantwoordelijkheid die dient te worden gefinancierd uit collectieve middelen.
2. D66 wenst de rol van de overheid in de gezondheidszorg beperkt te zien tot vaststelling en bewaking van randvoorwaarden waaronder de gezondheidszorg zich kan ontwikkelen, zoals beschikbaarheid, spreiding, samenhang, patiënten- en verzekerdenrechten en financiering. Deze rol dient zo veel mogelijk op decentraal niveau tot gelding te worden gebracht.
3. D66 wenst de vaststelling van de financiële grenzen van de openbare gezondheidszorg en van het verplicht te verzekeren basispakket, alsmede de prioriteitenstelling binnen de gezondheidszorg onderwerp te maken van politieke besluitvorming.

4. D66 wenst de financiering van de gezondheidszorg (met uitzondering van de openbare gezondheidszorg) te realiseren door middel van een algemene ziektekostenverzekering met geïndividualiseerde premie naar draagkracht. Deze verzekering dient één basispakket voor iedereen te omvatten en varianten te bieden als eigen risico's, uitbreiding van dekking e.d. die op grond van persoonlijke keuze worden gebruikt.
5. D66 wenst binnen de financieringssystematiek van het in de algemene ziektekostenverzekering verplicht te verzekeren basispakket ruimte te bieden voor een bepaalde vorm van eigen bijbetalingen.
6. D66 acht het noodzakelijk dat, vooruitlopend op de invoering van de door D66 gewenste algemene ziektekostenverzekering, de AWBZ-financiering wordt uitgebreid door overheveling van delen van de ziekenfondsverzekering en de particuliere ziektekostenverzekering, zo mogelijk de gehele eerste-lijns-gezondheidszorg. Deze verzekering dient dan door een werknemerspremie te worden gedekt en de uitvoering ervan dient te worden verzorgd door ziekenfondsen en particuliere ziektekostenverzekeraars.

PEAC Bulletin

Politiek Emancipatie
Aktiverings Centrum

Werkconferentie vrouwenemancipatie D66

15 november 1986 in De Reehorst te Ede

Het PEAC heeft het voornemen om binnenkort enige politiek belangrijke emancipatiepunten aan de orde te stellen.

Om ervoor te zorgen dat de opvattingen over een en ander door een grotere groep dan het PEAC alleen worden uitgewerkt en -gedragen, leeft de gedachte om met geïnteresseerden „werkgroepen” op te starten, die aan een concreet beleidsgebied nadere uitwerking geven.

Op de conferentie zelf kan door de aanwezigen bepaald worden of en zo ja welke volgorde aan de diverse punten gegeven dient te worden. Om de nieuwsgierigheid en de creativiteit op te wekken worden enige aandachtsgebieden alvast aangegeven.

Kinderopvang/ouderschapsverlof
D66 heeft altijd gezegd dat een goede kinderopvang een voorwaarde is voor een meer geïndividualiseerde samenleving. Hoe moet dat geregeld worden?

De voorstellen van de commissie Oort (vereenvoudiging van het belastingstelsel)

Hoe kijken we tegen deze voorstellen aan, welke zijn goed, welke moeten worden bijgesteld of afgewezen? Zie rapport Oort: directie Voorlichting Ministerie van Financiën.

Kosten van kinderen

Kinderbijslag houdt alleen rekening met de materiële consumptie van kinderen maar er is meer, zoals bijvoorbeeld de verzorgingskosten. Wie is verantwoordelijk voor levensonderhoud van het kind? Zie Jansweijer in ESB 14-5-1986.

Vergrijzing en ontgroening

De demografische ontwikkelingen laten vanaf 2010 een maatschappij zien met veel bejaarden. Maatregelen zullen afgestemd moeten worden, maar welke en in welke mate?

Positieve actie

Wat verstaan we precies onder positieve actie en in hoeverre en ten koste van wat moet dit doorgevoerd worden?

PROGRAMMA

- 9.30 uur zaal open/koffie
10.15 - 10.25 Opening door de voorzitter
10.25 - 10.45 Inleiding door Jacqueliën Soetenhorst: Emancipatiecultuur binnen D66
10.50 - 11.10 Inleiding door Carien Evenhuis: De plaats van emancipatie binnen D66; een vooruitblik
11.15 - 11.25 pauze/koffie
11.25 - 12.35 Forumdiscussie, waarin: Lies Mulderij (gemeenteraadslid) Moniek Klaassen (bestuurslid PSVI) Mies Kulkens (regionaal emancipatie-koördinator Gelderland) Judith Baljet (Jonge Democraten) Tineke Stegeman (Hoofdbestuur) (Statenlid)
12.35 - 13.35 lunchpauze
13.35 - 13.55 Trudy Theuvenet: Project emancipatiewerker
14.00 - 14.20 Saskia van der Loo: prioriteitennota/strategie
14.25 - 14.45 Louise Groenman
14.50 - 15.10 reactie van de zaal op de prioriteitennota
15.10 - 15.25 Resolutie
15.30 Sluiting

Voor informatie: Trudy Theuvenet, 070-858303.

De Werkconferentie is toegankelijk voor vrouwen en mannen.

Vredeseconomie

Wat zijn de effecten van de permanente stijging van de bewapeningsuitgaven en de wapenexport op de economie? Zijn deze effecten om te buigen?

Vrouwenhulpverlening

Vrouwen geven vaak de voorkeur aan zelfhulpgroepen en alternatieven naast bestaande gezondheidszorg. In hoeverre moet de overheid zich daarmee bezighouden?

Juridische gevolgen van medische technologie

We hebben wel de technische know-how voor bv. in vitro fertilisatie en draagmoederschap maar de juridische gevolgen zijn nauwelijks doordacht.

Enquête

Om duidelijkheid te krijgen over het emancipatiebeleid van D66 en de positie van vrouwen binnen de partij werden enquêtes gehouden. Hier volgen enkele voorlopige resultaten. Een volledig verslag en een op verantwoorde wijze daaruit getrokken conclusie zijn te vinden in het conferentieboek voor de Werkconferentie op 15 november. Doelgroep I: voorzitters van D66 besturen, commissies, werkgroepen, redacties en andere organen.

Uit de terugontvangen vragenlijsten blijkt dat in 18,9% van de besturen nog geen vrouw zit. Van de besturen die wel een of meer vrouwen in hun midden hebben, blijkt gemiddeld 33% vrouw te zijn. Van deze besturen bevoert 26% wel emancipatie in de portefeuille te hebben. De door vrouwen bezette bestuursfunctie die het meest voorkomt is 1e secretaris.

1e secretaris	27,6%, werd 49x genoemd
1e penningm.	19,2%, werd 34x genoemd
voorzitter	14,2%, werd 25x genoemd
vice-voorz.	6,7%, werd 12x genoemd
2e secretaris	3,3 werd 6x genoemd
gewoon lid	22,2% werd 39x genoemd
anders	6,8% werd 12x genoemd

In totaal werden 149 ingevulde formulieren terugontvangen.

Doelgroep II: alle D66 leden in Gemeenteraad, Provinciale Staten, Tweede Kamer en Eerste Kamer.

Er blijken nog heel wat 1-persoonsfracties te zijn. De fractievoorzitter is in 25,2% van de gevallen een vrouw.

Als beleidsveld heeft emancipatie behoorlijk aandacht binnen D66. Sociale zaken bovenaan (100%), defensie onderaan met 1,9%, emancipatie 43,7%.

Tweemaal zoveel vrouwen als mannen willen op de a.s. conferentie aandacht voor algemeen emancipatiebeleid.

De 100 terugontvangen vragenlijsten kwamen van 79 Gemeenteraadsliden, 17 Statenleden, 5 Tweede Kamerleden en 2 Eerste Kamerleden.

Gijs Woudenberg

Jaarverslag 1985

Jaarverslag 1985 van het PEAC (politek emancipatie-activerings centrum) D66

Het PEAC heeft in 1985 de emancipatiegedachte binnen de partij uitgedragen door:

- vertegenwoordiging naar het Hoofdbestuur (Saskia van der Loo);
- de Adviesraad (Lyda Verstegen);
- de S.W.B. (Pauline van Tets);
- de C.V.C. (Katrien Penders);
- contact met het PSVI (Edith Jekel);
- het indienen van aan- en overgenomen moties en amendementen op ALV's, ook terug te vinden in het beleidsprogramma en het verkiezingsprogramma;
- het 3 maal laten verschijnen van het PEAC-bulletin in de Democraat (Pauline en Nell Vreugdenhil);
- het meewerken in de begeleidingscommissie voor de emancipatiewerkster Trudy Theuvenet, (Nell met Marjo van Maastricht);
- een gemeenschappelijke vergadering in mei met de begeleidingscommissie over de vraag welke taken het PEAC van de emancipatiewerkster zou moeten en kunnen overnemen na beëindiging van het project EW;
- het mede samenstellen van de map Individualisering voor de CVC;
- het organiseren van een studiedag over „individualisering en wonen” (maart); verslag „tussen voor- en achterdeur” op secretariaat verkrijgbaar;
- het aan de afdelingen zenden van een opwekking extra aandacht te besteden aan het werven van vrouwelijke kandidaten voor de gemeenteraad en van suggesties voor emancipatiepunten in gemeenteprogramma's;
- het werven van vrouwelijke kandidaten voor de Tweede Kamer; (kwantitatief niet gelukt)
- het verspreiden van een folder om die vrouwen die zich hadden kandidaat gesteld ook bij de eerste 15 te kiezen (redelijk gelukt);
- het organiseren van een presentatiecursus met PSVI en EW (Sept.);
- het zenden van een reactie op de Politieke Boodschap aan de Eerste Kamerfractie over de slechte gevolgen voor alleenstaanden en vrouwen van een verlaging van het minimumloon;
- het leveren van commentaar op het Emancipatiebeleidsplan van de regering t.b.v. Louise Groenman;
- het deelnemen in het D66 Emancipatienetwerk (elke 1e dinsdag van de maand in Den Haag 18.30 uur; inlichtingen over plaats bij Trudy of Marie Louis Tiesinga);
- het voorbereiden van een nieuwe PEAC-folder en het uiteindelijk toch niet krijgen van campagnefinanciering daarvoor;
- het voorbereiden van een verzoek aan DCE om het project emancipatiewerkster met 12 maanden te verlengen;
- het voorbereiden met de EW van een stu-

die-informatiedag over het Emancipatienetwerk D66 en positieve actie op 2 november 1985;

- het bekend maken en doen aanvaarden van de aanbevelingen van de commissie voor de rechten van de vrouw van het Europese Parlement.

Buiten de partij werkte het PEAC mee aan de actie Minister voor Emancipatiezaken en de activiteiten van het Politiek Vrouwen Overleg (PVO, voorzitters van vrouwenorganisaties in politieke partijen) (Saskia). Het PEAC was daarnaast vertegenwoordigd in vrouwen voor Vrede, Vrouwen tegen kernwapens, Breed Platform van vrouwen voor Economische zelfstandigheid, de Populier, platform sexueel geweld, platform alleenstaanden. Er was regelmatig contact met de Emancipatieraad, incidenteel met VAC en

Vrouwen en Bouwen.

In 1985 werd het PEAC toegelaten als waarnemer bij de Nederlandse Vrouwenraad. Door middel van brieven verleende het PEAC morele steun aan vrouwen in het buitenland (Radio Donna in Italië, een tot een hoge vrijheidsstraf veroordeelde Turkse, die inmiddels lang voor het officiële eind van haar straf is vrijgelaten, Iraanse vrouwen).

Het instellingsbesluit van het PEAC werd door HB en PEAC-bestuur ondertekend. Op de ALV in april werden de PEAC-leden voor het eerst gekozen in plaats van door het HB benoemd.

Het PEAC vergaderde in 1985 11 maal.

augustus 1986
de voorzitter
de secretaris

Leden van het PEAC op 1-1-1985

Saskia van der Loo, voorzitter
Pauline van Tets, vice-voorzitter, 1e penningmeester
Lyda Verstegen, secretaris
Marleen van der Gugten, 2e penningmeester
Nell Vreugdenhil
Katrien Penders
Marjo van Maastricht
Kamerleden: L. Groenman, M. C. Tiesinga
H.B.: M. ten Brink, later T. Stegeman
PSVI: Edith Jekel

gekozen ALV voorjaar '85

x
x
x
x
x
x
x

tot april '85

INSCHRIJFFORMULIER

o Hierbij geef ik mij op voor de „WERKCONFERENTIE VROUWENEMANCIPATIE D66”.

op 15 november 1986 te Ede in de REEHORST.

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Postcode: .....

Tel: .....

M/V: .....

Maakt f 12,50 over op giro 1477777 t.n.v. Werkconferentie Vrouwenemancipatie D66

Ik ontvang dan de congresbundel + toegangsbewijs

- o wenst wel gebruik te maken van kinderopvang
- o wenst geen gebruik te maken van kinderopvang

Deze bon opsturen naar: Democraten 66, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag t.a.v. Trudy Theuvenet, emancipatiewerker.

De mogelijkheid bestaat om een tegemoetkoming in de kosten te vragen.

Project emancipatiewerker

Het waarom en het hoe van het project emancipatiewerker dat in november 1979 bij D66 van start ging werd door Trudy Theuvenet uiteengezet in een verslag dat in z'n geheel in de Congressbundel te vinden zal zijn. Hier volgen een aantal punten uit haar relaas. Zie ook haar Portret op de achterpagina.

De subsidie-aanvraag voor het project emancipatiewerker, ingediend door het hoofdbestuur van D66, werd door het PEAC voorbeleid. De dagelijkse verantwoordelijkheid voor het project delegerde het hoofdbestuur aan een begeleidingsgroep.

Na 3 jaar werd er geëvalueerd, wat voldoende aanleiding gaf om weer een project aan te vragen. De aanvraag werd opnieuw voor een periode van 3 jaar gehonoreerd. Het tweede project hield in: „Het versterken van een actief netwerk van emancipatiegezinde leden van D66 en het versterken van het proces van politieke vorm en inhoud geven aan het emancipatiestreven, waarbij bijzondere aandacht wordt besteed aan de vrouwelijke raads- en statenleden van D66.”

Als doel werd gesteld om in elke afdeling een contactpersoon te krijgen met emancipatie in haar/zijn portefeuille.

Na het eerste project waren er 12 regionale emancipatiewerkgroepen. Vanuit deze werkgroepen zou het netwerk worden uitgebouwd. Helaas nam de interesse af: Waarschijnlijk door het zetelverlies van D66 was het enthousiasme weggeëbd. Het eerste half jaar van het tweede project werd door de emancipatiewerker dan ook besteed aan het

verder stimuleren van de regionale werkgroepen, door middel van het opzetten van themadagen, cursussen voor nieuwe vrouwen, het helpen met het aanvragen van subsidies en het opstellen van werkplannen.

Toch bleek het moeilijk de werkgroepen optimaal te laten functioneren; er was leegloop, desinteresse. Na evaluatie werd de strategie bijgesteld. De steunpunten werden niet meer alleen via de bestaande werkgroepen gestimuleerd maar rechtstreeks door de emancipatiewerker benaderd. Langzaam maar zeker groeide het aantal steunpunten in de afdelingen. De E-Nieuwsbrief, geschreven door de emancipatiewerker en later ook gevuld vanuit de steunpunten zelf, bleek een goed bindmiddel.

Een verandering van strategie vond ook plaats toen besloten werd de aandacht op de regiobesturen te gaan richten. Er werd een integratieplan opgesteld: elk regiobestuur zou een regionale emancipatiecoördinator, die door de algemene regio-vergadering wordt gekozen, in haar bestuur op moeten nemen. De coördinator volgt het beleid van het regiobestuur inzake emancipatie kritisch, legt contacten met de afdelingen en zorgt ervoor dat elke D66 afdeling een steunpunt in

haar bestuur opneemt dat het plaatselijk beleid kritisch volgt (de zogenaamde horzelfunctie). Hiermee zou het emancipatiewerk geïnstitutionaliseerd worden, men kan er niet meer omheen. Deze integratie is maar gedeeltelijk gelukt.

Andere activiteiten:

- In samenwerking met het PSVI werden cursussen voor vrouwen uit besturen, provinciale staten, gemeenteraad, plaatselijke emancipatie-werkgroepen, steunpunten en steunfracties georganiseerd. Zo werd een presentatiecursus opgezet voor vrouwen die zich kandideerden voor gemeenteraadsverkiezingen.

- In samenwerking met het Vrouwen Vormingscentrum „De Born” werden de cursussen „Training in Macht” en „Vrouw en Beleid” voorbereid.

- In samenwerking met het PEAC werden jaarlijkse studiedagen/themadagen voorbereid. Dergelijke dagen werden ook in de regio en voor regionale coördinatoren georganiseerd.

- Secretariaatswerkzaamheden, bijwonen van vergaderingen en bijeenkomsten.

In de 7 jaar dat het project gestalte kreeg binnen D66 is er veel gebeurd. Maar nog steeds is er niet genoeg aandacht voor de positie van de vrouw. Er zou een emancipatiecoördinator in het hoofdbestuur moeten komen.

Emancipatie in D66

Bijlage bij het PEAC jaarverslag 1985.

In de bijlage „Terugzien en vooruitzien” bij het jaarverslag 1984 stelde het PEAC de discussie over het al of niet hebben van een vrouwenorganisatie in D66 niet te willen oprakelen.

Toch gebeurt dat in 1986. Er zijn twee redenen voor. Op de studie/informatiedag over het Emancipatienetwerk D66 op 2 november 1985 bleek dat de deelnemers aan die dag meenden dat in de discussie over de vraag hoe er binnen D66 aan vrouwenemancipatie zou worden verder gewerkt, ook de voor- en nadelen van een vrouwengroepering besproken zouden moeten worden.

Op 15 november 1986 wordt daaraan nu een werkconferentie gewijd. De emancipatiewerker, Trudy Theuvenet, heeft haar project tot 1 oktober verlengd gezien, juist met het oog op de organisatie van deze conferentie.

Dat het PEAC meewerkt aan de voorbereiding van deze dag betekent niet dat alle PEAC-leden voorstander zijn van een vrouwenorganisatie binnen de partij. Het is echter wel nodig om, nu het project EW eindigt, ons te bezinnen op de vraag wat de beste vorm is om emancipatie in de partij te

bevorderen. Het PEAC kan dat niet alleen, zeker niet zonder administratieve ondersteuning, mede omdat het er de handen vol aan heeft de D66 gedachten in een groot aantal landelijke emancipatie-organisaties uit te dragen. Het PEAC vindt dat heel belangrijk.

Alleen het Algemeen Bestuur van de Nederlandse Vrouwenraad (NVR) ziet geen termen om het PEAC als lid toe te laten. De redenen daarvoor zijn van formele aard: het PEAC heeft geen rechtspersoonlijkheid en het is geen landelijke vrouwenorganisatie in de zin van de statuten van de NVR. Dat is een tweede reden om na te denken over een wellicht iets formelere opzet.

De waarnemersstatus in de NVR biedt op zichzelf voldoende mogelijkheden om de gedachten van D66 te laten doorklinken. Regionaal en plaatselijk echter worden D66 vrouwen soms niet beschouwd als een organisatie die mee mag doen. Onder een kabinet dat emancipatie niet zeer hoog in het vaandel heeft, dat voornamelijk denkt in termen van bezuinigingen en dat zich voorneemt een wet gelijke behandeling op te stellen, die discriminatie op sommige punten juist toestaat, is het dringend nodig dat, waar maar enigszins mogelijk, D66 vrouwen, als zodanig herkenbaar, meespreken.

Het PEAC gaat er nog steeds vanuit dat D66 een emancipatiepartij is en dat emancipatiebeleid facetbeleid moet zijn.

Dat wil zeggen dat D66'ers bij welke zaak dan ook aandacht behoren te schenken aan het element emancipatie.

Niet iedereen heeft daar evenveel oog voor, niet alle vrouwen, maar zeker niet alle mannen. Wie vrouwendiscriminatie niet zelf heeft ondervonden begrijpt soms zelfs met de beste wil van de wereld niet waar die vrouwen het over hebben. Daarom meent het PEAC dat er nog niet genoeg vrouwen in bestuurlijke en vertegenwoordigende functies zijn. Vrouwen stellen zich daarvoor ook nog niet voldoende kandidaat. Dat bleek vooral bij de Tweede Kamerverkiezingen.

Er valt dus op emancipatiegebied voor het PEAC en alle andere leden van D66 nog veel te doen. Positieve actie is ook binnen de partij een noodzaak.

Redactie: Corrie Eysker-van der Woerd
Redactieadres: Regentesselaan 77,
3571 CC Utrecht.

Vrouwentroonrede

Terwijl in de Ridderzaal de leden van de Eerste en de Tweede Kamer ongeduldig wachtten op de komst van Hare Majesteit luisterden op de Groenmarkt in Den Haag zo'n 400 vrouwen naar een alternatieve troonrede.

De actrice Edda Barend sprak deze derde dinsdag van september voor het eerst de Vrouwentroonrede uit. De vrouwentroonrede werd ondertekend door vijftig organisaties waaronder D66. Aanleiding voor de bijeenkomst was ondermeer het telegaan van een staatssecretaris voor emancipatie in de formatie van het tweede kabinet Lubbers.

Foto: Bert Verhoeff

Vrouwen- voorkeurstemmen

Bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen zijn er op de D66-lijst 562.466 stemmen uitgebracht. 506.905 op Hans van Mierlo en 55.561 voorkeurstemmen.

36.401 stemmen waren voor een vrouw: gemiddeld 9.066 p.p.

19.160 stemmen waren voor een man: gemiddeld 833 p.p.

Als stemmentrekster Louise wordt afgetrokken zijn er nog 7.104 stemmen op een vrouw uitgebracht: gemiddeld 1.421 per vrouw.

Conclusie: vrouwen trekken veel meer voorkeurstemmen dan mannen. Als dat een indicatie is voor hun populariteit dan zouden vrouwen hoger op de lijst moeten.

Gezien het totale aantal stemmen op vrouwen (op 1.097 stemmen na 2 x het lijstgemiddelde) hadden er tenminste 2 in de fractie moeten komen.

Als de fractie was samengesteld in volgorde van het door ieder behaalde aantal voorkeurstemmen dan zou die er als volgt hebben uitgezien:

1. Hans van Mierlo
2. Louise Groenman
3. Maarten Engwirda
4. Saskia van der Loo
5. Gerrit Jan Wolffensperger
6. Erwin Nypels
7. Dick Tommel
8. Bert van Wijk
9. Machteld Versnel
10. Carien Evenhuis

Lyda Verstegen

Justitie

■ Ten geleide

Zowel in het Verkiezingsprogramma 1986 als in het Beleidsprogramma is geen samenhangende visie verwoord op de justitiële aspecten van D66-beleid. De justitie bekommert zich namelijk niet alleen om de handhaving van regels, maar heeft ook te maken met de omvang en inhoud van regels omdat nauw daarmee samenhangen de problemen rond uitvoering en handhaving. In de voorliggende notitie is geprobeerd de samenhang te vatten in een onderverdeling in rechtsregels, rechtspraak, rechthandhaving en strafrecht.

Vrijheid en rechtszekerheid

De democratische rechtsstaat is een belangrijke randvoorwaarde voor de realisering van twee uitgangspunten die voor D66 centraal staan in de verhouding tussen individu en samenleving: vrijheid en rechtszekerheid. Het recht dient iedereen de zekerheid te verschaffen zich als een volwaardig lid van de samenleving te kunnen ontplooiën. Het moet bescherming verlenen tegen hen die over veel macht beschikken.

Er bestaat een spanning tussen de aan de overheid toebedachte taak om voor iedere burger zekerheid en ontplooiingskansen te garanderen en de vrijheid van die burger zelf om de verantwoordelijkheid voor zijn eigen leven te dragen. Naarmate de overheid zich sterker met de burger c.q. met de maatschappij gaat inlaten, wordt de eigen verantwoordelijkheid geringer.

■ Beperking overheidsbemoedienis

Omdat het uiteindelijk gaat om de vrijheid voor het individu, moet men ook diens eigen verantwoordelijkheid ernstig nemen. Bescherming moet worden verleend, waar dat nodig is, maar moet niet verder gaan dan noodzakelijk is. Een vèrgaande overheidsbemoedienis leidt niet alleen tot betutteling, maar ook tot een omvangrijke bureaucratie die vervreemding oproept en ieder eigen initiatief smoort. Ook heeft dat het gevaar in zich dat de overheidsorganisatie zich meer richt op het eigen voortbestaan dan op de belangen van degenen om wie het allemaal begonnen was.

■ Macht en controle

D66 stelt steeds voorop, dat machtsuitoefening aanvaardbaar is, mits daarop voldoende controle wordt uitgeoefend. Dit moet ook gelden voor de macht van de overheid, die ligt in het vaststellen en handhaven van rechtsregels. Daarmee wordt immers grote invloed uitgeoefend op ieder individu en op de samenleving in zijn geheel. Voor het vaststellen van regels en het handhaven daar-

van brengt dit uitgangspunt met zich mee dat:

- vanuit het parlement en de samenleving steeds adequate controle moet worden uitgeoefend op de vaststelling van nieuwe regels
- nadelen en kosten van regels niet eenzijdig en ongezien moeten worden afgewenteld op anderen, maar in de besluitvorming moeten worden zichtbaar gemaakt
- een redelijker verdeling van kosten tussen regelgever en uitvoerder c.q. bestuurder moet worden bewerkstelligd.

Geconstateerd moet worden, dat het recht en de rechtshandhaving vanuit deze invalshoek beschouwd, op een aantal essentiële punten tekortschieten en op andere punten te weinig ruimte laten voor individuele vrijheid.

Rechtsregels

Rechtsregels moeten effectief zijn en zekerheid bieden, men moet staat kunnen maken op de naleving van die regels door overheid en medeburgers. Dat houdt in dat tegen inbreuk op de regels goed moet kunnen worden opgetreden.

Een vereiste daarvoor is dat de regels niet zo ingewikkeld zijn dat nakoming en handhaving daarvan niet meer mogelijk zijn. Aan die eis wordt tegenwoordig niet meer voldaan. De overheid is zodanig doorgegaan met het uitbreiden en verfijnen van de regels dat deze onhanteerbaar zijn geworden. Bekende voorbeelden daarvan zijn de belastingwetgeving en de voordeurdelersregeling.

■ Vervreemding

De burger weet vaak niet meer waar hij aan toe is. Bovendien vergen uitvoering en handhaving van de regels een zo groot overheidsapparaat dat bureaucratisering en vervreemding ontstaan. De burgers herkennen zich niet meer in de wetgeving en voelen zich daardoor niet meer betrokken bij de nakoming van de rechtsregels en de handhaving van de rechtsorde. Dat werkt overtreding in de hand en leidt opnieuw tot vergroting van de bureaucratie om nakoming van de regels toch af te dwingen.

De vloed van regels is onder meer het gevolg van de grote rol die regering en departementen bij de wetgeving spelen. Specialistische en bepaalde beleidsterreinen willen steeds mooiere regels om de zaken op hun gebied beter in de hand te kunnen krijgen. Daarbij worden ze onvoldoende geremd door krachten van buiten de overheid. Evenals bij bezuinigingen juist het regeringsapparaat het meest wordt ontzien, dringt de roep tot soberheid in regelgeving niet door tot de Haagse bureaucratie.

■ Maatregelen ter verbetering

Naar de mening van D66 zijn de volgende maatregelen nodig om in deze situatie verbetering te brengen:

- DE INVLOED VAN BUITEN HET REGERINGSAPPARAAT OP REGELGEVING MOET WORDEN VERSTERKT.

Een onafhankelijk adviesorgaan moet regels analyseren – iets dat zelfs deze regering niet aandurft – en in het parlement moet juist op dit punt tegenwicht worden geboden tegen de macht van de regering. De eigen verantwoordelijkheid van het parlement ten opzichte van de regering, die D66 in het algemeen voorstaat, zou meer tot zijn recht moeten komen. Ondersteuning van de Tweede Kamer juist voor wetgevingsvraagstukken is noodzakelijk.

- DE VELE REGELS DIE NIET IN DE WET ZELF TERECHTKOMEN (en die dus ook niet de gewaarborgde procedure hebben doorlopen), maar bij algemene maatregel van bestuur door de minister worden vastgesteld, MOETEN NIET TOT STAND KOMEN VOORDAT GELEGENHEID IS GEGEVEN DAAROP VAN BUITENAF COMMENTAAR TE GEVEN.

Provincies, gemeenten en maatschappelijke organisaties die bij het betreffende beleidsterrein betrokken zijn, moeten kunnen reageren. Indien de regelgever duidelijk onvoldoende heeft opengestaan voor commentaar van buitenaf zou, evenals dat nu reeds mogelijk is bij algemeen werkende besluiten (beschikkingen), beroep op de rechter mogelijk moeten zijn. Ook in andere landen zoals bijvoorbeeld Frankrijk of de Verenigde Staten bestaat deze mogelijkheid. Onze eigen rechtspraak teneert toch ook in deze richting. De beginselen van behoorlijk bestuur, die bij de totstandkoming van concrete besluiten wel een rol spelen, zouden dit a fortiori moeten doen bij besluiten met een algemene strekking. Hiermee kan tevens worden bereikt dat de makers van regels duidelijker worden geconfronteerd met de effecten ervan.

- DE KOSTEN VAN NIEUWE REGELS MOETEN NIET OP ANDEREN WORDEN AFGEWENTELD, maar voor rekening van het rijk komen, zeker wanneer lagere overheden met uitvoeringsproblemen worden opgescheept. Dit kan een rem zijn op nieuwe en ingewikkelde regels.

- OVERHEIDSINSTANTIES MOETEN DUIDELIJKER AANSPRAKELIJK WORDEN GESTELD VOOR DE FOUTEN DIE ZIJ BIJ DE UITVOERING VAN REGELS MAKEN. BIJ TE TRAGE BESLUITVORMING MOETEN OVERHEIDSINSTANTIES OOK DAAROP KUNNEN WORDEN AANGESPROKEN.

Ook dit is een rem op de gecompliceerde regelgeving, omdat het dan de overheid zelf is die de nadelige gevolgen van nodeloos ingewikkelde regels gepresenteerd krijgt, in plaats van dat dit wordt afgewenteld op burgers.

Rechtspraak

Rechtsregels bieden alleen zekerheid en bescherming wanneer zij ook gehandhaafd kunnen worden. Een goed stelsel van rechtspraak is daarvoor onontbeerlijk. De overbelasting van de rechterlijke macht doet hieraan ernstig afbreuk. Wanneer het erg lang duurt voordat men zijn recht kan halen of strafprocedures een jaar na het delict nog niet zijn begonnen, verliest het recht zijn effectiviteit.

D66 meent dat in verband met deze problematiek de volgende punten van belang zijn:

1. EEN GOEDE EEN SNELLE TOEGANG TOT DE RECHTER IS ESSENTIEEL.

Vaak hebben alle betrokkenen veel meer aan een wat eenvoudiger voorbereid oordeel van de rechter op korte termijn dan aan een procedureel grondig voorbereide uitspraak na jaren.

Vandaar de grote toeloop tot het kort geding, zowel voor de burgerlijke als de administratieve rechter. De mogelijkheden om een uitspraak in kort geding te krijgen moeten daarom worden uitgebreid. Bij de komende herziening van de administratieve rechtspraak zou ernaar moeten worden gestreefd om de eerste instantie als een kort geding-achtige procedure in te richten.

2. BIJ DE HERZIENING VAN DE RECHTERLIJKE ORGANISATIE MOET DE GOEDE TOEGANKELIJKHEID VOOR DE BURGERS VOOROP STAAN.

Bij de reorganisatie moeten dan ook de belangen van hen die deel uitmaken van het rechterlijke apparaat, hoe respectabel ook, niet worden gesteld boven die van de burgers die op goede rechtspraak zijn aangewezen.

Dit moet leiden tot integratie van de administratieve rechtspraak met de gewone rechterlijke macht en tot uniformering van het procesrecht, zeker van de uiteenlopende regels die nu in de administratieve rechtspraak gelden.

3. BIJ DE STRAFRECHTSpraak MOET DE OVERBELASTING NIET WORDEN BESTREDEN MET MAATREGELEN DIE OVER DE GEHELE LINIE LEIDEN TOT VERMINDERING VAN DE WAARBORGEN VOOR DE VERDACHTE, zoals unusrechtspraak in appèl.

Veel beter is het voor kleine delicten, zoals fout parkeren en soortgelijke verkeersovertradingen, een eenvoudiger vorm van afdoening in te voeren. Fiscalisering of administratieve sanctiëring zijn echter alleen accepta-

bel indien uiteindelijk een beroep op de rechter mogelijk blijft.

Rechtshandhaving

De handhaving van het recht is voor een deel een overheidstaak immers de vervolging van strafbare feiten geschiedt door de overheid. Maar ook hier doen zich verschijnselen voor van overbelasting en bureaucrativering. De betrokkenheid van de samenleving als geheel bij de handhaving van de rechtsorde wordt als gevolg daarvan vervangen door onverschilligheid en afschuiven van de verantwoordelijkheid naar politie en justitie.

D66 meent dat de verantwoordelijkheid voor de goede werking van het rechtssysteem bij de gehele samenleving berust en niet tot specialiteit van een enkele overheidsorganisatie moet worden gemaakt. Waar mogelijk moeten burgers en maatschappelijke organisaties een actieve rol spelen bij het tegengaan en bestrijden van rechtens ontoelaatbaar handelen. Dit heeft onder meer de volgende consequenties:

• DEGENEN DIE ZICH INZETTEN VOOR EEN BEPAALD BELANG MOETEN DE MOGELIJKHEID HEBBEN OM BIJ DE RECHTER OP TE KOMEN TEGEN ONRECHTMATIGE SCHENDINGEN VAN DAT BELANG.

De ervaring leert dat dit vaak veel effectiever is dan de zaak geheel over te laten aan het strafrechtelijke systeem. Milieu-organisaties hebben meer bereikt dan het Openbaar Ministerie bij het tegengaan van schendingen van milieuwetgeving. Op dezelfde wijze moeten organisaties ter bestrijding van discriminatie of ter behartiging van consumentenbelangen e.d. bevoegd worden collectieve acties te beginnen. De overheidsorganisatie wordt hierdoor ontlast, het eigen initiatief bevordert. In dit kader past ook het door D66 ingediende initiatief-wetsontwerp over collectieve acties ter bevordering van gelijke behandeling.

• D66 MEENT, in navolging van de commissie Roethof, DAT DE KLEINE CRIMINALITEIT NIET PRIMAIR MOET WORDEN AANGEPAKT VIA UITBREIDING VAN DE STRAFRECHTELIJKE REPRESSIE, MAAR IN EEN SOCIO-PREVENTIEVE BENADERING.

Dit betekent versterking van de factoren die de criminaliteit tegengaan, zoals verbetering van de contacten tussen politie en publiek langs de weg van wijkteams, intensivering van toezicht in winkels en het openbaar vervoer en voorts het treffen van zodanige maatregelen dat de gelegenheid voor criminaliteit afneemt. Beveiliging en planologische maatregelen zijn in dat opzicht van groot belang. De kleine criminaliteit is dan niet langer een probleem van justitie en politie alleen, maar van de samenleving als geheel.

Dit betekent voor maatschappelijke organisaties dat zij hun bijdrage moeten leveren aan criminaliteitsbestrijding.

In het onderwijs, in bedrijven en bijvoorbeeld in voetbalverenigingen moet gezorgd worden voor een klimaat waarin criminaliteit niet wordt uitgelokt, maar daartoe zo min mogelijk gelegenheid wordt gegeven.

Zo moeten organisatoren van manifestaties of wedstrijden zich rekenschap geven van de wanordelijkheden die deze met zich mee kunnen brengen en de verantwoordelijkheid daarvoor niet zonder meer afschuiven op de politie. Het moet primair tot de verantwoordelijkheden van de direct bij de voetbalsport betrokkenen behoren om zelf de noodzakelijke maatregelen te treffen. Organisatoren moeten sterker dan nu op hun verantwoordelijkheid worden aangesproken, bijvoorbeeld bij de opzet van de voetbalcompetitie.

Deze benadering betekent voor de overheid dat een bestuurlijk preventiebeleid moet worden gevoerd.

In het algemeen gesteld moet bestuurlijk preventiebeleid betrekking hebben op:

- het ontwikkelen van een gebouwde omgeving die qua planologische en bouwtechnische kenmerken zo min mogelijk gelegenheid biedt tot het plegen van een delict;
- het versterken van de binding tussen de opgroeiende generatie en de maatschappij, vooral via het onderwijs- en jongerenbeleid;
- het intensiveren van het functioneel toezicht door functionarissen met een bredere dienstverlenende taak, voor wat de politie betreft door intensivering van de wijkteams;
- het alcoholmatigingsbeleid
- het integraal drugsbeleid.

Betrokkenheid van burgers.

Buurtgroepen, bewonersorganisaties, huurders- en winkeliersverenigingen etc. moeten door de gemeentelijke overheid zoveel mogelijk worden betrokken bij de signalering van ongewenste en verdachte situaties. Dit kan bijvoorbeeld door hen in te schakelen bij het beheer van de woonomgeving, zowel bij de ruimtelijke inrichting, het straatmeubilair en groen als bij de planvorming (en uitvoering daarvan) rond vandalisme en kleine criminaliteit. Samenwerking op wijk- en buurtniveau tussen bewoners, gebruikers, gemeente en politie vergroot de betrokkenheid en verantwoordelijkheid van hen die direct belang hebben bij de woon- en leefomgeving.

Voorwaardenscheppend overheidsbeleid.

Hoewel dit bestuurlijk preventiebeleid vooral gestalte zal moeten krijgen op gemeentelijk niveau, zal ook de rijksoverheid daartoe de voorwaarden moeten scheppen. Het is niet meer aanvaardbaar dat een beleid wordt gevoerd gericht op bijvoorbeeld het sluiten van buurthuizen of het vergroten van onderwijsinstellingen zonder bezinning op de gevolgen voor de criminaliteit.

De rol van het strafrecht en de strafrecht-handhaving

Rechtshandhaving door middel van het strafrecht heeft grote bezwaren. De overbelasting van het strafrechtelijk systeem betekent reeds dat het een zeer onzekere weg is. Tekenen van vervreemding van deze vorm van rechtshandhaving doen zich op vele punten voor:

- men wordt eerst na lange tijd berecht voor een feit dat veel eerder is gepleegd, terwijl de executie van de straf nog weer veel later komt; het verband tussen straf en feit raakt daardoor verloren;
- de straf staat meestal in geen enkele relatie met de aard van het gepleegde feit, waardoor ook in die zin het verband tussen straf en feit verloren raakt;
- de positie van het slachtoffer blijft geheel buiten beschouwing;
- het Openbaar Ministerie wordt opgezaald met de handhaving van regels die door andere organen worden opgesteld zonder enige bezinning op de handhaafbaarheid daarvan. Vaak kunnen de beoogde doelstellingen langs een andere weg worden bereikt dan via de strafwet.

D66 meent dat hierin verbetering moet worden aangebracht op de volgende manier:

• HET VERBAND TUSSEN FEIT EN STRAF MOET DUIDELIJKER WORDEN GELEGD.

De berechting en straf moeten binnen korte tijd na het delict volgen. Bij de bestraffing van delicten die niet met een geldboete kunnen worden afgedaan, doch die niet zeer ernstig zijn, moet dienstverlening worden bevorderd en wettelijk geregeld. Bij de bestraffing van vandalisme dient steeds de mogelijkheid van zogenaamde alternatieve straffen te worden overwogen om zo de daders te confronteren met de gevolgen van hun gedrag en zo mogelijk de gedupeerden schadeloos te stellen. Is een vrijheidsstraf onvermijdelijk, dan moet deze ook op korte termijn kunnen worden uitgevoerd. Een tekort aan cellen moet worden opgeheven, maar wel zodanig dat bij de bouw van extra capaciteit wordt gelet op de overige eisen die aan de detentie worden gesteld. Zo moeten niet regionale premies, maar de eisen van het gevangeniswezen bepalend zijn voor de plaats van de nieuwe inrichtingen.

• TEN AANZIEN VAN DE CRIMINALITEIT VAN DRUGSVERSLAAFDEN GELDT DAT OOK ZIJ DE VERANTWOORDELIJKHEID VOOR HUN DADEN HEBBEN TE AANVAARDEN.

Bestrijding van deze criminaliteit door de justitie is noodzakelijk. Tegelijkertijd moet een

consequent bestuurlijk beleid worden gevoerd om adequate hulpverlening te garanderen en drugsgebruik in zijn oorzaak te bestrijden.

• DE POSITIE VAN HET SLACHTOFFER MOET WORDEN VERBETERD.

Zijn plaats in het strafproces dient te worden versterkt en de strafoplegging dient zo mogelijk mede dienstbaar te zijn aan de vergoeding van de door het slachtoffer geleden schade. Dit kan onder meer gebeuren door de voorwaarden bij voorwaardelijke straffen daarop toe te snijden. Voor het overige is het Openbaar Ministerie niet het meest geschikte orgaan om de belangen van de slachtoffers te behartigen: het heeft een andere invalshoek en mist ook de nodige ervaring. Gestreefd moet worden naar een afzonderlijke organisatie die voor deze belangen opkomt. In Duitsland is daarmee goede ervaring opgedaan. De overheid zou dit moeten bevorderen en daarvoor faciliteiten beschikbaar stellen.

Beslispunten

1. Door middel van regels wordt het maatschappelijk leven gestuurd en wordt macht uitgeoefend. Bureaucratie en politieke specialisten maken voortdurend nieuwe regels, maar de politieke controle faalt. D66 wenst regelgeving te beperken door middel van:

- a. onafhankelijke beoordeling van regels door een adviesorgaan
- b. materiële regels op behoorlijke wijze tot stand te doen komen (gehoord belanghebbenden) en zonodig door de rechter onverbindend te laten verklaren;
- c. kosten voor nieuwe regels niet langer af te wentelen maar door de overheid te laten gedragen;
- d. de overheid aansprakelijk te stellen voor fouten in regels en voor te trage besluitvorming.

2. De kwaliteit van de rechtspraak wordt mede bepaald door de snelheid, uiterst vertraagd recht is onrecht.

D66 is van mening dat op dit punt verbetering moeten worden bereikt door:

- a. integratie van de administratieve rechtspraak met de gewone rechterlijke macht en uniformering van procesrecht;
- b. uitbreiding van de mogelijkheden om een uitspraak te krijgen in kort geding;
- c. eenvoudiger afdoening van kleine delicten door middel van fiscalisering of administratieve sanctionering;

3. Rechtshandhaving wordt te vaak gezien als een taak voor de overheid alleen. D66 wenst de samenleving als geheel meer te betrekken bij rechtshandhaving en derhalve ook meer verantwoordelijkheid te laten dragen;

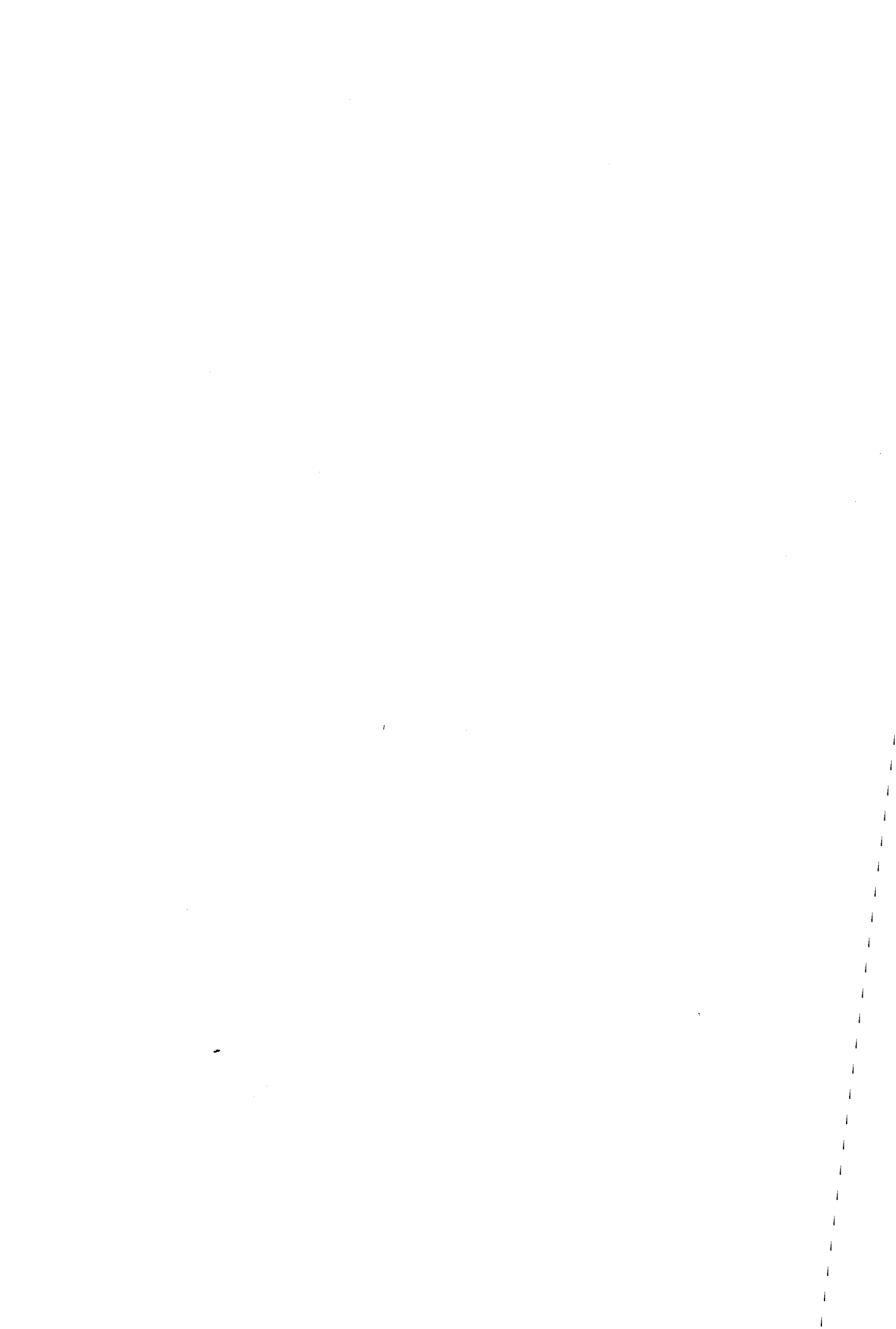
- a. onrechtmatige schendingen van belangen moeten door degenen die zich voor die belangen inzetten kunnen worden voorgelegd aan de rechter;

b. criminaliteitspreventie dient een facet te worden van alle beleidsterreinen en moet een rol spelen

1. bij de lagere overheden door een bestuurlijk preventiebeleid
2. bij particulieren en maatschappelijke organisaties
3. bij de rijksoverheid.

4. Strafrechthandhaving kent belangrijke problemen op het terrein van de tijdsduur tussen het plegen van een delict, de berechting en de ten uitvoerlegging van de straf. De positie van slachtoffers blijft geheel buiten beschouwing. D66 wenst verbetering van de strafrechthandhaving te bereiken door:

- a. de snelheid van berechting en tenuitvoerlegging te bevorderen door opheffing van cellentekort en door toepassing van andere vormen van strafoplegging zoals dienstverlening;
- b. drugsverslaafden verantwoordelijk te stellen voor hun daden en criminaliteit door de justitie te doen bestrijden;
- c. de positie van slachtoffers belangrijk te verbeteren door belangenbehartiging door een onafhankelijke instantie en strafoplegging dienstbaar te maken aan vergoeding van door slachtoffers geleden schade.

De JD

Je bent jong en je wilt wat Nou en?

Den Haag – Op 15 oktober 1983 ging „de beuk erin”. De club van Jonge Democraten werd opgericht en is nu de derde politieke jongerenorganisatie in Nederland, met meer dan 1850 leden. JD'er Martin Voorn (28) praat in de „Haagse Chinees” Tin On met JD-voorzitter Hein Jaarsma (23) en JD'er en DEMO-hoofdredacteur Bram van Uchelen (21) over de relatie met D66, over de JD-inbreng, over het verkopen van De Nuance en over de vergrijzing binnen de partij. Jaarsma: „Je bent jong en je wilt wat. Nou en? Daar is niks verkeerd aan”.

Hein vertelt over de start: „We begonnen met helemaal niets. Zaten elkaar 'n beetje aan te kijken. Ik zag Bram wel eens op z'n fietsje in Amsterdam en dacht: wat 'n rare. Nu zitten we samen op een etage. Hoe dan ook, in 2 dagen werd alles besproken in een Sporthuis Centrum-huisje: de JD-structuur, de organisatie, de procedures”.

Bram is kort over wat de JD'ers van plan waren: snel, groot en goed. Hein vult aan: „Op 't gevoel dachten we dat er voor onze jongerenclub een markt, eh, ruimte, moest zijn. De Jonge Socialisten zijn immers te links, de JOVD te rechts en het Christen-Democratisch Jongeren Appèl onaantrekkelijk”. „De Jonge Democraten hebben zich niets van andere politieke jongerenorganisaties aange-trokken. Geen commissietjes, een simpele organisatiestructuur, one man, one vote, heel simpel, heel direct. Proberen de politiek voor jongeren te verlevendigen en de menselijke aspecten niet te vergeten”.

■ Vies

Wat is eigenlijk de verhouding van de Jonge Democraten ten opzichte van D66? Voorzitter Hein Jaarsma benadrukt de onafhankelijke JD-rol: „Met name voor jongeren is politiek vies. Dus moet je als politieke jongerenorganisatie afstand bewaren, niet bij de grote politiek op schoot gaan zitten”.

Als die „vermaledijde” JOVD ter sprake komt, sneert Hein: „Machtsspelletjes”. En te veel pils, te weinig politiek. Ze weten de schijn op te houden, maar ga je naar een afdelingsvergadering, dan zitten ze allemaal te wachten totdat het afgelopen is en het bier aangerukt kan worden. Je moet nooit, zoals de JOVD, teveel jongerenorganisatie en te weinig politieke organisatie worden”.

Hoe staat het echter met de kritische geluiden uit de JOVD-hoek richting VVD? Hein: „De JOVD-politiek is gebaseerd op afzetten, op scoren in de publiciteit. De VVD maakt meer fouten dan D66, en dan is het makkelijk schoppen. Maar die onafhankelijkheid van de JOVD is een leugen. De JOVD is totaal afhankelijk. JOVD'ers horen trouwens, als ze in de Kamer komen, altijd tot de rechtervleugel van de VVD”.

■ Bier

Overigens mag niet onvermeld blijven dat JD'ers ook best van een potje bier schijnen te houden. JD wordt soms vertaald, zo vertellen Hein en Bram, fijntjes glimlachend, met „Jonge Drankzuchtigen”, „Jasje, Dasje” en „Jonge Demagogen”. Ongetwijfeld zijn deze niet al te vleiende koosnaampjes het gevolg van roddel en achterklap van concurrerende jongerenclubs.

Hoe dan ook, de JD is, in tegenstelling tot de drie andere jongerenorganisaties, niet linkser dan de moederpartij. Het spoort aardig. Toch worden JD'ers, ook in D66-kringen, wel eens voor „rechtse balletjes” versleten. Hein, afgemeten: „Die veronderstelling is niet gebaseerd op feiten”. En Bram: „Dat blijkt niet uit onze standpunten”.

Qua standpunten wijkt de JD niet of nauwelijks af van D66, maar qua stijl en qua presentatie schort er volgens de JD'ers bij D66 nog wel wat aan. De afdeling kritiek. Hein Jaarsma: „Je kunt de inhoud van je verhaal niet los zien van de manier waarop je dat verhaal brengt. Als je dat laatste vergeet, mis je iets heel belangrijks. Dat is met D66 het geval”.

Bram van Uchelen legt uit: „De grote massa begrijpt al niet waar politici 't over hebben. Het beeld is dat politici veel aan ijdeluiterij, vriendjespolitiek en belangrijkdoenerij doen. Ambtelijk taalgebruik en zo. En D66 doet daar lustig aan mee”.

Hein: „Als je de overtuiging hebt dat je goed bent dan moet je ook proberen zoveel mogelijk mensen daarvan te overtuigen. Je kunt beginnen met te zeggen dat het probleem niet simpel is. Je kunt zeggen: „Enerzijds dit, anderzijds dat”. Maar de nuance moet zitten in de overwegingen, niet in de standpunten. Dat moet je scheiden in je presentatie en daar is D66 niet goed in”.

„D66 kan wel lekker de voorhoede van de politieke praat willen zijn, maar vergeet de presentatie en dan word je ook niet groter. D66 is bang te simpel, te ongenueanceerd over te komen. Bovendien stralen veel D66'ers geen zelfvertrouwen uit”. Bram vult aan: „Als je D66'ers hoort, vraag je je wel eens af of ze zelf wel overtuigd zijn van wat ze zeggen”.

■ Grijs muizen

Volgens Bram moet er voor D66 structureel ruimte zijn voor 15 zetels. „D66-politiek heeft potentieel een enorme macht. Maar het moet wel aan de man gebracht worden. D66 verkoopt z'n politieke standpunten niet goed. D66'ers zijn grijze muizen, net als veel andere politici trouwens. Studeerkamergeleerden die uit het stof zijn gekropen om in onduidelijk taalgebruik pijnlijke maatregelen aan te kondigen”.

Wat voegen de Jonge Democraten toe aan

Hein Jaarsma en Bram van Uchelen: „De D66-leden kiezen vaak voor zittende kandidaten. Jongeren krijgen onvoldoende kansen. Je ziet dat de partij verouderd, vergrijsd. Dat is op termijn natuurlijk fnuikend”.

D66? Hein somt op: „De JD kweekt jonge actieve leden die weten wat politiek is en wat een politieke organisatie is; de JD zorgt voor instroom naar D66; de JD is een zelfstandige denktank die onbevangen tegen problemen aankijkt; de JD straalt een beeld van succes, jong elan en enthousiasme uit en dat straalt weer af op D66”.

Hamvraag: Heeft D66 wel genoeg aandacht voor z'n eigen jongeren? Hein: „Het Hoofdbestuur heeft te weinig oog voor de JD. Communicatie over en weer is belangrijk. Van het HB komt geen initiatief. Als wij het initiatief nemen komt er soms respons, soms ook niet. Voor dit HB heeft samen bouwen met de Jonge Democraten geen prioriteit. Waar D66 in het begin jong elan uitstraalde is dat nu niet meer het geval”.

■ Veronica

Bram (ex-Veronica, nu in de reclame) ruikt onraad als hem de kreet „Je bent jong en je wilt wat” voorgelegd wordt. Hij zegt eerst voorzichtig dat hij daarom moet glimlachen. Maar Hein corrigeert: „Dan glimlachen we, want het is waar. Dat beeld van een jonge, snelle, vrolijke club moet je uitstralen, daar is niks verkeerd aan”. JD'ers zijn geen fanaten, zeggen Hein en Bram dan. „Ze doen wat aan sport, aan cultuur, aan politiek, van alles een beetje”.

„Wij zijn de enige jongerenorganisatie die zo'n open besluitvormingsprocedure heeft”, meldt Hein. „Geen verenigingsdemagogie”. Bram en Hein zijn kennelijk niet zonder prenties, want: „We hebben waargemaakt wat we beloofd hebben. De JD heeft nu 1850 leden, is de derde jongerenorganisatie en er zijn straks 10 JD-regio's.

„En we gaan door”, zegt Jaarsma. „De JD gaat meer aan scholing en vorming doen en de ledenopvang en de kadervorming intensiveren. De Jonge Democraten streven bovendien naar groei van het ledenaantal, en naar meer activiteiten”.

Maar als het zo goed gaat, hoe komt het dan toch dat Jonge Democraten nog niet erg doordringen in D66? Bram: „De D66-leden kiezen vaak voor zittende kandidaten. Jongeren krijgen onvoldoende kansen. Je ziet dat de partij verouderd, vergrijsd. Dat is op termijn natuurlijk fnuikend”.

Bram gooit er een anekdote tegenaan: „In '83 zei Van Mierlo dat D66 dacht dat het niet nodig was een eigen jongerenorganisatie te hebben. Maar hij zei erbij dat D66 in de loop der jaren is gaan lijken op de Sovjet-Unie die zegt: „Wij zijn de vredesbeweging”.

■ Rijk

Jaarsma geeft overigens wel toe dat er een andere kant van de medaille is. Veel JD'ers

voelen zich namelijk nog niet rijp voor een functie binnen D66. Bovendien stelt hij vergoelijkend: „D66 moet nog wat wennen aan een jongerenclub”.

De JD kan volgens Jaarsma een belangrijke bijdrage leveren aan de toekomst van D66. „Het potentiële aantal mensen dat gevoelig is voor de boodschap van de vrijzinnige democratie is veel groter dan nu blijkt. De Jonge Democraten moeten dat potentieel aanboren en een kweekvijver voor D66 vormen”. Jaarsma treedt volgende maand af. Meldt en passant dat hij heel graag door een vrouw opgevolgd zou willen worden. En dat hij met Bram gaat werken aan memoires. „Gewoon de microfoon open zetten en de band laten lopen. Drie jaar lang praktisch elke dag bezig zijn met de JD, dat gaat je niet in de kouwe kleren zitten. Dat heeft wonden achtergelaten. En mooie verhalen natuurlijk. Nee, die vertellen we nu niet, die komen in de memoires”.

Martin Voorn

STORT VANDAAG NOG DATTIENTJE, VOOR DE DEMOCRAAT IS HET GOUD WAARD!

In het afgelopen jaar heeft de Democraat een nieuw jasje gekregen.

Nieuw van redactionele opzet en nieuw van vormgeving.

Actueel en informatief.

Met een groter aantal nummers.

Die verbeteringen hebben een extra financiële inspanning gevergd en een fors gat veroorzaakt in de partijfinanciën.

Een gat dat moet worden gedicht!

Daarom vragen wij van de lezers van de Democraat om bij te springen. Eénmalig, f 10,-. Om voortzetting van de Democraat op het goede niveau mogelijk te maken.

LIJF EENMALIGE BIJDRAGE KUNT U MET BIJGAANDE ACCEPTGIROKAART REGELLEN. DOE HET VANDAAG NOG!

Kees van den Brink
le publiciteitscoördinator

Eric Visser, mede-oprichter D66:

Criminaliteit baart meer zorgen dan staatsrechtelijke hervormingen

Eric Visser stond samen met zijn vriend Peter Baehr aan de wieg van D66. Vervolgens was hij lid van de eerste Tweede Kamerfractie van D66. Na tien jaar verruilde hij de partij voor de VVD. Twintig jaar na de officiële oprichting van D66 – dat was op 14 oktober 1966 – sprak Bob van den Bos met Eric Visser en tekende de volgende opmerkingen uit zijn mond op.

„Tien jaar geleden ben ik uit de partij gestapt omdat ik vond dat D66 onzichtbaar geworden was doordat zij te dicht tegen de PvdA was gaan aanleunen. Ook stonden mij de vele onderlinge twisten erg tegen. Daarnaast vond ik dat wij te weinig aandacht schonken aan de sociaal-economische problemen, met name de hoge inflatie van destijds. De VVD legde daar wel veel nadruk op, dat was een van de redenen voor mijn overstap. De VVD was voor mij aantrekkelijk omdat ik in liberale zin denk, in het bijzonder ook waar het de immateriële zaken betreft. Ik was te betrokken bij de politiek om partijloos te worden. Maar echt actief ben ik binnen de VVD nooit geworden. Ik bezoek zelden VVD-bijeenkomsten. Daar is vooral de laatste jaren ook weinig aanleiding toe. De partij heeft fout op fout gestapeld. Echt spijt heb ik niet van mijn overstap, maar ik geef toe dat het me wel eens te bar wordt. Zo heeft de VVD van een gezond dualisme, een onafhankelijke opstelling van de kamerfractie ten opzichte van het kabinet niets vergelaten. Of D66 dat anders zou doen blijft voor mij echter ook de vraag. De nog steeds voortwoekerende strijd om het leiderschap in de VVD is echter potsierlijk.

Het is moeilijk aan te geven of D66 geworden is wat mij bij de oprichting voor ogen stond. Staatsrechtelijke hervormingen baren mij op dit moment zeker niet de meeste zorgen, hoewel ik er globaal nog net achter sta. D66 zou nu veel meer het accent moeten leggen op de bestrijding van de grote en de kleine criminaliteit, een enorm maatschappelijk probleem. Dat is niet rechts, integendeel, de welvarende groepen kunnen zich veel beter beschermen dan de mensen met de laagste inkomens. Als we niet oppassen dreigt er juist een nieuwe tweedeling: tussen hen die ernstig lijden onder de misdaad en hen die zich daar tegen kunnen verweren omdat ze de

De presentatie van het Appel op het Binnenhof, nu twintig jaar geleden. Geheel links Eric Visser: „Het is moeilijk aan te geven of D66 geworden is wat mij bij de oprichting voor ogen stond.”

middelen hebben. In het algemeen acht ik het onderscheid links, rechts en midden te grof. Op immateriële punten ben ik eerder links. Een liberale partij moet op dit gebied bijna compromisloos zijn. Anneke Goudsmit raakte door zo'n houding in de abortuszaak zeer ten onrechte geïsoleerd binnen D66. Bij de VVD sjoemelt men nu weer met euthanasie. Sociaal-economisch ben ik een typische middenfiguur. Wat de kruisraketten betreft was ik het eens met het standpunt dat niet uitgesloten moest worden dat tot plaatsing overgegaan zou moeten worden. Wat defensie betreft zit ik op de lijn Van Mierlo.

Natuurlijk kriebelde er wel weer wat toen Hans van Mierlo weer terug kwam. Engwirda is een heel aardige man, maar hij was vier jaar lang onopgemerkt gebleven met alle electorale gevolgen van dien. Hans van Mierlo was bij zijn eerste optreden op zijn best: origineel, bevlogen, inspirerend en interessant. Ik hoop voor hem dat hij het volhoudt, want politiek is nu eenmaal een slijtageslag. Mijn persoonlijke relatie met Hans van Mierlo was oorspronkelijk heel goed. Daarna zijn we helaas uit elkaar gefietst. Op de partijbijeenkomst afgelopen april hebben we elkaar een hand gegeven en afgesproken om weer eens bij te praten.

Het is niet uitgesloten dat ik nog eens actief wordt in de politiek, als ik dat zou kunnen combineren met mijn drukte als financieel-economisch journalist. Of dat in de VVD zal zijn of misschien toch weer D66 weet ik nog niet. Ik heb in het algemeen een hekel aan het beroepspolitici-circuit. Beroepspolitici worden te sterk afhankelijk van de machtsverhoudingen binnen hun eigen partij. In de politiek moet je juist voor je eigen individuele mening uit kunnen komen.

Of D66 een blijvende plaats in de Nederlandse politiek heeft, daar heb ik aarzeling over. De partij lijkt erg afhankelijk van persoonlijke stimulansen. Het zal ook afhangen van andere partijen, in hoeverre die tekort schieten. Wel denk ik dat D66 in de oppositie meer zal aanspreken dan in de regering. Dat zij daarbij veel afstand houdt tot de PvdA vind ik vanzelfsprekend. Natuurlijk bestaan er overeenkomsten met die partij, maar die bestaan er ook met de andere partijen. Het is zowel principieel als tactisch zeer onverstandig om zich via congresresoluties aan die partij te binden. Bij kabinetsformaties moet men zich zakelijk opstellen en dan maar zien wat er uit komt.”

Bob van den Bos

Fractie D66 wil deel bezuinigingen na 1987 realiseren

(vervolg pag 1)

De fractie onderschreef tijdens de algemene beschouwingen het streven van de regering om 18 miljard in 4 jaar tijds om te buigen en te proberen daarvan tweederde te realiseren in 1987, maar dat laatste niet tot iedere prijs. D66 verwierp de gedachte dat in 1987 persé 1 miljard op onderwijs bezuinigd zou moeten worden. Ook het uitgangspunt dat iedere afgewezen bezuiniging z'n compensatie moet vinden in dezelfde begroting vond geen genade. „Dat is een opvatting die willekeurig is, niet logisch en grote onnodige schade aan de maatschappij kan aanrichten”, stelde van Mierlo. „Wie de voorgestelde bezuinigingen overziet, ontdekt een verontrustend patroon: een sterke neiging van de overheid om te kiezen voor de weg die voor haarzelf het gemakkelijkst is, omdat deze het snelst naar het beoogde cijferresultaat voert. Dat patroon wordt zichtbaar, zowel in de plaatsen waar het diepst gesneden wordt als in de manier waarop het gebeurt.”

De wijze waarop de regering de bestrijding van de werkloosheid ter hand neemt, toch de hoofddoelstelling van het tweede kabinet Lubbers, kon in de ogen van de fractie geen genade vinden. „Een weinig hoopgevende start”, noemde van Mierlo de bijdrage van 40.000 voor 1987 aan de vermindering van het totaal van 200.000 werklozen in vier jaar. Ook de geringe aandacht voor het resterende half miljoen vaak langdurig werklozen was voor D66 aanleiding tot kritiek. „Leven er bij het kabinet plannen om die werkloosheid verder terug te dringen, wordt er gedacht aan activeringsplannen gericht op deze categorie? Of worden de werklozen in de wachtkamer van de jaren tachtig gezet? Waarom stelt het kabinet zich ineens zo terughoudend tot bijna passief op! Nieuwe impulsen zijn nodig.”

De VUT

Tijdens de algemene beschouwingen heeft de D66-fractie voorgesteld de huidige VUT-regeling binnen twee jaar te beëindigen en om te bouwen tot een minder kostbaar systeem van flexibele pensionering. Daarbij kan worden gedacht aan introductie van mogelijkheden van deeltijd-VUT of deeltijd-pensionering. Vanaf 1989 zou dit kunnen leiden tot een halvering van de VUT-lasten, die voor de overheid nu al 1,7 miljard bedragen. De fractie stelt voor de VUT-reserve bij de overheid van 6,6 miljard eenmalig te beperken met een bedrag van 1,8 miljard. Dit bedrag zou gedurende 1987 en 1988 gebruikt kunnen worden voor verbetering van de ambtenarsensalariissen.

■ Dinsdag 14 oktober

Maarten Engwirda geeft een toelichting op de reactie van D66 op de Miljoenennota voor werkgroepen van chemische bedrijven. In Hotel Heidepark te **Bilthoven**. Van **14.00 tot 16.00 uur**.

■ Vrijdag 17 oktober

In het Congresgebouw **Den Haag** neemt **Gerrit Jan Wolffensperger** deel aan een paneldiscussie over informatica. **Aanvang: 16.00 uur**.

Doeke Eisma verzorgt een inleiding over Europese Democratie aan de Katholieke Universiteit van **Nijmegen**. **Aanvang 12.00 uur**.

Erwin Nypels is aanwezig op de afdelingsvergadering van de JOVD te **Zwolle** om **20.00 uur**.

Maarten Engwirda neemt deel aan een forum tijdens de Atlantische studiedag in **Den Haag**. **14.00 uur**.

■ Zaterdag 18 oktober

De C.A.R. organiseert in de Reehorst te Ede de zgn. **Kamertjesdag**. Voor informatie zie elders op deze pagina.

In **Rhoden (Drenthe)** neemt **Gerrit Jan Wolffensperger** deel aan een forum over media en politiek, georganiseerd door de CDJA.

■ Donderdag 23 oktober

Erwin Nypels neemt deel aan een forum over ondernemingsraden. **Aanvang 13.30 uur te Amsterdam**.

De fractie benadrukte het belang van initiatieven op het gebied van terugploegregelingen, de arbeidstijdverkorting en de totstandkoming van een convenant. Drie „bevrozingen” die de totstandkoming van een convenant frustreren zouden volgens de fractie op z'n minst onderhandelbaar moeten worden verklaard door de regering: die van de arbeidstijd van het overheidspersoneel, die van de ambtenarsensalariissen en die van de sociale uitkeringen.

Na een vroegtijdige interruptie van Voorhoeve — „zou de heer Van Mierlo misschien aan willen geven via welke bezuinigingen de fractie van D66 de noodzakelijke ombuigingen van 18 miljard denkt te bewerkstelligen?” — besloot Van Mierlo met het aangeven van de belangrijkste alternatieven. De fractie stelde voor de premieverlaging in te leveren en de VUT gedeeltelijk af te bouwen om de bevrozing van de uitkeringen en de ambtenarsensalariissen ongedaan te maken. De volgende bezuinigingen wees de fractie af: de kleutermaatregel, het speciaal onderwijs, de start van de hoger onderwijs bezuinigingen in 1987, de sociaal-culturele bezuinigingen en het openbaar vervoer. Meer geld zou moeten worden uitgegeven aan bodemsanering, technologische vernieuwing, gemeentelijke en andere overheidsinvesteringen. Voor 1987 moet 850 miljoen worden vrijgemaakt door verlaging van de WIR-premies en verhoging

■ Vrijdag 24 oktober

Op de jaarvergadering van de Vrije Lijst PTT spreekt **Erwin Nypels** over „Ongeorganiseerd in Ondernemingsraden”. Om **13.30 uur te Utrecht**.

■ Zaterdag 1 november

D66-congres in de Flint in Amersfoort.

■ Vrijdag 7 november

Erwin Nypels voert een paneldiscussie over pensioenbreuk om **14.00 uur in Utrecht**.

■ Zaterdag 8 november

In **Groningen** reikt **Aad Nuis** de Hendrik de Vriesprijs uit aan Bert Schierbeek.

■ Maandag 10 november

Om **20.00 uur** verzorgt **Louise Groenman** in **Assen** een inleiding over „Vrouwen in Uniform” als onderdeel van een politieke scholingscursus.

■ Donderdag 13 november

Aad Nuis neemt deel aan een forumdiscussie over Hoger Onderwijs in Restaurant Engels te **Rotterdam**. **Aanvang 14.00 uur**.

■ Zaterdag 15 november

Het PEAC organiseert een emancipatiewerkcongres in de Reehorst te Ede. Voor informatie zie PEAC-Bulletin.

De WIR

De fractie bleef bij haar oordeel dat de WIR in zijn opzet moet worden herzien. Daarbij zou het tot een meer selectieve aanwending moeten komen van de algemene premies, bijvoorbeeld gericht op innovatie. Vooruitlopend op die hervorming stelde de fractie voor om een bedrag van 750 miljoen een andere bestemming te geven. De helft van dat bedrag zou moeten worden gebruikt voor overheidsinvesteringen, die ook het bedrijfsleven ten goede komen, de andere helft voor de Rijksbegroting. 250 miljoen moet gereserveerd worden voor de verdubbeling van de huidige INSTIR-regeling. Het resterende bedrag kan aangewend worden voor verhoging van de gemeentelijke investeringen en voor de bodemsanering.

van de accijns op benzine en dieselolie. Ook op de landinrichting zou bezuinigd moeten worden.

In de jaren na 1987 zag de fractie de volgende bezuinigingsmogelijkheden: Gedifferentieerde afbouw van de VUT in combinatie met flexibele pensionering, hervorming van de WIR, clustervorming van universiteiten, terugdringing van de kosten van verzuiling van het onderwijs en inkrimping van het budget voor de landinrichting.

Engwirda pleit voor bestrijding ondoelmatigheid overheid

Financieel woordvoerder Maarten Engwirda heeft het kabinet tijdens de financiële beschouwingen gevraagd prioriteit te geven aan de bestrijding van geldverspilling door ondoelmatig bestuur, ondeugdelijke administratieve organisatie en het tekortschieten van de (interne) accountantscontrole bij de departementen. Engwirda bracht naar voren „ervan overtuigd te zijn dat door ondoelmatigheden op de departementen honderden miljoenen gulden aan gemeenschapsgeld over de balk worden gegooid”. Hij wees daarbij niet alleen op de bekende grote projecten als de RSV, de Oosterscheldewerken en de Walrus, maar ook op projecten die niet onder die definitie vallen. Zo kostte het mislukte automatiseringsproject bij de Gewestelijke Arbeidsbureaus het Rijk zeker 150 miljoen gulden. Schrijnend is het tevens gesteld met de accountantscontrole en de aandacht die door de leiding van de verschillende departementen gegeven wordt aan wel verricht accountantsonderzoek, aldus Engwirda.

De adviesraad vergaderde

In de maand september kwam de Adviesraad eenmaal bijeen. Het voornaamste agendapunt luidde „Perspectief op werk door delen”. Als discussiestuk diende een notitie door Loet Jansen, waarin een synthese werd nagestreefd tussen het D66-plan „100.000 minder jeugdwerklozen in de informatiemaatschappij van 1990” (het zgn. BITS-plan) en het regerings-Jeugd Werk Garantie (JWG)plan. De allermist eenvoudige problematiek werd ingeleid door Chel Mertens. Uit zijn toelichting bleek dat het BITS-plan is ontstaan tijdens de verkiezingscampagne, om het speerpunt „Informatiemaatschappij” concreet gestalte te geven.

Na een uitvoerige beraadslaging, waarin ook het Tweede Kamerfractielid Jacob Kohnstamm en D66-vice-voorzitter Olga Scheltema hun mening gaven, stelde Adviesraad-voorzitter Patrick Poelman vast dat een definitief oordeel niet direct kon worden geformuleerd. In eerste instantie – aldus werd besloten – zouden de notitie en de notulen van de vergadering ter kennisneming aan de TK-fractie worden gezonden.

Onderwerpen van „politieke actualiteit” waren daarna aan de orde. Als antwoord op een reeks vragen door leden van de Adviesraad werden deze behandeld door het TK-fractielid Gerrit-Jan Wolffensperger.

Nuis laakt leesgeld kinderen

In de persoon van Aad Nuis verzet D66 zich fel tegen het voornemen van minister Brinkman om jeugdleden van bibliotheken leesgeld te laten betalen.

Nuis noemt het onbegrijpelijk dat de minister in de derde nota van wijziging op de Welzijnswet plotseling een draai van honderdtachtig graden maakt, door het verbod op leesgeld voor kinderen te schrappen. Via een amendement op de wet wil D66 nu een streep halen door Brinkmans plan.

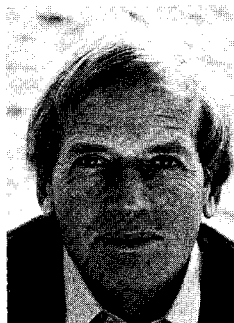
Nuis vindt het principieel onjuist om kinderen leesgeld te vragen. „Veel kinderen hebben een lokmiddel nodig om boeken te gaan lezen”, aldus het Kamerlid. „Gratis toegang tot bibliotheken is zo'n lokkertje. En het werkt echt. Sinds indertijd het leesgeld werd afgeschaft zijn er ruim een miljoen jonge lezers bijgekomen. En dat is een goede zaak. Het lezen van boeken – romans en naslagwerken – is voor de ontwikkeling van kinderen van groot belang.”

Gemeenten

Overigens wil minister Brinkman de verantwoordelijkheid voor het al dan niet heffen van leesgeld naar de gemeenten doorschuiven. Nuis noemt dit „schijndecentralisatie”. „Als ik een hoop geld van iemand afpak en die persoon vervolgens de mogelijkheid geeft er iets van terug te krijgen, wat doet zo iemand dan...?”

Zuid-Afrika:

Eisma wil uitbreiding van boycot

Kamerlid Doeke Eisma

De D66-fractie in de Tweede Kamer blijft streven naar uitbreiding van de economische boycot van Zuid-Afrika in EG-verband. Wordvoerder Doeke Eisma distantiëerde zich daarom tijdens een debat over deze kwestie van zowel de twee regeringspartijen als de PvdA.

Eisma hekelde het standpunt van CDA en VVD dat de jongste afspraken van de EG-landen voldoende zijn. Volgens D66 moet minimaal worden gestreefd naar optrekken van die afspraken naar het niveau van de boycotplannen van de Verenigde Staten. Daarnaast zouden ook andere maatregelen – onder andere een verbod op de verkoop van transportmiddelen aan Zuid-Afrika – onderzocht moeten worden.

Eisma verweet de PvdA tegen beter weten in het onderste uit de kan te willen door te pleiten voor boycotafspraken tussen slechts enkele landen. „Afgezien wat wij daarvan vinden”, aldus Eisma, „is duidelijk dat geen enkel ander EG-land daarvoor voelt.”

Drie kandidaten voorzitterschap

Voor het partijvoorzitterschap van D66 hebben zich drie kandidaten aangemeld: Saskia van der Loo, Theo van Eupen en Stijn Verbeek.

Op 1 november kunnen de leden tijdens het congres in Amersfoort hun keuze maken, na een persoonlijke motivatie van de kandidaten. Informatie is ook te vinden in het bij het partijsecretariaat in Den Haag te bestellen congresboek.

De partij heeft een nieuwe voorzitter nodig na het vertrek van Jacob Kohnstamm naar de Tweede Kamerfractie. Het voorzitterschap en het kamerlidmaatschap zijn bij D66 niet te verenigen.

D66: Onderzoek rol politici in ABP-affaire

De D66-fractie in de Tweede Kamer bepleit een diepgravend politiek onderzoek naar de rol van bewindslieden op het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening in de ABP-affaire. Daarbij wordt het instrument van een parlementaire enquête niet uitgesloten.

Volgens woordvoerder Engwirda – tevens voorzitter van de Kamercommissie voor de Rijksuitgaven – moet het in elk geval mogelijk zijn dat een speciale onderzoeksc commissie ingesteld door de Tweede Kamer ambtenaren onder ede verhoort.

„Zo moet duidelijk worden hoe het komt dat bewindslieden al vanaf 1982 konden weten dat er met overheids subsidies werd gerommeld, maar dat het tot dit jaar heeft geduurd dat dit in de openbaarheid kwam.”

Trudy Theuvenet

Je kunt mij zien als een soort „regelnicht”

Op 1 oktober jl. is binnen D66 een eind gekomen aan het „project emancipatiewerker”. Daarom een interview met Trudy Theuvenet, de eerstverantwoordelijke voor de invulling en uitvoering van het project, over haar activiteiten en toekomstverwachtingen.

Naast deze functie heeft Trudy haar tijd en aandacht besteed aan haar achterban (een echtgenoot en twee zoons) en een HBO-opleiding, die zij in '84 voltooide.

Momenteel volgt zij een opleiding organisatiebeleid en management.

„Op het terrein van de emancipatie voert de overheid al geruime tijd een beleid dat gericht is op het bereiken van drie doelen: het inhalen van achterstanden, het doorbreken van rolbeperkingen en het opwaarderen van traditioneel aan vrouwen toegekende waarden en eigenschappen. Eind jaren zeventig is het idee ontstaan om organisaties in de gelegenheid te stellen mensen aan te trekken die specifiek zouden worden belast met het geven van een tijdelijke, gerichte impuls aan hun emancipatiebeleid. Deze „emancipatiewerkers” zouden na een paar jaar overbodig moeten zijn doordat de organisaties voldoende aandacht aan emancipatie zouden schenken.”

In nauwe samenwerking met het PEAC heeft het hoofdbestuur bij het toenmalige ministerie van CRM in april '79 een subsidieaanvraag ingediend. Die aanvraag werd gehonoreerd voor een periode van drie jaar.

„Nee, ik ben er niet vanaf dat moment bij betrokken. Wel was ik in die tijd al actief lid van D66, terwijl ik me ook al met emancipatiezaken bezighield. Maar een en ander speelde zich vooral af op lokaal niveau, in mijn woonplaats Nunspeet. Ik vervul deze functie sinds het najaar van 1981. In het begin voor 20 uur later voor 25 uur per week. Overigens is het in de praktijk op gemiddeld 35 uur neergekomen. Maar overwerken geldt voor bijna iedereen die werkt voor D66, dus dat went snel.”

■ Activiteiten

In algemene zin is het de taak van de emancipatiewerker om de ontwikkeling van het emancipatiebeleid van de partij te stimuleren en te ondersteunen. De eerste drie jaar hebben onder meer het opzetten van regionale werkgroepen en het organiseren van cursus-

Soms was mijn zwevende positie in de partijorganisatie een handicap

sen veel aandacht gekregen. Ik kan zeggen dat dat redelijk gelukt is: aan het eind van dat zogenaamde „proefproject” waren er twaalf werkgroepen. En ook de algemene evaluatie van het project was positief. Daarom werd een tweede subsidie in '82 opnieuw gehonoreerd. Het „vervolgproject” werd eveneens voor drie jaar gesubsidieerd.”

„Het accent heeft daarin vooral gelegen op het versterken van een actief netwerk van emancipatiegezinden. In dat kader heb ik geprobeerd het emancipatiewerk zoveel mogelijk te institutionaliseren door alle regiobesturen te vragen een emancipatiecoördinator in hun gelederen op te nemen. Daarnaast ben ik vrouwelijke raads- en statenleden en andere geïnteresseerden rechtstreeks gaan benaderen door middel van het toesturen van een nieuwsbrief.”

„Mijn activiteiten hebben overwegend een organisatorisch karakter – je kunt mij zien als een soort „regelnicht” – zoals het organiseren van thema- en studiedagen. Ook lever ik inhoudelijke bijdragen. Bijvoorbeeld door het doen van voorstellen voor het partijprogramma.”

■ Zwevende positie

Als emancipatiewerker ben je geen lid van het hoofdbestuur of van het PEACbestuur. Evenmin behoor je tot de vaste staf van het secretariaat. Ik heb ervaren dat dat je functioneren soms belemmert. Want enerzijds is het je taak om je te bemoeien met de inhoud van het werk van vele geledingen en personen. Anderzijds blijf je door die zwevende positie een relatieve buitenstaander. Daardoor wordt de legitimiteit van je suggesties, adviezen en plannen soms in twijfel getrokken, met als gevolg dat ze niet worden overgenomen. In een aantal gevallen is deze losse en

onduidelijke positie in de partijorganisatie een handicap geweest.”

„Een goed voorbeeld is de integratie van emancipatiezaken in het beleid van de regio's. Die is maar gedeeltelijk gerealiseerd: er zijn uiteindelijk vier regiocoördinatoren benoemd. Weliswaar werd ik bij alle regiobesturen gastvrij ontvangen, maar als zij mijn advies niet omzetten in het actief zoeken naar een geschikt persoon dan sta ik verder machteloos. Nu weet ik ook wel dat het in de moeilijke situatie waarin D66 zich bevond niet eenvoudig was om voldoende bestuurders te vinden, maar toch... Voeg daarbij dat het mij in dat geval ontbrak aan werkelijke ondersteuning door het hoofdbestuur en je weet waarom dat coördinatorschap slechts in een paar regio's van de grond is gekomen.”

■ Na 1 oktober

„Hoe ik tegen de situatie na 1 oktober aankijk? Wel ik ben redelijk optimistisch. Er is in de afgelopen zeven projectjaren namelijk veel gebeurd. Een groot aantal vrouwen hebben een hoop werk verzet. De vrouwelijke Eerste en Tweede Kamerleden hebben in verschillende emancipatiedebatten uitstekende bijdragen geleverd. En zeker nu de partij er weer beter voor staat, zijn er heel wat geëmancipeerde vrouwen en mannen die actief willen zijn. Zonder nu te willen beweren dat de emancipatiewerker overbodig is geworden – er is namelijk nog ontzettend veel te doen – meen ik wel dat er een goede basis is gelegd.”

„Waar we echter voor op moeten passen is dat de aandacht voor emancipatiezaken verslapt; dat zij ondergeschikt worden gemaakt aan andere politieke kwesties. Om dat te voorkomen is het naar mijn mening noodzakelijk binnen het hoofdbestuur een emancipatiecoördinator aan te wijzen. Iemand die op dit punt voortdurend de vinger aan de pols houdt. Daarnaast vind ik dat het PEAC een meer politiek-inhoudelijk karakter moet krijgen. Het moet vooral binnen de partij een eigen gezicht laten zien. Nu lijkt het er vaak op dat het PEAC buiten de partij meer bekendheid geniet dan er binnen.”

„Zelf blijf ik me zeker bezighouden met het emancipatiebeleid. Ik overweeg om me te kandideren voor het PEAC-bestuur, omdat ik verwacht dat mijn kennis en ervaring binnen dat bestuur van nut kunnen zijn. En verder hoop ik snel een andere baan te vinden want ik hecht er sterk aan om financieel onafhankelijk te blijven.”

Peter van Eijk

D66

DEMOCRAT

Democraten 66: Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag. Telefoon: 070-858303

Jaargang 19 – nr. 6 – 18 november 1986

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

D66-CONGRES SPREEKT ZICH UIT VOOR REFERENDUM

Hans van Mierlo feliciteert als één van de eersten de nieuwe voorzitter van D66 Saskia van der Loo. Foto: Dennis Sies.

Unaniem heeft de ledenvergadering van D66 zich op het najaarscongres in Amersfoort geschaard achter de resolutie van het Hoofdbestuur over de invoering van een correctief referendum. D66 is daarmee de eerste politieke partij die zich voor het referendum heeft uitgesproken.

Over de noodzaak van de invoering van de mogelijkheid tot het houden van een vorm van referendum bestond bij de aanwezige congresgangers grote overeenstemming. Helemaal ongeschonden kwam het voorstel van het hoofdbestuur echter niet door de besluitvorming. De discussie spitste zich toe op de vraag of

het hoofdbestuur-resolutie op landelijk niveau wel ver genoeg ging. Terwijl voor het lokale en provinciale niveau de voorgestelde reikwijdte van referenda te ruim werd gevonden. Amendementen die een opening wilden creëren voor het langs de weg van het volksinitiatief ahangig maken van voorstellen van wet en regelgeving konden slechts rekenen op een kleine ondersteuning.

Wel volgde het congres een amendement van de afdeling Amsterdam waarin werd voorgesteld ook door de Tweede Kamer afgewezen initiatief-wetsvoorstellen referendabel te maken. In navolging van de ARV Noord-Holland droeg het congres het Hoofdbestuur op „alvorens stappen te ondernemen om het cor-

rectief referendum op decentraal niveau ingang te doen vinden, te onderzoeken bij welke decentrale beslissingen het invoeren van een referendum uit het oogpunt van politieke effectiviteit gewenst is.”

De ledenvergadering koos Saskia van der Loo tot nieuwe voorzitter van de partij. Zij is oud-voorzitter van het PEAC en oud-raadslid in Apeldoorn. Voor de stemming waren twee ronden noodzakelijk omdat in de eerste ronde geen van de kandidaten over een absolute meerderheid van de stemmen beschikte. Een interview met de nieuwe voorzitter van D66 vindt u op pagina 3.

COLOFON

De Democraat is een uitgave van de politieke partij Democraten 66 en verschijnt onder verantwoordelijkheid van een door het Hoofdbestuur benoemde redactieraad.

Redactieraad: Bob van den Bos, Kees van den Brink, Jos Campman, Ewout Cassee, Peter van Eijk, Lennart van der Meulen, Marie-Louise Tiesinga, Irma van Scheijndel, Martin Voorn.

Eindredactie: Lennart van der Meulen.

Correspondentie richten aan het redactiesecretariaat: Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag.

Verschijningsdata Democraat
december/januarinumnummer
verschijnt 13-1-1987
kopij sluit 31-12-1986

februarinummer
verschijnt 10-2-1987
kopij sluit 28-1-1987

Oplage: 8.400 ex.

Druk: Brouwer Offset BV/Utrecht

Partijsecretariaat
Bureau SWB D66
Bureau PSVI D66
Bezuidenhoutseweg 195
2594 AJ Den Haag
Telefoon: 070-858303
giro 147777

Secretariaat Tweede Kamerfractie
070-614911.

Drie congressen

Drie congressen in één maand. Op dit moment zijn er twee, als de Democraat verschijnt zijn ze alle drie voorbij.

In de goed gevulde Flint was de stemming begin deze maand prima, maar ook wat gezapig. Nu is staatsrechtelijke vernieuwing over het algemeen geen onderwerp om bij in vervoering te raken, maar op zich was het heel bevredigend dat D66 zich als eerste partij uitsprak over een voorstel dat de staatscommissie Biesheuvel in het voorjaar van 1984 heeft gedaan. PvdA en VVD volgen binnenkort, zij het overigens met weinig enthousiasme. De partij besloot vrijwel unaniem tot een correctief wetgevings- en bestuursreferendum waarbij de kiezers de mogelijkheid wordt gegeven om via een volksstemming alle door het parlement aanvaarde wetsvoorstellen en door (deel)raden en Provinciale Staten genomen beslissingen ongedaan te maken. Een op de politieke praktijk van vandaag toegesneden vorm van wat ons sinds 1966 voor ogen staat.

Zoals bekend, is enige dwarsheid onze congressen niet vreemd. Dat is ook de charme ervan, maar dat die dwarsheid zich nu juist moest uiten in het ook bij de volksstemming betrekken van (initiatief)wetsvoorstellen die door een der Kamers zijn verworpen, valt te betreuren. Het is immers begonnen om een correctiemogelijkheid op aangenomen wetgeving, waarvoor – door de strakke regeerakkoorden van de laatste jaren – getwijfeld mag worden aan voldoende draagvlak onder de bevolking. Zo'n correctiemiddel op ons parlementaire stelsel mag er niet toe leiden dat het parlement – waar ook voor D66 het primaat ligt – kan worden gedwongen tot iets wat het niet wil.

Ontdaan van elke gezapigheid was het congres van de Jonge Democraten op 8 en 9 november j.l. De JD, zelfstandig, maar toch onmiskenbaar „van ons”, in denken en doen. De snelst groeiende politieke jongerenorganisatie in Nederland – inmiddels de derde in grootte met meer dan 2.000 leden – vertoont groeistuipen. De laatste maanden waren er twee kampen ontstaan, grofweg aan te duiden als: de meerderheid van het Landelijk Bestuur, de „top” die zich de afgelopen jaren te pletter had gewerkt om de JD te maken tot wat ze nu is, en de „regio's”, die de leden meer betrokken willen zien bij de activiteiten en de organisatie van de JD en die ideeën in de nota „Naar kwalitatieve groei” heeft neergelegd. Een nota overigens, waarop beide partijen zich kort voor het congres inhoudelijk konden verenigen. Toen waren de persoonlijke tegenstellingen en de verschillen in aanpak tussen beide kampen kennelijk te veel aangescherpt om nog tot compromissen te komen, hoewel dat vanuit de regio's tot op het allerlaatste moment is geprobeerd. Zo kon het gebeuren, dat een diep teleurgestelde voorzitter met een deel van zijn bestuur vertrok en een nieuwe voorzitter en penningmeester aantraden. Het nieuw samengestelde bestuur heeft geen gemakkelijke taak. Een ruime meerderheid van de JD heeft een nieuwe koers uitgezet. Bouwstenen voor het succes van de nieuwe leiding van de JD zijn om te beginnen respect voor al het goede dat door hun voorgangers tot dusver tot stand is gebracht en de wijsheid en souplesse om de scheidslijnen te slechten en de JD bij elkaar te houden. Dat is de basis voor kwalitatieve groei.

Het derde congres heet „Werkconferentie Vrouwenemancipatie”. Dat moet helderheid verschaffen over de positie van de vrouw binnen D66 en besluiten over de meest doelmatige structuur en vrouwenemancipatie in en via D66 te bevorderen. Kort en goed is de vraag: hebben we bij D66 een vrouwenorganisatie nodig of niet? Alweer dat gezeur, is de reactie van sommigen. Een vrouwenorganisatie past toch niet bij D66. Wij zijn toch geëmancipeerd genoeg om iedereen de kans te geven om te functioneren binnen de partij? Ja, alweer dat gezeur. En er is aanleiding voor. Het Politiek-Emancipatieactiveringscentrum (PEAC) van de partij is een adviescommissie van het Hoofdbestuur. Het PEAC activeert het emancipatiebewustzijn en handelen binnen D66, coördineert de activiteiten en vertegenwoordigt de partij naar buiten. Essentiële zaken voor een partij die emancipatie zo hoog in het vaandel heeft staan. Maar veel macht en financiële mogelijkheden is het PEAC niet beschoren; het leeft eigenlijk in veel opzichten van de bedeling. Daarbij komt nog, dat er per 1 oktober een einde is gekomen aan het door het Rijk gesubsidieerde project emancipatiewerker. Het PEAC heeft dus op het moment geen of nauwelijks administratieve ondersteuning meer en voor de regio's en afdelingen is daarmee een landelijk punt weggevallen waar men terecht kan met vragen, problemen, ideeën en suggesties.

Alle reden voor bezinning. We kunnen nu wel elitair vinden dat een vrouwenorganisatie bij D66 niet hoeft, er zal een betere organisatiestructuur voor het emancipatiegebeuren moeten komen, met meer invloed en meer macht. Ook bij onze partij ligt er vaak nog een wereld tussen emancipatiehouding en emancipatiegedrag. Een vrouwelijke partijvoorzitter is een lichtpuntje. De redactie van de Democraat wenst haar moed, scherpzinnigheid en alle succes toe.

Marie-Louise Tiesinga

Inhoud

- Interview: Saskia van der Loo
- Congresverslag
- PEAC-Bulletin
- Thema: De top van Holland
- Middenkatern: HB, SWB en PSVI
- Opinie: Marcel van den Heuvel
- D66 waarnemer bij Liberale Internationale
- Interview: Jan Joost Lindner
- Binnenhof
- Portret: Armand Cremers

Voorzitter Saskia van der Loo:

D66 moet energie steken in vorming nieuw kader

„Het is niet de bedoeling dat ik eventjes 't beleid ga ombuigen. Het wordt niet allemaal anders.” Maar toch: de plannen van Saskia van der Loo. Meer jongeren in de partij, meer vrouwen, iets minder nuances, iets meer reclame en pr en meer kadervorming. Nadruk op arbeidstijdverkorting en individualisering. Martin Voorn interviewt de nieuwe voorzitter.

Van der Loo, nu nog stafmedewerker arbeidsvoorwaarden op het ministerie van onderwijs, maar straks voor een jaar met buitengewoon verlof om full-time voorzitter te zijn, constateert met spijt dat arbeidstijdverkorting maatschappelijke tegenwind oogst. Zowel het kabinet, de vakbonden als de mensen in het land staan niet (meer) te springen om atv.

„Maar er moet iets gebeuren om de werkloosheid terug te brengen. Ik zie niet hoe het kabinet de werkloosheid, zoals beloofd, van 700.000 naar 500.000 mensen kan brengen. Dat moet echt met atv. Deeltijdarbeid alleen werkt niet, daarvan worden de zwaksten het slachtoffer. Die krijgen deeltijdarbeid opgedrongen.”

■ Tegenwind

„Gezien de tegenwind voor atv en de hoge werkloosheid kan de discussie over het basisinkomen belangrijk zijn. D66 heeft die discussie voor zich uitgeschoven. De vraag is: moe-

ten we die kant op, of moeten we ons vergaande standpunt terugnemen? Ik wil dat snel in de partij gooien”.

„Een andere belangrijke vraag is: wat doen we met de moderne (computer) technologie? Wat doe je met de mensen die je ontslaat, omdat ze door de computer overbodig zijn geworden? En hoe zit het met de kwaliteit van de computerarbeid? De hele dag achter zo'n beeldbuis zitten – een karwei dat vaak door vrouwen wordt geklaard – is dat prettig? En kun je daar iets aan doen?”

„D66 moet zich ook nadrukkelijk bezighouden met de voorstellen van de commissie-Oort (over vereenvoudiging van het belastingstelsel). Die voorstellen pakken slecht uit voor alleenstaanden en zijn teveel gericht op het gezin en te weinig op het individu.”

„De vergrijzingsproblematiek verdient eveneens meer aandacht. Trouwens, dat geldt sowieso voor de problemen op de arbeidsmarkt en alles wat daarmee samenhangt. Moet de pensioengerechtigde leeftijd om-

hoog, moet er flexibele pensionering komen, dat zijn typisch partijproblemen voor de lange termijn.”

■ De volgende horde

„D66 moet meer body krijgen. Er moet meer aan kadervorming worden gedaan. Het gaat nu goed met D 66. Juist daarom is het nu de tijd om energie te steken in een nieuwe generatie politici en bestuurders. Hans wil straks misschien ook wel weer eens wat anders. Dan moet de volgende horde klaarstaan.”

Saskia van der Loo is met haar 46 jaar niet meer zo piep. Dat geldt voor meer D66'ers en dat maakt de doorstroming moeilijker. De D66-voorzitter erkent dat: „Het zou mij zeer welgevallig zijn als ik iemand had die 10 jaar jonger was dan ik. Wat dat betreft is het tekenend dat er ook nog twee voorzitterskandidaten van 55 waren.”

„Ik vind het daarom ontzettend belangrijk wat de Jonge Democraten doen. Ik wil de jongeren veel meer bij de partij betrekken. Maar de JD'ers moeten zich wel nadrukkelijker manifesteren. Ik ben van plan JD'ers in de kraag te vatten en hen te vragen iets voor D66 te doen. Die persoonlijke benadering is heel belangrijk. Mensen vinden 't prettig dat je ze wat vraagt.”

Van der Loo, nog eventjes voorzitter van het Peac, vertelt dan over D66-vrouwen in de politiek. Al snel moet ze toegeven dat de situatie niet optimaal is. In de Tweede Kamer zit bijvoorbeeld maar 1 D66-vrouw. En van de 57 Kamerkandidaten waren er slechts 6 van het vrouwelijk geslacht. Van der Loo: „En toch heeft het Peac er veel aan gedaan om meer vrouwen te krijgen. Maar stuk voor stuk wilden ze niet, en allemaal om goeie redenen.”

■ „Zorg”

„Veel vrouwen konden de tijd er niet voor vrijmaken, en een aantal voelde zich niet deskundig genoeg. Vrouwen hebben kennelijk een hogere drempel. Ook de vrouwen binnen D66 zijn misschien nog niet losgekomen van het begrip „zorg”. En/of niet ambitieus genoeg. De Graaf-Nauta bijvoorbeeld wilde geen minister worden, maar wel staatssecretaris. En nu wordt ze op het departement notabene „De Generaal” genoemd. Misschien moeten mannen wel vaker zeggen dat ze niet gekwalificeerd zijn.”

„Ik had de stille hoop dat er iets aan 't veranderen was maar het valt tegen. Ik ben daar wat gedesillusioneerd over. In m'n eigen om-

„Ik vind het ontzettend belangrijk wat de Jonge Democraten doen. Ik wil de jongeren veel meer bij de partij betrekken.”

Foto: Dennis Sies

Het kongres van de voorzitters en de inspraak

Geheel ongeschonden kwam de HB-resolutie over het referendum niet door de D66-ledenvergadering. Maar uiteindelijk sprak het congres zich unaniem uit voor het referendum. Foto's: Dennis Sies.

Vervolg van pag. 3

geving en bijvoorbeeld in de JD is het persentage politiek actieve vrouwen misschien maar 10%. De JD is echter juist een goeie leer-school voor meisjes, een kweekbak. En verder denk ik dat de voorbeeldfunctie belangrijk is. Dat vrouwen zien dat andere vrouwen hoge posities innemen."

"D66 denkt nog steeds die jonge frisse vrolijke partij te zijn die geen onderscheid maakt tussen mannen en vrouwen in vertegenwoordigende lichamen. Daarom heeft het Peac een quoteringsregeling voorgesteld: minimaal 25% vrouwen. Maar het Hoofdbestuur was daar tegen."

"Ik ben voor inhaalmanoeuvres. Je moet het vrouwen makkelijker maken om op bepaalde posities te komen. De universiteit van Amsterdam wilde vrouwen ook nemen als mannen iets beter waren. Positieve actie noemen wij dat, nee geen positieve discriminatie, want dat klinkt zo onaardig. Hoe dan ook, alle mannen in mijn buurt stonden als door een wesp gestoken, op hun achterste benen."

"Het ministerie van onderwijs heeft deze maatregel dan ook acuut teruggedraaid. Overigens denk ik wel dat er voor een voorzitter nog wel wat andere dingen te doen zijn dan vrouwen naar voren te schuiven. En dan druk ik me eufemistisch uit."

■ Houvast

De voorzitter doet dat juist niet als ze over „De Nuance" praat: „Ik generaliseer nu na-

uurlijk ontzettend, maar ik heb soms de indruk dat we aan onze academische genuanceerdheid ten ondergaan. Veel mensen vinden dat hinderlijk, het biedt te weinig houvast."

"Aan de andere kant zijn er ook mensen die het prettig vinden als een politicus aarzelend overkomt. Als Hans dat doet, is het toch nog reclame. Maar als andere D66'ers het doen werkt het negatief. Dat is een probleem, hoewel ik de nuance niet op wil geven. Ik heb er nog geen oplossing voor, maar ik wil wel een poging wagen."

"D66 moet meer reclame voor zichzelf maken. We hebben goeie ideeën. De partij heeft veel hoog opgeleide mensen, maar is niet elitair. D66 kan ook gewone mensen aanspreken. Ik wil geen volkspartij van D66 maken, want dat is het natuurlijk niet. D66 zal altijd klein blijven, althans nooit meer dan 20 zetels halen."

De Peac-voorzitter, die in het op initiatief van D66 opgerichte Politiek Vrouwen Overleg (PVO) zit, maakt tenslotte melding van een uitnodiging van premier Lubbers en minister De Koning van sociale zaken aan het PVO om begin december eens te komen praten over de bezwaren die de vrouwen tegen de regeringsverklaring geuit hebben. „Heel interessant, hoewel Lubbers en De Koning ons natuurlijk niet ineens groot gelijk zullen geven."

Martin Voorn

Met genodigden en pers meegerekend zijn er zo'n zeshonderd mensen binnen. Genodigden, pers, sprekers en kongresleiding in de zaal, het merendeel van de rest in de gezellige wandelgang omdat de programmering toch niet al te inspirerend blijkt.

Verkiezing van een nieuwe voorzitter en het onderwerp referendum zijn aan de orde van deze dag. Twee belangrijke en interessante onderwerpen maar over het algemeen heerst toch een gevoel van dat het eigenlijk te weinig is om voor naar Amersfoort te komen. Veel trouwe kongresgangers en kopstukken ontbreken vandaag. Ook opvallend is het geringe aantal jongeren en nieuwe gezichten. Van de vele stembriefjes die de kongresgangers bij binnenkomst mogen ophalen na het tonen van de lidmaatschapskaart blijft het merendeel ongebruikt. Bij de kandidaatstellingen voor bestuurlijke functies trekken mensen zich terug terwijl anderen op grond van reglementen niet verkiesbaar blijken. Zo wordt alleen voor de geschillenkommissie, tweede penningmeester en voorzitter een schriftelijke stem uitgebracht. Voor het referendum blijkt één schriftelijke stemming nodig, over het enige wijzigingsvoorstel dat het haalt. Bart Robbers, voorzitter van de afdeling Amsterdam, is duidelijk gelukkig als zijn voorstel het met twee stemmen verschil haalt. Met enthousiasme heeft hij het idee een referendum ook over verworpen initiatiefwetsvoorstellen mogelijk te maken verdedigd. Eerst op de Amsterdamse afdelingsvergadering en dan nu op het landelijk kongres.

Saskia van der Loo begint haar presentatie als kandidaat voorzitter met de mededeling dat een nieuwe voorzitter een nieuw geluid moet betekenen.

Kandidaat Stijn Verbeeck vertelt dat het vanmorgen goed is begonnen: „Het overleg over een sociaal akkoord is mislukt en de enige linkse krant in Vlaanderen is failliet."

Theo van Eupen, de derde kandidaat die zich presenteert, noemt de keuze van een partijvoorzitter natuurlijk een heel spannende en ook een heel ingrijpende aangelegenheid. Voor de voorzitter mogen we onze stem uitbrengen op een zacht-groen stembiljet. Voor de geschillenkommissie is een hardgroen stembiljet beschikbaar. Zo tonen zich de nuances in machtsposities.

Er komt toch spanning. Uit vele gesprekken blijkt dat het tussen Saskia en Stijn een nek-

aan- nek race zal worden.

De aankondiging dat Hans van Mierlo gaat spreken lokt iedereen snel en met graagte naar de zaal. Na wijze lessen over de stand van zaken in de vaderlandse politiek vraagt hij aandacht voor de veiligheidssituatie van Europa: „Het begint langzamerhand onrustbarend te worden hoe nonchalant door de belangrijkste Europese landen met dit vraagstuk wordt omgesprongen. Of misschien kan ik beter zeggen hoe laf dat probleem verdrongen wordt.”

Tenslotte houdt Hans van Mierlo ons voor dat we bij de Statenverkiezingen het bewijs op tafel moeten leggen dat onze wedergeboorte geen toevallige speling van het lot was. Daarom vraagt Hans een stukje van ons hart, een beetje van onze tijd en als het even kan een beetje van ons geld voor die campagne. Zijn fraai betoog wordt tien maal door applaus en negen maal door een spontaan lachend gehoor onderbroken.

Corry Moolhuysen is een van de velen die het een niet inspirerend kongres vindt, alhoewel het onderwerp referendum ook voor haar de moeite waard is. „De grootste inspiratie heb ik gehaald uit het verhaal van Hans van Mierlo,” verklaart ze waarmee ze aangeeft dat het toch wel de moeite waard is er bij te zijn.

Twee leden uit Capelle aan den IJssel, die als gevolg van plaatselijke twisten uit de partij zijn gestapt, kunnen de nog steeds goede band met de landelijke partij gelukkig niet loslaten. Ineke Streefland: „Het verhaal van Hans kan zo op onze afdeling slaan en ik hoop

Bart Robbers, voorzitter van de afdeling Amsterdam, verdedigt met furore zijn amendement dat het mogelijk moet maken ook verworpen initiatief-wetsvoorstellen aan een referendum te onderwerpen. Na schriftelijke stemming zou het voorstel met 147 stemmen voor en 145 tegen aangenomen worden.

Een van de weinige keren dat de zaal naar de interruptiemicrofoon greep. Het referendum kon de D66-gemoederen niet echt in beroering krijgen en de actuele politieke moties werden door het HB met open armen ontvangen.

dat mensen uit Capelle, die hier aanwezig zijn, dat goed in zich opnemen en even nadenken over wat gezegd is.”

Bij een andere Rotterdamse buurgemeente spelen ook al vreemde taferelen omdat een D66 raadslid een mooie relatie onderhoudt met een PvdA kollega. Ries Jansen, wethouder in de Maasstad, zegt lachend dit volslagen kul te vinden: „In Rotterdam hebben we een burgemeester die een – wettelijke – verhouding heeft met een D66 lid. Zo zie je bij campagnes op de burgemeesterswoning altijd twee affiches. Dus als Vlaardingen nog eens zou willen leren hoe het ook kan, moeten ze dat aan de burgemeester van Rotterdam vragen.”

Voorzitterskandidaat Stijn Verbeeck blijft dicht bij het podium. „Want”, zo zegt hij, „als Saskia het wordt zal ik haar toch moeten omhelzen.”

De uitslag wordt bekend gemaakt: Saskia wordt het. Voordat Stijn kans krijgt voor zijn omhelzing, met bloemen, verzucht Saskia in haar eerste toespraak als partijvoorzitter over zichzelf: „Daar sta je dan, als voorzitter. Het was een echte spannende strijd. Althans dat vond ik.”

En de zaal hoort haar verhaal over hoe ze tien jaar geleden in Apeldoorn in de politiek terecht kwam. Voor de kongresgangers heeft ze ook nog iets in de beloftefeer. Ze zal bezien of op het volgend kongres weer op een aardige manier een soort vragenuurtje voor Kamerleden kan worden georganiseerd. Half vier is het afgelopen, erg vroeg dit keer. Maar het volgend kongres is op 27 en 28 februari. Dat begint dus èn op vrijdagavond èn dat is midden in kampanjetijd. Dus we verwachten meer mensen in de zaal en meer onderwerpen op de agenda.

Loebas Oosterbeek

Tekst aangenomen resolutie referendum

De ALV van D66 in vergadering bijeen op 1 november 1986 te Amersfoort,

gezien
de Hoofdbestuursnotitie Referendum

gehoord
de discussie dienaangaande

overwegende dat

onverlet de noodzaak van een fundamentele herziening van ons stelsel van politiek en bestuur referenda een corrigerende en aanvullende rol kunnen vervullen op dit stelsel en de participatie van burgers in de besluitvorming versterken

van mening

dat de unaniem geformuleerde voorstellen van de Staatscommissie van advies inzake de relatie kiezers-beleidsvorming (commissie Biesheuvel) ter zake van de invoering van een correctief wetgevingsreferendum op centraal niveau en een correctief referendum op decentraal niveau een goede basis vormen voor wetgeving op korte termijn

spreekt als haar oordeel uit

– dat een correctief wetgevings- en bestuursreferendum moet worden ingevoerd, waarbij de kiezers de mogelijkheid wordt gegeven om via een volksstemming alle door het parlement aanvaarde wetsvoorstellen en door (deel)-gemeenteraden en provinciale staten genomen beslissingen ongedaan te maken

– dat daartoe grondbepalingen dienen te worden opgenomen in de Grondwet en overige bepalingen en regels in een gewone wet, die overigens slechts gewijzigd moet kunnen worden door een gekwalificeerde meerderheid in de Staten Generaal

– dat een correctief wetgevings- en bestuursreferendum moet worden ingevoerd, waarbij de kiezers de mogelijkheid wordt gegeven om via een volksstemming van die initiatief-wetsvoorstellen, die (na een volledige afhandeling van de procedures) bij de eindstemming verworpen werden, de verwerping ongedaan te maken

draagt Hoofdbestuur en Tweede Kamerfractie op

– die stappen te ondernemen die kunnen leiden tot een maatschappelijk draagvlak voor wetgeving ten aanzien van een correctief wetgevings- en bestuursreferendum

– te gelegener tijd de vorderingen te dien aanzien aan de ALV voor te leggen

en gaat over tot de orde van de dag

Vrouwen moeten zich meer kandidaat stellen

Tot mei 1986 verzorgden de redacteurs Pauline van Tets en Nell Vreugdenhil het PEAC-Bulletin. Ze zijn met stille trom vertrokken uit het PEAC. Jammer, heel jammer. Nu eerst met Pauline en later hopelijk ook met Nell een interview.

Sinds 1976 is Pauline lid van D66. In dat jaar kwam ze als secretaris Buitenland in het Dagelijks Bestuur. In '82 werd ze vice-voorzitter van het PEAC, later vervulde ze daarnaast de functie van penningmeester tot 1 november '86. Ze is nu binnen D66 nog werkzaam als lid van de Rapportagecommissie. 20 oktober j.l. begon Pauline in Rotterdam haar werkzaamheden als full-time hoofddocente van de cursus informatica voor herintredende vrouwen.

Hoe ben je er toe gekomen je in de computerwereld te gaan bewegen?
Wel, ik heb altijd belangstelling voor het exacte gehad. Ik heb gymnasium bèta gedaan maar ben de talentkant opgegaan daarna: Frans en Algemene Taalwetenschap. Ik ben o.a. werkzaam geweest in de uitgeverij. Een paar jaar geleden werd ik bij een vriend-econometrist geconfronteerd met een computer en dat was het begin van mijn relatie met dat werktuig. Ik heb daarna korte tijd een baantje gehad waarbij ik om leerde gaan met de computer als tekstverwerker en eind '85 heb ik er zelf een gekocht. Ik deed toen vertaalwerk en de uitgeverijen willen tegenwoordig dat wat je bij ze inlevert direkt in hun computer kan worden ingevoerd. Goed, in december '85 ben ik via het Arbeidsbureau in Amsterdam een omscholingscursus informatica voor her-intredende vrouwen gaan doen. Die cursus kwam overigens voort uit de 10% regeling van Annelien Kappeyne, een actie die aanvankelijk slecht liep. Ik heb indertijd nog uitgezocht in hoeverre die gelden besteed werden. Helaas ging de VVD in november '85 met de eer strijken door over die 10% vragen te stellen in de Kamer. De Arbeidsbureaus gingen daarna snel cursussen voor her-intredende vrouwen organiseren. Tot dan toe was, op aandrang van de erbij betrokken bedrijven, de leeftijdsgrens voor informatica-cursussen 30 jaar (voor mannen en vrouwen). Nu werd die grens verlegd naar 40 jaar.

Inmiddels was ook het Pion-project van start gegaan: academici vanuit alle mogelijke studierichtingen kunnen daarin bijscholen in de richting van de informatica; een richting waarin doorgaans werk te vinden is. Alweer: officiële leeftijdsgrens 35 jaar. Maar voor de zich opgevende oudere sollicitanten werd er een

We hebben het PEAC-Bulletin nodig als spreekbuis voor onze eigen ideeën

cursus georganiseerd, toen bleek, dat ze met zo velen waren. De cursus waar ik aan deelnam ging in mei '86 van start. Het was intensief en geconcentreerd werken. Daarom ben ik in die tijd uit het PEAC en uit de redactie van het bulletin gestapt. Volmac TT, een computer opleidingsinstituut en softwarehouse was de uitvoerder van de cursus. Ik zat als enige vrouw in een groep van 20 mensen. In een andere groep die een maand later startte zaten 6 vrouwen.

En de a.s. werkgevers stonden al op de stoep! Nou nee, dat viel ons een beetje tegen; het hele microcomputerterrein is nog vrij onontgonnen gebied, men weet nog niet goed richting te geven aan de kennis die op dat gebied bestaat. We gingen zelf, met behulp van advertenties op zoek naar werk. Neem nou de baan die ik nu heb: de advertentie daarvoor had een collega-cursist op mijn bureau gelegd met „is dat niks voor jou?”

Bevalt het?

Ja ik leid nu vrouwen op tot assistente micro-computer. Ze krijgen ondertussen ook les in o.a. bedrijfsconomie. Ze moeten aan het slot van de hele opleiding, die 8 maanden duurt, een examen afleggen en kunnen dan hoogstwaarschijnlijk na een stage bij een mogelijke werkgever een baan vinden. En daar gaat het om. Het opleidingsniveau van de cursisten is niet zo hoog. Het is helaas nog steeds zo dat veel meer vrouwen dan mannen een laag opleidingsniveau hebben. Dat komt volgens mij vooral doordat ze noch thuis, noch op school in intellectuele richting gestimuleerd worden. Ze hebben ook vaak een opvallend lage dunk van zichzelf. Aan de andere kant: ik vind dat vrouwen vaak erg truttig zijn, onzakelijk.

Bijvoorbeeld, als ze besluiten om hun achterstand in te gaan halen dan kiezen ze nogal eens de sociale academie als vervolgopleiding! Ze eisen wel een baan maar kiezen niet een opleiding uit waar geld mee te verdienen valt. Terwijl ik vind dat vrouwen, juist vanuit het traditionele denken heel geschikt zijn voor zoiets als informatica; wij zijn immers geprogrammeerd om precies en stapje voor stapje te werken.

Iets anders: wat bracht je ertoe lid van het PEAC te worden.

Om te beginnen: ik werd lid van D66 in '76 omdat ik koos voor een progressieve partij. De PvdA-cultuur was me te baantjesjagerig en de PSP was me te veel gericht op cultuur. Ik vind van D66 heel goed dat het oog voor procedures heeft. Men kijkt naar hoe dingen gaan, hoe kliekvorming zonodig weggewerkt kan worden. Ik kan me ook heel goed vinden in de standpunten die door de partij worden ingenomen inzake kwesties als euthanasie en abortus. Natuurlijk zijn er in D66 ook dingen die me ergeren. Het oppervlakkig sociaal-economisch denken vooral. Er heerst zo'n onbegrip over wat mensen die van een minimumloon moeten leven nou beweegt. Toen ik lid was van de programmacommissie merkte ik dat vooral. D66-ers moeten niet alleen naar de praktijk, ze moeten de gedachten die daar leven ook oppikken.

Actief lid van het PEAC ben ik pas geworden in '82: vice-voorzitter. Dat was nadat ik onvrijwillig uit het partijbestuur ging. Nog steeds weet ik niet of het feit dat ik na 2 jaar secretaris Buitenland geweest te zijn, niet herkozen werd in het bestuur, lag aan mijn standpunt ten aanzien van het toen actuele kernwapendebat of aan de vooroordelen die ook binnen D66 heersen over vrouwen. Zulkke dingen zijn zo moeilijk thuis te brengen.

In 1978 was ik trouwens ook bij de bijeenkomst in Amersfoort, die uiteindelijk leidde tot de oprichting van het PEAC. Het loopt binnen die club niet altijd zoals dat volgens mij zou moeten. Te veel concentreert men zich op adviezen aan kamerleden en te weinig op het pushen van vrouwen bij verkiezingen. Samen met het PSVI zijn er wel presentatiecursussen voor vrouwen opgezet, maar echt persoonlijk vrouwen aanzetten zich verkiezbaar te stellen, daar komt het nog te weinig van. Er zijn wel bloeiende regionale

vervolg op pagina 8

Redactie: Corrie Eysker-van der Woerd
Redactieadres: Regentesselaan 77,
3571 CC Utrecht.

De top van Holland

D66 is op dit moment welgeteld één gedeputeerde rijk. Bote Wilpstra, lid van het College van Gedeputeerde Staten in Groningen. De portefeuille van de D66-gedeputeerde bevat bestuurszaken, toezicht op de gemeenten, energiezaken, monumentenbeleid en voorlichting en promotie. Naast D66 zijn ook PvdA en VVD in het dagelijks bestuur van de Groningse Staten vertegenwoordigd. Een bestuur dat zich inzet voor Groningen als „energieke” provincie. Irma van Scheijndel praatte met Bote Wilpstra over „zijn” provincie, de Provinciale Staten en D66. „Ik durf de stelling te pomen dat het Groningse provinciale bestuur het meest politieke provinciale bestuur van Nederland is.”

Veel mensen hebben een dubbel beeld van Groningen. Enerzijds is het een provincie in de periferie, ergens in het hoge noorden. Anderzijds is Groningen de provincie met de gasbel, met van oudsher aardappelmeele en strokarton-industrie, met een universiteit, de Eemshaven, de PTT en een krachtdadige Commissaris van de Koningin. De Groningers zelf typeren hun provincie volgens Wilpstra als „de Top van Holland”, in de dubbele betekenis van het woord.

„Het beeld dat buitenstaanders van Groningen hebben komt volstrekt niet overeen met de werkelijkheid. Het stempel periferie betekent al gauw afgelegen, soms wel achterlijk. Helaas heeft Groningen in het verleden zelf tot dat beeld bijgedragen door zich vanuit een vermeende achterstandspositie klagend op te stellen.”

„Die houding is de laatste tijd veranderd. Het promotiebeleid van de provincie is erop gericht de sterke punten van Groningen naar voren te brengen. Een voorbeeld daarvan is het beleid ten aanzien van de universiteit. Groningen doet serieuze pogingen om toekomstgericht onderzoek binnen te slepen als biotechnologie en informatica. Dat laatste in samenwerking met het pas geopende telematica laboratorium van de PTT. De Universiteit van Groningen heeft de landelijke primeur van het „Science Park”, waar wetenschappelijke vindingen met kans op commerciële toepassing verder ontwikkeld en vervolgens aan het bedrijfsleven doorgegeven worden.”

■ Prioriteiten

„De beleidsprioriteiten van de D66-fractie lagen de afgelopen periode heel duidelijk bij de relatie burger-bestuur. Mede omdat voorlichting in mijn portefeuille zit is de Afdeling Voorlichting gereorganiseerd en uitgebreid en wordt er een nieuw voorlichtingsbeleid gevoerd. Ook is er een provinciale inspraakverordening gekomen. Groningen loopt daarmee voorop, slechts weinig provincies hebben zo'n verordening.”

„Onder mijn verantwoordelijkheid is ook een nota aangenomen die het toezicht van de provincie duidelijk inperkt. Binnen de ruimte die de wet toelaat hebben we de gemeenten zoveel mogelijk vrijheid gegeven. In mijn visie moet je het toezicht zo beperkt mogelijk houden. Toezicht moet er echter wel zijn om de noodzakelijke eenheid te bewaren. Daar-

naast moet je de moed hebben om zonder overbodige voorschriften taken toe te bedelen aan die bestuurslagen waar ze thuishoren.”

■ Regionale doe-provincies

Volgens Wilpstra moet de discussie over de drie of vier bestuurslagen als afgedaan worden beschouwd. „Wel jammer, want ik was en ben voorstander van regionale doe-provincies. Maar de slotsom is dat we met drie bestuurslagen moeten werken. Dat betekent dat we taken en bevoegdheden zo goed mogelijk over de bestuurslagen moeten verdelen. De provincie heeft niet alleen een controlerende functie op gemeenten en waterschappen, maar ook een taak op het gebied van planning en coördinatie. Maar dan wel in tegenstelling tot nu met eigen bevoegdheden en niet met allerlei gedetailleerde voorschriften van het Rijk. In dat laatste geval functioneer je eigenlijk als een gedeconcentreerde rijksdienst. Dat is niet de bedoeling.”

Het oordeel van de D66-gedeputeerde over de voortgang van het decentralisatieproces is

Bote Wilpstra (rechts) op de automatiseringsbeurs in de Martinihal in Groningen. Foto: Vos

niet mild. „Ik ben daar zeer ontevreden over”, zegt Wilpstra. „Ondanks het feit dat iedere minister, de minister van Binnenlandse Zaken voorop, met de mond belijdt dat decentralisatie een hoge prioriteit heeft, moet je toch constateren dat er van decentralisatie nog weinig terecht is gekomen. En daar waar decentralisatie wel heeft plaatsgevonden, is deze gepaard gegaan met lange lijsten voorschriften. In het verleden hebben de provincies op dit punt te weinig kritiek uitgeoefend op het Rijk. Dat verandert de laatste jaren.” Binnen de provincie stuit de decentralisatie op een ander probleem. „Kleine gemeenten betekenen een rem op het decentralisatieproces. Het ambtenarenapparaat in die gemeenten is te klein en daardoor te kwetsbaar om nieuwe taken goed aan te pakken. Dit probleem speelt met name in Groningen, waar 22 van de 50 gemeenten minder dan 4000 inwoners bevatten. In de huidige verhoudingen moet er daarom iets gebeuren aan de gemeentelijke schaal. Want ook daar geldt dat de zwakste schakel de sterkte van de keten bepaalt.”

■ Statenverkiezingen

De beleidsprioriteiten waarmee D66 de verkiezingen ingaat zijn voor een deel gerelateerd aan landelijke items. De invoering van een „referendummachtige constructie” op provinciaal niveau wordt ook in Groningen gezien als mogelijkheid om de betrokkenheid van de burger bij het bestuur te vergroten. „Een andere prioriteit is het milieu. Het aankopen van natuurgebieden was ook de afgelopen periode een belangrijke prioriteit. De budgetten voor het aankopen van natuurgebieden zijn dan ook fors verhoogd. De komende jaren zal de nadruk bij het milieubeleid moeten liggen op voorlichting en handhaving.”

Provinciaal item is de ontwikkeling van de Eemshaven. Wilpstra: „D66 heeft voor de Eemshaven altijd de functie van doorslaggeven voorgestaan. Wij zijn nooit voorstander geweest van de vestiging van chemische industrieën in het Eemshavengebied. Uit het oogpunt van het milieu vormen deze een veel te grote bedreiging voor de kwetsbare Waddenzee. De realiteit heeft D66 gelijk gegeven: De overslagbedrijven hebben de overhand. Daarnaast is D66 tegenstander van de vestiging van een kerncentrale bij de Eemshaven.”

Volgens Wilpstra moet D66 in staat zijn zich bij de komende verkiezingen met vier zetels te stabiliseren in de Staten en bij die uitslag is er een redelijke kans op vertegenwoordiging in het College van Gedeputeerden. Voortzetting van het huidige College zou hij overigens toejuichen. „Ik durf de stelling te pomen dat het provinciale bestuur in Groningen het meest politieke provinciale bestuur in Nederland is. Van oudsher kennen de Staten hier een meerderheidscollege. Iets waar ik

overigens principieel voorstander van ben, omdat je daarmee een veel duidelijker politieke koers kunt varen. En als die koers weer progressief is dan passen wij erin."

Bote Wilpstra staat ook zelf weer kandidaat voor de Provinciale Staten. „Ik vind het werk zodanig leuk dat ik het met heel veel plezier een volgende periode zou willen doen. Maar ik ben ook van mening dat de relatief geringe ervaring die D66 in het dagelijks bestuur van gemeenten en Staten heeft langduriger moet worden ingezet. Er is binnen D66 veel enthousiasme en er zijn veel ideeën, maar er is te weinig belangstelling voor de manier om ideeën in de praktijk om te zetten. Dat vind ik erg jammer. D66 is niet opgericht als getuigenpartij, maar als een partij die probeert haar ideeën ingang te doen vinden en daarvoor bereid is bestuursverantwoordelijkheid te dragen. Daarvoor is het nodig dat D66 zich op allerlei mogelijke plaatsen in de samenleving vestigt. En dan bedoel ik niet alleen bestuurlijk."

Irma van Scheijndel

vervolg van pag. 6

werkgroepen geweest en er zijn brochures verschenen over thema's als: Emancipatie en Basisinkomen en Vrouwen en Wonen. Het PEAC moet blijven; er moet binnen D66 een orgaan zijn dat dingen speciaal voor vrouwen regelt. Het is nodig dat bijvoorbeeld het HB kritisch gevolgd wordt op het punt van emancipatie. En het PEAC-Bulletin hoort daarbij. Dat hebben we nodig, een spreekbuis voor onze eigen ideeën over belangentegengstellingen op alle mogelijke gebieden, dus echt een standpuntbepaling op politiek niveau.

Wat vind je van het feminisme?

Ik weet eigenlijk niet precies wat dat is. Persoonlijk noem ik me liever suffragette. Vrouwen moeten dezelfde status en dezelfde mogelijkheden krijgen als mannen. De manier van denken van mannen en vrouwen zou meer gemengd moeten worden. Ik bedoel dit bijvoorbeeld: ook vrouwen die een volledige baan hebben denken aan de dingen buiten het werk, aan het organiseren van gezellige gebeurtenissen, ontmoetingen met mensen die je graag mag. Dat zouden mannen ook moeten doen.

Er zijn veel onterechte vooroordelen over vrouwen: om er een te noemen: „vrouwen zijn zo emotioneel". Daar klopt niets van. Zeker, vrouwen zijn vaak emotioneel bezig, bijvoorbeeld als ze zich tegen kernwapens verzetten. Maar die mannen die ze wél willen? Die willen dat toch uit angst voor de vijand? Nou, als dat niet emotioneel is!

Nog een goede raad tot slot.

In het algemeen vind ik dat vrouwen zich meer kandidaat moeten stellen voor allerlei functies. Behalve voor die van secretaris (van dit of dat afdelings- of regiobestuur, want daar worden ze nou altijd weer ingeduid, als regelrichtje).

Bedelaar aan de deur

Evenals bij voorgaande congressen te Amersfoort stond weer die bedelaar aan de deur. Hoevelen van ons hebben hem opgemerkt? Ik bedoel dat armetierige mannetje met zijn aktieblad „Van Zwaarden naar Ploegscharen".

D66 heeft vele goede ideeën, maar heeft in 't verleden nogal eens ervaren, dat die ideeën moeilijk te „verkopen" zijn. Misschien omdat we niet zulke goede verkopers waren.

Kennelijk is het met de verkoop van het grootste idee aller tijden nog slechter gesteld. In hoeverre schiet de D van durf te kort om zoiets op te pakken? Het zou binnen ons Beleidsprogramma uitstekend politiek vertaalbaar zijn.

Nu er zicht komt op mogelijke vermindering van kernwapens is dat direkt te koppelelen middels het omzetten van vrijkomende financiële middelen naar „ploeg"-projecten. Daarmee dienen we een positief doel en dat is nu eenmaal beter te verkopen dan alleen nee tegen kernwapens.

Henk Memelink

Gezondheidszorg als keuze

Het voorjaarscongres zal voor een deel in het teken staan van de gezondheidszorg. Een goede en belangrijke keuze. De groei van de kosten van de gezondheidszorg zoals die in de afgelopen 20 jaar heeft plaatsgevonden, kan niet ongebreideld doorgaan. Bij de bezuinigingsoperaties blijft de gezondheidszorg niet buiten schot. De bouw is gelimiteerd. Instellingen zijn gebudgetteerd. Eigen bijdragen worden voorgesteld. De gevolgen van deze maatregelen worden duidelijk. Achterblijven van noodzakelijke voorzieningen, tekorten van ziekenhuizen, overbelasting van werkers in de gezondheidszorg, met verlies aan kwaliteit, en verhoogde lasten voor langdurig zieken die toch al niet tot de financieel bevoorrechtten binnen onze samenleving behoren. Bovendien staat de gezondheidszorg in de komende jaren voor stormachtige ontwikkelingen. Ook hier zal de informatierevolutie fundamentele veranderingen teweegbrengen. Wetenschappelijke en technologische vernieuwingen zullen de diagnostische en therapeutische mogelijkheden sterk beïnvloeden. Bovendien zal de vergrijzing, met de daarmee gepaard gaande verandering van ziektepatronen en behoefte aan hulp, het beroep dat op de gezondheidszorg zal worden gedaan nog sterk doen toenemen.

Het is zonder meer duidelijk dat enerzijds de beperkte middelen en anderzijds de toenemende behoeften en mogelijkheden visie vragen, ook van de politiek. De aanzet van D66, zoals weergegeven in de Democraat van 14 oktober getuigt helaas niet van die visie. De oplossing spitst zich toe op het verzekeringsstelsel. Naast de kritiek die op zich op deze voorstellen mogelijk is, kan

niet worden verwacht dat een verandering van het verzekeringsstelsel fundamenteel zal bijdragen aan de beheersing van de kosten. De lasten worden slechts verschoven. De globale opmerkingen over politieke keuzes die gemaakt moeten worden en over de rol van de overheid bieden evenmin een oplossing voor de problemen waar het werkelijk om gaat.

Ik hoop dat voor het voorjaarscongres nog mogelijkheden worden gevonden voor een meer perspectief biedende stellingname. Binnen D66 is voldoende deskundigheid op dit gebied aanwezig om tot een bredere visie te komen. Als dat niet slaagt wordt een goede kans gemist.

Jan Pool

Liberalisme

Martin Voorn heeft in D66 een discussie willen uitlokken over het Liberalisme. Dat is aardig gelukt en het is ook een goede zaak, lijkt me.

Binnen het brede begrip democratie, ont-kom je niet aan bepaalde deelaspekten. Het liberale aspekt van democratie, het sociale, enz.

Ik ben lid geworden van Democraten 66, omdat onze partij geen toevoeging op het woord democraten voert. Die toevoeging zie ik bij andere politieke partijen vaak zo beperkend werken.

Maar als lid van D66 mag ik gewoon demokraat zijn, ik hoef niet eerst bekeerd te worden tot een ideologie. Als lid van D66 mag ik gewoon mezelf zijn.

Dát is hét verschil met alle andere politieke partijen in Nederland.

En als de politieke partij Democraten 66 zich nu ontfermt over het Liberale erfgoed omdat de VVD dat niet doet, ontstaat er dan iets als Liberaal-Democraten 86?

Dan verdwijnt er een unieke partij uit het politieke bestel, want daarmee gaat de identiteit van D66 naar de knoppen. Dat de VVD haar liberale erfgoed niet juist beheert is haar zaak, zoals communisme en socialisme ook bij die partijen thuishoren die volgens hun beginselprogramma stellen dat zij volgens dit of dat „isme" hun politieke koers willen varen.

Giel Geldof

Het overlijden van mijn echtgenoot Roel Heskamp was voor mij een enorme schok. Het heeft mij gesteund dat veel democraten eenzelfde schok hebben ondergaan en dat zij mij daarover geschreven of gebeld hebben.

Veel D66'ers waren aanwezig op de crematie, ook dat deed goed. Stijn Verbeeck heeft gesproken en deed dat op onnavolgbare wijze.

Ik ben er blij mee dat jullie Roel nog niet vergeten waren. Dat zou hij ook niet verdiend hebben.

*Nelleke Wuurman
Ebrodreef 22 3561 JN Utrecht*

D66

DEMOCRAAT

MIDDEN-KATERN

Beyers Naudé-actie voor Zuidafrikaans weekblad

Onlangs heeft u van mij een brief met acceptgirokaart ontvangen inzake een project voor een onafhankelijk weekblad in de Kaapprovincie.

Gezien de reacties van verscheidene leden moge ik langs deze weg de gang van zaken toelichten.

D66 heeft haar ledenbestand niet uit handen gegeven. Enveloppen, gedrukte brieven en acceptgirokaarten zijn bij ons aangeleverd. D66 heeft zelf voor adressering zorg gedragen.

Het was de bedoeling geweest origineel D66 briefpapier en enveloppen te gebruiken. Door een misverstand is dit een kopie van het D66 briefpapier en enveloppen van het Zuid Afrika Comité geworden.

De bijgevoegde acceptgirokaarten bestonden uit twee soorten: een met de achterzijde blanco, de overige (wegens onvoldoende voorraad ter aanvulling gebruikte) vermeldend op de achterzijde dat het Bevrijdingsfront van het Komitee Zuidelijk Afrika onvoorwaardelijke steun aan de bevrijdingsbeweging ANC van Zuid-Afrika en SWAPO van Namibië geeft. Deze tekst is duidelijk voor rekening van het Komitee Zuidelijk Afrika en heeft overigens niets met de onderhavige actie te maken.

Er zijn waterdichte afspraken gemaakt met het Komitee Zuidelijk Afrika dat het via D66-leden ingezamelde geld inderdaad en alleen voor deze speciale actie zal worden gebruikt. Ik hoop dat deze onzorgvuldigheden niet zullen verhinderen dat u voor het op zich uiterst legitieme doel n.l. de ondersteuning van een onafhankelijk weekblad voor de Kaapprovincie een bijdrage zult willen leveren.

*Jan Lucas van Hoorn
secretaris buitenland*

Voorjaarscongres

Als gevolg van recente bestuurswisselingen heeft het Hoofdbestuur nog geen concept-agenda voor de ALV van 27/28 februari 1987 kunnen vaststellen. Deze zal in de volgende Democraat worden gepubliceerd.

Even voorstellen

20 oktober jl. is Veronie Smeulders op het landelijk secretariaat in dienst getreden als hoofd secretariaat. Veronie volgt Michiel ten Brink op die fractiemedewerker is geworden van Jacob Kohnstamm.

Congresstukken 27/28 februari 1987

Als u onderstaande bon instuurt dan leggen we de congresstukken voor het voorjaarscongres op 27 en 28 februari 1987 nu al voor u klaar. Wie reeds bestelde via de vorige bon behoeft niet opnieuw een bon in te sturen.

Vacature

Het secretariaat zoekt een **ADMINISTRATIEF MEDEWERK(S)TER** voor het verwerken van gegevens in ons geautomatiseerd ledenbestand, typewerk, en algeheel ondersteunende secretariaatswerkzaamheden. Het betreft een part-time functie van max. 36 uur per week, met een maximum salaris van f 1887,— bruto per maand. Een goede typevaardigheid is vereist, kennis van automatisering strekt tot aanbeveling.

Inlichtingen bij Veronie Smeulders, 070-858303 (b.g.g. 070-899886). Schriftelijke sollicitaties aan het Dagelijks Bestuur D66, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag, o.v.v. sollicitatie.

Nieuwe medewerkster SWB

Linda Doornweerd uit Den Haag versterkt sinds half oktober de SWB-gelederen. Zij is op maandag t/m woensdag op het landelijk secretariaat bereikbaar en haar voornaamste taak is het ondersteunen van alle werkzaamheden samenhangend met de SWB werkgroepen. De laatste twee dagen van de week is ze als groepleidster verbonden aan de Stichting Dagverblijven voor Schoolgaande Jeugd te Den Haag.

Bon voor congresboek(en)

Ondergetekende

Naam: .....

lidnr.: .....

(i.v.m. autom. adressering)

adres: .....

postcode/plaats: .....

ontvangt graag ..... exemplaren van het congresboek voor 27/28 febr. 87.

BON (GEFRANKEERD) ZENDEN NAAR BEZUIDENHOUTSEWEG 195, 2594 AJ DEN HAAG

Studiedag reorganisatie nutsbedrijven 17 januari 1987

Een van de leukste zaken om op het gebied van energie te bestuderen, is de geschiedenis van de nutsbedrijven. De verhalen uit die tijd gaan over roerige, innovatieve industrieën, eerst particuliere bedrijfjes die voor goed geld stroom of gas aan de welgestelden leverden, later meer en meer in gemeentelijke handen komend. De gemeenten maakten gebruik van hun positie zoals goede monopolisten betaamt: zonder wettelijke basis dwongen ze in vele gevallen de nutsbedrijven om in gemeentelijke handen over te gaan, door gebruik te maken van hun rechten op de openbare weg, die niet zonder hun toestemming opengebroken mocht worden. In latere jaren (de eerste twintig jaar van deze eeuw) overkwam vele gemeentelijke bedrijven hetzelfde van provinciale zijde, toen de provincie sterk beperkende voorwaarden legde aan het gebruik van provinciale wegen voor het gebruik van leidingen (naar omliggende gemeenten). Het is allemaal niet erg verheffend maar wel heel interessant, en in beide opzichten weinig verschillend van wat wij momenteel aan worstelpartijen binnen de nutssector zien.

De concentratie van nutsbedrijven begint nu namelijk zijn apotheose te naderen. Was in 1970 de vorming van een groot staats Elektriciteitsbedrijf nog volstrekt onmogelijk (het voorstel liep stuk op de lobby van VNG en provincies), in de jaren daarna, vooral onder druk van de sterk veranderde internationale energiemarkt, heeft EZ de ene slag na de andere binnengehaald. In de loop der jaren heeft de invloed van EZ al gestalte gekregen. Goedkeuringsbevoegdheid voor Elektriciteitsplannen en investeringen van elektriciteitsbedrijven, prijscontroles, zeggenschap over leveringen aan de grote industrie, zeggenschap in de verstookte brandstoffen (zie het jojo-en met de aardgasinzet in centrales), goedkeuringsbevoegdheid voor structuurwijzigingen. In de gaswereld liggen de verhoudingen enigszins anders, maar ook daar is de staatsinvloed sterk door de vertegenwoordiging in Gasunie.

Te elfder ure proberen de elektriciteits-productie maatschappijen nu nog zelf invloed te houden door middel van de in juni j.l. afgeslo-

ten Overeenkomst van Samenwerking, die hen zowel afschermt tegen invloed van EZ als tegen de opkomende distributiebedrijven. De laatste ronde van de strijd is ingegaan nu de Tweede Kamer het wetsvoorstel Elektriciteitswet, op de laatste dag van zijn ambt door Van Aardenne ingediend, in behandeling heeft genomen.

D66 heeft in het spel van de laatste jaren steeds uitdrukkelijk meegespeeld, doorgaans precies volgens het scenario zoals wij ons graag zien: onafhankelijk, niet gebonden aan enig belang van een betrokken organisatie, opkomend voor de positie van de verbruikers en voor doelmatig energiegebruik. Ook de SWB heeft hieraan het een en ander bijgedragen door een reeds in 1982 uitgekomen nota „Gedecentraliseerde energievoorziening” en een in 1983 voor een select gezelschap gehouden studiedag, bedoeld voor de eerste gedachtenvorming rond een toen nog nieuw thema.

Opnieuw gaat de SWB congresseren over dit thema, maar nu met een andere bedoeling. Het wordt hoog tijd dat de klokken binnen de partij worden gelijkgezet, en de vertegenwoordigers op de drie bestuurslagen zich bezinnen op gemeenschappelijke standpunten (voorzover doenlijk, gezien de overal ver-

Besluitvorming Congres

Referendum

Aangenomen: Am 7.001, 7.011, 7.013, 7.014.
Moties 7.101, 7.102.

Gewijzigd aangenomen: Am 7.007, wordt bij R 18 in plaats van R 14 toegevoegd. Aldus geamendeerde HB resolutie aangenomen.

Ingetrokken: Am 7.002, 7.008.

Verworpen: Am 7.003, 7.004, 7.005, 7.006, 7.009, 7.010, 7.012.

Moties 7.100, 7.103, 7.104, 7.105, 7.106, 7.107.

Actuele politieke moties

Aangenomen: 11.100, 11.101, 11.102, 11.103.

Verworpen/Ingetrokken: geen.

Financiën

Goedgekeurd: begroting 1987 en jaarrekening 1985.

Décharge penningmeester(s) 1985.

Statuten en Huishoudelijk reglement

HB voorstel in Democraat nr. 3 d.d. 27 juni 1986 pagina 13 betreffende de Adviesraad en art. 111.2 met betrekking tot regio zijn zonder stemming aangenomen.

PSVI-Statutenwijziging (Dem. 3 pag. 13) is zonder stemming aangenomen.

Door aanneming van am 5.001 op HB voorstel (Democraat 3 pag. 13) luidt art. 48.6 van het

nieuwe Huishoudelijk Reglement als volgt: Het lidmaatschap van het Hoofdbestuur is niet verenigbaar met het lidmaatschap van de Eerste en Tweede Kamer der Staten Generaal en het Europees Parlement.

Voorstellen A, B en C (congresboek pag. 6 en 7) zijn ongewijzigd aangenomen.

Voorstel D (congresboek pag. 7) is aangenomen met een redactionele correctie zodat de eerste twee regels luiden: Voorzover niet reeds bij wet geregeld, is het lidmaatschap van een vertegenwoordigend lichaam niet verenigbaar... Van door de RC aangegeven correctie in art. 28.1, zodat hier komt te staan „treedt deze niet op” wordt nota genomen. De aldus herziene Statuten en Huishoudelijk Reglement worden integraal aangenomen.

Orde

Verworpen: motie 3.100.

HB heeft toegezegd bij volgende ALV agenda's op de een of andere wijze gelegenheid te bieden tot het stellen van vragen aan de Tweede Kamerfractie.

Verkozen leden besturen en commissies

Dagelijks Bestuur

Saskia van der Loo; voorzitter
Thom de Graaf; secretaris politiek
Tineke Stegeman; secretaris organisatie
Flip Huisman; 2e penningmeester

Financiële commissie

Ada Vermeer
Ruut Nieuwenhuis

Geschillencommissie

Leo Zegwaard
Floris Plate
Rob Anthonisse

Landelijke Verkiezingscommissie

Arno van der Avort

Programmacommissie

Kees Klompenhouwer
Henk Hoen
Rogier Chorus

Rapportagecommissie

Pieter Fokkink
Mieke van Wagenberg
Rose Mary van der Avort

PSVI bestuur

Magda Berndsen
Katrien Penders
Machteld Versnel

SWB bestuur

Peter Schouten
Jan van der Veen

KANDIDATEN EERSTE KAMER

Volgorde : op achternaam
 begin door loting bepaald op T

Van de kandidaten werd gevraagd:

1. Achternaam, voorletters
2. roepnaam
3. geboortedatum, -plaats
4. adres
5. postcode, woonplaats
6. telefoonnummer
7. opleiding
8. beroep
9. vorige functies in D66, periode
10. huidige functies in D66, sinds ..
11. andere maatschappelijke functies
12. overige functies waarvoor kandidaat gesteld
13. lidmaatschap(pen) vertegenwoordigende lichamen
14. interessegebied i.v.m. deze kandidaatstelling
15. persoonlijke toelichting

1

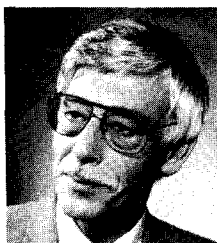
1. TIESINGA, geb. Autsema, J.L.E.M.W.R.R.
2. Marie-Louise
3. 19 mei 1945, Rozenburg
4. Bazuinhof 2
5. 1544 XN Zaandijk
6. 075-286966
7. HBS-A; MO-A Nederlands; Management/Instituut voor Sociale Wetenschappen, Den Haag; Direct Marketing/DMMA, Montreux; rechten (notariaat) Universiteit Amsterdam
8. voorzitter Zuiveringsschap Amstel- en Gooiland
9. voorzitter afdeling Zaanstad 1977-1978; lid Adviesraad 1978-1980; lid diverse verkiezingscommissies lid PSVI-bestuur 1981-1983
10. lid Redaktieraad Democraat sinds 1983; bestuurslid PEAC sinds 1983; coördinator Vrouwennetwerk sinds 1983; lid Eerste Kamer sinds 1981; secretaris Eerste Kamerfractie sinds 1981
11. voorzitter Provinciale Vrouwenraad Noord-Holland; voorzitter Vereniging tot Behoud van Monumenten van Bedrijf en Techniek Zaanstreek; lid Algemeen Bestuur Unie van Waterschappen; lid Commissie van NRC Handelsbladlezers
12. -
13. lid Eerste Kamer sinds 1981; secretaris Eerste Kamerfractie sinds 1981
14. defensie, waterstaat- en milieuzaken, monumentenzorg, museumbelid, emancipatie
15. Na zes jaar vind ik het nog steeds belangrijk en fijn om aan "deze kant" van het Binnenhof voor D66 bezig te zijn. Ik ben goed ingewerkt op de onder punt 14 genoemde terreinen en kan daardoor aan de continuïteit in de Eerste Kamerfractie bijdragen. Ik ben de enige vrouw in de vaste kamercommissie defensie, waarvan ik ook plvv. voorzitter ben. Ik besteed daar veel tijd aan, omdat ik het belangrijk vind dat vrouwen zich ook op dit niveau bezighouden met de problematiek van vrede en veiligheid.

Om een lang verhaal kort te maken: met uw steun zal ik graag voor de volgende periode "bijtekenen".

2

1. VEER, P.K. TER
2. Pieter
3. 22 december 1944, Zuidhorn
4. Kollerijweg 22
5. 9795 PM Woltersum
6. 05902-3570
7. Landbouwhogeschool
8. Veefokker
9. lid Tweede Kamerfractie mei 1981-sept 1982
10. voorzitter SWB werkgroep landbouw; lid Regio Bestuur Groningen
11. -
12. Provinciale Staten (onverkiesbaar)
13. -
14. economie, landbouw, milieu, ontwikkelingsamenwerking
15. Natuurlijk wil ik graag in de Eerste Kamer om de D66-idealen en haar reden van bestaan ook daar te laten klinken. Mijn specifieke situatie zou aan de D66-fractie een extra dimensie kunnen geven. Immers het wonen in een buitengewest en het werken in de fascinerende bedrijfstak van de melkveehouderij, brengt geheel eigen confrontaties met zich mee. Ambitieuze doelstellingen als het opheffen van het Landbouwschap en het steunen van de kleine boeren, verdragen die zich met ons idee van een Eerste Kamer die "low-profile" politiek bedrijft?

3

1. VIS, J.J.
2. Jan
3. 30 oktober 1933, Wormerveer
4. Het Wit 6
5. 9463 TD Eext
6. 05922-1672
7. Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam
8. Hoogleraar Staatsrecht Groningen
9. lid Hoofdbestuur 1975-1977
10. lid Eerste Kamer 1980-heden Fractievoorzitter Eerste Kamer sinds januari 1986
11. Bestuurslid Vereniging Vrije School voortgezet onderwijs Groningen; Bestuurslid Stichting Wereldomroep; Lid ombudscommissie Gemeente Hogeveen

12. -
13. -
14. algemene Zaken, binnenlandse zaken, onderwijs en wetenschappen
15. Ik wil graag terugkeren in de Eerste Kamer omdat je er voor het landsbestuur en voor de partij een aantal waardevolle dingen kunt doen. Bovendien wil ik zo actief mogelijk meedoen aan de Staten/Eerste Kamer-verkiezing, die speciaal voor D66 ditmaal van uitzonderlijke betekenis is.

4

1. WIJST, M.A. VAN DER
2. Martin
3. 2 april 1934, Gemert
4. Nederlandlaan 1
5. 6414 HA Heerlen
6. 045-213796
7. Universiteit Leiden
8. Beleidsmedewerker/juridisch adviseur
9. regiosecretaris
lid Provinciale Staten
medewerker Statenfractie
10. afdelingspenningmeester
11. lid Bestuur NVSH
12. Gemeenteraad (derde plaats)
Provinciale Staten
Eerste Kamer (vijftiende plaats)
14. binnenlandse zaken, welzijn, emancipatie, regionale belangenbehartiging, decentralisatie, democratisering, invoering referendum.
15. Mijn programma ziet er als volgt uit:
(s.v.p. punten waar u het mee eens bent aankruisen)
A Alternatieve aandragen op alle fronten
B Beter inspringen op gesignaleerde actuele zaken
C Contacten onderhouden met D66-leden via wekelijks telefonisch spreekuur;
D Democratisering, nu eens echt laten beginnen
E Ervaring uit afdelingswerk en Staten-periode volledig benutten
F Financieel voordeel ondergeschikt maken aan welzijn
G Gemeentelijke herindeling alleen toelaten als inwoners het wensen
H Het landelijk programma van D66 zo spoedig mogelijk vertalen in praktische punten
I Ideeën van D66 bij anderen laten infiltreren
J Jaarprogramma's voor zekerheid op cultureel en sociaal terrein bevorderen
K Kleinschaligheid stimuleren als dit het welzijn bevordert
L Landelijk het natuurschoon en andere aantrekkelijkheden laten blijven bestaan
M Meer praktisch werken dan eindeloos praten en vergaderen
N Noord-, Oost-, Zuid-, en Midden-Nederland even veel aandacht geven als het Westen

- O Optimistisch zijn wat betreft de invloed van D66 op het beleid
- P Persoonlijke contacten en relaties met burgemeesters en andere invloedrijke personen
- Q Questies pragmatisch benaderen en voor oude problemen nieuwe oplossingen vinden
- R Referendum propageren voor inspraak
- S Samenwerken met alle andere partijen op incidentele punten
- T Technische vernieuwing en moderne oplossingen voorstaan
- U Uiterst kritisch blijven tegenover alles wat het milieu aantast
- V Vrouwenemancipatie niet alleen theoretisch maar praktisch toepassen
- W Werkloosheid oplossen door verdeling van werk
- X X-aantalspecialisten/deskundigen aantrekken als incidentele adviseurs voor de fractieleden
- IJ IJveren voor meer D66 burgemeesters
- Z Zelf blijven geloven in de ideeën van D66.

Zij die dat wensen kunnen mij nu al bellen:
045-213796 of 045-764684 (zie punt C)

5

1. BOS, B.R.A. VAN DEN
2. Bob
3. 19 december 1947, Den Haag
4. Statenlaan 108 A
5. 2582 GV Den Haag
6. 070- 524486
7. gymnasium; doctoraal politieke en maatschappelijke wetenschappen; leergang buitenlandse betrekkingen
8. politicoloog bij Instituut Clingendael
9. waarnemend partijvoorzitter (tijdelijk)
vice-voorzitter politiek Hoofdbestuur 1981-1985
q.q. lid Programmacommissie, SWB-bestuur, PEAC, wijlen JOAC, Adviesraad, Landelijke Campagne-commissie; periode vanaf 1975 lid PSVI-bestuur, PSVI cursusleider, werkgroepen Buitenland, Defensie, Europa, Parlement en Democratie; opsteller Gemeenteraadsprogram + talloze andere commissies.
10. lid Eerste Kamer
redactielid Democraat
11. -
12. lid Eerste Kamer
13. Tweede Kamer (achttiende plaats)
15. Ik zou bijzonder graag mijn werk voor D66 in de Eerste Kamer willen voortzetten

6

1. EUPEN, Th:A.G. van
2. Theo
3. 20 maart 1931
4. Pannenweg 4
5. 5853 ES Siebengewald
6. 08852-448
7. academisch
8. universitair docent
9. voorzitter sub-regiobestuur
10. lid PSVI bestuur
voorzitter SWB werkgroep kunsten
lid Hoofdbestuur
11. lid Omroepraad
lid Raad van beheer NOZEMA
voorzitter verschillende maatschappelijke organisaties
12. -
13. -
14. media, kunsten, sociaal-economische zaken
15. -

7

1. GELDERBLOM-LANKHOUT, H.M.
2. Hanneke
3. 11 februari 1936, Den Haag
4. Mechelsestraat 36
5. 2587 XZ Den Haag
6. 070-545424
7. gymnasium B; enkele jaren scheikunde;
bouwkunde TH Delft
8. lid Eerste Kamer
9. gemeenteraadslid Den Haag 1970-1974 en 1978-1986
fractievoorzitter gemeenteraad 1978-1986
SWB werkgroep volkshuisvesting
SWB werkgroep Midden-Oosten
10. Eerste Kamerlid
11. lid bestuur Centrum Maatschappelijk Welzijn Zuid
Holland (op voordracht van GS)
lid bestuur Folkertsma Stichting
lid bestuur Juliana Kinderziekenhuis
lid bestuur Haags Meld- en registratiepunt Discriminatiezaken
12. nee
13. Eerste Kamer
14. Buitenlandse Zaken (mensenrechten, Zuid-Afrika,
Midden-Oosten, vluchtelingen)
Minderheden, Volksgezondheid, Volkshuisvesting,
Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

15. "Vanaf het oprichtingscongres ben ik lid. Alle ups en downs van de partij heb ik meegemaakt. Ook toen het slecht ging ben ik gebleven, alleen in D66 voel ik met thuis.

In en buiten verkiezingstijd heb ik spreekbeurten vervuld en forumdiscussies gevoerd, over gemeentelijke- en landelijke onderwerpen.

Na drie raadsperioden heb ik besloten mij niet opnieuw kandidaat te stellen voor de gemeenteraad in Den Haag. Het inbrengen van de kennis en de ervaring opgedaan in 12 jaar gemeenteraadswerk. lijkt mij een uitdaging voor mijzelf en nuttig in een Eerste Kamerfractie."

Dat schreef ik in februari van dit jaar als bijlage bij de kandidaatstelling voor de Eerste Kamer. Uit de zes leden tellende Eerste Kamerfractie ging Hans van Mierlo immers zeker naar de Tweede Kamer.

De leden van D66 kozen mij op de eerste openvallende plaats.

Inmiddels ben ik een half jaar Eerste Kamerlid, het bevalt me zeer, ik begin redelijk ingewerkt te raken.

Nu Lubbers II in de Tweede Kamer op een vrijwel automatische meerderheid kan rekenen gaat de wetgeving er niet op vooruit. Een uiterst kritisch Eerste Kamer kan daarom op dit moment nog niet worden gemist.

Zal er na 18 maart 1987 ook in de Eerste Kamer nog een comfortabele meerderheid voor slecht voorbereide en te haastig ingevoerde Regeringsvoorstellen zijn? Die vraag en de positie van D66 daarbij geven aan de aanstaande Provinciale Statenverkiezingen een extra dimensie.

Ik stel tijd en inzet graag opnieuw ter beschikking.

8

1. GLASTRA VAN LOON, J.F.
2. Jan
3. 16 maart 1920, Jakarta
4. Bazarstraat 15
5. 2518 AE Den Haag
6. 070-463105
7. gymnasium-B, Universiteit
8. Gasthoogleraar ("buiten bezwaar") Universiteit van Amsterdam
9. voorzitter (vice-) Hoofdbestuur. Staatssecretaris voor Justitie
10. lid Eerste Kamer-fractie; voorzitter redactie Idee '66
11. voorzitter Stichting de Ombudsman;
voorzitter Curatorium Internationale School voor Wijsbegeerte
12. -
13. lid Eerste Kamer
14. Justitie, Buitenlandse Zaken
15. Ik denk op grond van mijn ervaringen binnen en buiten de politiek een bijdrage te kunnen leveren aan de meningsvorming over een aantal zaken van algemeen belang en aan de besluitvorming daarover in de Eerste Kamer. Vooral nu de wind uit een kille conservatieve hoek blaast en nu er in Den Haag een kabinet aan de touwtjes trekt dat zich onvoldoende rekenschap geeft van de gevolgen daarvan, heb ik er zin in de D66 standpunten uit te dragen.

9

1. GOEDE, A. de
2. Aar
3. 21 mei 1928, Vlaardingen
4. Brederode 28
5. 2352 JR LEIDERDORP
6. 071-890769
7. fin.adm. -belastingrecht
8. -
9. lid Tweede Kamerfractie 1967-1973
staatssecretaris van financiën 1973-1977
lid Europees Parlement 1979-1984
10. lid Eerste Kamer Fractie
11. -
12. -
14. economische zaken, financiën, Nederlandse Antillen
15. Sedert juni 1986 maak ik deel uit van de Eerste Kamerfractie. In die korte periode heb ik gemerkt dat de Eerste Kamer - zolang deze bestaat - belangrijke invloed uitoefent op de totstandkoming van wetgeving. (In die korte periode verwierp de Kamer 4 wetsvoorstellen).
Het is daarom van belang dat politieke en bestuurlijke ervaring tot gelding komen bij de oordeelsvorming. Ik meen daarom - zie mijn politieke carrière in D66 vanaf 1967 - te voldoen.
Ik hoop en vertrouw op een herverkiezing in 1987, waarvoor bij voorbaat mijn dank.

10

1. HOEFNAGELS, G.P.
2. Peter
3. 26 oktober 1927, Bilthoven
4. Kralingseplaslaan 24
5. 3062 DB ROTTERDAM
6. 010-4081582
7. jurist
8. Hoogleraar Criminologie en Jeugdrecht
9. Adviezen aan commissie Justitie 1970-1971
Commissie Grondrechten 1967-1968
10. Incidentele adviezen aan wetenschappelijk Bureau en Commissies
11. Medewerker NRC-Handelsblad, schrijver
12. Bestuur Wetenschappelijk Bureau D66
13. -
14. justitie,ontwikkelingssamenwerking, Suriname, Nederlandse Antillen
15. De spiritualiteit van D66 kan in de Eerste Kamer mijns inziens optimaal tot zijn recht komen.

11

1. HOEVEN, D.A. van der
2. Erik
3. 6 november 1945, Den Haag
4. Doornenburg 11
5. 1121 GP Landsmeer
6. 02908-3566
7. kandidaatsexamen scheikunde
doctoraalexamen filosofie
8. directeur Stichting Wetenschappelijk Bureau D66
adviseur voor energie- en milieubeleid
9. -
10. voorzitter afdeling Landsmeer
redacteur Idee 66
q.q. lid Programmacommissie
11. lid Algemene Energie Raad
bestuurslid Stichting Energie en Samenleving
redacteur Rekenschap
uitgever Filosofie en Praktijk
12. -
13. -
14. energie, milieu, binnenlandse zaken, ruimtelijke ordening
15. Het kritisch volgen van macht en het opkomen tegen machtsmisbruik zijn volgens mij de ziel van D66. Zonder dit burgerlijk-radical element verworden wij tot een bleke middenpartij. Als lid van de Eerste Kamer zal ik naar vermogen in deze radicale geest handelen.
Mijn achtergrond ligt in de milieubeweging. Ik heb daar jaren in gewerkt, en heb mij later in het bijzonder toegelegd op het energiebeleid. Mijn activiteiten op energiegebied worden gemotiveerd door het streven naar energiebesparing in de ruimste zin van het woord. Het milieuprobleem houdt mij nog steeds bezig, met name de vraag, hoe het openbaar bestuur georganiseerd moet zijn om het milieu op lange termijn leefbaar te houden.
Voor vragen rond dat openbaar bestuur (reorganisatie Rijksdienst en dergelijke) heb ik verder een hevige belangstelling ontwikkeld in relatie tot de vraag wat de taak van de staat in de huidige samenleving kan zijn.
Ik denk tenslotte dat mijn activiteiten als directeur SWB en die als lid van de Eerste Kamer elkaar zouden ondersteunen en versterken.

12

1. KARSSSEN, A.
2. Aart
3. 15 oktober 1947, Doornspijk
4. De Genestetstraat 62
5. 8023 BG Zwolle
6. 038-542054
7. Landbouw Hogeschool Wageningen (landinrichting)

8. Hoofd regionale vestiging van een groot landelijk ingenieursbureau
9. lid Hoofdbestuur 1982-1985
lid steunfractie Staten sinds 1978
10. voorzitter regiobestuur Overijssel
plv Regio Hoofbestuurslid
11. lid Commissie van Toezicht Huis van Bewaring
Zwolle
12. -
13. -
14. verkeer en waterstaat, landbouw, milieubeheer,
ruimtelijke ordening, energiebeleid, regionaal
economisch beleid
15. De komende jaren wordt ons land geconfronteerd met
maatschappelijke ontwikkelingen die grote invloed
hebben op de inrichting van het landelijk en stede-
lijk gebied.
Ik wil noemen:
  - een vergrijzende bevolking;
  - een toename van de vrije tijd;
  - een sterke produktiviteitstijging in de landbouw,
terwijl we nu al met grote overschotten zitten;
  - een nog steeds voortschrijdende milieuverontrei-
ning;
  - een toenemende energieschaarste vanaf de jaren
negentig en
  - nieuwe mogelijkheden op het terrein van informa-
tievoorziening en communicatie.

We zullen onze ruimte zodanig moeten inrichten, dat een optimaal woon-werk en leefmilieu ontstaat. Om dat te verwezenlijken is een creatieve en onorthodoxe aanpak nodig. Bovendien moeten we proberen de belanghebbenden zoveel mogelijk bij dit proces te betrekken. En welke partij heeft daar betere ideeën over, dan D66. Momenteel wordt via een "bureaucratische inspraak" van Planologische Kern Beslissingen, streekplannen en dergelijke reeds te veel vastgelegd voor de individuele burger.

Er zijn nog twee overwegingen voor mijn kandidaatstelling:

- bij de volksvertegenwoordigers van D66 zitten weinig mensen die uit het bedrijfsleven komen. Mijn jarenlange ervaring in het bedrijfsleven stel ik ten dienste van de Eerste Kamerfractie;
- sporadisch stelt zich een D66-er uit het Oosten van het land kandidaat voor de Eerste of Tweede Kamer. Overijssel ontbreekt altijd op de kandidatenlijst. Het wordt tijd dat er weer eens een "wijze uit het Oosten" komt.

13

1. KERNKAMP, H.H.W.
2. Herman
3. 2 september 1940, Utrecht
4. Prins Hendriklaan 77
5. 3583 EG Utrecht
6. 030- 516925
7. gymnasium B, Rechten, kand. Geschiedenis
8. raadslid gemeente Utrecht tot februari '87
9. wethouder Utrecht '82-'86, raadslid '75-'82
10. raadslid, voorzitter werkgroep Energie
11. bestuursfuncties bij (semi-)overheidsbedrijven
12. -
13. raadslid gemeente Utrecht
14. milieu, energie, ruimtelijke ordening, volkshuis-
vesting

15. Als raadslid en wethouder van Utrecht en als lid van D66 sedert 1967 heb ik mij voornamelijk met de lokale, stedelijke politiek beziggehouden. In het bijzonder met het woon-en leefmilieu in een grote stad, en de energievoorziening. Het heldere, rationele D66-geluid op deze terreinen mag ook in de Eerste Kamer doorklinken, waarbij ik graag mijn bestuurservaring wil inbrengen.

14

1. KORTZ, F.A.
2. Boeddha
3. 17 april 1928, Ngandjoek (Ned.Ind.)
4. Ahornlaan 6
5. 3053 WP Rotterdam
6. 010-4181450
7. HBS-B, universiteit 1974-1981
8. incognito
9. 1e secr. Rotterdam/Rijnmond 1976/1977
regio-contactpersoon Rijnmond/Rotterdam 1976/1977
VAR-lid Zuid-Holland (Rijnmond) 1977
10. gewoon "denkend" lid vanaf maart 1970, ononderbroken
11. priestergraad Independent Order of Odd-Fellows
(American branch)
12. -
13. -
14. -
15. Historisch besef.
Wat zijn de zegeningen van onze monarchie in de grondwettelijke parlementaire democratie? Ministeriële verantwoordelijkheid? Hoe kunnen zij voor de burgers de optimale waarborgen m.b.t. rechtvaardigheid en veiligheid door rechtzekerheid garanderen in een maatschappij overvol van rechtsprekende colleges en wetten met de daaraan verworpen luie denkvanzelfsprekendheid dat de rechter "onafhankelijk" opereert? Mogen wij onze twijfels hebben over gerechtelijke uitspraken waarvan ons is gebleken dat er onzorgvuldig en in vele gevallen zelfs zorgvuldige overwegingen van alle "ins en outs" achterwege bleven tot veel verdriet van betrokkenen i.c. "dubbele slachtoffers" met de invoering op 22 november 1972 van de Wet uitkeringen vervolgings-slachtoffers 1940-1945?
Het ware gewenst dat ons Staatshoofd wederom gevraagd wordt daadwerkelijke invloed tot redressering van gerechtelijke uitspraken mogelijk te maken vanwege onheuse bejegening. In dit verband zou het Kabinet van de Koning(in) versterkt kunnen worden met de Ombudsman, neen niet Frits Bom, maar dr. Rang c.s. aan dit Kabinet toe te voegen!
Ruim veertig jaar na dato strijd ik voor de nieuwe nationale feestdag in Nederland: Herdenking 15 augustus 1945 Einde van WO II met de onvoorwaardelijke overgave van het Keizerrijk Japan.
Dit hebben wij - geallieerden - uit de Pacific be-
loofd. Wij zijn dit verplicht aan alle gevallen van de "laatste" wereldoorlog, civiele en militaire. Met meer dan gewone belangstelling volg ik in deze de activiteiten/ondersteuning van de respectieve politieke partijen alsmede van de Voorzitter van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal.
Tot dusverre schijnt het mij toe dat integriteit en piëteit begrippen zijn geworden welke na de oorlog als gevolg van de onverwerkte Europese politieke schuldgevoelens tijdens WO II en daarna in het ver-
geetboek van onze geschiedenis dreigen te geraken.

In dit verband verwijs ik naar de coupletten 1 en 6 van het Wilhelmus en naar de redevoeringen van Koningin Wilhelmina van 10 mei 1940 en van 7 december 1942! Blijvende getuigenissen van historisch besef!

15

1. DE LANGE, J.
2. Jan
3. 1 oktober 1936, Westdongeradeel
4. Prins Bernhardlaan 51
5. 1111 ER Diemen
6. 020-996334
7. doctoraal Politicologie
8. directeur GAB, Amsterdam
9. lid Prov. Staten sinds 1971, gemeenteraadslid, afdelingsbestuur, vele werkgroepen en commissies
10. lid Provinciale Staten Noord-Holland
11. bestuurslid diverse organisaties en stichtingen
12. Provinciale Staten Noord-Holland
13. lid Provinciale Staten van Noord-Holland
14. binnenlandse zaken, financiën, economische zaken, sociale zaken.
15. Ik ben al vele jaren vertegenwoordiger voor D66 in Provinciale Staten van Noord-Holland. Dat doe ik graag en ik heb me daarvoor weer kandidaat gesteld. Aan die kandidatuur geef ik voor honderd procent de voorkeur. Niettemin meen ik dat de ervaring die ik heb opgebouwd, ook landelijk voor D66 van nut kan zijn. Die wil ik aanbieden. Niet voor nu meteen, maar wellicht voor een later tijdstip. (Overigens is ook mijn baan niet te verenigen met het lidmaatschap van de Eerste Kamer.)

16

1. MAASSEN, M.M.C.
2. Martin
3. 21 december 1959, Apeldoorn
4. Van Diemenstraat 25
5. 1013 NH Amsterdam
6. 020-271499
7. VWO, studie politicologie, acte humanistisch vormingsonderwijs
8. docent economie en maatschappijleer.
9. voorzitter Dem. Jongeren Org. Apeldoorn, lid werkgroep Rechtspositie minderjarigen, Wethouders assistent, wijkcontactpersoon D66 Jordaan.
10. voorzitter werkgroep Justitie
11. voorzitter bestuurscommissie Wetgeving COC bestuursfunctie binnen de KWB
12. Provinciale Staten, onverkiesbaar
13. -
14. justitie, onderwijs, economische zaken, financiën, jeugdbeleid

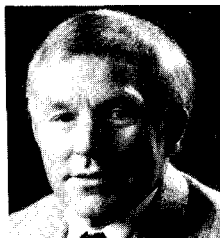
15. Het stuit me tegen de borst om mezelf in een "glad praatje" van 300 woorden aan te moeten prijzen. In de bijna 10 jaar die ik nu lid ben van onze partij, heb ik eens te meer geleerd dat het in de politieke praktijk niet gaat om mooie woorden, maar om (realistische) ideeën, omgezet in daadkracht. Concreet betekent dat (in mijn "geval") prioriteitstelling voor de volgende punten:
  - snelle doorvoering Wet Gelijke Behandeling;
  - afschaffing zedelijkheidswetgeving;
  - ATV tot (voorlopig) 36 uur in 1990;
  - geen (verdere) kortingen op uitkeringen;
  - streven naaraan centraal contract voor ATV, loonontwikkeling en lastenverlichting (... voorzover politieke sturing mogelijk ...);
  - invoering (consultatief) referendum;
  - afschaffing Eerste Kamer.

Voor verdere toelichting (vragen etc.) kunt U zich wenden tot mijn bovenvermeld telefoonnummer.

17

1. MERTENS, C.
2. Chel
3. 8 januari 1939, Tjimahi (West-Java, Ind.)
4. Torenvien 10, Zunderdorp
5. 1027 AM Amsterdam
6. 020-369622
7. gymnasium-B, kandidaatsex. Wis-en Natuurkunde, idem Geneeskunde
8. directeur Adviesbureau
9. lid Hoofdbestuur en Dagelijks Bestuur D66 lid afdelingsbestuur Amsterdam; idem Amsterdam-Noord. Lid Tweede Kamer.
10. -
11. voorzitter Vereniging Gezelschappen op Mime-gebied
12. Tweede Kamer, plaats 17
13. -
14. onderwijs, kunsten en wetenschappen; informatie-beleid; veiligheidsbeleid
15. Dit zijn tijden van onzekerheid voor een partij als D66. Aan de ene kant is er - net als elders in Europa - een algemene "verrechtsing", die partijen als PvdA, CDA en VVD ogenschijnlijk moeiteloos verwerken, maar die voor een programma-partij grote problemen van geloofwaardigheid en continuïteit veroorzaakt. Aan de andere kant heeft de politiek zich de laatste jaren meermaals in discrediet gebracht. De persoon van de voorzitter van onze Tweede Kamerfractie heeft er in overgrote mate toe bijgedragen, dat D66 opnieuw het vertrouwen van de Nederlandse kiezers heeft gekregen. Wil dit vertrouwen zich stabiliseren, en minder persoonsgebonden worden, dan zullen nieuwe thema's herkenbaar in onze identiteit moeten worden ingebouwd. Dat is - zeker in het begin - weinig spectaculair, en altijd lange-termijn-werk. De oplevende aandacht van D66 voor onderwijs, wetenschap en informatisering biedt daarvoor gunstige perspectieven. Onze geschiedenis heeft al vaker laten zien, dat de Eerste-Kamerfractie daarbij een belangrijke rol kan spelen. Dat verklaart deze kandidaatstelling.

18

1. POOL, J.
2. Jan
3. 2 november 1931, Amsterdam
4. Essenspark 18
5. 2351 CJ Leiderdorp
6. 071-410510
7. universitair, artsexamen
8. hoogleraar Cardiologie Erasmus Universiteit R'dam
9. 1981-1985 secretaris SWB
1981-1985 burgerlid Commissie Onderwijs gemeente Leiderdorp
1981-1985 bestuurslid afdeling Leiderdorp
10. lid Provinciale Staten Zuid-Holland
lid werkgroep Volksgezondheid
11. voorzitter Wetenschappelijke Raad en Bestuurslid Nationaal Instituut voor de Sportgezondheidszorg.
lid Wetenschappelijke Raad Centraal Begeleidingsorgaan voor de Intercollegiale Toetsing
12. Provinciale Staten Zuid-Holland
13. lid Provinciale Staten Zuid-Holland
14. gezondheidszorg, onderwijs, sport.
15. De politiek ervaar ik als een dynamische en fascinerende aanvulling op mijn dagelijkse werkzaamheden. Naar mijn mening is het van groot belang, dat in vertegenwoordigende lichamen als de Eerste Kamer ook mensen zitting hebben die midden in de praktijk van alle dag staan. "De burger bij het bestuur", zoals D66 dat al lang voorstaat. Mijn deskundigheid vanuit mijn beroep ligt op het terrein van de gezondheidszorg en op dat van het onderwijs en vanuit mijn hobbies op dat van de sport. Dit zijn juist gebieden die door de bezuinigingsvoorstellen met de botte bijl behandeld worden, ten nadele van vrijwel alle lagen van de bevolking en van onze cultuur. En helaas is ons parlement met expertise op deze beleidsterreinen mager bedeeld. Ik hoop mijn bestuurlijke, praktische en politieke ervaring, opgedaan in D66, in mijn beroep en in vele maatschappelijke functies, in de komende jaren in de Eerste Kamer nuttig te kunnen maken.

11. Sociale Verzekeringsraad (Kroonlid), lid Centrale Commissie voor de Statistiek
12. Gemeenteraad Utrecht (was onverkiesbaar)
Provinciale Staten van Utrecht
13. lid Provinciale Staten van Utrecht
14. financiën, economische zaken en werkgelegenheid, juridische zaken
15. Eerst was er de Eerste Kamer (als standen- en statenvertegenwoordiging) en toen de Tweede Kamer (als rechtstreekse volksvertegenwoordiging). Dat is de historie.

Nu ligt het belang gelukkig andersom: De Tweede Kamer is primair, de Eerste secundair. Wat is dan nog de functie van de Eerste Kamer, heeft D66 zich steeds afgevraagd, anders dan herbevestiging van de besluitvorming aan de overzijde van het Binnenhof? Nu ontstaat echter de paradoxale situatie dat de Eerste Kamer, dankzij een actuelere legitimatie, een belangrijker rol lijkt te gaan spelen, juist voor die partijen, die voor afschaffing pleiten. Als pragmatische partij, moet D66 daar maar niet wakker van liggen. De politiek laat zich in toenemende mate verleiden tot regelgeving of juist deregulering, onvoldoende getoetst op haar uiteindelijke maatschappelijke effecten. En niemand heeft het dan precies zo bedoeld .....

D66 moet in de Eerste Kamer een toetsing aan langere termijn-doelstellingen durven aankaarten en verrichten. Een faire kans voor elke individuele burger, verdraagzaamheid en waar nodig solidariteit, zijn daarbij sleutelwoorden.

Mijn specifieke deskundigheid en maatschappelijke ervaring liggen op het gebied van Financiën, Economische Zaken en Sociale Zekerheid. Vooral in de zogenaamde "harde" sector, waar D66 niet sterk werd geacht.

Er ligt een voortreffelijk beleids- en verkiezingsprogramma, dat volledig spoort met mijn opvattingen: minder vertrouwen in de overheid dan verderop te linkerzijde, maar aanzienlijk méér bereidheid om ongewenste sociale uitkomsten van het markt-economisch proces te corrigeren dan te rechterzijde.

19

1. PREVОО, J.P.
2. Jan
3. 30 november 1941, Eindhoven
4. Fien de la Marlaan 77
5. 3584 ZW Utrecht
6. 030-521127
7. gymnasium-B, doctoraal Economie, doctoraal Rechten
8. universitair docent
9. Hoofdbestuur/Dagelijks Bestuur (1978-'81)
bestuurslid Wetenschappelijk Bureau, bestuurslid Scholings- en Vormings Instituut (PSVI); lid diverse landelijke werkgroepen, o.a. Macro-economie, Sociale Zekerheid, Basis-inkomen
10. lid Provinciale Staten van Utrecht (vanaf 1982)
voorzitter Financiële Commissie (vanaf 1981)

20

1. DE ROO, P.J.H.
2. Paul
3. 2 februari 1950
4. Henri Duparcplein 56
5. 2551 XV Den Haag
6. 070-257169
7. MULO, MEAO, Staatsinrichting MO (verklaring)
8. OVO-lid WSW, lid Ned. Juristen vereniging, lid Juridische commissie v.d. Mens
9. secr.-penningmeester Voorschoten 1971-1974,
plv. Adviesraads lid 1978
10. contactpersoon D66 Nieuw Waldeck
11. OVO lid WSW
lid stembureau 1987
12. Tweede Kamer
13. -
14. justitie, staatsrecht, arbeidsrecht, WSW
15. Gezien de huidige politieke situatie.
9 jaar dankzij mijn studie ups en downs veel heb geleerd + nog niet klaar.
Het huidige CDA-VVD-beleid verwerpelijk vind, geen sociaal gevoelendheid. Ik nog achter mijn eigen studie staatsinrichting MO sta, nog altijd een juiste plaats tracht te vinden, waar ik deze zware materie kan toepassen.

schillende omstandigheden!). Informatie moet worden uitgewisseld over de stand van zaken, en over andere technische mogelijkheden voor de energievoorziening. Opmerkelijk feit: de energievoorziening kan juist in deze tijd meer worden gedecentraliseerd, gedeeltelijk het gevolg van de hogere energieprijzen (we rekenen vanaf 1973!), gedeeltelijk door technologische ontwikkelingen. Maar in de voorgestelde structuur wordt daarmee nog niet goed rekening gehouden (niet in de voorstellen van EZ en nog minder in de voorstellen van de elektriciteits-productiebedrijven). En ook de democratische controle komt bij vele reorganisatieplannen danig in de knel. Wat te zeggen van een openbaar nutsbedrijf waarin de directie de commissarissen benoemt, en de commissarissen vervolgens de directie...?

Eric van der Hoeven

Programma studiedag reorganisatie van de NUTS-bedrijven

Zaterdag 17 januari 1987 organiseert de SWB in samenwerking met de werkgroep Energie en het PSV een studiedag „Reorganisatie van de NUTS-bedrijven” in de Reehorst te Ede. Het concept-programma ziet er als volgt uit:

ochtend:

1. stand van zaken en opinies uit de Nuts-sector.
(Ir. W. K. Wiechers, van VEEN)
2. structuur van een gedecentraliseerde en zuinige energievoorziening.
(Ir. C. H. H. Daey Ouwens, lid Prov. Bureau Energiebesparing)
3. democratische controle op de energievoorziening.
(Erik van der Hoeven)
4. visie op de reorganisatie vanuit de Tweede Kamer.
(Dick Tommel)
5. visie op de reorganisatie vanuit de provincie.
(Leo de Graaf, lid van de P.S. van Gelderland)
6. visie op de reorganisatie vanuit de gemeente.
(Pex. Langenberg, gemeenteraadslid te Leiden)

kosten:

f 15,- (inclusief lunch); aanvang: 10.00 uur. Opgave bij het SWB-bureau (070-858303).

Meer ouderen: alleen problemen of ook kansen?

Wat willen we méér van ouderen weten behalve dat hun aantal toeneemt? Nederland is zich bewust geworden van een zgn. „ouderenprobleem”. Nieuwe termen als „vergrijzing”, „dubbele vergrijzing”, „grijze golf” en „vergrijzingsgevoelige beleidsterreinen” worden kwistig gebruikt in menig dag- en weekbladartikel. Binnenkort zullen we ongetwijfeld de eerste „grijzoloog” mogen begroeten.

In de stroom publikaties vallen een paar elementen op:

- Er heerst een toon van lichte paniek, alsof een maatschappelijke ontwrichting dreigt. Is het inderdaad zo'n ramp die op ons af komt?
Om op die vraag een antwoord te geven lijkt het leerzaam te kijken naar bv een land als Zweden dat nu al een percentage ouderen heeft, dat Nederland pas in 2010 rijk zal zijn.
- Het hoofdaccent in de discussie ligt op de zorgbehoefte van ouderen. Dat gaat voorbij aan het feit dat 90% van de 65-plussers zelfstandig woont en leeft. Aan de andere kant wordt er dikwijls weinig aandacht besteed aan de gevolgen voor andere beleidsterreinen zoals huisvesting, winkelvoorzieningen, educatie, recreatie en sport.
- Er wordt relatief veel over maar weinig met ouderen gesproken. Daardoor kunnen ouderen gemakkelijk meningen en behoeften worden toegeschreven die eerder passen bij de opvattingen van de beleidsmakers dan van de oudere zelf. Wat weten we eigenlijk over ouderen, hun behoeften, hun politieke opvattingen, hun toekomstbeeld?
- Alle partijen zijn het er hartroerend over eens dat de ouderen moeten emanciperen. Maar hoe moet dat plaatsvinden? Alleen door hen inspraak te geven in het beleid dat anderen voor hen bepalen?
Of zullen daartoe veel ingrijpendere maatschappelijke veranderingen nodig zijn bv meer bestedingsmogelijkheden, een andere arbeidsverdeling en een bij hun mogelijkheden passende rol in maatschappelijk relevante activiteiten, waardoor ouderen niet afhankelijk zijn van goedgunstigheid maar een gelijkwaardige positie innemen in het maatschappelijk krachtenveld.

Studiedag ouderen

Sedert ongeveer een half jaar bestaat er een actieve SWB-werkgroep Ouderen. Die heeft op zich genomen i.s.m. het PSV een studiedag te organiseren als tussenstap op weg naar een nota die later dit jaar zal verschijnen en ter voorbereiding van een mogelijk afzienbare tijd te houden A.L.V. over dit onderwerp.

De studiedag zal bestaan uit een ochtendgedeelte dat beoogt vooral informerend van

aard te zijn. Het middag-programma zal een meer opiniërend karakter dragen. Het is niet de bedoeling dat er reeds uitgewerkte D66-standpunten ten beste worden gegeven, maar wel dat de discussie over het toenemend aantal ouderen breder gevoerd zal worden dan nu veelal het geval is (zie boven).

De inleidingen 's ochtends zullen door gerenommeerde deskundigen worden verzorgd, de groepsdiscussies 's middags vinden plaats onder begeleiding van leden van de SWB-werkgroep.

De dag zal worden geopend door Louise Groenman en gesloten door Hans van Mierlo. Wij hopen met deze dag D66-volksvertegenwoordigers te bereiken uit Kamers, Raden en Staten plus alle andere geïnteresseerde D66-ers.

Leo de Graaf
voorzitter SWB-werkgroep Ouderen

Programma studiedag Ouderen

datum: zaterdag 7 februari 1987
plaats: de Reehorst, Ede

ochtend

sprekers over de volgende onderwerpen:

1. **Algemene inleiding historische, huidige en toekomstige ontwikkelingen**
spreker: drs. J. M. Timmermans van het Sociaal Cultureel Planbureau
2. **Vergelijking beleid en ervaringen andere landen**
spreker: Drs. P. F. Driest, directeur Ned. Federatie voor Bejaardenbeleid (NCB)
3. **Ouderen als machtsfactor**
spreker: Dr. G. L. Elsen, voorzitter Unie Kath. Bond voor Ouderen (KBO)
4. **Fysieke en psychische ontwikkeling**
spreker: Prof. Drs. J. J. M. Michels, Kath. Universiteit, Nijmegen

middag

parallel-discussiegroepen over de volgende onderwerpen:

1. inkomenspositie: ontwikkeling, gevolgen, mogelijkheden
2. wetgeving: al dan niet categoraal
3. decentralisatie: wenselijkheid, vorm, consequenties
4. individualisering: gevolgen, mogelijkheden
5. zorgvoorzieningen en woonvormen: gewenst netwerk, financiering
6. gezondheidszorg: grenzen, keuzes, prioriteiten
7. maatschappelijke zingeving voor ouderen

Na afloop worden de bevindingen gepresenteerd door de discussieleiders. Dagvoorzitter Leo de Graaf zal proberen samenvattend tot enkele voorlopige conclusies te komen.
Kosten: f 20,- inclusief lunch.
Opgave bij het SWB-bureau (070-858303).
T.z.t. ontvangt u dan nadere informatie.

Cursus-aanbod

Het Politiek scholings & vormings instituut (PSVI) van D66 organiseert op verzoek van leden de volgende cursussen:

BASISCURSUS D66 over het ontstaan en de ontwikkeling van de partij, en de betekenis van „Andere politiek”. Met name bedoeld voor de nieuwere leden, die hiervoor een zaterdag à f 15,- bijeenkomen. In samenwerking met de Regio Overijssel wordt de basiscursus D66 gehouden in Meppe en in Zutphen in de tweede helft van januari '87. Aanmelding hiervoor ook bij het PSVI.

PRESENTATIETRAINING bedoeld voor partijleden die zich in het openbaar moeten uiten: publieke debatten, forum-discussie, interviews. Deelnemers komen één zaterdag bijeen voor f 18,75 (beginners) of f 95,- (gevorderden).

Wanneer zich voldoende belangstellenden hebben aangemeld voor één van deze cursussen worden plaats en datum vastgesteld. Meer informatie? Bel het PSVI: 070-858303. Overigens is het PSVI graag bereid ook andere onderwerpen op het programma te plaatsen. Wanneer voldoende belangstelling voor een thema blijkt kan de invulling en organisatie daarvan worden ondersteund.

Naast deze cursussen-op-verzoek staan enkele nieuwe cursussen op de rol:

MACHT: omgaan met macht en onmacht in de praktijk van het politieke bedrijf. Op 29 november vindt een „try-out” plaats, waar vorm en inhoud vaste gestalte moeten krijgen. Na de jaarwisseling wordt de cursus macht vervolgens aangeboden aan alle leden, waarbij degenen met enige politieke ervaring de belangrijkste doelgroep vormen.

STATEN-VERKIEZINGEN: in samenwerking met het campagne-team voor de verkiezing van provinciale staten-leden volgend jaar, worden nu een aantal cursussen voorbereid. Daarbij zullen aan bod komen presentatie-training voor lijsttrekkers en voor overige kandidaat-statenleden, de vertaling van D66-beginselen naar het provinciaal niveau en de techniek van het campagnevoeren.

De kandidaat-statenleden worden hiervoor benaderd. Wie wil deelnemen aan de cursus **CAMPAGNE VOEREN** kan hiervoor nu reeds het PSVI bellen of schrijven.

Verslag raads- en statenledendag

Op 18 oktober kwamen zo'n zeventig raads- en statenleden bijeen in Ede, onder auspiciën van de Commissie Advies Raads- & statenleden (CAR). Zeven thema's kwamen er aan bod, elk in een inleiding en een discussie. Sprekers waren: Max Rood over burgemeestersbenoemingen, Leo de Graaf en Dick Meuldijk over de organisatie van energie-distributie, Kees Metz over monumentenzorg, Ed Bolsius over de bezuinigingen op het so-

ciaal-cultureel werk, Grace Cotterell over ouderenbeleid, Jan Dirk van Ketwich Verschuur over kleine criminaliteit en tenslotte Erik Bijkerk over dag- & avond-onderwijs voor volwassenen.

Tijdens de gezamenlijke afsluiting van de dag sprak Jacob Kohnstamm over de actuele zaken in de Tweede Kamer met betrekking tot gemeenten en provincies. Helaas biedt deze pagina onvoldoende ruimte om echt in te gaan op de vele bijdragen. Het decembernummer van Voor de D'Raad zal echter een uitvoerig verslag geven.

Eén punt willen we er toch uitlichten. Bij de afsluiting vroeg Henk Zeevalking aandacht voor het functioneren van de CAR. Ingesteld door het Hoofd Bestuur heeft de CAR op de eerste plaats een adviestaak voor het HB en voor raads- en statenleden. Hiervan wordt echter niet veel gebruik gemaakt. Wellicht kan dit werk beter op een andere manier worden georganiseerd. Denkbaar is de verandering van de CAR van een HB- in een PSVI-commissie.

Denkbaar is echter ook de oprichting van een vereniging van D66-raads- en statenleden, zoals ook andere partijen die kennen. Op 18 oktober bleken er zowel voor- als tegenstanders te zijn van dit idee. Noch de CAR, noch het PSVI zijn verder de aangewezen instanties voor de eventuele oprichting van zo'n vereniging. Om de meningsvorming toch enigszins te kanaliseren stelt de redactie van Voor de D'Raad ruimte beschikbaar voor discussie hierover.

Stuur daarom uw opinies en suggesties hierover naar: Redactie Voor de D'Raad, Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag.

Voor de D'Raad

Hét tijdschrift voor D66-raads- en statenleden is Voor de D'Raad. Voor elk partijlid dat verder wil kijken dan de landelijke politiek onmisbaar.

De praktijk van het lokaal en provinciaal niveau. Uit de nummers van augustus en oktober: twee topgemeenten met bijna 11 en 13% van de stemmen voor D66, hedendaags prostitutiebeleid, hondepoep, de raad de baas?, ouderenbeleid en -emancipatie, wethouder in Voorburg, de trots van Hagenaars, algemene beschouwingen & financiën, milieu. Dit blad verschijnt vijf maal per jaar met gemiddeld 16 pagina's A4. Nummer vier verscheen in oktober, in december besluit vijf de vierde jaargang.

De jaargang '86 kost f 36,- inclusief verzending en deze prijs blijft voor '87 gelijk. Zolang de voorraad strekt zijn de vier uitgaven uit '85 verkrijgbaar voor f 15,-. Knip je Democraat niet weer aan flarden, maar stuur een kaartje naar het PSVI. Geef naast je naam, adres en handtekening je precieze bestelling: de jaargang '85, en/of de jaargang '86, en/of een abonnement voor '87. Inlichtingen: PSVI - 070-858303.

Nieuwe directeur

Het bureau van het PSVI is twee maanden onderbezet geweest door een vacature. Gelukkig is het tijt gekeerd. Op de dag van het november-congres kwam de nieuwe directeur voor het bureau in functie.

De sollicitatie-commissie heeft haar keus hiervoor laten vallen op Maarten Brackel. Maarten heeft Nederlands gestudeerd en zich daarbij gespecialiseerd in communicatie-vaardigheden: gesprekstechniek, beleidsargumentatie, schrijf- en leestechneken, massacommunicatie en public relations. Hij heeft twee jaar als intern voorlichter gewerkt bij defensie, belast met het oprichten van een sectie voorlichting en een personeelsblad en met de uitvoering van de voorlichting over een reorganisatie van het onderdeel.

SWB Werkgroep Sport

Tijdens de bijeenkomst van 21 oktober jl. is besloten dat de werkgroep Sport opnieuw actief zal worden.

De eerstvolgende vergadering zal plaatsvinden op 20 januari 1987.

Voor nadere informatie en/of opgave als lid kan een ieder zich wenden tot Jan Berteling (voorzitter), tel. 070-855920 (huis) 070-484331 (werk) of Leo de Graaf 03458-2209 (SWB-coördinator).

SWB Werkgroep „Milieu”

De werkgroep „Milieu” zoekt nog een aantal leden, met name belangstellenden op het terrein van landschaps- en natuurbescherming, DNA-recombinant en risico-analyse. De werkgroep vergadert zes-wekelijks in Utrecht.

Nadere inlichtingen bij de voorzitter J. W. Copius Peereboom (tel. 020-415301).

Marcel van den Heuvel:

Politiek moet verloren vertrouwen van jongeren terugwinnen

Ik generaliseer wanneer ik stel dat jongeren weinig tot geen interesse hebben in de vaderlandse politiek, maar de interesse lijkt wel af te nemen. Je kunt je afvragen of de oorzaken voor die afnemende interesse bij de jongeren of bij de samenleving dan wel de politiek gezocht moeten worden. Een aantal mogelijke oorzaken zal ik in dit artikel aangeven in het besef onvolledig te zijn. Het gaat daarbij om mijns inziens zorgelijke ontwikkelingen waarvoor binnen D66 weliswaar een open oor te vinden valt, maar waarvoor nog te weinig aandacht bestaat. Misschien dat dit artikel de aandacht voor de jongerenproblematiek stimuleert.

Ik meen drie duidelijke oorzaken te signaleren voor de toenemende desinteresse in politiek bij jongeren. Ten eerste is binnen ons onderwijs de „politiek” een ondergeschoven kindje. We kennen het vak Staatsinrichting dat onderdeel uitmaakt van geschiedenis, een vak dat nogal te lijden heeft onder de in steeds mindere mate beschikbare lesuren. Daarnaast zou het vak Maatschappijleer een deel van de politieke vorming op zich moeten nemen. Uit onderzoek gehouden ter voorbereiding van een onderwijsmethode werd duidelijk dat binnen het vak Staatsinrichting van de drie (of vier) bestuurslagen die wij kennen voornamelijk het Rijksniveau behandeld wordt. De eindexameneisen schrijven dat nu eenmaal voor. Het vak Maatschappijleer heeft deze eenzijdige oriëntatie niet opgevangen. Uit het reeds genoemde onderzoek bleek dat het kennisniveau van het lokaal bestuur bij 17 tot 19-jarigen niet verder ging dan het kunnen noemen van de naam van de burgemeester. Ten tijde van verkiezingen wordt er in het onderwijs wel ruimschoots aandacht besteed aan de lokale en provinciale politiek. Maar verkiezingen vinden in de regel maar eens in de vier jaar plaats. Jongeren krijgen op school te weinig mee over de politiek.

Een tweede oorzaak ligt naar mijn mening in het toenemend wantrouwen dat jongeren in de politiek ontwikkelen. Jongeren zijn opgegroeid in een periode van bezuinigingen en in tegenstelling tot andere groepen hebben jongeren constant met die bezuinigingen te maken. Ik noem er een paar: de verlaging van de jeugdlonen, het snoeien op de bibliotheken, het onderwijs en het sociaal-cultureel werk en het afnemen van de bestedingsmogelijkheden (zakgeld en studiefinanciering). „Korting op” en „hogere bijdragen aan” versterken het vertrouwen in – de hiervoor verantwoordelijk geachte – politiek niet. Voor veel jongeren is er sprake van daadwerkelijke achteruitgang, versterkt door doorstromingsmoeilijkheden in het onderwijs en uitzicht op een „werkloze” carrière.

Marcel van den Heuvel is medewerker van de Amsterdamse wethouder Rick ten Have en auteur van het boek 'Bestuur en Spelen'

En dan als derde oorzaak de affaires in de politiek. Wantrouwen is niet zo verwonderlijk als keer op keer het imago van de politiek wordt aangetast. Hierin ligt met name een zorgelijke ontwikkeling. Het „goed voorbeeld doet goed volgen” gaat ook in negatieve zin op.

Een verschijnsel als normvervaging doet zich niet alleen voor bij jongeren, of specifieke groepen daarbinnen. Wantrouwen van de politiek – de ruggegraat van onze democratische samenleving – kan een directe aantasting van die democratie tot gevolg hebben. Onze samenleving staat of valt met het vertrouwen dat er in die samenleving bestaat. En jongeren maken een niet te verwaarlozen deel van die samenleving uit.

Kant en klare oplossingen kan ik in dit bestek niet aandragen, maar toch zie ik iets in bepaalde ontwikkelingen die het tij zouden kunnen keren. Ook gezien de moeilijke financiële situatie van onze staatshuishouding zal ik daarbij de stelling dat meer geld een uitkomst zou bieden hier niet verdedigen.

Ik begin bij het onderwijs. We moeten het politieke onderwijsmateriaal aanpassen aan de belevingswereld van de jongeren. Sinds een jaar of twee functioneert de vereniging „M50”, een samenwerkend orgaan van politieke jongerenorganisaties, dat politiek vormingsmateriaal vervaardigt. Het materiaal wordt gemaakt vóór en dóór jongeren vanuit het standpunt dat alle politieke opvattingen belicht en gerespecteerd moeten worden. Mijn ervaring is dat het vervaardigende materiaal goedkoop is en eenvoudig te gebruiken in het onderwijs maar ook daarbuiten. Organisaties die zich direct richten tot de jongeren en inspelen op de behoefte aan voorlichtingsmateriaal kunnen een goede aanvulling leveren aan het „beperkte” materiaal dat momenteel beschikbaar is en dat veelal aansluiting mist.

Binnen het onderwijs zullen de prioriteiten verlegd moeten worden en zal de waarde van de politieke vorming onderkend moeten worden. De politiek zelf. Politieke partijen moeten concreter – meer gestructureerd – gebruik maken van hun Politieke Jongeren Organisaties. De reeds geschetste desinteresse onder jongeren doet zich ook daar voor. Dit valt nauwelijks op omdat middels spectaculaire ledenwerfacties evenzo spectaculaire aantallen nieuwe leden worden op- of aangevoerd om de teruggang tegen te gaan. Maar zolang de p.j.o.'s een eigen interpretatie houden van de betekenis van het woord 'lid', kan dit geen graadmeter zijn. Nu vallen juist de geïnteresseerde jongeren tussen wal en schip en verworden de p.j.o.'s tot gezelligheidsverenigingen die geduchte concurrentie ondervinden van studentenverenigingen. Indien er serieuzer met de jongerenorganisaties zou worden omgegaan, en dit zou bijvoorbeeld kunnen door hen (gestructureerd) een gekwalificeerd advies te laten uitbrengen op relevante beleidsterreinen, dan zou participatie van jongeren via een dergelijke organisatie veel zinvoller zijn. Het spreekt voor zich dat de verhouding tot de moederpartij bij iedere p.j.o anders geregeld is. De politieke functie wordt dan verbreed. De huidige subsidiëring van p.j.o.'s als 'welzijnsinstelling' (WVC) zou – gezien het karakter van deze organisaties – elders moeten worden ondergebracht. Een andere suggestie is de p.j.o.'s aanspraak te laten maken op professionele ondersteuning (gefinancierd uit WVC middelen) voor de organisatie scholing en vorming. Het huidige verwijt dat door gebrek aan kwaliteit de inbreng van p.j.o.'s minder wenselijk is kan op deze wijze de wereld uit worden geholpen. De politieke jongerenorganisaties

■ Vrijdag 21 november

In samenwerking met de Provinciale Statenfractie brengt **Doeke Eisma** een werkbezoek aan de provincie Limburg.

Hans van Mierlo is aanwezig op een verkiezingsbijeenkomst van de D66-afdeling Zaltbommel. De bijeenkomst begint om **21.00 uur**. Plaats: Sociaal cultureel centrum „De Poortertij”, Nieuwstraat 2, Zaltbommel.

■ Zaterdag 22 november

ARV Zuid-Holland in 'Amicitia, Westeinde 15, Den Haag. **Aanvang: 10.00 uur**. Agenda: provinciaal verkiezingsprogramma, presentatie kandidaten PS en actuele politieke moties.

■ Maandag 24 november

Aad Nuis bezoekt in Son (N.B.) verschillende onderwijsinstellingen. **Gerrit Jan Wolffensperger** bezoekt Ureterp (Friesland) en zal een discussie-inleiding houden over Kabel TV en Locale Omroep. **Aanvang: 20.00 uur**. Plaats: Het Dorpshuis, Koetsebeival 1 te Ureterp.

Jacob Kohnstamm is aanwezig op de AAV van de afdeling De Bilt/Bilthoven. **Aanvang: 20.00 uur**.

■ Dinsdag 25 november

In „Het Posthuis” te Heerenveen is **Dick Tommel** aanwezig op een AAV met als thema „Privatisering van overheidsinvesteringen”. **Aanvang: 20.00 uur**.

De afdeling Amsterdam organiseert in café Eik en Linde aan de Plantage Middenlaan 22 te Amsterdam een afdelingsvergadering met als thema „Amsterdam en drugs”. Sprekers zullen zijn: **professor Rüter** en **Peter Cohen** van de Universiteit van Amsterdam. **Aanvang 20.15 uur**.

vervolg van pagina 13

krijgen zo een meer algemeen politieke verantwoordelijkheid. Ten aanzien van de diverse bezuinigingsmaatregelen die jongeren treffen zal ik mij beperken tot het sociaal-cultureel werk. Als men zelfs binnen de Rechterlijke Macht van mening is dat de gevolgen van de huidige kortingen binnen enkele jaren dubbel zo hard via justitie terug zullen komen, dan geeft dat te denken. Een dergelijke waarschuwing dient niet alleen een signaal te zijn voor de landelijke, maar ook voor de gemeentelijke politiek. Want juist daar zullen de gevolgen direct zichtbaar zijn, onder andere in toenemend vandalisme, om mij tot dat voorbeeld te beperken.

Het zal de politiek niet meevallen het verloren vertrouwen bij de jeugd terug te winnen. Een eerste signaal zal uit moeten gaan van de landelijke politiek, de trendsetter voor alle bestuurlijke niveaus. Bij de in mei nieuw gekozen Tweede Kamer ligt dan ook een grote verantwoordelijkheid.

Het is duidelijk dat het aan democratische controle in het verleden behoorlijk heeft ont-

■ Woensdag 3 december

Louise Groenman bezoekt de AAV van de D66-afdeling Huizen. **Aanvang 20.00 uur**. In Theater „De Boerderij”, Heiligerstr. 22, Huizen.

■ Maandag 8 december

Aad Nuis neemt in Schagen deel aan een Forum over onderwijsbezuinigingen. **Aanvang 20.00 uur**.

■ Zaterdag 13 december

Jacob Kohnstamm is aanwezig op de ARV van Zeeland.

Zuid-Holland organiseert een regio-vergadering in „Hotel Central”, Kruiskade 12 te Rotterdam. **Aanvang 10.00 uur**. Agenda: zie za. 22 november.

De afdeling Maastricht viert haar twintigjarig bestaan in het Maaspaviljoen te Maastricht, Maasboulevard 101. 's Middags wordt een symposium gehouden met als onderwerp „Maastricht verandert”. Sprekers o.m.: **Hans van Mierlo** en **Theo van Eupen**. Na een receptie is een feest georganiseerd met het Jim Beam kwartet. Het symposium begint om 14.30 uur, de receptie om 18.30 uur en het feest om 20.00 uur. Nadere inlichtingen: 043-616873 (Leo Schouten, voorzitter D66-Maastricht).

■ Woensdag 17 december

Aad Nuis spreekt over „Cultuurpolitiek” op de AAV van Rotterdam. **Aanvang 20.00 uur**.

■ Vrijdag 2 januari

De afdeling Amsterdam houdt vanaf **20.00 uur** een nieuwjaarsborrel in het Odeontheater aan de Singel 460 te Amsterdam. Het programma blijft vooralsnog een verrassing.

broken. Het ging mis met de macht, de controle op de macht, maar ook het omgaan met macht. Punten waarop D66 een duidelijke visie heeft. Misschien dat - laten we het hopen - de ervaring in het verleden het draagvlak voor deze ideeën heeft vergroot.

Marcel van den Heuvel

Wiens voet hoort bij wie?

Tijdens de vergadering van de Adviesraad op 18 oktober jl. is uitvoerig gesproken over de belastingvoorstellen van de commissie Oort. De Adviesraad oordeelde dat de voorgestelde vereenvoudigingen niet ver genoeg gaan en daarom is aan de Tweede Kamerfractie verzocht om tijdens de behandeling van de voorstellen van de commissie Oort te pleiten voor het instellen van een nieuwe Staatscommissie die verdergaande vereenvoudiging van het belastingstelsel moet voorbereiden.

■ Zaterdag 10 januari

Zuid-Holland heeft opnieuw een ARV. Nu in het „Trefcentrum”, Phoenixstraat 66 te Delft. Op de agenda ondermeer: Hoofdstuksgewijze vaststelling verkiezingsprogramma, verkiezing lijsttrekker PS en actuele politieke moties. **Aanvang 10.00 uur**. Inlichtingen: Ronald Verhagen, Bleulandweg 134, 2803 HH Gouda.

■ Zaterdag 17 januari

Het SWB organiseert in samenwerking met de werkgroep Energie een studiedag „Reorganisatie van de Nutsbedrijven” in de Reehorst te Ede. Voor informatie zie elders in dit blad.

Mededeling

Als u nog een centje over heeft...

Op 10 oktober werd het door een burgeroorlog verscheurde El Salvador getroffen door een aardbeving. Het overgrote merendeel van de naar schatting 2 à 3000 slachtoffers en duizenden gewonden viel onder de 500.000 die door de oorlogshandelingen naar de sloppenwijken van de hoofdstad San Salvador waren verdreven. Het Medisch Komitee El Salvador is één van de organisaties die hier hulp willen bieden. Reeds jarenlang verzorgt hij om de paar maanden een zending medicijnen en medisch gereedschap die via oppositie-kanalen bij het volk terecht komt. Indien u meer informatie wenst kun u schrijven naar: MKES, Postbus 8105, 5004 GC Tilburg. Een bijdrage kunt u storten op gironummer 9885.

Bernard Aris

De voorstellen van de commissie Oort vormen volgens de Adviesraad een juiste basis voor de uitwerking van concrete maatregelen. De Adviesraad is wel van mening dat de voorgestelde maatregelen een te negatieve invloed lijken te hebben op de lagere inkomens tot 25.000 gulden. Ook vindt de Adviesraad dat een verdergaande vereenvoudiging van het stelsel van aftrekposten moet worden voorbereid. De aftrekposten die niet in verband staan tot het verwerven van een inkomen dienen niet langer een aftrekpost op het belastbaar inkomen maar een korting op het te betalen belastingbedrag te zijn (tax-credit). Dit betekent dat deze aftrekposten niet langer een groter voordeel opleveren voor mensen met de hogere inkomens. Het voorstel om de burgers vrij te laten kiezen of zij al dan niet van de voetoverheveling gebruik willen maken - wiens voet komt bij wie terecht - werd door de Adviesraad afgewezen. De afschaffing van de middelingsregeling voor mensen met sterk wisselende inkomens, zoals voorgesteld door de commissie Oort, dient afgewezen te worden.

D66 toegetreden als waarnemer bij Liberale Internationale

Van 2 tot 4 oktober vond in Hamburg het 39ste congres van de Liberale Internationale plaats. Na vorig jaar als genodigde in Madrid aanwezig geweest te zijn, trad D66 dit congres toe als waarnemer bij dit liberale platform. Secretaris buitenland Jan Lucas van Hoorn licht toe waarom D66 die internationale contacten zoekt. „We moeten voorkomen wat ons in het verleden is overkomen; dat we op Europees niveau geheel geïsoleerd raken.”

Het initiatief tot de oprichting van de Liberale Internationale werd in 1947 genomen door de Engelse Liberals. Door de jaren heen groeide de organisatie uit tot een confuus gezelschap gelijk gestemde politieke partijen met leden uit alle windstreken van de wereld. Dat het om een mondiaal samenwerkingsverband gaat bewijzen vertegenwoordigers uit Argentinië, Australië, Canada, El Salvador, India, Pakistan, Senegal, de Verenigde Staten en Europa. Het is een breed kader en dat heeft voor- en nadelen.

„Het leuke van zo'n breed kader is dat je ziet wat er buiten de grenzen gebeurt op de terreinen waar je zelf bezig bent,” vertelt Van Hoorn. „Neem bijvoorbeeld de discussie over deregulering, een onderwerp van het laatste congres in Hamburg. In verschillende landen wordt door partijen met dezelfde uitgangspunten heel anders gedacht over die problematiek. De FDP en de VVD willen niets anders dan dereguleren, in Ceylon en Senegal roepen ze: we hebben geen regels dus valt er niets te dereguleren, de Britse Liberalen vinden dat er in Engeland te weinig regelgeving is en de Zweedse Folkparti neemt een middenpositie in.”

„Het is onmogelijk om als wereldorganisatie nauwgezet beleidsprogramma's uit te werken. De uitgangspunten die partijen moeten onderschrijven om toegelaten te worden zijn ook vrij globaal. Het gaat om algemene stellingen, de basisbegrippen van het liberalisme als individuele vrijheid en scheiding van kerk en staat. Binnen het sociaalliberalisme – het oude liberale erfgoed – de mensenrechten, de individuele vrijheid en de sociale verantwoordelijkheid, past de uitwisseling tussen liberale partijen op mondiaal niveau heel goed. Vooral voor de partijen uit de derde wereld is internationale ondersteuning en contacten van levensbelang.”

■ Conservatieve club

„Iedereen denkt bij het woord Liberaal altijd dat het om een conservatieve club gaat en je krijgt dan meteen de vraag wat D66 bij zo'n club te zoeken heeft. In de Liberale Internationale neemt D66 echter heel duidelijk een middenpositie in. Conservatieve partijen zijn het Belgische PVV, het Deense Venstre en de Nederlandse VVD. Maar er is ook een heel spectrum naar links waar bv het Noorse Ven-

stre zit dat meer een PPR-karakter heeft. D66 kan zich denk ik heel goed thuisvoelen bij de Canadese Liberalen van Trudeau, bij de Engelse Liberals, maar ook bij sommige leden van de FDP. Vooral op lokaal niveau blijken onze ideeën bij het FDP-kader weerklank te vinden. Met het Deense Radicale Venstre dat ook lid is vormden wij bij de laatste Europese verkiezingen een lijstverbinding.”

„De Liberale Internationale heeft ook een conservatieve klank omdat de Liberale fractie in het Europees Parlement, de ELD, in wezen een conservatieve fractie is. In de ELD zijn vertegenwoordigd de FDP, de PVV, de VVD, de Franse UDF en de Republikeinen uit Italië. Ook de Liberals hebben contacten met deze fractie maar dat komt vooral doordat het ze nooit gelukt is een afgevaardigde in het Europese Parlement te krijgen door het kiesstelsel in Engeland. Ze hebben al verschillende malen aangekaart dat ze de programma's van de ELD veel te conservatief vonden, maar ze zagen geen alternatief en zijn nog blijven han-

gen. Als de Liberals en de SDP in Engeland doorbreken dan zou er in Europa ruimte komen voor een echte sociaalliberale fractie. D66 zou zich daarbij aan kunnen sluiten, net als bijvoorbeeld de partij van Suarez uit Spanje en het Radicale Venstre.”

■ Europese samenwerking

„Juist vanwege dat Europese kader ben ik altijd groot voorstander geweest van ons lidmaatschap van de Liberale Internationale. We moeten de situatie voorkomen waar Doeke en Suzan in terecht kwamen, namelijk dat ze volkomen geïsoleerd raakten in het Europees Parlement. Ze zaten wel in een soort samenwerkingsverband bij de niet-ingeschrevenen, maar konden nooit hun stem door laten klinken, nooit een resolutie pushen. Echt volstrekt individueel werken in een parlement dat nu 534 leden telt, dat is volstrekt krankzinnig.”

Omdat de partijen waar wij ons tot aangesloten voelen op Europees niveau nog niet in staat zijn geweest een eigen platform te vormen, zullen we eerst in een wat breder verband contacten moeten zoeken met andere politieke partijen. Ter voorbereiding van de Europese verkiezingen biedt de Liberale Internationale de lijnen en de introductie om die contacten te leggen. Tot nu toe zijn we één keer bij de Engelse SDP geweest. Het organiseren van zo'n bezoek is een enorm

Secretaris buitenland Jan Lucas van Hoorn: „De Liberale Internationale biedt de mogelijkheid om als voorbereiding van de Europese verkiezingen contacten te leggen met gelijkgestemde partijen.”

Foto: Dennis Sies

Volkskrant-commentator Jan Joost Lindner:

Informatiesamenleving biedt echte democratie meer kansen

Jan Joost Lindner, 43 jaar, loopt al zo'n zestien jaar mee in de politieke journalistiek. Volgens eigen zeggen heeft hij „alle belangrijke politici zien komen behalve Joop”. De meeste politieke kopstukken zijn wel eens door hem onderuit gehaald en kwade tongen in de PvdA beweren dat Lindner zelf het grootste struikelblok is geweest voor de totstandkoming van een tweede kabinet Den Uyl. In een Haags etablissement sprak Martin Voorn de politiek commentator van De Volkskrant. „Als het zo door gaat vrees ik een veramerikanisering van de Nederlandse samenleving.”

„In de jaren '60 en '70 was de politiek leuker. Er werden allerlei nieuwe ideeën gelanceerd, en niet alleen vanuit Binnenhof 1a. Het galmde door 't land, terwijl 't nu meer koterietjes zijn, begeleid door demonstraties, waarvan niemand meer onder de indruk is.”

„Nu wordt de politiek teruggebracht tot de economie, het financieringstekort en de kruisraket. En zedelijke kwesties worden versmald tot het euthanasieprobleem. De politiek verschaalt, de democratie neemt af en dat geeft de politici teveel de vrije hand.”

„De PvdA heeft het idee dicht tegen de rest aan te moeten schurken, ook al omdat de

eigen ideeën een beetje sleets zijn geworden. Echte nieuwe ideeën heb ik de laatste jaren trouwens toch niet kunnen ontdekken. Nieuwe ideeën worden sowieso zelden door politici gelanceerd.”

Dat gebrek aan nieuwe ideeën, hoe is dat te verklaren? „Tja, moeilijk te zeggen. Ik denk door het gevoel in de samenleving dat de bomen niet meer tot in de hemel groeien. Door de economische crisis, en het no-nonsense beleid. „De markt is kennelijk niet zo voor nieuwe ideeën, zo wordt er dan gezegd.”

„D66 en Hans van Mierlo hebben ook geen

„Ik bedoel het allemaal vrij vrolijk, ik ben een vrolijk mens.”

echt nieuwe ideeën. Ik ben het volstrekt met Van Mierlo eens dat het politieke bestel sleets is, maar hij heeft geen nieuw pakket om dat te veranderen. Het zijn dezelfde ideeën als 20 jaar terug.”

„Ik heb bovendien grote twijfels over het door D66 gepropageerde districtenstelsel. Een schot naast het doel. Het helpt weinig, en creëert weer nieuwe problemen. Voor het systeem van de gekozen premier geldt hetzelfde. Een premier met een vijandig parlement, een „cohabitation”, is dat zo geweldig? Het referendum, of althans een vorm van referendum, vind ik overigens wel een goed middel om de democratie te bevorderen.”

„Maar ik vraag me nog steeds af wat die „andere politiek” nu inhoudt. Van Mierlo is de beste spreker van het parlement, altijd geestig en to the point, een uitstekend parlementariër met zinnige politieke analyses, maar ik mis de praktische voorstellen. D66 heeft beloofd die andere politiek uit te werken in nota's, maar die zijn tot nog toe uitgebleven. Ik weet het als arme journalist nog steeds niet. En dan is de vraag: wie voedert de ezels?”

■ Mild

Jan Joost Lindner kan zelden op al te grote mildheid jegens de politiek betrappt worden, ook niet jegens de PvdA, de partij waar hij meestal toch nog op stemt. Zo boorde hij Joop den Uyl eens genadeloos de grond in vanwege diens conservatieve visie op de moderne computertechnologie. Volgens inge-

vervolg van pagina 15

gedoe, alleen al om duidelijk te maken waar je als partij staat. Wij weten in Nederland toch ook niets van de SDP in Portugal. Als waarnemer van de Liberale Internationale ben je voor anderen duidelijker te plaatsen en kun je ook bij verschillende gelegenheden contacten leggen. Omdat we waarnemer geworden zijn willen de Liberals ons in februari bezoeken en de FDP in Rheinland Westfalen heeft aangekondigd een ontmoetingsdag te organiseren om D66-leden in contact te laten komen met FDP-ers. Ook kunnen we nu gemakkelijker naar Europese symposia van bijvoorbeeld de Friedrich Naumann Stiftung, het wetenschappelijk bureau van de FDP

De eerste drempel is overschreden. De heer Banneman kan geen ruzie meer krijgen met De Korte als we bij de FDP langskomen want we zijn waarnemer bij dezelfde club.”

■ Veto

„De contacten met de Liberale Internationale dateren al van de tijd dat Herman Schaper nog secretaris buitenland was. Van een echt verzoek tot toetreding is het echter nooit gekomen. Na de vorige Europese verkiezingen heeft de Franse Emergé ons voorgesteld toe te treden tot de Liberale Internationale. Na een gestrande poging tot oprichting van een Radicale Internationale heb ik contact gezocht.

Een probleem bij onze toelating was dat de

VVD als Nederlandse vertegenwoordiger bij de Liberale Internationale haar veto kon uitspreken. In Madrid, vorig jaar, is voorgesteld om de veto-regeling te vervangen door een tweederde meerderheidsregeling omdat de Conservatief Liberale Partij in het Likoeid-blok de toetreding van de Shinoi-partij blokkeerde. De VVD-er Talsma werd tot rapporteur benoemd. Na het congres heeft Jacob Kohnstamm namens D66 een officieel verzoek tot toetreding ingediend. Dat verzoek is voor dit congres op de agenda geplaatst. Voor de VVD was dat natuurlijk niet eenvoudig. Zij moesten het afschaffen van de veto-regeling verdedigen en konden ons er dus moeilijk buiten houden. Onder leiding van Frits Bolkestein hebben ze zich toen op één na van stemming onthouden.”

Volgens Van Hoorn moet de komende tijd het waarnemerschap bij de Liberale Internationale binnen D66 grondig beoordeeld worden. „Je wordt natuurlijk waarnemer om na te gaan of je als lid wilt toetreden tot die club. Dat moet een afgewogen beslissing worden want je plakt jezelf wel een etiket op. Daarom moet niet alleen het dagelijks bestuur van de partij, maar een bredere groep D66-leden nagaan wat zich in de Liberale Internationale afspeelt.”

Lennart van der Meulen

wijden is Den Uyl nooit meer onder dat door Lindner gratis verstrekte negatieve imago uitgekomen.

D66 komt er bij Lindner niet al te slecht vanaf („een goede tweede-keus partij, hoewel ik er toch nooit op zal stemmen”), maar is, zo stelt hij, niet genoeg sociaal bewogen, heeft te weinig emotionele sociale kippedriften en is te middle-of-the-road.

Dat laatste blijkt volgens de journalist bijvoorbeeld uit het kruisraketten-standpunt („te veel pro, of eigenlijk te weinig tegen”), het eerste omdat D66 de zwakkeren in de samenleving onvoldoende zou steunen. „Ik ben een fanate nivelleerder”, zegt Lindner daarover. „Ik geloof niet dat nivellering economisch slecht uitpakt.”

Op een aantal punten is ook de PvdA voor Lindner nog niet links genoeg. „Ik zou het liefst zien dat Nederland uit de Navo gaat, we hebben daar niks te zoeken. Maar ja, dat is net zoiets als het koningshuis afschaffen – ben ik trouwens ook voor –, het staat niet op de agenda en dan heeft het weinig zin om erover door te drammen. En wat de Navo betreft, ik zou kunnen leven met een compromis, waarbij op defensie bezuinigd wordt.”

„Ik ben op sommige punten heel links, maar op de andere minder. Zo heb ik al vroeg gewaarschuwd tegen de gevaren van de bureaucratie en een te grote staat. Je kunt niet elke onrechtvaardigheid via een regeling van bovenaf opheffen, zoals de PvdA wilde. De socialisten hadden vooral vroeger de neiging de staat alles te laten regelen. Ik ben altijd al voor bestuurlijke decentralisatie geweest.” „Een probleem voor de politiek is dat de generalistische ministers vaak worden overvleugeld door de specialistische ambtenaren. Die specialisten willen altijd meer. Meer geld, meer mensen, meer macht, meer subsidies. Wat nodig is, zijn goeie ministers die echt met de vuist op tafel slaan. Die zeggen: Zo moet het, en niet anders.”

„Er moet bezuinigd worden, dat is duidelijk. Maar minder dan het kabinet wil, en anders. Ik vind dat Nederland moet bezuinigen op de Wet Investerings Regeling. Zelfs Lubbers heeft wel eens gezegd dat er nergens zoveel in het bedrijfsleven wordt geplempt als in Nederland.”

„Verder moet je volgens mij bezuinigen op defensie, op de hypotheekrente-aftrek, op ambtenaren, als er tenminste een plan aan ten grondslag ligt waardoor de bureaucratie aangepakt wordt. En decentralisatie levert op termijn ook geld op.”

■ Technologie

„Het aantrekkelijke van D66 is dat het altijd vrij vroeg nieuwe dingen oppakt. D66 heeft met moderne technologie altijd min of meer vooropgelopen. Een tikje futurologisch, en dat mag ik wel.”

„Een heel belangrijke vraag is natuurlijk wat computers voor het arbeidsbestel (gaan) betekenen. En hoe ga je de straks vrijkomende extra vrije tijd invullen? Nu zie je dat juist werklozen nergens aan mee doen. Er moet daarom juist meer geld komen voor scholing, voor sociaal en cultureel werk.”

„Er is zoveel ruimte die straks ontstaat. Er kan een vrije tijds cultuur voor gewone mensen komen. Dat biedt allerlei mogelijkheden. Maar nu heb je dat eindeloze detailgeneuzel van de politici, die geen fundamentele vragen stellen en zich niet met fundamentele zaken bezighouden. Het emmert maar door.” „Ik ben bang dat er straks een proces op gang komt, waardoor we totaal worden overvallen en met lege handen staan. Het gaat razendsnel en er is nog geen begin van een politiek antwoord op. Nu wordt er alleen maar in decimalen achter de komma gedacht; 8, 7, 6, 5/4. Ja, het tijdpad voor het financieringstekort”, zo klinkt het sceptisch.

■ Mondiger

„Een heel belangrijke vraag is: hoe kan je de computer gebruiken om de democratie te versterken? Daar wordt door de politiek nauwelijks over nagedacht. De informatiesamenleving geeft juist meer kansen voor echte democratie.”

„Je kan mensen met computers beter informeren, mondiger maken. En in theorie kan iedereen straks achter zijn kastje ja of nee tegen een voorstel zeggen. Democratie moet meer zijn dan een keer in de 4 jaar naar de stembus en een brief aan het parlement.”

„Om een vollere democratie te krijgen moeten de verschillen in de samenleving niet te groot zijn. In financieel en cultureel opzicht en qua scholing. Maar als het zo doorgaat vrees ik een veramerikanisering van de Nederlandse samenleving.”

„Weliswaar is de tweedeling nog niet zo nadrukkelijk aanwezig als de PvdA het voorstelt, maar het gevaar zit erin. En het zou heel slecht zijn als een elite van 30-40 procent van de mensen het voor het zeggen zou hebben, terwijl de rest aan de kant staat.”

„Politici zijn niet zo fraai bezig, maar het zijn echt niet allemaal Piet van Zeiltjes, die zich zo af en toe leuke voordeeltjes laten presenteren. Van Zeil is een uitzondering. Ik heb bijvoorbeeld de indruk dat die verhalen over

Lubbers overdreven zijn. Over R3 (de door Vrij Nederland opgerakelde aftrekposten-affaire van de premier) heb ik geen oordeel, maar het is niet hard aangetoond.”

„Wel erger ik mij groen en geel aan het gesjoemel met politieke spelregels. Een beetje tactiek, een beetje slimheid, dat moet. Maar niet teveel graag. Vooral het CDA is sterk in het sjoemelen.”

„Macht corrupteert, ja. Eerst de suggestie wekken dat je het sociaal-cultureel werk wilt redden en er later op bezuinigen (Brinkman). Een vrome smoel en miezerige prestaties. Zeggen dat je zilver hebt, maar dan blijkt het zilvergehalte maar 2% te zijn. Pure misleiding dus. D66 is wat betreft de politieke spelregels in elk geval wel redelijk fatsoenlijk bezig.”

■ Zuur

Is Lindner niet bang al te zuur over te komen en daardoor niet meer serieus genomen te worden, zoals een voormalig D66-Kamerlid, nu huizend in Oregon, het eens formuleerde? Dat blijkt wel mee te vallen. „Ach, ook Lubbers prijs ik wel eens de hemel in. Ik bedoel het allemaal vrij vrolijk (...), ik ben een vrolijk mens.”

„Maar als politici domme dingen zeggen of doen dan ben ik geneigd dat hard aan te pakken. Politici hebben de pretentie het beste te zijn wat het land voortbrengt. Daar spreek ik ze op aan. Als ze dat zuur vinden is dat hun zaak. Ik hoef ze niet als vriendjes te hebben.” „Ik schrijf voor de lezer en niet voor de politici. Ik schrijf wat ik vind. Volstrekt onafhankelijk van wie dan ook. Ik heb niet de intenties om tactisch mee te spelen met de politici. Ik zeg niet: Als ik dat en dat schrijf, dan kan er dit gebeuren, dus schrijf ik maar iets anders.”

„Ik praat zelden met politici”, zegt Jan Joost Lindner tenslotte, „want meestal hebben ze toch weinig te vertellen. Het is voor 90% propaganda, tactiek of gewoon onzin. Ik kijk naar de handen, naar wat ze doen, dat is veel belangrijker.”

Martin Voorn

„Een heel belangrijke vraag is: hoe kan je de computer gebruiken om de democratie te versterken?”

Foto's: Jeroen de Jong

Nieuw stelsel sociale zekerheid niet te programmeren

Op 4 november is het pakket Stelselwijziging Sociale Zekerheid door de Eerste Kamer aanvaard. Staatssecretaris Louw de Graaf heeft in Lubbers-II zijn karwei af mogen maken.

Uitgangspunten voor de stelselherziening waren destijds:

- het betaalbaar houden van de sociale zekerheid,
- het tegemoet komen aan de maatschappelijk gewenste gelijkstelling van andere samenlevingsvormen met het huwelijk,
- eenvoud, dus te begrijpen voor belanghebbenden en uitvoerders,
- na invoering rust op het uitkeringsfront.

Alleen het betaalbaar houden is als doelstelling overeind gebleven. De absolute wil om het bezuinigingsbedrag te halen, in 1987 1065 miljoen, spijkerde de invoeringsdatum vast op 1 januari 1987. Ook pleidooien voor minstens drie maanden uitstel van invoering, gehouden door ongeveer alle betrokken instanties, liepen stuk op deze wens tot bezuinigen. Van vereenvoudiging is vrijwel niets terechtgekomen. Zelfs de regeringspartijen waren het hierover eens. Natuurlijk opperden zij wel wat bezwaren, maar geen moment lieten zij in twijfel dat zij voor zouden stemmen.

Wie werkloos wordt krijgt, als gevolg van het betaald hebben van premie recht op een zg. loondervingsuitkering - 70% van het eigen loon. In de Nieuwe WerkeloosheidsWet (WW) - en daar zit de bezuiniging - geldt dat slechts voor een beperkte periode. Daarna komt iedereen zonder werk in de bijstand en dat betekent vrijwel altijd een forse achteruitgang in inkomen. Via een ingewikkeld systeem wordt bepaald op welke manier het recht op de maximale periode van vijf jaar in de loondervingsfase wordt verkregen. Langer gewerkt hebben geeft nl. langer recht op een loondervingsuitkering. Dat is prettig voor ouderen maar beroerd voor jongeren. In de bijstand heeft een alleenstaande recht op 70% van het netto-minimumloon, een gezin krijgt 100%, en één oudergezin 90%. Twee alleenstaanden die samen in één huis wonen, heten sinds enige tijd voordeurdelers en worden ieder 10% gekort, gaan dus van 140% naar 120%.

In het nieuwe stelsel komen twee nieuwe begrippen voor die de gelijkstelling heten te bevorderen tussen gehuwden en andere samenlevingsvormen. Met gehuwden worden gelijkgesteld samenwonenden die „duurzaam een gezamenlijke huishouding voeren”. Samenwonenden hebben samen recht op 100% bijstand. Het begrip „partner” is verdwenen. Het bleek nl. niet sluitend te definiëren. Wanneer woont men nu duurzaam samen? Dat blijkt na drie maanden te zijn. Iedereen die een relatie aan het opbouwen is wordt geacht aan een kennismakingperiode van drie maanden genoeg te hebben. Toch prettig dat de overheid tegenwoordig de verlovingsstijd re-

gelt! En wat zijn dan wel de criteria voor een gezamenlijke huishouding? Ook hiervoor blijven objectieve criteria niet zo gemakkelijk vast te stellen te zijn, dat moest de Staatssecretaris in het debat althans toegeven. Ook moest van regeringszijde worden erkend dat de gemeentelijke sociale diensten blijken de toetsing van de voordeurdelersregeling nu al volstrekt verschillend in te vullen. Per 1 januari '87 is de uitkeringstrekkers afhankelijk van de interpretatie van de ambtenaar die hij of zij toevallig treft, willekeur is dus niet uitgesloten, lange beroepsprocedures onafwendbaar.

D66 heeft gepleit voor een betaalbare vorm van verdere individualisering. Daarmee bedoelen we de mogelijkheid om wel de zorg voor elkaar te aanvaarden, maar financieel (voorlopig nog) onafhankelijk te blijven. Een vorm waarbij twee mensen op een door hen zelf te bepalen moment, op een door hen zelf vast te stellen wijze kiezen voor bv. 2x ziektekostenpremie, 2x pensioenpremie en 2x het individuele recht op een uitkering, of gezamenlijk deze zaken behartigen. Keuze dus voor een totaalpakket met voor- en nadelen. Onder het mom van gelijke behandeling worden mensen nu in een huishoudensdefinitie geperst, waarbij de hoogte van de uitkering van de één afhankelijk wordt van degene met wie hij of zij samenwoont. D66 vroeg ook om het laten vervaardigen van een computer programma waarop de belanghebbenden - eventueel geholpen - zelf de gevolgen van een wijziging in de eigen leefsituatie zouden kunnen berekenen. De Graaf noemde het een interessant idee. Op de dag van de stemming kwam de toegezegde nota. Het stelsel was zo ingewikkeld dat het niet te programmeren was. Een vernietigender oordeel is nauwelijks denkbaar.

Hanneke Gelderblom-Lankhout

Bezuinigingen op gezondheidszorg moet anders

De overheid moet komen tot een bewustere prioriteitstelling binnen de gezondheidszorg. Aan de hand daarvan moeten bezuinigingsplannen worden opgesteld. De kaasschaafmethode die nu wordt gehanteerd - overal wat minder - is niet gemotiveerd en deugt daarom niet.

Aldus de nieuwe D66-woordvoerder Erwin Nypels voor volksgezondheid in debat met de nieuwe staatssecretaris Dees van Volksgezondheid. Nypels pleitte voor een gedegen

studie en kon daarbij verwijzen naar het op het voorjaarscongres te behandelen voorstel over volksgezondheid van het D66-hoofdbestuur (zie de vorige Democraat). Wat betreft de bezuinigingen staat voor D66 één ding vast: De regering moet alles in het werk stellen om vermindering van het verplegend personeel te voorkomen. Fractie leider Hans van Mierlo diende daartoe tijdens de Algemene Beschuwingen een motie in, die Kamerbreed werd aangenomen. Tenslotte hield Nypels een vurig pleidooi voor meer medezeggenschap voor patiënten. Steekwoorden daarbij zijn zelfbeschikking, privacy en goede klachtenprocedures.

D66 wil hardere strijd tegen „milieumaffia”

De D66-fractie in de Tweede Kamer wil dat minister Nijpels (van onder andere milieu) de strijd aanbindt met - zoals woordvoerder Doeke Eisma dat omschreef in debat met de bewindsman - de milieumaffia. Daartoe zijn meer opsporingsambtenaren nodig en een beter vervolgingsbeleid. Eisma komt tot deze conclusie naar aanleiding van een onderzoek waaruit blijkt dat vorig jaar slechts vijf bedrijven een proces-verbaal hebben gekregen (in totaal 233 keer) voor milieudelicten. Afgezien van de waarschijnlijkheid dat het hier slechts om een topje van de ijsberg gaat is slechts vier maal tot vervolging overgegaan.

MILIEU EN CBS-SPRITS
CLOSED CIRCUIT PROJECTEN

KONINGIN EMMAKADE 175
2518 JN DEN HAAG
TELEFOON 070-468645

Twintig jaar optimisme! en terecht
Op 15-09-66 hebben Hans van Mierlo en een aantal andere oprichters van D66 het Appél gepresenteerd op het Binnenhof. Er was hard aan gewerkt vanaf 30 april. En met succes. De bijna een uur durende film „Twintig jaar optimisme” over het ontstaan en de geschiedenis van D66 trekt veel belangstelling. Het is een historisch document dat in een lange reeks van jaren zijn diensten zal bewijzen aan ieder die geïnteresseerd is, blijft of wordt in D66.
Het is daarom ook goed dat de film tegen kostprijs beschikbaar is voor afdelingen en leden t.w. voor slechts f 60,-.

Maak 60 gulden over op giro 3909120 t.n.v. penningmeester PSVI-D66, onder vermelding van „Twintig jaar optimisme” en het videosysteem (VHS of BETA of VCC 2000). Dan krijgt u de film toegestuurd.

Inlichtingen:
PSVI-D66: 070-858303 of CCP 070-468645.

Tommel: Het is een chaos

Forse kritiek D66 op Economische Zaken

Onvoldoende financiële controle op de bestedingen, een slecht technologiebeleid en het volstrekt ontbreken van een regionaal beleid. Aldus de kritiek van de oppositie – op veel punten onderschreven door de regeringspartijen – op het functioneren van het ministerie van Economische Zaken.

„Het is een chaos”, zo omschreef D66-woordvoerder Dick Tommel tijdens de begrotingsbehandeling de interne gang van zaken op het ministerie. „Wie de rapporten van de accountantsdienst leest rijzen de haren te berge. Jaar na jaar worden dezelfde fouten geconstateerd; van verbetering is volstrekt geen sprake.”

Volgens de woordvoerder is deze situatie tekenend voor de houding van het ministerie: De houding van „trek je niets van de buitenwacht aan, wij weten alles beter, aai het bedrijfsleven af en toe vrijblijvend over de bol en ga als een stoomwals verder op de ingeslagen weg.”

■ Technologie

Daarom ook blijft het, aldus Tommel namens

zijn fractie, sukkelen met het technologiebeleid. Een groot deel van subsidies wordt niet of oneigenlijk uitgekeerd, de kleine en middelgrote bedrijven slagen er zo niet in om in voldoende mate te profiteren van de beschikbare middelen en nieuwe initiatieven krijgen geen daadwerkelijke steun.

„En als het ministerie hier en daar het eigen falen al erkent, worden de oplossingen op de lange baan geschoven in afwachting van de werkzaamheden van de Commissie Dekker.”

■ Treurig

Diep treurig noemt Tommel het dat in de begroting voor volgend jaar geen letter is terug te vinden over regionaal economisch beleid. De grote regionale verschillen wat betreft de werkloosheidscijfers nopen vol-

gens hem tot een heel actief beleid in deze. Een middel daartoe is volgens D66 een verdere decentralisatie van geld naar de provinciale overheden.

„Wat betreft het regionaal beleid heeft minister De Korte met gretigheid een erfenis aanvaard die veel weg heeft van een failliete boedel”, aldus Tommel. „En de staatssecretaris voor regionaal beleid moet zich beperken tot het doorknippen van linten, want aan de portemonnaie mag hij niet komen.”

In het kort

KINDEROPVANG – De verschillende departementen investeren jaarlijks meer in het stallen van de auto's van ambtenaren, dan in het „stallen” van hun kinderen. Meer in parkeergarages dus, dan in kinderopvang. Dat blijkt uit een berekening van Louise Groenman. In een mede door haar aangevraagd mondeling overleg van de Tweede Kamer met minister Van Dijk (Binnenlandse Zaken) heeft D66 daarom gepleit voor een wijziging van beleid, overigens zonder de autorijdende werknemers van ministeries tekort te doen.

OLYMPISCHE SPELEN – Amsterdam krijgt 't dus niet, het spektakel van de Olympische Spelen. Maar wat doen we met de uitgewerkte plannen voor de aanleg en verbetering van sportaccommodaties? Dat wil Doeke Eisma weten van de staatssecretaris van sportzaken. Volgens de sportspecialist van D66 zijn er zeker mogelijkheden om met weinig extra geld toch enkele van de vele plannen – die nu in de prullenbak dreigen te verdwijnen – te concretiseren.

TONEEL – Een primeur van het Utrechts Nieuwsblad heeft veel beroering te weeg gebracht in de Nederlandse cultuurwereld. Volgens het hoofd toneelzaken van het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur zouden de meeste regionale toneelgezelschappen in de regio opgedoekt moeten worden ten gunste van die in de Randstad. Aad Nuis heeft minister Brinkman inmiddels laten weten hem aan te tand te willen voelen over dit kennelijke beleidsvoornemen.

FILMKEURING – Als er dan al bezuinigd moet worden op cultuur, dan maar op de filmkeuring. Dat is de stelling die Louise Groenman verdedigt in debat met minister Brinkman. Volgens D66 is de keuring van films volstrekt achterhaald en niet van deze tijd. Aan de hand van goede produktinformatie moeten het ouders en kinderen zelf zijn die bepalen of een film geschikt is om te zien. Het afschaffen van de keuring levert een besparing op van 450.000 gulden.

Engwirda: Niet bang zijn voor meer enquêtes

De Tweede Kamer moet de koudwatervrees zien kwijt te raken voor het aanvragen van een parlementaire enquête. „Wé moeten beseffen dat het in feite gaat om een heel normaal instrument waarmee we op zeer effectieve wijze onze controlerende taak kunnen vervullen.”

Aldus Maarten Engwirda reagerend op vragen van journalisten bij de presentatie van de taakopdracht voor de enquête naar de mogelijke fraude bij het aanvragen van bouwsubsidies; kortom het parlementaire onderzoek naar de ABP-affaire. Een taakopdracht opgesteld door een speciale werkgroep van de Kamer onder voorzitterschap van de D66'er. De ABP-enquête zal volgens Engwirda minimaal een jaar duren, terwijl het RSV-onderzoek een nog langere periode in beslag nam. „Maar een enquête heeft zeker niet in alle gevallen zo lang te duren”, legt hij uit. „Je kunt je ook situaties voorstellen waarin het onderzoek van voorbereiding tot verhoren niet meer dan twee weken kost.”

Het kamerlid – tevens voorzitter van de Vaste Kamercommissie voor de Rijksuitgaven – bracht onlangs een bezoek aan de Amerikaanse Rekehkamer, die jaarlijks betrokken is bij circa honderd enquêtes. „Ik zeg niet dat we

het plaatje van de VS zo op Nederland kunnen leggen, maar we kunnen er wel van leren.”

■ Concreter

Als voorbeelden uit het recente verleden waarover een enquête had kunnen worden gehouden noemt Engwirda de Walrus-affaire en de kwestie Nederhorst.

„Hadden we toen van dat instrument gebruik gemaakt waren we op z'n minst minder lang als Kamer met deze zaken bezig geweest en zouden we nu veel concreter kunnen aangeven waar het toen is mis gegaan.”

Armand Cremers:

„Lokaal en provinciaal politieke discussie stimuleren”

D66 kent nogal wat éenmansfracties in gemeenteraden. Eén daarvan treffen we aan in Maastricht. Sinds 1978 is Armand Cremers de D66-vertegenwoordiger aldaar. Armand is geboren en getogen in Maastricht. Gestudeerd heeft hij in Tilburg (bedrijfseconomie). Na zijn afstuderen zocht hij, bewust, een werkkring buiten Limburg; het werd Arnhem. Maar na drie jaar bezweek hij – om voor mij begrijpelijke redenen – voor de charme van het Zuiden. Hij ging werken bij DSM in Heerlen, waar hij momenteel de functie van controller vervult. Zijn woonplaats werd uiteraard...

„Het combineren van het raadslidmaatschap met een volle werkweek is en blijft moeilijk. Niet omdat ik geen enkele medewerking zou krijgen, maar meer in de zin van het tijdsbeslag. De combinatie lukt dankzij enkele specifieke voordelen. Aangezien ik buiten Maastricht werk en DSM geen bijzondere waarde hecht aan mijn raadslidmaatschap, is er geen kans op een belangenverstrengeling tussen werk en politieke activiteiten. Dit is een inhoudelijk voordeel, omdat het niet opgaat voor veel van mijn collega-raadsleden.”

„Verder kent DSM een erg gunstig verlofsysteem. In totaal heb ik zo'n vijftig verlofdagen die ik kan verdelen in halve dagen en zelfs in uren. In totaal gebruik ik er zo'n twintig voor de politiek. Het enige wat dus noodzakelijk is, is een goede agendering, zodat je de verschillende zaken precies in elkaar kan schuiven.”

„Ten slotte speelt ook een rol dat mijn vrouw eveneens actief is binnen de partij en mijn activiteiten volledig ondersteunt.”

„Door de groeiende werkdruk zie je in de grotere steden steeds meer dat mensen het lidmaatschap op een part-time, of soms full-time, basis gaan vervullen. Ik vind dat jammer. Want het begint erop te lijken dat het min of meer geprivilegieerde lieden zijn die in een gemeenteraad zitten. Als gevolg van deze ontwikkeling is de raad steeds minder een afspiegeling van de bevolking. Ik merk bijvoorbeeld dat het aantal mensen uit het bedrijfsleven dat dergelijk werk verricht relatief gering is. In Maastricht ben ik zelfs de enige.”

„Maar ik zie ook niet direct een oplossing voor deze situatie. Het financiële aspect komt immers al snel om de hoek kijken. En vooral als de wergever er geen belang in stelt dat je raadslid bent, hoeft je niet op compensatie te

D66 moet zich tussen verkiezingen regelmatig aan bevolking presenteren.

rekenen. Bij onderwijs- en welzijnsinstellingen ligt dat anders. Om begrijpelijke redenen krijgen de raadsleden die in die sectoren werkzaam zijn meer ruimte.”

■ De (steun)fractie

„Overigens heeft dit feit geen enkele invloed op mijn motivatie voor het raadswerk. Want ik hou van Maastricht en zet mij graag op deze manier voor de stad in. Daar komt bij dat ik een actief lid van D66 wil blijven. Gelet op mijn werk en omdat ik geen landelijke politieke ambities heb, vormt het raadslidmaatschap een prima manier om iets te doen. „Een derde reden om mij begin dit jaar opnieuw te kandideren, was het ontbreken van een capabele opvolger die het over wilde nemen. De verklaring daarvoor moet je met name zoeken in de bijzonder moeilijke periode die we als partij hebben doorgemaakt.”

„Natuurlijk hoop ik nog een keer mee te maken dat de fractie wat groter is. Dat zou een enorme verbetering zijn. Ik wil hier echter onmiddellijk aan toevoegen dat we in de nieuwe raadperiode, ondanks het feit dat we geen zetels hebben gewonnen, toch een belangrijke vooruitgang hebben geboekt. Bij de vaststelling van de hoofdpunten van beleid tijdens de college-onderhandelingen, is namelijk besloten dat ook niet-raadsleden namens de partijen aan commissievergaderingen mogen deelnemen. Het voordeel hiervan is dat de vrijblijvendheid van de steunfractie verdwijnt, omdat de leden daarvan als gelijkwaardig aan het raadslid worden beschouwd. Zij ontvangen alle stukken en worden geacht in vergaderingen het partijstandpunt naar voren te brengen. De naam „steunfractie” hebben wij dan ook vervangen door fractie. Die fractie telt momenteel zes leden. Ja, in het begin was het even wennen dat iedereen ook

werkelijk meedoet. Maar ik stel vast dat het nu goed begint te lopen.”

■ „Maastricht verandert”

„Ook in Maastricht hebben wij als D66-ers oog voor verandering en zijn we op de toekomst gericht. Daarom heeft de afdeling besloten haar twintigjarig bestaan te vieren in de vorm van een symposium met als thema: „Maastricht verandert”. Dit onderwerp is gekozen omdat wij het noodzakelijk achten eens een andere kant van de stad te belichten. Landelijk heeft Maastricht het imago van een gezellige en fraaie, maar conservatieve, stad. Carnaval, de historische gebouwen en plaatsen, dat kent men over het algemeen wel. Wat echter onvoldoende bekend is, is dat de stad wezenlijk aan het veranderen is.”

„Kijk bijvoorbeeld eens naar de politieke verhoudingen. Van oudsher was het CDA de grootste partij. Sinds de raadsverkiezingen van maart moet het deze eer laten aan de PvdA. Maar ook in sociaal-cultureel opzicht zijn er interessante ontwikkelingen te signaleren. Mede door de komst van de Rijksuniversiteit Limburg is de samenstelling van de bevolking gewijzigd. Gebleken is dat de nieuwe bewoners behoefte hebben aan andere culturele uitingen.”

„Bovendien presenteert D66 zich op deze manier weer eens aan de bevolking. Want je krijgt toch vaak het verwijt van: we zien jullie alleen maar bij de verkiezingen. Zo'n opmerking is weliswaar onterecht maar met deze constatering ben je er niet. Wanneer je als politieke partij serieus genomen wilt worden, moet je dergelijke signalen registreren en er iets constructiefs mee doen.”

■ Politieke discussie

„Ook landelijk moeten we zoveel mogelijk voorkomen dat het beeld ontstaat dat D66 zich alleen bij verkiezingen manifesteert. En verder moeten we ernaar streven dat we een meer structurele aanhang krijgen. Ik denk dat dat alleen maar kan door continu, op alle niveaus, met een politieke discussie bezig te zijn. Dus niet alleen in het parlement en op congressen. Maar vooral ook op provinciaal en lokaal niveau. Het moet daarbij zowel gaan om immateriële zaken – waar we ons traditioneel veel mee bezig hebben gehouden – als om materiële zaken. Ik geloof dat we op die manier onze achterban kunnen vergroten.”

Peter van Eijk